

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ
SOSYAL DAVRANIŞLARININ BABA
KATILIMI VE BABA İLE İLGİLİ
DEĞİŞKENLER TEMELİNDE
İNCELENMESİ**

Doktora Tezi

Selahattin SEMİZ

Eskişehir 2022

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SOSYAL DAVRANIŞLARININ
BABA KATILIMI VE BABA İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLER TEMELİNDE
İNCELENMESİ**

Selahattin SEMİZ

DOKTORA TEZİ

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖREN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Kasım 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SOSYAL DAVRANIŞLARININ BABA KATILIMI VE BABA İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLER TEMELİNDE İNCELENMESİ

Selahattin SEMİZ

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Enstitüsü, Kasım 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖREN

Bu çalışmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının baba katılımı ve baba ile ilgili değişkenler (baba-çocuk ilişkisi, babanın kişiliği, gelir düzeyi, evlilik kalitesi ve babalık rolü algısı) temelinde incelenmesidir. Çalışmada veri toplama aracı olarak Baba Katılım Ölçeği, Babalık Rolü Algı Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği, Evlilik Kalitesi Ölçeği (EKÖ), Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu olmak üzere toplam yedi adet ölçme aracı kullanılmıştır. Çalışmanın verileri 2021-2022 yılı güz döneminde çevrimiçi ölçekler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 26 ve AMOS 23 paket programları yardımıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye’de yaşayan 3-6 yaş aralığında çocuğu olan 504 baba oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında kolay ulaşılabilir ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, baba katılımı okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlik ve davranış problemlerinin yordayıcısıdır. Bir diğer bulguya göre baba-çocuk ilişkisi ve evlilik kalitesi; baba katılımı ve çocuğun sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkide anlamlı bir aracılık rolü göstermektedir. Ayrıca baba katılımı ise babanın kişiliği ve babalık rolü algısının çocuğun sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasında anlamlı bir aracılık rolü göstermektedir. Ek olarak baba katılımı; baba-çocuk ilişkisi ve evlilik kalitesinin anlamlı bir yordayıcısıdır. Babanın kişilik özellikleri ve babalık rolü algısı ise baba katılımını yordamaktadır. Son olarak ise gelir düzeyi baba katılımı ve çocukların kaygı-geri çekilme düzeyleri arasındaki ilişkide anlamlı bir düzenleyicilik etkisi göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi eğitim, Sosyal davranışlar, Baba katılımı

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE SOCIAL BEHAVIORS OF PRE-SCHOOL CHILDREN ON THE BASIS OF FATHER INVOLVEMENT AND FATHER-RELATED VARIABLES

Selahattin SEMİZ

Department of Preschool Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, November 2022

Supervisor: Assist. Prof. Meral ÖREN

The aim of this study is to examine the social behaviors of preschool children on the basis of father involvement and father-related variables (father-child relationship, father's personality, income level, marital quality and perception of paternal role). In the study, Father Involvement Scale, Paternity Role Perception Scale, Five Factor Personality Scale, Parent-Child Relationship Scale, Marital Quality Scale, Social Competence and Behavior Evaluation Scale and Demographic Information Form were used as data collection tools. The data were obtained through online questionnaires in the fall semester of 2021-2022. SPSS 26 and AMOS 23 were used for data analysis. The participants of the study were 504 fathers that who has children between the age of 3-6 living in Turkey. Convenience and snowball sampling methods were used to determine the participants. Results indicated that father involvement is a predictor of social competence and behavioral problems of preschool children. Also, father-child relationship and marital quality shows a significant mediating role in the relationship between father involvement and the child's social competence and behavioral problems. In addition, father involvement shows a significant mediating role in the relationship between child's social competence and behavioral problems with the father's personality and fatherhood role perception. Moreover, father involvement is a significant predictor of father-child relationship and marital quality. Father's personality traits and perception of paternal role predict paternal involvement. Finally, income level shows a significant moderator effect on the relationship between father involvement and children's anxiety-withdrawal levels.

Keywords: Pre-school education, Social behavior, Father involvement

TEŞEKKÜR

Yakın zamanda ailemize katılacak olan Küçük Prensimize ithafen, seni çok seviyoruz...

Zorlu ve stresli bir sürecin ardından doktora aşamasını da tamamlamayı nasib eden Rabb'ime sonsuz hamd olsun...

Doktora sürecimin başından sonuna kadar kendisinden çok şey öğrendiğim, bana güvenen, her konuda destek olan, her türlü sorunumu sabırla dinleyen, danışmandan öte bir dost ve sırdaş olan, daima güler yüzü ve pozitif havasıyla beni motive eden çok kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖREN'e derinden sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Doktora ders sürecinde ders alarak daha yakından tanıdığım, her zaman gülen yüzü, iyi niyeti ve pozitif enerjisi ile birlikte çalışmaktan keyif aldığım, yeterlilik sınavı, tez izleme komitesi ve savunma jürisi gibi doktora öğrenimimin bütün aşamalarında yer alan çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Aslı YILDIRIM'a desteği ve katkılarından ötürü sonsuz teşekkürler.

Henüz bir lisans öğrencisiyken bana inanan ve güvenen, yüksek lisans ve doktora sürecim boyunca varlığını her zaman hissettiren, yeterlilik sınavı ve savunma jürilerinde de yer alan, kendisinden çok şey öğrendiğim, öğrencisi olmaktan keyif ve gurur duyduğum çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Naim ÜNVER'e derinden sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Tez izleme komitesinde tanıma fırsatı bulduğum, pozitif yaklaşımıyla güven veren, doktora tezimin öneri ve izlemelerinde bana rehberlik eden çok saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Banu DİKMEN ADA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Anadolu Üniversitesinde görev yaptığım süreçte tanıma fırsatı bulduğum, daima gülen yüzü ve sıcakkanlığı ile dostluğunu esirgemeyen, birlikte çalışmaktan keyif aldığım, savunma sürecindeki katkıları ile çalışmama değer katan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ümran ALAN'a sonsuz teşekkürler.

Anadolu Üniversitesinde görev yaptığım dönemde tanıştığım, sıcakkanlı tavırları ve pozitif enerjisiyle çevresine mutluluk saçan, birlikte çalışmaktan keyif aldığım, çok kıymetli oda arkadaşım Arş. Gör. Tuğçe SİNOĞLU GÜNDEN'e sonsuz teşekkürler.

2018 yılından itibaren lisansüstü eğitim hayatımı sürdürdüğüm Anadolu Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında görev yapan kıymetli hocalarım Prof.

Dr. Serap ERDOĞAN, Doç. Dr. Arzu ARIKAN, Dr. Öğr. Üyesi Özlem Melek ERBİL KAYA ve emekliye ayrılan Dr. Öğr. Üyesi Berrin DİNÇ hocalarıma çok teşekkür ederim.

Doktora ders sürecinde tanışma fırsatı bulduğum, derslerine girmekten keyif aldığım, akademik birikimleri, bilgi ve tecrübelerinden istifade etme şansı yakaladığım saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ali ERSOY, Prof. Dr. Oktay Cem ADIGÜZEL ve Doç. Dr. Murat AKYILDIZ hocalarıma çok teşekkür ederim.

Bu zorlu ve stresli sürecin her anına benimle tanıklık eden, güler yüzü ve pozitif enerjisi ile her zaman bana destek olan, hayatıma anlam katan, şartlar ve koşullar ne olursa olsun her zaman yanımda olacağını hissettiren, çok kıymetli eşim, can yoldaşım, hayat arkadaşım Neslihan SEMİZ'e sonsuz sevgiler. İyi ki varsın...

İlkokula başladığım günden beri maddi manevi her anlamda bana destek olan, koşulsuz ve şartsız sevmenin ne demek olduğunu bana hissettiren, bu zorlu sürecin stresini benimle yaşayarak destekleri ve varlıklarıyla hayatıma anlam katan; babam Hamdi SEMİZ'e, annem Asiye SEMİZ'e, abim Mesut SEMİZ'e ve kardeşim M. Hilmi SEMİZ'e sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum. İyi ki varsınız...

Son olarak burada adını yazamadığım, lisansüstü eğitim hayatım boyunca bana yol gösteren ve destek olan, benim için emek sarfeden herkese teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Selahattin SEMİZ

Kasım 2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Selahattin SEMİZ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	5
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Kuramsal Çerçeve.....	10
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	14
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	14
1.7. Tanımlar.....	15
2. ALANYAZIN	17
2.1. Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim ve Sosyal Davranışlar	17
2.1.1. Sosyal yetkinlik	17
2.1.2. Davranış problemleri	18
2.1.2.1. İçselleştirilmiş davranış problemleri	20
2.1.2.2. Dışsallaştırılmış davranış problemleri.....	21
2.2. Sosyal Gelişimi Etkileyen Faktörler	21
2.2.1. Sosyal davranışlar ve aile ilişkileri.....	22
2.2.2. Baba katılımı.....	24
2.2.3. Anne-babanın evlilik kalitesi	26
2.2.4. Babalık rolü algısı.....	28
2.2.5. Babanın kişiliği	31
2.2.6. Baba-çocuk ilişkisi	34

2.3. İlgili Araştırmalar	36
2.3.1. Baba katılımı ile ilgili araştırmalar.....	36
2.3.2. Baba-çocuk ilişkisi ile ilgili araştırmalar.....	40
2.3.3. Babanın kişiliği ile ilgili araştırmalar	44
2.3.4. Babalık rolü algısı ile ilgili araştırmalar	47
2.3.5. Evlilik kalitesi ile ilgili araştırmalar	50
2.3.6. Gelir düzeyi ile ilgili araştırmalar	55
3. YÖNTEM	58
3.1. Araştırmanın Modeli	58
3.2. Çalışma Grubu	58
3.3. Veri Toplama Araçları	61
3.3.1. Baba katılım ölçeği (BAKÖ).....	61
3.3.2. Babalık rolü algı ölçeği.....	63
3.3.3. Beş faktör kişilik ölçeği	74
3.3.4. Çocuk ebeveyn ilişki ölçeği	75
3.3.5. Demografik bilgi formu	76
3.3.6. Evlilik kalitesi ölçeği (EKÖ)	76
3.3.7. Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği.....	78
3.4. Verilerin Toplanması.....	79
3.5. Verilerin Analizi.....	79
4. BULGULAR.....	84
4.1. Baba Katımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisini İncelemek Amacıyla Yapılan Yol Analizine Yönelik Bulgular	84
4.2. Baba Katımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Baba-Çocuk İlişkisinin Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular	86
4.2.1. Baba katımı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı rolünü incelemek amacıyla yapılan aracı etki analizine yönelik bulgular	87
4.2.2. Baba katımı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı rolünü incelemek amacıyla yapılan aracı etki analizine yönelik bulgular	90

4.3. Baba Katımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Evlilik Kalitesinin Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular	93
4.4. Baba Katımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Gelir Düzeyinin Düzenleyici Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Düzenleyici Etki Analizine Yönelik Bulgular	96
4.5. Babanın Kişilik Özellikleri ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Baba Katılımının Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular.....	99
4.6. Babalık Rolü Algısı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Baba Katılımının Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular	103
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	108
5.1. Sonuç	108
5.2. Tartışma	111
5.2.1. Baba katılımı ve sosyal davranışlar ilişkisine yönelik tartışma	112
5.2.2. Baba katılımı, sosyal davranışlar, baba çocuk ilişkisi arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler	117
5.2.3. Baba katılımı, sosyal davranışlar, evlilik kalitesi arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler	123
5.2.4. Baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide gelir düzeyinin düzenleyici rolü	127
5.2.5. Baba katılımı, sosyal davranışlar, babanın kişiliği arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler	129
5.2.6. Baba katılımı, sosyal davranışlar, babalık rolü algısı arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler	133
5.3. Öneriler	137
KAYNAKÇA.....	140
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Sosyal yetkinlik tanımları	18
Tablo 2. Çalışma grubundaki babaların çocuklarının cinsiyetine ilişkin betimleyici istatistikler	58
Tablo 3. Çalışma grubundaki babaların çocuklarının yaşlarına ilişkin betimleyici istatistikler	59
Tablo 4. Çalışma grubundaki çocukların kardeş sayılarına ilişkin betimleyici istatistikler	59
Tablo 5. Çalışma grubundaki çocukların doğum sıralarına ilişkin betimleyici istatistikler	59
Tablo 6. Çalışmaya katılan babaların yaşlarına ilişkin betimleyici istatistikler.....	59
Tablo 7. Çalışmaya katılan babaların öğrenim durumlarına ilişkin betimleyici istatistikler	60
Tablo 8. Çalışmaya katılan babaların mesleklerine ilişkin betimleyici istatistikler.....	60
Tablo 9. Çalışmaya katılan babaların hane gelirlerine ilişkin betimleyici istatistikler ..	60
Tablo 10. Çalışmaya katılan babaların evlilik durumlarına ilişkin betimleyici istatistikler	61
Tablo 11. Çalışmaya katılan çocukların aile büyüklüklerine ilişkin betimleyici istatistikler	61
Tablo 12. Kaiser-Mayer-Olkin testi sonuçları	65
Tablo 13. Faktör sayılarına ilişkin özdeğerler (eigenvalues)	65
Tablo 14. Faktör sayılarına ilişkin scree plot	66
Tablo 15. Faktör sayılarına ilişkin random öz değerler (eigenvalues).....	66
Tablo 16. Horn analizi.....	67
Tablo 17. İlk açımlayıcı faktör analizi sonrası faktör yapısı.....	68
Tablo 18. Maddelere ilişkin madde ayırt edicilik indeksleri.....	69
Tablo 19. Kaiser-Mayer-Olkin Testi sonuçları (madde atımı yapıldıktan sonra)	70
Tablo 20. Faktör sayılarına ilişkin özdeğerler (madde atımı yapıldıktan sonra)	70

Tablo 21. Faktör sayılarına ilişkin random öz değerler	70
Tablo 22. Horn analizi (madde atımı yapıldıktan sonra)	70
Tablo 23. Madde atımı yapıldıktan sonra faktör yapısı	71
Tablo 24. Faktör yükü sınıflandırması	72
Tablo 25. Ölçeğin kesinleşmiş faktör yapısı	72
Tablo 26. Babalık rolü algısı ölçeğine ilişkin uyum değerleri	73
Tablo 27. Ölçeklere ilişkin Skewness ve Kurtosis değerleri.....	83
Tablo 28. Değişkenler arası korelasyonlar	84
Tablo 29. Baba katılımı ve sosyal davranışlar ile oluşturan modele ilişkin standart regresyon katsayıları.....	85
Tablo 30. Model uyumuna ilişkin değerler	86
Tablo 31. Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve baba-çocuk ilişkisi arasındaki korelasyonlar.....	87
Tablo 32. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları	88
Tablo 33. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri.....	89
Tablo 34. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri.....	89
Tablo 35. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri.....	89
Tablo 36. Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları	91
Tablo 37. Çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri.....	92
Tablo 38. Çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri.....	92
Tablo 39. Çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri.....	92
Tablo 40. Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve evlilik kalitesi arasındaki korelasyonlar	93

Tablo 41. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları ve p değerleri	94
Tablo 42. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri.....	95
Tablo 43. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri.....	95
Tablo 44. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri.....	95
Tablo 45. Baba katılımı, gelir düzeyi ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki korelasyonlar	96
Tablo 46. Gelir düzeyinin düzenleyici olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları ve p değerleri	97
Tablo 47. Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve babanın kişilik özellikleri arasındaki korelasyonlar.....	99
Tablo 48. Baba kişiliği ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri.....	101
Tablo 49. Babanın kişilik özellikleri ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri.....	102
Tablo 50. Babanın kişilik özellikleri ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş direk etki değerleri.....	102
Tablo 51. Babanın kişilik özellikleri ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri.....	102
Tablo 52. Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve babalık rolü algısı arasındaki korelasyonlar	104
Tablo 53. Modern babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları	105
Tablo 54. Modern babalık rolü algısı ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri.....	106

Tablo 55. Modern babalık rolü algısı ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri.....	106
---	-----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Ebeveynlik Etkisinin Dinamikleri Modeli	14
Şekil 2. Doğrulayıcı faktör analizi sonrası oluşan model (babalık rolü algısı)	73
Şekil 3. Basit aracılık modeline ilişkin kavramsal yol diyagramı	81
Şekil 4. Düzenleyici etki modeline ilişkin kavramsal yol diyagramı	81
Şekil 5. Baba katılımı ve çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkiye yönelik yol analizine ilişkin model.....	84
Şekil 6. Baba katılımı ve çocukların sosyal davranışları ilişkisi modeline ilişkin analiz sonuçları (standardize edilmiş değerler)	85
Şekil 7. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı rolüne ilişkin model.....	87
Şekil 8. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları	88
Şekil 9. Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı rolüne ilişkin model	90
Şekil 10. Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları	91
Şekil 11. Evlilik kalitesinin aracı rolüne ilişkin model	93
Şekil 12. Evlilik kalitesinin aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları	94
Şekil 17. Gelir düzeyinin düzenleyici olduğu istatistiksel model	97
Şekil 18. Gelir düzeyinin düzenleyici olduğu modele ilişkin eğim grafiği	98
Şekil 15. Babanın kişiliği ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkide baba katılımının aracı rolüne ilişkin model.....	100
Şekil 16. Baba kişiliği ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları	101
Şekil 13. Babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı rolüne ilişkin model.....	104
Şekil 14. Modern babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları	105

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BAKÖ	: Baba Katılımı Ölçeği
BK	: Baba Katılımı
SY	: Sosyal Yetkinlik
KG	: Kaygı-Geri Çekilme
OA	: Öfke-Agresyon
Oİ	: Olumlu İlişki
CT	: Çatışma
EK	: Evlilik Kalitesi
MBRA	: Modern Babalık Rolü Algısı
GBRA	: Geleneksel Babalık Rolü Algısı
DD	: Dışadönüklük
YB	: Yumuşak Başlılık
OD	: Özdenetim
NR	: Nörotizm
DA	: Deneyime Açıklık
GD	: Gelir Düzeyi
ED	: Etki Değişkeni

1. GİRİŞ

Birey doğumdan itibaren sosyal bir yaşam içerisinde yer almaktadır. Bebek kendisini etrafındaki diğer eşyalardan ayırarak, çevresindeki yetişkinlerle iletişim içerisine girmektedir. Sosyal ilişkilerin temeli ebeveynlerle kurulan bağlar sayesinde atılmaktadır. Bu bağlamda küçük yaşlardan itibaren içinde bulunulan toplumun kurallarının, değerlerinin ve toplumun beklentilerinin öğrenilmeye başlanması sosyal gelişimin başlangıcı olarak düşünülmektedir (Artan ve Bayhan, 2014).

Erken dönemde sosyal gelişimin çocuk açısından sonuçlarının önemi (Denham vd., 2022) sosyal gelişimin desteklenmesini erken çocukluk eğitimi programlarının önemli bir bileşeni yapmaktadır (New ve Cochran, 2007). Sosyal gelişim, bir çocuğun etrafındaki diğer kişilerle etkileşim kurmayı öğrendiği süreci ifade etmektedir (Handel, 2011). Yapılan çalışmalar, erken dönemde kazanılan davranışların büyük bir kısmının, çocuğun ilerideki kişiliğini, alışkanlıklarını, tavrını, inançlarını ve değer yargılarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır (Kandır ve Alpan, 2008). Ayrıca çocukluk döneminin başlarında benmerkezci bir yapıda olan çocuk, büyüdükçe sosyalleşmektedir. İlk dönemlerde yalnızca aile bireyleriyle etkileşim ve iletişimde olan çocuk, zaman içerisinde farklı bireylerin varlığını anlayarak çeşitli sosyal ortamlar içerisinde yer almaktadır. Bu sayede farklı ortamlar ve kişiler çocuğun sosyal gelişimini desteklemekte ve sağlamaktadır (Sapsağlam, 2015).

Alanyazında sosyal gelişim kavramı; çevre, kültür ve kişilerarası ilişkiler bağlamında geliştirilen çok çeşitli becerileri kapsamaktadır. Sosyal gelişim kavramı da bu kişilerarası, duygusal, sosyal kavram ve becerileri tanımlamak için oldukça geniş bir kapsamda kullanılmaktadır. Sosyalleşme en geniş tanımıyla bireylerin bir ya da daha çok grup içerisinde değerler, standartlar ve roller gibi bazı kurallar çerçevesinde yer alması olarak tanımlanmaktadır (Grusec ve Hastings, 2007). Ashari vd. (2013) bir çocuğun çevresindeki dünyayla aktif olarak etkileşime girmesiyle, bilgilerinin doğal olarak inşa edileceğini ifade etmektedir. Ayrıca küçük çocuklar, öğrenme süreçleri içerisinde yalnızca pasif olarak bilgi almamakta, aynı zamanda çevre ile girdikleri etkileşimler yoluyla da bilgi inşa edeceklerdir. Dolayısıyla çevre ile etkileşimlerde bilişsel ve sosyal unsurlar iç içedir (Akt. Rauf ve Bakar, 2019). Bu bağlamda sosyal gelişim; sosyal yetkinlik, bağlanma, duygusal yeterlilik, sosyal davranışlar, davranış problemleri, yürütücü işlevler ve öz-düzenleme gibi çok çeşitli kavram ve davranışlarla

ilişkilendirilmekte ve farklı boyutlara odaklanmaktadır (Denham vd., 2009; Jones vd., 2016).

İlgili alanyazında yapılan boylamsal araştırmalar, erken çocukluk yıllarında edinilen sosyal ve duygusal becerilerin yetişkinlikte daha olumlu davranışsal sonuçları öngördüğünü ortaya koymaktadır (Moffitt vd., 2011; Jones vd., 2015). Buna ek olarak, küçük çocuklar zorlayıcı davranışlar sergilediklerinde, birçok erken dönem bakım ve eğitim uzmanı, çocuğun zorlayıcı davranışını, çocuğun yaşına uygun sosyal ve duygusal becerilerden yoksun olduğunun bir göstergesi olarak algılamaktadır (Fox vd., 2006; Perry vd., 2007). Ayrıca, ebeveyn ve öğretmen değerlendirmelerine göre; çocukların zihinsel sağlık, olumlu akran ilişkileri ve akademik başarılarının sosyal yetkinlikleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Baumeister ve Vohs, 2004; Denham, 2006; Blair ve Razza, 2007). Sosyal yetkinlik kavramı; akranlarla iyi ilişkiler kurma, empati gösterme, iş birliği içinde çalışma ve başkalarıyla oyun başlatma, çatışma çözme, duyguları anlama ve duygularını düzenleyebilme gibi becerileri içermektedir (Scaramella ve Leve, 2004; Jones, vd., 2016). Davranış problemleri ise çocuğun aile ya da okul ortamında sergilediği uygunsuz davranışlar olarak ifade edilmektedir (Halle ve Darling-Churchill, 2016).

Çocukların kazandığı becerilerin en önemlilerinden biri sosyal beceriler olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren bulunduğu ailede ve toplumda yer alan sosyal bir varlıktır. Bu sebeple çocukların sosyal-duygusal gelişim düzeyleri bulundukları çevreye ayak uydurabilmesi için oldukça önemlidir (Kapkıran vd., 2006; Baran, 2011; Küçükturan ve Keleş, 2017). Çünkü sosyal gelişim özellikleri incelendiğinde kalıtımın sosyal gelişim üzerinde etkisinin olduğu bilinmesine karşın Grusec ve Hastings (2007) sosyal bir birey olabilmede çevrenin etkisinin kalıtımın etkisinden daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Çubukçu ve Gültekin (2006)'e göre insanların çevresiyle kurduğu iletişimin temelleri erken çocukluk dönemine dayanmakta ve öğrenilen bilgiler aracılığıyla da sosyalleşmekte ve toplum içerisindeki yerini oluşturmaktadır.

Okul öncesi dönem sosyal ve duygusal gelişim için çok önemli bir dönemdir (Kramer vd., 2010; Moore vd., 2015). Bireyin çevresiyle ilişkisini olumlu yönde artıran empati, grup etkinliklerine katılım, akranlarına yardım etme, başkalarıyla iletişim kurma ve problem çözme gibi sosyal beceriler (Lynch ve Simpson, 2010) çocuğun sosyal ihtiyaçları karşılama noktasında kullandığı becerilerdir. Çevreyle kurulan iyi ilişkilerin altında da bu sosyal beceriler yatmaktadır (Greene ve Bursleson, 2003). Ayrıca bu sosyal

beceriler akademik başarı, genel refah, çevre uyumu, ruh sağlığı ve sosyal ilişkilerde başarı için de oldukça önemlidir (Carter, Briggs Gowan ve Davis, 2004). Diğer taraftan sosyal becerilerdeki eksiklikler erken çocukluk dönemindeki içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri ile düşük akademik performans gibi olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Ayrıca bu olumsuz sonuçlar, çocuğun yaşamının ilerleyen dönemlerinde daha ciddi sorunlara yol açabilmektedir (Parker ve Asher, 1987; Mischel vd., 1988).

Çocukların sosyal becerilerinin gelişimi, çocukların yetiştikleri çevreden önemli ölçüde etkilenmektedir (NICHD Early Child Care Research Network, 2002). Bu çevrede birincil olarak ebeveynlerin (Maccoby, 1994), akranların (Witt, 2000) ve erken çocukluk döneminde yer alan eğitimcilerin (Hemmeter, Santos ve Ostrosky, 2008) olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte erken çocukluk döneminde ebeveynlerin çocukların sosyal duygusal gelişimlerini ele alan araştırmaların annelerin süreçteki rolü üzerine odaklandığı, babaların bu süreçteki rolüne çok az önem verdiği dikkat çekmektedir (Phares vd., 2005; Cui vd., 2022; Islam ve Khan, 2022; Urizar ve Munoz, 2022). Bu süreçte, babaların rolü daha çok ailenin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında bir sağlayıcı olarak görülmüş ve bu durumda çocuğun sosyal duygusal gelişiminde babaların daha arka planda kalmalarına neden olmuştur (Phares vd., 2005). Bununla birlikte, son kırk yılda kültür ve araştırma bağlamlarındaki değişimler, babaların sosyal duygusal gelişim üzerindeki önemli etkisini vurgulamak için gözle görülür bir destek sağlamıştır (Lewis ve Lamb, 2003; Liedy, Schofield ve Parke, 2013). Bu çalışmada da çocuğun sosyal gelişimini etkileyen çevresel faktörlerden baba katılımına odaklanılmıştır.

Günümüzden 50 yıl kadar öncesine bakıldığında babanın çocuk gelişimine olan katkılarının tamamen görmezden gelindiği hatta babaların, çocuk gelişimine katkı sağladığı unutulmuş kişiler olarak adlandırıldığı görülmektedir. Oysa hem anne hem de baba çocuğun sosyalleşmesinde birbirinden farklı ve hayati roller almaktadır (Lamb, 1975). Günümüzden 30 yıl öncesine gidildiğinde çocuk gelişiminde “aile” ile ilgili makalelerin ancak 1/5’inin babaları ele aldığı ifade edilmektedir (Russell ve Radojevic, 1992). Devam eden süreç içerisinde de çocuğun erken sosyal duygusal gelişiminde ağırlıklı olarak annenin rolüne odaklanılmış ve babanın rolünün önemi kavranamamıştır (Phares vd., 2005).

Çocukların erken gelişimini konu alan araştırmalar genellikle anne-çocuk ilişkilerini vurgulamaktadır ve yakın zamana kadar baba-çocuk ilişkilerine artan ilgi

genellikle çocuğun davranışlarının sonuçlarını araştırmak için daha arka planda kalmıştır (Cabrera vd., 2018). Örneğin, 1970'lerden önce babalar genellikle anne için destekleyici bir tamamlayıcı ya da yardımcı olarak kabul edilmiştir (Boyd, 1981; McBride ve Mills, 1993). Ancak babanın çocuk gelişimindeki rolüne ve aile bağlamındaki etkisine olan ilgi, çağın ekonomik, sosyal ve kültürel ikliminin bir sonucu olarak son yıllarda önemli ölçüde artış göstermektedir (Verissimo vd., 2011).

Babanın çocuğun gelişimine katkılarına yönelik ilginin artmasında yapılan akademik çalışmalar sonucunda konuya ilişkin bilgi birikiminin de artmasının önemli rol oynadığı görülmektedir (Lewis ve Lamb, 2003; Leidy vd., 2013). Bu noktada bugün alanyazında babalar, çocuğun doğumundan itibaren onunla özel ilişkiler kuran, çocuğun gelişimine benzersiz katkılar sağlayan ve çocuğun bağımsızlığını geliştirmesine yardımcı olan bakım verenler olarak ifade edilmektedir (New ve Cochran, 2007). Güncel tarihli yeni araştırmalarda ise bebeklerin doğumlarından itibaren babalarına bağlılık geliştirdikleri ifade edilmektedir (Brown ve Cox, 2020). Ayrıca bazı araştırmalar da babaların, çocukların uyumsal sosyal duygusal gelişimini şekillendirmede annenin etkisinden farklı olarak önemli katkıları olduğunu ortaya koymaktadır (Cabrera vd., 2007; Herbert vd., 2013).

Kadınlar iş gücüne girdikçe, bir hanede finansal sağlayıcı rolünü paylaşmaya başlamışlardır (Dugan ve Barnes-Farrell, 2020). Kadınların rolleri değiştikçe, babaların rolü de ailede birincil otorite, ahlaki rehber ve geçimini sağlayan kişi olmaktan, bebek bezini değiştiren, biberonla besleyen bakıcı ve oyun arkadaşı rollerine dönüşmektedir (Pleck ve Pleck, 1997). Her ne kadar babalar bakım ve ev işlerinin çoğunu yapmaya başlamış olsa da bu faaliyetlerin birincil sorumluluğu hala annelerdedir (Poortman ve Van Der Lippe, 2009). Fakat uluslararası alanyazında bebeklik döneminden itibaren babanın çocuğun bakımına ve gelişimine dahil olmasının, çocuk gelişimine olan katkıları giderek artan araştırmalarla kendini göstermektedir (Ramchandani vd., 2013; Torres, vd., 2014; Özgündüz, 2015; Driver, 2019). Ulusal alanyazında ise erken çocukluk döneminde baba katılımının oldukça az araştırılmış bir alan olduğu görülmektedir. Bu noktada hala birçok ailede çocuğun gelişimi ve eğitiminden sorumlu kişinin anneler olarak görüldüğü ülkemizde bu alanda yapılacak araştırmalara oldukça ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılacak bu araştırmada baba katılımı ve baba ile ilgili değişkenler (baba-çocuk ilişkisi, babalık rolü algısı, evlilik kalitesi, babanın kişiliği, sosyo-ekonomik düzey) çocuğun sosyal davranışları bağlamında ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Erken çocukluk döneminde yer alan programlar içerisinde çocukların sosyal gelişimini desteklemek oldukça önemlidir (New ve Cochran, 2007). Çünkü erken çocukluk döneminde sosyal gelişim çocukların ilerideki yaşamları için oldukça kritik bir noktadadır (Denham vd., 2002). Alanyazında sosyal gelişim kavramı çevre, kültür ve kişilerarası ilişkiler bağlamında geliştirilen çok çeşitli kişilerarası, duygusal, sosyal kavram ve becerileri tanımlamak için çok geniş bir kapsamda kullanılmaktadır (Driver, 2019). Bu bağlamda sosyal gelişim; sosyal yeterlilik, bağlanma, duygusal yeterlilik, sosyal davranışlar, davranış problemleri, yürütücü işlevler ve öz-düzenleme gibi çok çeşitli kavram ve davranışlarla ilişkilendirilmekte ve farklı boyutlara odaklanmaktadır (Denham vd., 2009; Jones vd., 2016).

Son 50 yıl içerisinde baba ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde en çok babanın varlığı ya da yokluğu ile ilgili çalışmalar olduğu görülmektedir (Pleck, 2010). Fakat Lamb (1975, 1977) çocukların babalarıyla olan ilişkilerinde babaların sosyal, ahlaki, bilişsel rolü; baba-çocuk bağlanması ve etkileşim tarzı gibi yönlerine dikkat çekmiştir. Ayrıca araştırmacılar baba-çocuk ilişkisinde baba-çocuk etkileşiminin kalitesi ve bağlanması üzerine yaptıkları çalışmalar ile çocukların sosyal gelişimindeki bağlantısını sorgulamışlardır (Leidy vd., 2013). Phillips-Hing, (2008)'e göre çocuğun sosyal gelişimini desteklemede babanın eşsiz bir rolü bulunmaktadır. Buna göre babanın çocuğu yönlendirmesinin çocuğun sosyal gelişimine oldukça önemli katkıları bulunmaktadır.

Yukarıda ifade edilen uluslararası alanyazında baba katılımı ve çocuğun gelişimine katkıları üzerine yapılan çalışmaların sayısı giderek artmaktadır (Ramchandani vd., 2013; Torres, vd., 2014; Özgündüz, 2015; Kroll vd., 2016; Driver, 2019; Ziv ve Arbel, 2020). Ancak ulusal alanyazın incelendiğinde baba katılımı üzerine yapılan çalışmalarının sayısının oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ulusal alanyazında yapılan taramada baba katılımı, baba-çocuk ilişkisi, babalık rolü algısı ve baba kişiliği üzerine yapılan çalışmaların bulunduğu görülmüştür. Bu çalışmaların büyük bir kısmında baba kelimesi geçmekte ancak birçoğu anne-baba tutumları gibi değişkenlere odaklanmakta sadece baba ile ilgili değişkenleri içermemektedir. Bu araştırmaların bir kısmı kuramsal makelerden oluşmakta bir kısmı ise okul öncesi dönemi içermemektedir.

Baba katılımı üzerine yapılan çalışmalarda baba katılımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Özyürek vd., 2018), baba eğitim programlarının baba katılımına etkisi (Taşkın ve Erkan, 2009), baba katılımı programı-baba çocuk ilişkisi (Özkan, 2014),

baba katılımı ve çocukların erken matematik becerileri (Özdemir, 2018), baba katılımı ve çocukların baba algısı (Çetin, 2015) ile baba katılımı ve baba-çocuk ortaklığı (Moluz, 2022) gibi konular incelenmiştir. Baba-çocuk ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda ise baba-çocuk ilişkisi ve çocukların psikolojik dayanıklılık düzeyi (Yalçıntaş Sezgin, 2022), baba-çocuk ilişkisi ve çocuklarda bağlanma (Özkan ve Bartan, 2020), nesiller arası babalık ve baba çocuk ilişkisi (İnceoğlu ve Arnas, 2020), çocuğun günlük yaşamı ve baba çocuk ilişkisi (Gedik, 2020); babaya ilişkin demografik özellikler ile baba çocuk ilişkisi (Seçer, Çeliköz ve Yaşa, 2007), motivasyon, baba-çocuk ilişkisi-bağlanma (Gözübüyük, 2020), öz düzenleme-baba-çocuk ilişkisi (Yanbak, 2019) gibi baba-çocuk ilişkisinin birçok farklı değişken ile ele alındığı görülmektedir. Babalık rolü algısını ele alan çalışmalarda; babalık rolü algısını etkileyen faktörler (Telli ve Özkan, 2016), babalık rolü algısı ile baba çocuk ilişkisi (Deleş ve Kaytez, 2020), baba destek eğitimi programı-babalık rolü ve oyun becerileri (Şalcı, 2020) ile baba ilgi düzeyi-sosyal beceriler (Teker, 2019) gibi konulara odaklanılmıştır. Babanın kişiliği bağlamında ise çalışmaların oldukça sınırlı olduğu ve yapılan çalışmalarda da ebeveyn kişiliği-sosyal beceriler (Göger, 2018), ebeveyn kişiliği-psikolojik iyi oluş (Atan, 2020) gibi değişkenlerin incelendiği görülmüştür.

Ulusal alanyazında yer alan çalışmaların yalnızca üç tanesinde baba katılımı ile çocukların sosyal gelişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmalardan birinde baba katılımının çocuğun içsel ve dışsal davranış problemlerinin negatif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmış ve annelerin çocuk yetiştirmede baba katılımını teşvik edici davranışlarının (kolaylaştırıcı bekçilik) yüksek düzeyde baba katılımı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Aktaş ve Aydın, 2020). Özgündüz (2015) tarafından baba katılımı ile çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada ise baba katılımının çocukların çekingenlik düzeylerini düşürdüğünü ve uyumlarına ise olumlu katkı sağladığı bulunmuştur. Bu bulguların aksine Yuvacı (2019) tarafından yapılan araştırmada ise baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik düzeyi ve davranış problemleri arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Yuvacı (2019)'un ulaştığı sonuçların, uluslararası alanyazındaki araştırma sonuçları ile çeliştiği görülmekte, ulusal alanyazında konuya ilişkin çalışmaların oldukça az olması ise sonuçların ulusal bağlamda tartışılmasını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkilerin daha net ortaya konulması noktasında yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte ulusal alanyazında yapılan çalışmalarda yalnızca doğrudan ilişkilere odaklanması

ve baba ile ilgili diğer değişkenlerin dolaylı ve doğrudan etkilerine değinilmemesi de dikkat çekmekte ve yeni çalışmalara duyulan ihtiyaca işaret etmektedir.

Uluslararası alanyazında ise baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok çalışma mevcuttur. Araştırma bulguları baba katılımının çocukların sosyal yetkinliklerini (Kotila ve Schoppe-Sullivan, 2012; Torres vd., 2014) ve öz düzenleme becerilerini desteklediğini (Driver, 2019); öfke, saldırganlık (Torres vd., 2014) ve davranış problemlerini ise azalttığını (Easterbrooks, Raskin ve McBrian, 2014; Kroll vd., 2016) göstermektedir. Ancak baba katılımı ile ilgili çalışmalarda doğrudan etkilere odaklanıldığı ulaşılan çalışmalarda dolaylı etkilerin analiz edilmediği görülmektedir. Oysa iki değişken arasındaki nedensel ilişkileri incelerken başka değişkenlerin aracılık ya da düzenleyicilik etkisini görebilmek bu değişkenler arasındaki ilişkinin doğasının anlaşılması noktasında önemli katkılar sağlamaktadır (Gürbüz, 2019). Bu bağlamda alanyazında baba katılımının çocuğun sosyal duygusal gelişimini nasıl etkilediğinin araştırılması noktasında baba-çocuk etkileşimleri, babanın kişiliği, anne-baba arasındaki ilişki gibi birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir (Lamb ve Levis, 2007; Pleck, 2010). Cabrera vd. (2007) de babalar ve çocukların gelişimi arasında karmaşık ve dinamik bir ilişki olduğunu bu faktörlerin de bu ilişkiyi anlama noktasında oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Özet olarak uluslararası alanyazında baba katılımının çocukların sosyal gelişimleri bağlamında inceleyen oldukça çalışma bulunmaktadır. Ancak yapılan bu araştırmalarda yalnızca doğrudan ilişkilere odaklanıldığı ve baba ile ilgili diğer değişkenlerin dolaylı etkilerinin incelenmediği görülmektedir. Ulusal alanyazında ise çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu ve yine dolaylı etkilerin incelenmediği göze çarpmaktadır. Bu noktada bu eksikliği gidermek için bu çalışma ile okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ile baba katılımı, baba-çocuk ilişkisi, babanın kişiliği, gelir düzeyi, evlilik kalitesi ve babalık rolü algısı arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri incelemek amaçlanmakta ve alanyazındaki söz konusu boşluğun doldurulmasına katkı sağlamak hedeflenmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ile baba katılımı, baba-çocuk ilişkisi, babanın kişiliği, sosyo-ekonomik düzey, evlilik kalitesi ve

babalık rolü algısı arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1- Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ile baba katılımı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 2- Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve baba katılımı arasındaki ilişkide:
 - a. Baba-çocuk ilişkisi aracı bir etkiye sahip midir?
 - b. Evlilik kalitesi aracı bir etkiye sahip midir?
 - c. Gelir düzeyi düzenleyici bir etkiye sahip midir?
- 3- Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve babanın kişiliği arasındaki ilişkide baba katılımı aracı bir etkiye sahip midir?
- 4- Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve babalık rolü algısı arasındaki ilişkide baba katılımı aracı bir etkiye sahip midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Uluslararası alanyazında babanın çocuğun gelişimi üzerine katkılarını araştıran ve son yıllarda sayıları giderek artan araştırmalar bulunmaktadır (Ramchandani vd., 2013; Torres vd., 2014; Özgündüz, 2015; Kroll vd., 2016). Yapılan araştırmalarda baba katılımının çocukların sosyal gelişimlerini desteklediği, davranış problemlerini ise azalttığı yönünde bulgular bulunmaktadır (Goldwire, 2012; Easterbrooks, Raskin ve McBrian, 2014; Özgündüz, 2015; Raskin, Fosse ve Easterbrooks, 2015). COVID-19 pandemisi öncesinde yapılan bu araştırmaların sonuçları baba katılımının çocuğun gelişimi bağlamındaki olumlu sonuçlarını gösterirken, pandemi süresi içerisinde yaşanan kapanma dönemlerinde çocukların evlerinde ebeveynleri ile daha fazla zaman geçirmeleri ebeveynlerin çocuğun hayatına katılımı ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini daha çok ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda halen yaşamakta olduğumuz pandemi dönemi de göstermiştir ki çocukların okula devam edemedikleri durumlarda gelişimleri noktasında en büyük destekleyicileri anneleri ve babalarıdır. Bu bağlamda pandemi dönemi içerisinde gerçekleştirilen bu araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının; baba katılımı ve baba ile ilgili değişkenler bağlamında ele alınmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası alanyazında baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar (Özgündüz, 2015; Driver, 2019; Yuvacı, 2019) olmasına

karşın bu iki değişken arasındaki ilişkinin doğasının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacak, baba ile ilgili diğer değişkenlerin aracı ve düzenleyici etkilerini inceleyen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Oysa iki değişken arasındaki nedensel ilişkileri incelerken başka değişkenlerin aracılık ya da düzenleyicilik etkisini görebilmek bu değişkenler arasındaki ilişkinin doğasının anlaşılması noktasında önemli katkılar sağlamaktadır (Gürbüz, 2019). Bu bağlamda alanyazında baba katılımının çocuğun sosyal duygusal gelişimini nasıl etkilediğinin araştırılması noktasında baba-çocuk etkileşimleri, babanın kişiliği, anne-baba arasındaki ilişki gibi birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir (Lamb ve Levis, 2007; Pleck, 2010). Cabrera, Fitzgerald, Bradley ve Roggman (2007) de babalar ve çocukların gelişimi arasında karmaşık ve dinamik bir ilişki olduğunu bu faktörlerin de bu ilişkiyi anlama noktasında oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada çocuğun sosyal davranışlarını baba katılımı ve baba ile ilgili değişkenlerin aracı ve düzenleyici etkilerini ele alarak açıklamaya çalışan bu çalışmada ulaşılan sonuçların alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Uluslararası alanyazının aksine ulusal alanyazında okul öncesi dönemde baba katılımı üzerine yapılan çalışmaların sayısı ise oldukça sınırlıdır (Yoleri, 2022). Ayrıca ilgili alanyazında kuramsal olarak bir çerçeveyi temele alarak baba katılımını, bu değişkeni etkileyen değişkenlerle birlikte inceleyen bir başka çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmanın hem baba katılımını ele alması hem de baba katılımını kuramsal olarak etkileyen değişkenlerle ele alması bakımından ulusal alanyazındaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ülkemizde babanın yalnızca ailenin geçimini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumlu olduğu geleneksel babalık yapısının devam ettiği AÇEV'in (2017) hazırlamış olduğu rapordan anlaşılmaktadır. Buna göre babaların %91'i çocukların bakımından birincil derecede eşlerini sorumlu tutmakta ve %51'i çocuklarının bakımıyla ilgili sorumluluk almak istemediklerini belirtmektedir. Ayrıca yalnızca %0,1'i çocuklarının bakımlarını üstlenebileceklerini ifade etmektedir. Bu sebeple ülkemizde günümüz şartlarında dahi, çoğu ailede çocuğun bakımından ve eğitiminden annenin sorumlu tutulduğu düşünüldüğünde, baba katılımı ve babanın çocuğun gelişimine katkıları noktasında yapılacak araştırmaların bu noktada farkındalık kazandıracak yadsınamaz bir gerçektir.

Ayrıca kadınların çalışma hayatına girmesi, ebeyenlere yönelik çocuk gelişimi kitaplarının yaygınlaşması, medyada çocuk gelişimi ile ilgili ebeveynlere yönelik olarak

yapılan programların sunulması sonucunda ebeveyn tutumları ve babaların çocuk yetiştirmede sorumlulukları da değişmeye başlamıştır. Ülkemizde aile yapılarında görülen farklılıklar nedeniyle babaların çocuk yetiştirmede üstlendiği sorumluluklar aileden aileye büyük farklılık gösterebilmektedir. Baba ile ilgili değişkenlerin sosyal yetkinlik ve davranış problemlerine etkisini inceleyen bu çalışma ile hangi değişkenlerin çocuk yetiştirmede etkili olduğu belirlenebilecektir. Bu çalışmanın bulguları ailelerin, özellikle babaların çocuk yetiştirmede aktif olmalarını sağlayacak baba eğitimlerinin içeriklerinin oluşturulmasına katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bu sebeple yapılan bu araştırma, baba katılımının dinamiklerine ve baba katılımının etkilendiği faktörlerin ortaya çıkarılmasında ilgili alanyazına ışık tutacağı düşünüldüğü için önemli bir noktadadır.

1.4. Kuramsal Çerçeve

Çocuğun sosyal gelişimini açıklayan kuramlara bakıldığında birçok kuramın çocuğun sosyal gelişiminde anne ve babanın yerini ortaya koyduğu görülmektedir. Bu noktada Ekolojik Sistem Kuramı, Bağlanma Kuramı, Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı, Sosyal Öğrenme Kuramı, gibi kuramlar çocuğun sosyal gelişiminde anne ve babanın etkilerinden bahsetmektedir. Belsky (1984)'nin Ebeveynlik Süreç Modeli ve Cabrera vd. (2007)'nin Ebeveynlik Etkisinin Dinamikleri kuramı ise anne-babaların ebeveynlik davranışlarının, bu davranışları etkileyen değişkenler ile çocuğun gelişimi ile olan ilişkisini açıklamaktadır.

Bronfenbrenner (1979) insan gelişimini bir ekolojik sistemin parçası olarak ele aldığı Ekolojik Sistem Kuramında, insanın gelişimini etkileyen ve yakından uzağa doğru ilerleyen sistemlerden bahsetmektedir. Buna göre bu ekolojik sistem; mikrosistem (yakın çevre, aile ve akranlarla ilişkiler), mezosistem (iki ya da daha fazla mikro sistem içeren ilişkiler (ev-okul), ekzosistem (bireyin doğrudan dahil olmadığı sistemler ve mikrosistemler arasındaki ilişkiler), makrosistem (toplumsal ve kültürel ortam) ve kronosistem (zaman içerisinde değişen ve gelişen çevresel etki) olmak üzere 5 sistemden oluşmaktadır (Shelton, 2018). Mikrosistemdeki roller, ilişkiler ve aktiviteler, kişinin bilgi ve becerilerini inşa ettiği deneyimin malzemeleri veya bileşenleridir. Bu noktada çocuklar aile ve okul gibi birçok mikrosisteme dahil olmakta ve birçok kişi ile etkileşime girmektedirler. Bu bağlamda babanın da dahil olduğu, aile üyeleriyle iletişim ve etkileşim çocuğun gelişimi etkilemektedir. Mikrosistemin ötesinde iki ya da daha fazla mikro

sistemin etkileşimini içeren mezosistem (çocuğun ailesinin ve okul çalışanlarının etkileşimi), bireyin doğrudan dahil olmadığı sistemler ve mikrosistemler arasındaki ilişkileri içeren ekzosistem (babanın mesleği, iş stresinin dolaylı olarak eve ve aileye yansması), toplumsal ve kültürel ortamı içeren makrosistem (toplumsal cinsiyet rolleri, babalık kültürü), zaman içerisinde değişen ve gelişen çevresel etkiyi içeren kronosistem (annenin çalışmaya hayatına girmesine dayalı değişen babalık rolleri) olmak üzere bütün sistemler çocuğun gelişimini ve yaşantısını etkilemektedir. Ailenin bir üyesi olarak baba da bu bağlamda çocuğun gelişimini şekillendiren temel unsurlardan biri konumundadır (Shelton, 2018; Driver, 2019).

Çocuğun sosyal gelişimi ile ilgili kavramlardan bir diğeri bağlanmadır. Kalıcı bir duygusal bağ olarak tanımlanan bağlanma, bebeklik döneminde başlamaktadır. Bağlanma kavramını ilk olarak ortaya koyan John Bowlby, kapsamlı bağlanma çalışmasında, çocuğun annesi ya da birincil bakım vereni ile güçlü bir ilişkinin sağlıklı gelişim için gerekli olduğunu vurgulamıştır (Bowlby, 2005). Yabancı durum deneyleri ile bağlanmanın çeşitliliğini ve karakteristiğini ortaya koymaya çalışan Ainsworth, “güvenli” ve “güvensiz” (kaçınan, dirençli veya dağınık) bağlanma ilişkilerinden bahsetmektedir. Güvenli bağlanmada; ihtiyaç duyulduğunda gereken koruma ve bakımı sağlayan bir bağlanma figürü, çocuğa temel güven ile yeni şeyler keşfetmesi ve öğrenmesi için güven sağlamaktadır. Ancak bazen bebekler, bağlanma figürünün duyarlılığındaki belirsizliği veya güvensizliği yansıtan bağlanmalar da geliştirmektedir. Buna göre güvensiz bağlanmada üç tür bağlanmadan bahsedilmektedir. Güvensiz-kaçınan bağlanmada bebekler, bağlanma figürü ile çok az ilişki kurmakta ve bağlanma figürü ile ayrılma ve birleşme gibi durumlara tepki göstermemektedir. Güvensiz-dirençli bağlanmada bebek, bağlanma figüründen ayrılma durumunda şiddetli tepki göstermekte, ancak birleşme durumunda ise bağlanma figürüne karşı vurma, itme gibi davranışlarla direnç göstermektedir. Güvensiz-dağınık bağlanmada ise bebekler bazen dirençli bazen ise kaçınmalı bağlanma tepkileri göstermektedir (Ainsworth vd., 2015). Genellikle bebek ilk olarak annesi ya da bakım vereni ile birincil bağlanma ilişkisi kursa da sonrasında baba, diğer aile üyeleri ve bakımını sağlayan kişilerle de bağlanma ilişkileri kurmaktadır (New ve Cochran, 2007). Yakın tarihli bağlanma ile ilgili babalar üzerine yapılan çalışmalar da bebeklikten itibaren babalığın ve baba-çocuk etkileşiminin önemini ortaya koymaktadır. Buna göre Bureau vd. (2020) baba çocuk bağlanmasının çocuğun özgüveni ile ilişkili olduğunu ve güvensiz bağlanma yaşayan çocukların dışsallaştırılmış davranış

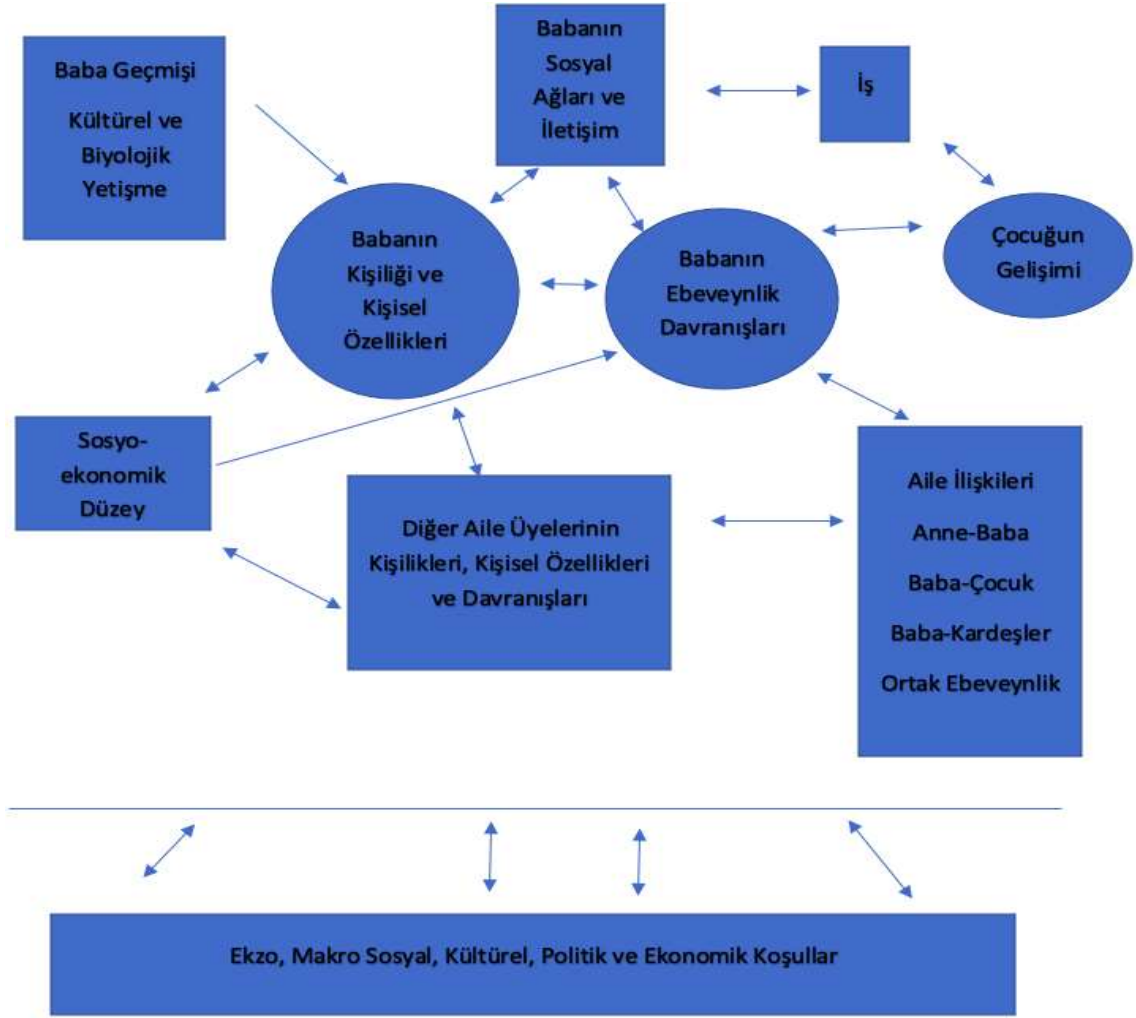
problemlerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Cabrera (2020) ve Verschueren (2020) ise baba çocuk ilişkisinin bağlanma üzerinde etkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Fernandes vd. (2020) de benzer şekilde her iki ebeveyne de güvenli bağlanmanın çocukların sosyal yetkinlik düzeyine önemli katkılar sağladığını ortaya koymuştur.

Sosyal gelişimde karşımıza çıkan kuramlardan bir diğeri Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Kuramıdır. Erikson'a göre kişilik gelişiminde kritik sekiz aşama bulunmaktadır. Erikson, kişiliğin bebeklikten yetişkinliğe kadar sekiz psikososyal gelişim aşaması boyunca önceden belirlenmiş bir sırayla geliştiğini savunmuştur. Buna göre her aşamada birey, kişilik gelişimi için olumlu veya olumsuz bir sonucu olabilecek psiko-sosyal bir kriz yaşamaktadır. Okul öncesi dönemin sonuna kadar kuramın ilk üç evresi dikkate alınmaktadır. İlk evre olan "temel güvene karşı güvensizlik" (doğumdan bir yaşına kadar) temel görev olarak ifade edilen uygun bir güven elde etmek olarak açıklanmaktadır. Buna göre bebeğin, ihtiyaç duyduğunda ebeveyninin yanında olacağını hissetmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması, bebeğe bu temel güveni sağlamaktadır. Ardından ikinci evre olarak açıklanan "özerkliğe karşı utanç ve kuşku" (iki-üç yaş) evresinde yürümeye ve çevreyi keşfetmeye başlayan çocuğun hayatında kurallar, uyum, tuvalet eğitimi gibi kritik noktalar mevcuttur. Bu noktada ebeveynlerin uygun davranışlarla çocuklarına kendi kendini kontrol etme duygusunu kazandıracak olumlu bir atmosfer yaratmalarının önemi vurgulanmaktadır. Ardından gelen "girişimciliğe karşı suçluluk" (dört-beş yaş) evresinde çocuk, inisiyatif almak ve hedefler oluşturup gerçekleştirmek istemektedir. Buna göre çocuğun bu girişimciliği ve hareketliliği ebeveynler tarafından desteklenmelidir. Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Kuramında da görüldüğü gibi ebeveynlerin çocukları ile kurdukları ilişkileri ve etkileşimleri çocuğun sosyal gelişiminde kilit noktalardan birisidir. Bu noktada babanın çocukla kurduğu ilişkiler ve etkileşimleri de oldukça önemlidir (Miller, 2009).

Çocuğun sosyal gelişiminde davranış gelişimi açısından bir diğeri önemli kuram da Bandura tarafından ortaya konulan Sosyal Öğrenme Kuramıdır. Bandura'ya göre insanlar doğuştan davranış dağarcığına sahip değildir, davranışları öğrenmeleri gerekmektedir. Yeni davranış kalıpları da doğrudan deneyim ve gözlem yoluyla edinilmektedir. Bu kuramın en önemli öğelerinden biri model alma olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre davranışın öğrenilmesi için başkaları (model) tarafından nasıl yapıldığını görmeleri gerekmektedir (Bandura, 1977). Bu bağlamda çocuğun sosyal gelişiminde babanın, çocuğun ilk öğrenme modellerinden birisi olarak önemi büyüktür.

Araştırmanın kuramsal çerçevesi kapsamında değinilmesi gereken noktalardan bir diğeri ise Belsky (1984) tarafından ortaya konulan Ebeveynlik Süreç Modeli (Process Model of Parenting)'dir. Bu modele göre çocuğun kişiliği, ebeveynin kendi kişiliği, ilişkileri ve yaşadığı sosyal bağlam ebeveynliğini etkilemektedir. Ebeveynin evlilik ilişkileri, mesleki deneyimleri, kendi gelişimsel geçmişi ve sosyal ilişkileri ebeveynlik davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü bu değişkenler bireyin psikolojik refahını etkilemekte, dolayısıyla bu durumdan ebeveynlik davranışları ve çocuğun gelişimi etkilenmektedir (Belsky, 1984). Bu bağlamda yapılan başka çalışmalarda da evlilik iletişimi ile baba katılımının (Belsky vd., 1984) ilişkili olduğu ve evlilik ilişkisinin kalitesi ve doğasının, babalığın tüm yönleriyle önemli ölçüde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak araştırmanın kuramsal temelleri bağlamında ele almamız gereken, bu araştırmanın da kuramsal çerçevesini oluşturan; Cabrera vd. (2007) tarafından Belsky'nin Ebeveynlik Süreç Modeli ile Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Kuramı temel alınarak geliştirilen "Ebeveynlik Etkisinin Dinamikleri" modelidir. Bu model baba katılımını yordayan değişkenleri ve baba özelliklerini etkileyen dolayısıyla baba katılımını da etkileyen değişkenleri tanımlayan sezgisel bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı model, araştırmacıların baba katılımı üzerine yaptıkları çalışmalar ile 2014 yılında genişletilmiştir (Cabrera vd., 2014). "Baba-çocuk ilişkilerinin ekolojisi" olarak sunulan genişletilmiş modelde babalık geniş bir bağlamda, dinamik sistemlere gömülü ve zaman içinde gelişen karşılıklı süreçleri içeren bir şekilde ele alınmaktadır. Buna göre babanın ebeveynlik davranışlarını etkileyen baba ile ilgili birçok değişken bulunmaktadır. Bu bağlamda babanın sosyal ilişkileri, biyolojik ve kültürel yetiştirilme geçmişi, sosyo-ekonomik düzeyi, diğer aile üyelerinin kişiliği ve davranışları, aile ilişkileri ve babanın mesleği gibi değişkenler babanın ebeveynlik davranışlarını, dolayısıyla da çocuğun gelişimini etkilemektedir. Ayrıca modelde ortaya konulan bu değişkenler arası ilişkiler karşılıklı olarak birbirini etkileyebilen ve dinamik olarak zamanla değişebilen değişkenler olarak ele alınmaktadır (Cabrera vd., 2014). Aşağıda modele ilişkin görsel yer almaktadır.

Şekil 1. Ebeveynlik Etkisinin Dinamikleri Modeli (Cabrera vd., 2014:342)

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın yürütülmesinde geçerli olduğu sayılan varsayımlar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Çalışmada kullanılan ölçeklere babaların verdiği cevapların ilgili kavramları karşıladığı varsayılmıştır.
- Çalışmaya katılan babaların çalışmada kullanılan ölçeklere doğru ve içten cevapladıkları varsayılmıştır.
- Veri toplama formunda çalışmanın gönüllü katılım esasına dayandığı açıkça belirtilmiş olup, çalışmaya katılan babaların araştırmaya gönüllü olarak katılım gösterdikleri varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın yürütülmesinde sınırlılıklar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Çalışmada kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanıldığı için elde edilen sonuçlar örneklem grubu için ulaşılan babalarla sınırlıdır.
- 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında okul öncesi dönemde çocuğu olan babalarla sınırlıdır.
- Çalışma Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ), Babalık Rolü Algı Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği, Demografik Bilgi Formu, Evlilik Kalitesi Ölçeği (EKÖ) ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeğinden çevrimiçi olarak toplanan verilerle sınırlıdır.
- Araştırmada 6 adet ölçme aracı ile veri toplanması bu araştırmanın bir sınırlılığıdır. Ancak ölçme araçları noktasında katılımcıların daha kısa sürede cevaplayabilecekleri, güvenilir ölçekler tercih edilmiştir.

1.7. Tanımlar

Sosyal Yetkinlik: Sosyal davranışın alt boyutlarından çocuğun olumlu akran ilişkileri, iş birliği, problem çözme gibi olumlu sosyal davranışları gösterme düzeyini ifade eder.

Kaygı- Geri Çekilme: Sosyal davranışın alt boyutlarından çocuğun olumsuz duygular, kaygı, endişe gibi içselleştirilmiş davranış problemleri gösterme düzeyini ifade eder.

Öfke-Agresyon: Sosyal davranışın alt boyutlarından çocuğun öfke ve agresyon gibi saldırganlık ve dışsallaştırılmış davranış problemleri gösterme düzeyini ifade eder.

Baba Katılımı: Babanın çocuğun hayatı ve bakımına katılım sıklığını ifade eder.

Olumlu Baba-Çocuk İlişkisi: Baba çocuk ilişkisi alt boyutlarından babanın çocuğu ile kurduğu sıcak ve sağlıklı ilişkiler ile sevgi ve anlayışın hâkim olduğu olumlu etkileşim düzeyini ifade eder.

Baba-Çocuk İlişkisinde Çatışma: Baba çocuk ilişkisi alt boyutlarından babanın çocuğuyla kurduğu agresif iletişim biçimi ile çocuğun davranışları ve yaşanan anlaşmazlıklar bağlamında, baba ve çocuk arasındaki agresif ve çatışmalı etkileşim düzeyini ifade eder.

Geleneksel Babalık Rolü: Babalık rolü alt boyutlarından babanın ailenin bakımı için gerekli paranın kazanılmasından sorumlu olduğu, evde tek otorite olarak yer aldığı ve çocuğu ile katı ilişkiler kurduğu babalık rolü algısı düzeyini ifade etmektedir.

Modern Babalık Rolü Algısı: Babalık rolü alt boyutlarından anne kadar babanın da çocukların bakımı ile sorumlu olduğu, babanın çocukları ile sağlıklı ve yakın ilişkiler kurduğu babalık rolü algısı düzeyini ifade etmektedir.

Dışadönüklük: Kişilik faktörlerinden kişinin sosyallik ve cana yakınlık düzeyini ifade eder.

Yumuşak Başlılık: Kişilik faktörlerinden kişinin diğeri bireylerle iş birliğı yapması ve bu iş birliğini onaylama derecesini ifade eder.

Özdenetim: Kişilik faktörlerinden kişinin planlılık, dikkat ve gösterdiği öz-kontrol derecesini ifade eder.

Nörotizm: Kişilik faktörlerinden kişinin duygusal dengesizlik, öfke, depresyon ve kaygı gibi olumsuz duyguları yaşamaya daha eğilimli olma durumunu ifade eder. Alanyazında nevroitiklik ya da nevrotizm olarak da adlandırılan bu kavram bu çalışmanın tamamında nörotizm olarak ele alınmıştır.

Deneyime Açıklık: Kişilik faktörlerinden kişinin farklı etkinliklere katılma, yeni duygu ve düşüncelere açık olma eğilimini ifade eder.

Evlilik Kalitesi: Kişilerin evliliklerinin ne kadar iyi durumda olduğuna dair algılarını ifade eder.

Gelir Düzeyi: Ailenin aylık gelir miktarını ifade eder.

2. ALANYAZIN

Bu bölümde ilk olarak erken çocukluk döneminde sosyal gelişim ve sosyal davranışlar, sosyal yetkinlik ve davranış problemleri, daha sonra sosyal gelişimi etkileyen faktörler verilmiştir. Son olarak ise ilgili araştırmalar her bir değişken için ayrı alt başlıklar altında sunulmuştur.

2.1. Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim ve Sosyal Davranışlar

Erken Öğrenme için Sosyal Duygusal Temeller Merkezi (CSEFEL), erken sosyal ve duygusal gelişimi “çocuğun doğumdan beş yaşına kadar, yetişkin ve akranları ile yakın ve güvenli ilişkileri kurma, duyguları sosyal ve kültürel açıdan uygun yollarla deneyimleme, düzenleme ve ifade etme kapasitesini geliştirme, çevreyi keşfetme ve aile toplum ve kültür bağlamında öğrenme" olarak tanımlamaktadır (Yates, vd., 2008). Alanyazında sosyal gelişim kavramı; çocuğun yaşadığı toplumun kültürü ve çevresi olan ilişkileri bağlamında çeşitli duygusal ve sosyal becerileri tanımlamak için geniş bir çerçevede kullanılmaktadır. Bu kapsamda da sosyal gelişim kavramı; sosyal yetkinlik, bağlanma, duygusal yeterlilik, sosyal davranışlar, davranış problemleri, yürütücü işlevler ve öz-düzenleme gibi birçok kavramla ilişkilendirilmektedir. Bu çalışmada çocukların sosyal davranışları sosyal yetkinlik ve davranış problemleri bağlamında ele alınmıştır.

2.1.1. Sosyal yetkinlik

Okul öncesi eğitim çocukların akranları, okul öncesi öğretmenleri ve ebeveynleriyle olan etkileşimlerini ve sosyal yetkinliklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Jones ve Bouffard, 2012). Sosyal yetkinlik kavramı; akranlarla iyi ilişkiler kurma, empati gösterme, iş birliği içinde çalışma ve başkalarıyla oyun başlatma, çatışma çözme, duyguları anlama ve duygularını düzenleyebilme gibi becerileri içermektedir (Scaramella ve Leve, 2004; Jones, vd., 2016). Sosyal açıdan yetkin olarak derecelendirilen çocuklar, sorunlarla doğrudan ve saldırgan olmayan yollarla başa çıkma konusunda, sosyal açıdan daha az yetkin çocuklara göre daha yeteneklidir (Fabes ve Eisenberg, 1992).

Sosyal yetkinlik kavramı ile sosyal beceri kavramı sıklıkla karıştırılmaktadır. İlgili kavramlar incelendiğinde sosyal yetkinliğin sosyal beceriyi de kapsayan daha geniş bir kavram olduğu görülmektedir. Sosyal yetkinliği gelişmiş olan bireylerin, çevresiyle kurduğu iletişimlerde daha olumlu olduğu ve bunu sağlayan sosyal becerilere sahip

olduğu ifade edilmektedir (Akt. Kuzu Jafari, 2021; Şahin, 2001). Bir diğer deyiş ile sosyal yetkinlik, sosyal becerilerin amacına uygun olarak kullanılması için sahip olunan yetenek olarak ortaya çıkmaktadır (Alisinanoğlu ve Özbey, 2011). Lillvist vd. (2009:56) sosyal yetkinliğin tanımlarını Tablo 2.1'deki gibi derlemiştir.

Tablo 1. Sosyal yetkinlik tanımları

Yazarlar	Sosyal Yetkinlik Tanımları
Foster ve Ritchey, 1979	Belirli bir durumda etkili olduğunu kanıtlayan veya başka bir deyişle, etkileşimci için olumlu etkiler üretme, sürdürme veya geliştirme olasılığını en üst düzeye çıkaran tepkiler.
Guralnick, 1990	Küçük çocukların kişilerarası hedeflerini başarılı ve uygun bir şekilde seçme ve yerine getirme becerisi.
Rubin ve Rose-Krasnor, 1992	Sosyal etkileşimde kişisel hedeflere ulaşma ve aynı zamanda zaman içinde ve durumlar arasında olumlu ilişkiler sürdürme becerisi.
Hubbard ve Coie, 1994	"Akranlar tarafından çok sevilme" veya "Beğenmelerine bakılmaksızın akranlarını etkileyebilme ve etkinliklerini etkili bir şekilde yönlendirebilme."
Raver ve Zigler, 1997	Kişinin kendisi hakkında olumlu hissetme, aile ve akranlarla olumlu ilişkiler ağına iyi uyum sağlama yeteneği.
Arthur ve diğ., 1999	Bir dizi spesifik davranıştan ziyade gelişime dayalı fenomenler ve gelişen benlik ve diğerleri anlayışını ve akranlarla anlamlı bir ilişki kurma becerisini içerir.

Sonuç olarak erken çocukluk döneminde sosyal yetkinliğin geliştirilmesi, çocuğun gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Sosyal yetkinlik düzeyi iyi olan çocuklar akranları tarafından daha fazla sevilmekte, akademik olarak daha iyi performans göstermekte ve sosyal ve duygusal uyumları daha iyi olmaktadır (Jones ve Bouffard, 2012; Jones vd., 2015). Erken çocukluk dönemindeki etkileşimler sonucunda bazı çocukların sosyal yetkinlikleri önemli ölçüde artarken, bazı çocukların sosyal yetkinlikleri istenilen düzeye ulaşmamaktadır. Yeterli düzeyde sosyal yetkinliğe sahip olmayan çocuklar, genellikle akranları ile zayıf ilişkiler kurmakta ve davranış problemleri sergileyebilmektedir (Shaw vd., 2000; Scaramella ve Leve, 2004). Erken çocukluk dönemi içerisinde sosyal yetkinlik becerilerini yeterli seviyeye getiremeyen çocukların hem davranışsal hem de duygusal problem davranışlar göstermeleri ve bu sebeple de uyumsuz birer birey olma ihtimallerinin arttığı ifade edilmektedir (Ladd, 2000). Takip eden bölümde davranış problemleri ele alınmıştır.

2.1.2. Davranış problemleri

Erken çocukluk dönemi, çocukların sosyal yetkinliklerinin geliştiği ve davranışlarını kontrol etme yeteneklerini kazandıkları hızlı gelişimsel değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Bu gelişimsel değişikliklerin doğası ve kapsamı, çocukların

uyum yetenekleri bağlamında değerlendirildiğinde ya davranış sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmakta ya da uygun davranışlar sergilemesini desteklemektedir (Campbell, 1995). Hangi davranışların problem davranış olduğu yetişkinlerin beklentilerine, deneyimlerine ve tutumlarına göre değişebilmektedir. Bu nedenle araştırmacıların tam olarak üzerinde anlaştıkları bir problem davranış tanımı olmamasına karşın dikkat eksiliği ve hiperaktivite, davranış bozukluğu ve karşı gelme bozukluğu gibi sorunlar problem davranış olarak görülmektedir (Stallard, 1993) Genel anlamda ise problem davranışlar “yönetilmesi zor ve anti-sosyal çocuk davranışları” olarak tanımlanmaktadır (Walker, 2001:1).

Davranış problemleri çocuğun aile ya da okul ortamında sergilediği uygunsuz davranışlar olarak ifade edilmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının %10-15’inde gözlemlendiği belirtilen davranış problemlerinin (Campbell, 1995), çocuğun gelişim süreçlerini olumsuz yönde etkilediği gibi hem yaygın hem de toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer davranış problemlerinin altında yatan nedenler erken dönem içerisinde tespit edilemez ve bu problemlere müdahalede bulunulamaz ise ilerleyen süreçler içerisinde topluma karşı bir maliyet ve iş yükü olarak geri dönüşünün olacağı ifade edilmektedir (Işık, 2021).

Okul öncesi dönemdeki erken davranış problemleri daha sonraki akademik, sosyal ve duygusal problemlerle ilişkilendirilmiştir (Schwartz vd., 1999). Bu davranışlar sosyal geri çekilme, kaygı ve endişe gibi davranışları içeren içsel davranış problemleri ile öfke, saldırganlık ve yıkıcı davranışları içeren dışsal davranış problemleri olarak iki boyutta incelenmektedir (Halle ve Darling-Churchill, 2016). Ek olarak, dışsallaştırılmış ve içselleştirilmiş davranış problemleri, akran ilişkilerindeki zorluklarla da bağlantılıdır (Rose-Krasnor, 1997). Yüksek oranda içselleştirici davranışları olan okul öncesi çocukların hem eşzamanlı hem de daha sonraki dönemlerde daha düşük sosyal yetkinlik gösterdiğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Olson ve Rosenblum, 1998). Mevcut araştırmalar davranış problemlerinin okul öncesi dönemde ilkokula hazırlık sürecine olumsuz etkilerinin olduğunu açıkça göstermektedir (Robinson, 2009). Okul öncesi dönemde düşmanca, saldırgan davranışlar ve anti-sosyal akran deneyimleri, çocukların anaokulundaki olumsuz etkileşimlerini ve saldırganlıklarını öngörmektedir (Ladd, 2000). Genel olarak okul öncesi dönemdeki davranış sorunlarının, daha sonraki dönemlerdeki genel yetkinliklerle negatif ilişkili olduğu saptanmıştır (McWayne ve Cheung, 2009).

Sonuç olarak problemli davranışlar arasında hem içselleştirici (örn. kaygı, yoksunluk gibi sorunlu davranışlar) hem de dışsallaştırıcı davranışlar (örn. hareket etme ve davranış bozuklukları gibi sıkıntılı davranışlar) ve hem aşırı kontrol (engellenmiş ve bağımlı) hem de kontrol altında (dürtüsel, dikkatsiz ve saldırgan) davranışların sorunları yer almaktadır (Benson ve Haith, 2010). Takip eden bölümde davranış problemlerinin alt boyutları olan önce içselleştirilmiş, sonra dışsallaştırılmış davranış problemleri ele alınmıştır.

2.1.2.1. İçselleştirilmiş davranış problemleri

Genel olarak içselleştirilmiş davranış problemlerinin temel özelliğı düzensiz duygu durumunu ve içe yönelik aşırı kontrollü davranışları içermesidir. İçselleştirilmiş bozukluklar, kaygı ve depresyon sorunlarının yanı sıra sosyal geri çekilme ve engellenmeyi de kapsamaktadır (Barkley ve Mash, 2003; Lecompte ve diğ., 2014). Sosyal geri çekilme ve engellenme kavramları, çocuğun akranları ile iletişim kurmak istemesi, ancak kötü performans göstereceğı ya da akranları tarafından kabul edilmeyeceğı endişesiyle engellenmesini ifade etmektedir (Asendorff, 1990). İçselleştirilmiş davranış problemlerinin önemli bir yüzdesinin yetişkinliğe kadar devam ettiğı ve zararlı sonuçları olduğı ifade edilmektedir (Takahashi ve Honda, 2021).

Okul öncesi dönem içerisinde yer alan çocukların içselleştirilmiş davranış problemlerinin aile içerisinde yaşadıkları deneyimlerden etkilendiğı belirtilmektedir (Lafreniere, Provost ve Dubeau, 1992; Burlaka vd., 2017). Ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerinin ve ebeveynlik davranışlarının okul öncesi dönem çocuklarının içselleştirilmiş davranış problemlerini etkilediğı bilinmektedir (Alabay vd., 2019). Son yıllarda yapılan çalışmalarda da erken çocukluk dönemindeki çocukların içselleştirilmiş problem davranışlarının, ebeveynlik davranışları ile olan ilişkisinin sıklıkla araştırıldığı görülmektedir (Joo ve Lee, 2022; Işık ve Demircioğlu, 2022; Okorn, Verhoeven ve Baar, 2022; Tao, Lau ve Hong, 2022).

Sonuç olarak okul öncesi dönemdeki içselleştirilmiş davranışlar ele alındığında; kaygılı, korkulu, endişeli olma ve dikkatsizlik gibi davranışlar olduğı görülmektedir. Kaygı, içe kapanık olma, korku ve depresyon gibi içselleştirilmiş davranışların okul öncesi dönemde tespit edilmesi ve bu bağlamda çocuğun desteklenmesi ile ilerleyen yıllarda kişilik bozuklukları ve depresyon gibi ruhsal sorunların önüne geçilebilmesi

noktasında büyük önem taşımaktadır (Yaşar Ekici, 2014). Devam eden bölümde dışsallaştırılmış davranış problemleri ele alınmıştır.

2.1.2.2. Dışsallaştırılmış davranış problemleri

Dışsallaştırılmış davranışlar, içselleştirilmiş davranışlara göre daha açık ve gözlenebilir olduğu için daha kolay tanımlanabilmekte ve düşük denetimli davranışlar olarak tanımlanabilmektedir (Albayrak-Kaymak, 1994). İlgili alanyazında dışsallaştırma davranışı, bireyin başkalarına, kendine ve dış çevreye karşı tepkisini yansıtan antisosyal özellikler (yani yıkıcı, hiperaktif veya dürtüsel davranış) ve agresif davranış sorunları grubu olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg vd., 2001; Liu, 2004). Ayrıca dışsallaştırılmış davranış problemleri çocukluk döneminde genellikle saldırganlık, itaatsizlik veya kural çiğneme davranışlarını içermektedir (Achenbach ve Leslie, 2001).

Ebeveynlerin davranışlarının, içselleştirilmiş davranış problemlerindeki gibi dışsallaştırılmış davranış problemleri üzerinde de bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Smetana, 2008; Schofield vd., 2012; Lopez-Tamayo vd., 2016). Son yıllarda yapılan çalışmalarda da erken çocukluk dönemindeki çocukların dışsallaştırılmış problem davranışlarının, ebeveynlik davranışları ile olan ilişkisinin sıklıkla incelendiği görülmektedir (Joo ve Lee, 2022; Işık ve Demircioğlu, 2022; Okorn, Verhoeven ve Baar, 2022).

Dışsallaştırılmış davranış problemleri olan çocuklar genellikle sosyal ve akademik bağlamda yetersiz olmaları sebebiyle sorunlar yaşamaktadır. Bu çocuklar sosyal ilişkilerinde problem davranışlar sergilemeleri nedeniyle dikkat problemleri de yaşamakta ve bu da akademik düzeyde başarısızlığı ortaya çıkarabilmektedir (Trout vd., 2003; Wehby vd., 2003). Davranış problemlerinin birçok sosyal süreci etkilediği düşünüldüğünde sosyal gelişimi etkileyen diğer süreçlerin de ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu sebeple takip eden bölümde çocukların sosyal gelişimini etkileyen faktörler ele alınmıştır.

2.2. Sosyal Gelişimi Etkileyen Faktörler

Çocukların sosyal gelişimleri birçok faktörden etkilenmektedir. Aşağıda bu faktörlerden aile ilişkileri, anne babanın evlilik kalitesi, babalık rolü algısı, babanın kişiliği, baba-çocuk ilişkisi ve baba katılımına yer verilmiştir.

2.2.1. Sosyal davranışlar ve aile ilişkileri

Sosyal yetkinliğin gelişimine katkıda bulunan önemli bir faktör, ebeveyn-çocuk etkileşimleridir. Erken çocukluk dönemindeki bu ebeveyn-çocuk etkileşimleri, çocukların davranışlarını düzenlemeye yönelik kural koyma süreci, çocuğu disipline etme çabaları ve çocukla ebeveyn arasında duygusal bağlılık oluşturmayı içermektedir (Hart vd., 1992; Scaramella ve Leve, 2004). Erken çocukluk döneminden itibaren araştırmacılar çocukların davranışsal sonuçlarının belirleyicilerini araştırırken genellikle çocuğun mizacı ve ebeveynlik faktörlerini ele almaktadırlar (Brajša-Žganec ve Hanzec, 2014).

Araştırmalar, çocuklarının uyum ve özerkliğini teşvik edici kurallar koymaya çalışmanın çocukların sosyal gelişimini etkilediğini göstermektedir (Scaramella ve Leve, 2004; Lamb ve Lewis, 2011). Kural koyma sürecinde çocukların artan özerklik ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, nazik ve tutarlı bir biçimde çocuklarına destek olan ebeveynlerin çocukları daha olumlu sosyal davranışlar sergilemekte ve akranları arasında daha popüler olmaktadır (Roberts ve Strayer, 1987; Hart vd., 1992). Bu tarz destekleyici disiplin yöntemleri çocukların sosyal olarak daha yetkin olmasına yardımcı olurken, ebeveyn ve çocuk arasındaki bağlılık da çocukların sosyal yetkinliklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ensor ve Hughes (2008), anneler ve çocukları arasındaki bağlanma düzeyinin, okul öncesi dönemde çocukların sosyal anlayış düzeylerini yordadığını bulmuşlardır.

Çocuklarının sosyal yetkinlik gelişimini destekleyen ebeveynlerin aksine, disiplin geri bildirimi ile tutarsız olan veya bunu verirken aşırı katı veya sert olan ebeveynler, çocuklarının sosyal gelişimini engelleyici müdahale etmektedirler (Carson ve Parke, 1996; Shaw vd., 2000). Katı ve sert ebeveynlik; iddialı disiplin, zorlama ve olumsuz etki ile ilişkilidir. Bu tür ebeveynlik davranışları çocuğun artan özerklik ihtiyacını bastırabilmektedir (Scaramella ve Leve, 2004). Erken çocukluk dönemindeki bu tür sert ve karşılıklı olmayan ebeveyn-çocuk etkileşimleri, okul öncesi dönemde agresif, sosyal olmayan ve iş birliği yapmayan akran etkileşimleriyle ilişkilendirilmiştir (Carson ve Parke, 1996; Shaw vd., 2000).

Bebekler ve küçük çocuklar bakıcılarına aşırı derecede bağımlı olduklarından, ebeveynin psikolojik ve fiziksel sağlığını tehdit eden risk faktörleri, çocuğun genel sosyal duygusal gelişimini dolaylı olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Okul öncesi çağındaki çocukların gelişimsel görevleri: akran sosyal gruplarına uyum sağlama, dürtüleri yönetmede esneklik, çevreyle ilgilenme ve problem çözme içermektedir (Waters ve

Sroufe, 1983; Strayer ve Santos, 1996). Ayrıca, çocuğun hayattaki ilk deneyimlerini ailenin yönlendirdiği düşünülürken ebeveynlik tutumları çocuğun sosyal gelişiminde oldukça önemlidir. Bu doğrultuda çocuğun yeni bireylerle karşılaştıkça etkili ve sağlıklı iletişim kurması, ebeveynlerinin tavır ve tutumlarıyla doğrudan ilişkili olabilmektedir (Ekşi, 1990). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları geniş yelpazede gözlenen anne baba davranışlarının genellenmesini ifade etmektedir (Sop, 2016) Bir diğer görüşe göre ise ebeveyn tutumları, ebeveynlerin çocukların davranışlarına verdiği tepkilerden oluşan davranış sistemi olarak tanımlanmaktadır (Dagget vd., 2000). Ebeveynlerin çocuklarına karşı olan davranışları ve tutumları çocuklarına rol model olduğu için doğrudan ya da dolaylı olarak çocukların davranışlarını etkileyebilmektedir (Demircioğlu, 2012; Ata, 2022). Buna göre okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynlerine verilen eğitici ebeveynlik uygulamaları sonucunda anne babaların olumlu ebeveynlik davranışlarını pekiştiren eğitim programlarının çocukların sosyal becerileri, öz bakım becerileri (Demircioğlu, 2012) ve prososyal davranış gelişimlerine (Ata, 2022) olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynler kaçınılmaz olarak ebeveynlik sürecinde farklı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu bağlamda ebeveyn-çocuk ilişkilerinde hayal kırıklığı yaşayan ebeveynlerin, çocuğun duygusal belirtilerini, hiperaktivitesini ve akran sorunlarını bildirme olasılıkları daha yüksektir (Rudd vd., 1998). Ayrıca çocuklarına gerekli şefkat ortamını oluşturamayan ve olumsuz ebeveynlik tutumu sergileyen ebeveynlerin çocuklarının yaşadıkları sorunlara saldırgan davranışlar ile çözüm bulmaya çalışmasının; çocukların da bu davranışları model alması ve yetişkinlik döneminde de bu davranışları sürdürmesine neden olabileceği belirtilmektedir (Patterson vd., 1989).

Anne-çocuk etkileşimleri gibi yakın etkileşimler, çocuğa bir güven duygusu sağlayarak duygu ve davranışları düzenleme yeteneklerini destekler ve sosyal olarak kabul edilen davranışların ortaya çıkmasını teşvik edebilir (Raikes vd., 2007). Anne-çocuk etkileşimlerinin kalitesi, bir annenin çocuğuyla olan etkileşimleri sırasındaki tepkilerini ve anne-çocuk ilişkisine yönelik anne algılarını ifade etmektedir (Sayre vd., 2001). Çocuklarla etkileşimler sırasındaki olumlu anne tepkileri, zaman içinde istikrar ve tutarlılık göstermektedir (Else-Quest vd., 2011). Ayrıca bebeklikten okul öncesi döneme kadar destekleyici annelik, çocukların sosyal yetkinliği ve duygu düzenlemesi ile olumlu bir şekilde ilişkilendirilmektedir (Brophy-Herb vd., 2013). Buna ek olarak annenin destekleyici davranışlar (destek, uyarım, kabul ve çocukla ilgilenme) gibi ebeveynlik

biçimlerine sahip olması ile çocuğun dışsallaştırma ve içselleştirme problem davranışlarında azalmanın öngörüldüğü ifade edilmektedir (Trentacosta vd., 2008).

Babanın çocuğun sosyalleşmesinde rol oynadığı görüşü yıllar boyunca birçok araştırmacı tarafından paylaşılmıştır (Burgos, 2003). Çocuk gelişimi literatürü incelendiğinde yapılan çalışmalarda baba katılımının incelenmesine büyük önem verildiği görülmektedir. Bu bağlamda Cabrera vd. (2000) ile Lamb (2010) literatürde yapılan araştırmaların baba katılımının çocukların aile ve akran ilişkilerini, akademik başarılarını, bilişsel, davranışsal ve duygusal gelişimlerini ve sosyo-ekonomik durumlarını geliştirmeye yönelik olumlu katkılarını destekleyen kanıtlar sunduğunu ifade etmektedir. Son yıllarda toplumsal cinsiyet rollerinde ve aile politikalarında yaşanan toplumsal değişim ve babaların çocukların yaşamlarına katılımındaki kayda değer artış, baba-çocuk bağlanmasının kalitesini etkileyen faktörlerin keşfedilmesine yönelik bir çabayı beraberinde getirmiştir (Euler, 2020; Grossmann ve Grossmann, 2020). Bu bağlamda değerlendirildiğinde babanın tutum ve davranışlarının çocuklarının davranışlarını etkileyebildiği görülmektedir. Takip eden bölümde baba katılımı kavramı ele alınmıştır.

2.2.2. Baba katılımı

Baba katılımı kavramı ilk olarak Lamb vd. (1985) tarafından ortaya atılmıştır. Bu bağlamda babaların babalıktaki sosyal eğilimleri incelenmiştir. Lamb vd. (1985) babaların artan ebeveynlik katılımına ilişkin araştırma bulgularına dayalı olarak baba katılımı yapısını üç bileşen ile ifade etmektedir. Bu bileşenler: (1) çocuklarla günlük etkileşim, (2) çocuklara ulaşılabilirlik ve annenin desteği ve (3) çocuk bakımı, eğitimi ve diğer faaliyetlere ilişkin mali hükümler ve düzenlemelerin de dahil olduğu sorumluluktur. Aile kuramcıları, geçmişin sosyal olarak inşa edilmiş babalık modellerinden ayrılarak, baba katılımını çocuklarla gözlemlenebilir baba-çocuk etkinliklerinde geçirilen zaman olarak tanımlamışlardır (Lamb, 2000; Hawkins vd., 2002). Baba katılımı, genellikle, hem doğrudan baba-çocuk etkileşimi hem de anne ile dolaylı olarak birlikte ebeveynlik ile “erkeklerin çocuklarının yaşamlarına olumlu, geniş kapsamlı ve aktif katılımı” olarak tanımlanmıştır (Golden, 2018).

Teorik modeller doğrultusunda yapılan araştırmalar, baba katılımının annelerin evlilik doyumu ile pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir (De Luccie, 1995; Carlson vd., 2016). Pek çok anne için çocuk bakımı o kadar kolay olmadığı için babalardan yardım

almak annelerin yükünü hafifletmektedir. Bu nedenle baba katılımı, kadın ve erkek arasındaki sorumlulukların eşit dağılımına katkıda bulunur ve bu nedenle annelerin ilişkilerinden memnuniyetlerini artırabilir (Kalmijn, 1999; Carlson vd., 2016). Ayrıca eşleriyle olumlu ilişkiler içinde olan anneler de babaların baba olma çabalarında onları desteklemektedir (Pedro vd., 2012). Eşyle olumlu ve sıcak bir ilişki, babaların olumlu ebeveynlik özelliklerini de desteklemektedir. Dolayısıyla, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, çocuklarının hayatlarına dahil olan babalar, evliliklerinden daha memnundur ve evlilik doyumları daha yüksektir (Pedro vd., 2012; Makusha vd., 2013). Ayrıca baba katılımında artan sayıda çalışmalar, baba katılımının çocukların davranışsal ve bilişsel gelişimi ile pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir (Flouri ve Buchanan, 2001; Jayakody ve Kalil, 2002; Stewart, 2003).

Alanyazında baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Buna göre baba katılımı çocukların sosyal yetkinliklerini (Kotila ve Schoppe-Sullivan, 2012; Torres vd., 2014) ve öz düzenleme becerilerini desteklemekte (Driver, 2019); öfke, saldırganlık (Torres vd., 2014) ve davranış problemlerini ise azaltmaktadır (Easterbrooks, Raskin ve McBrian, 2014; Kroll vd., 2016). Bazı çalışmalarda ise baba katılımının anne ekonomik durumu, anne depresyonu, anne baba ilişki kalitesi ve ev ortamında ebeveynlik yoluyla aktarılan çocukların gelişimi üzerindeki aracılık etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Jackson ve Scheines, 2005; King ve Sobolewski, 2006).

Türkiye’de baba katılımı araştırması, belki de Doğu kültürlerindeki geleneksel cinsiyet rolü ideolojilerinin etkisinden dolayı sınırlıdır (Çelik ve Bulut, 2019). Çünkü cinsiyet hiyerarşisi, ataerkillik ve kuşak hiyerarşisi Türk ailesinin temel yapısal özellikleridir (Boratav vd., 2014). Osmanlı dönemi babalık algısı ile günümüz babalık algısında birçok farklılık meydana gelmiştir. Geçmiş dönemler içerisinde babaların çocuklarını kendi ebeveynlerinin yanında sevebilmeleri ya da şımartmamak için çocuğunu uykusunda öpmeleri gibi davranışların olduğu değerlendirildiğinde günümüzdeki babalık algısının değişmiş olduğu fark edilebilmektedir (Yörükoğlu, 2012). Günümüz Türkiye’inde ise baba katılımının daha da arttırılabilmesi için babaların sürece dahil edildiği birçok proje yürütülmektedir (Deniz ve Çıg, 2019). Eski dönemlerle günümüz arasında çeşitli kültürel farklılıklar olsa da babanın çocuğun yaşamına aktif bir şekilde katılım göstermesinin günümüz dünyasının geçerli anlayışı olduğu söylenebilir (Bağcıvan, 2020).

Babalar ağırlıklı olarak geleneksel aile rollerini sürdürmekte ve babaların çoğunluğu değişime dirençli olarak görülmektedir (Pekel Uludağı, 2019). Türkiye'deki ebeveynlik literatürüne göre Türk anne katılımı ve baba katılımı ve ebeveynlik rolleri cinsiyete dayalı beklentilere göre değişmektedir (Borataş vd., 2014; Çelik ve Bulut, 2019). Bu cinsiyetçi roller, “ebeveynlik” çatı terimi altında toplanmaktadır. Bir babanın ebeveynliği, annenin ebeveynliği ile ilişkili olarak açıklanır, bu nedenle baba katılımı ayrı bir davranış veya eylemler dizisi olarak değil, annelerin çocuklarını giydirme ve besleme gibi günlük etkileşimlerinin bir uzantısı olarak kabul edilir (Çelik ve Bulut, 2019). Bu nedenle, anne çocuk ilişkilerine odaklanan geleneksel araştırmalar, sözkonusu cinsiyete dayalı beklentileri yansıtmakta ve Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmaların büyük çoğunluğu anne-çocuk ilişkilerini ele almakta, sadece birkaçı (Özkan, 2014; Gözübüyük ve Özbey, 2020; Çardak ve Ünüvar, 2022) baba-çocuk ilişkilerine odaklanmaktadır.

Baba katılımının anne-babanın evlilik kalitesini etkilediği (Galovan vd., 2014) ve evlilik kalitesinin de çocukların sosyal gelişimleri ile ilişki olduğu (Aydın, 2018; Çetin, 2019) bilinmektedir. Ayrıca sadece anne ve babanın çocuk üzerindeki etkilerini incelemek doğru bir yaklaşım olmayabilir. Bir çevresel faktör olabilecek anne ve babanın evlilik ilişkileri de çocuklarını etkileyebilmektedir. Bu sebeple evlilik kalitesini de çocuk bağlamında incelemek gerekir. Bu sebeple takip eden bölümde anne babanın evlilik kalitesi ele alınmıştır.

2.2.3. Anne-babanın evlilik kalitesi

Bazı uzmanlar evlilik kalitesinin kavramsallaştırılmasının yetersiz olduğunu kabul etmektedirler (Nurhayati vd., 2019). Fowers ve Owenz (2010)’a göre evlilik kalitesi üzerine yapılan çalışmalar oldukça fazladır, ancak kavramsallaştırmalar genel olarak basittir. Çoğu araştırmacı, evlilik kalitesini yalnızca eşlerin duygusal doyumları hakkındaki bildirimlerine dayanarak açıklamaktadır. Fakat yapılan başka çalışmalarda ise evlilik kalitesi geleneksel olarak evliliğin olumlu ve olumsuz yönleri, bir sürekliliğin zıt uçlarına düşen tek bir boyut olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu görüşe göre, düşük evlilik kalitesi, olumsuz özelliklerin belirgin olduğu ve olumlu özelliklerin nispeten olmadığı bir evliliğin değerlendirilmesi olarak tanımlanırken; olumlu evlilik kalitesi, olumlu özelliklerin belirgin olduğu ve olumsuz özelliklerin nispeten olmadığı bir değerlendirmeyi yansıtmaktadır (Leidy vd., 2009). Bir başka görüşe sahip olan Johnson vd. (1986) evlilik kalitesini, evlilik mutluluğu ve evlilik etkileşimini içeren olumlu

boyutlar; anlaşmazlık, evlilik sorunları ve evlilik istikrarsızlığından oluşan olumsuz boyutlar olarak 2 boyutta tanımlamıştır. Evlilik mutluluğu, bir kişinin evliliğine karşı hissettiği memnuniyet veya mutluluk seviyesini ifade ederken, evlilik etkileşimi, eşler arasındaki etkileşiminin kapsamıdır. Anlaşmazlık, eşler arasında bireysel hedefler ve evlilik hedefleri veya evlilik içindeki ve dışındaki diğer sorunlar hakkında fikir birliği eksikliğini yansıtır. Evlilik sorunları, eşlerin evlilikte sorunlara neden olabilecek özellik veya davranışlarının derecesini göstermektedir. Evlilikte istikrarsızlık ise bilişsel ve davranışsal bileşenlerden oluşan boşanma eğilimini ifade etmektedir.

Evlilik kalitesi ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi gösteren geniş bir araştırma yelpazesi bulunmaktadır ve ilişkinin yönü genellikle olumsuzdur. Evlilik gerginliğinin, yaşlı çiftlerde daha fazla hayal kırıklığı, üzüntü ve endişe ile bağlantılı olduğu bilinmektedir (Carr vd., 2016). Evlilik memnuniyetsizliğinin, evlilik sıkıntısı ve evlilik anlaşmazlığı dahil olmak üzere evlilik sorunlarının hem erkeklerde hem de kadınlarda depresif belirtilerle önemli ölçüde ilişkili olduğu birçok çalışmada bulgulanmıştır (Chang, 2018; Goldfarb ve Trudel, 2019; Woods vd., 2019) ve evlilik çatışması boylamsal olarak değerlendirildiğinde depresyonla da ilişkilidir (White, 2022). Eşler, evlilik gerginliği arttıkça daha fazla endişe belirtisi yaşadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca, evlilik kalitesi olumsuz olduğunda eşler daha fazla yalnız kalmak isteyebilirler fakat tam tersi olarak olumlu evlilik kalitesi içerisinde yalnızlık istenilen bir durum değildir (Stokes, 2017). Evlilik kalitesi ile olumsuz psikolojik sonuçlar arasındaki ilişki, evlilik kalitesinin öznel değerlendirmeleri için de mevcuttur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde babanın evlilik kalitesi sürecinden etkilenecek kişiliğinde, babalık rolü algısında ve baba katılımında farklılıkların oluşmasına neden olabilir.

Otuz yılı aşkın bir süredir yapılan araştırmalar, evlilik kalitesi ile çocukların uyumu arasında tutarlı ve sağlam bir ilişki olduğunu göstermiştir (Emery, 1982; Buehler vd., 1997). Evlilikte uyumsuzluk, sosyal ve duygusal sorunlardan bilişsel işlevlerdeki bozulmalara, hatta fiziksel sağlık ve uyku gibi biyolojik işlevlerdeki bozulmalara kadar çocukların işlevlerinin hemen hemen her alanıyla ilgilidir (Kouros vd., 2014). Evlilik kalitesinin çocuğa etkisini inceleyen araştırmalar, ebeveynlerin kendi aralarındaki ve çocukları ile ilişkilerinin gelişmekte olan çocuğun sosyal, duygusal ve akademik uyumunu etkilediğini anlamamıza önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Leidy vd., 2009). Çocukların prososyal eylemlerinin evlilik kalitesi ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Lindsey vd., 2006). Evlilik çatışması yüksek olan ailelerde yetişen

çocuklar, akranlarıyla etkileşim kurarken kendilerini yetersiz hissedebilmektedirler ve ayrıca daha düşük kaliteli arkadaşlıklara sahip olma eğiliminde olabilmektedirler (McCoy vd., 2009).

Eşler arasındaki sıkıntı ve memnuniyetsizlikle karakterize edilen uyum bozuklukları olan evlerde yaşayan çocukların, daha uyumlu evlerde yaşayan çocuklara göre duygusal ve davranışsal sorun sergileme düzeylerinin daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Davies vd., 2002). Daha spesifik olarak, çocukların olumsuz davranışları evlilik çatışmasıyla güçlü bir şekilde ilişkilidir (Clarke-Stewart ve diğ., 2000) özellikle bu durum sık ve şiddetli olduğunda (Bradford vd., 2008). Ebeveynler arasındaki tartışmaları gözlemlemek çocuklar için korkutucu ve üzücü olabilir. Ayrıca bu tür olumsuzluklara maruz kalmak, saldırgan ve antisosyal davranışların modellenmesine de yol açabilir (Stocker ve Youngblade, 1999). Buna uygun olarak, daha yüksek evlilik doyumu seviyelerinin tutarlı bir şekilde daha az çocuk davranış problemi ile bağlantılı olduğu düşünülebilir.

McBride vd. (2005) babanın babalık rollerine olan bağlılığının eşinin görüş ve tutumlarından etkilenmesinin oldukça olası olduğunu ifade etmektedir. Yapılan araştırmalar da evlilik ve ortak ebeveynlik ilişkilerinin babanın babalık rollerine olan bağlılığını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bu ilişkilerin çocuğun sosyal gelişimini de etkilemesi oldukça muhtemeldir. Bu bağlamda Levy-Shiff (1994) de evlilik ilişkisinin kalitesi (işleyiş ve memnuniyet) ile hem ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin kalitesi hem de çocukların uyumları arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Özetle yapılan araştırmalarda da evlilik kalitesi ve evlilikteki doyum ile baba katılımı arasında pozitif ilişkilerin olduğu bulunmuştur (Galovan, vd., 2014; Kaya ve Buğa, 2021; Hajkhodadadi vd., 2022). Bu nedenle, evlilik memnuniyetinin belirleyicisi olarak en sık çalışılan değişkenin baba katılımı olması şaşırtıcı değildir. Araştırmalar, babaların evlilik ilişkilerinin kalitesi ile bebeklerin bakımında baba katılımının kalitesi arasında pozitif bir ilişkiyi açıkça desteklemektedir (Volling ve Belsky, 1991; Levy-Shiff, 1994). Babaların çocuklarının hayatına katılımını etkileyebilecek bir diğer değişken ise babanın babalık rolü algısıdır. Bu sebeple takip eden bölümde babalık rolü algısı ele alınmıştır.

2.2.4. Babalık rolü algısı

Babalık, zorluklar veya engellerle karşılaştıkça sürekli olarak yeniden şekillenen ve yeniden yorumlanarak ortaya çıkan bir kimliktir. Babalık, özellikle zaman ve enerji

için rekabet gerektiren talepler olduğunda, baba ve çocuk arasında etik bir ilişkinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi yoluyla babaların bu role bağlılıklarından da etkilenir (Gordon vd., 2012). Babalık sadece biyolojik olarak belirlenmiş bir nitelik değil, aynı zamanda belirli bir tarihsel ve sosyal bağlamda yer alan sosyal eylemlerin ürünüdür (Marsiglio ve Pleck, 2005). Ayrıca babalık toplumsal ve kişisel yorumlardan da etkilenmektedir (Forste vd., 2009). Baba, çocuğunun ilk öğrenim sürecinde çocuğuna rehber görevinde bulunarak onun dünyaya hazırlanmasını sağlayan ve çocuğunun yaşadığı sorunlara çözüm yolları sunan ve çocuğun öğrenmesi için gerekli ortamı sunan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çiftçi, 1991).

Rol kavramının tanımına bakıldığında ise bireyin bulunduğu konumda kendisinden beklenen davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Toplum içerisinde ortak değerlerin oluşumunda ve gelecek nesillere aktarılmasında oldukça öneme sahip olan rol kavramı kültürel bağlamda tanımlanmakla birlikte bireylerin davranışlarının da tahmin edilebilmesini sağlayabilmektedir (Kafalı, 2021). Ayrıca rol, erkek ve kadın olarak biyolojik açıdan sınıflandırılmanın yanında toplumsal, statü ve sosyallik gibi farklı açılardan sergilenen davranışlar açısından da tanımlanmaktadır.

Hem ebeveynlik hem de cinsiyet rolleri bebeklik çağından itibaren oluşmaktadır. Çocuğun sahip olduğu kıyafetler, oyuncaklar, sorumluluklar ve çocuğa karşı olan tutum ve davranışlar bu dönemde cinsiyet farklılıklarını ortaya koymaktadır. Sosyalleşme süreci ile birlikte de toplumun çocuktan beklentileri de çocuğun kalıplaşmış yargılar edinmesine neden olmaktadır (Liebert vd., 1986).

Temelde annelik ve babalık kavramları incelendiğinde babalığın annelikten çok daha farklı bir yapıda olduğu bilinmektedir. Çünkü anne hamilelik ile birlikte doğacak çocuğun kendisine ait olduğunun farkındadır fakat babanın ise doğacak çocuğun kendisinin olduğunu bilmesi için annenin onayını alması gerekmektedir (Zeybekoğlu, 2013). Ayrıca anne ve babanın katılımı incelendiğinde; annenin çocukla oyun oynamasının yanında genel olarak çocuğun bakımına zaman ayırdığı fakat babanın ise genel olarak çocukla oyun oynadığı görülmektedir (Lamb, 2000).

Erkeklerin çocuk sahibi olmasıyla, çocuklarının varlığını kabullenmeleriyle temel ihtiyaçlarının karşılanması için duydukları sorumluluk duygusu babalık rolünü tanımlamaktadır (Maurer ve Pleck, 2006). Babalık rolü değerlendirildiğinde özellikle erkek çocukların gelecekte eşlerine nasıl davranmaları gerektiğini babalarını rol model olarak gerçekleştirdikleri düşünülebilir (Zeybekoğlu, 2013). Ülkemizde babalık rolünün

anneler tarafından geleneksel cinsiyet rolleri kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Ünal ve Kök (2015) 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşlerini inceledikleri nitel çalışmada annelerin, baba olmayı koruma ve evi geçindirme şeklinde geleneksel rollerle tanımladıkları ifade edilmektedir. Çocuğun hayatında babanın rolü ile ilgili olarak da annelerin eşleri ile ilgili geleneksel babalık rolünü daha çok benimsedikleri, çalışmada yer alan 8 babanın ise geleneksel roller yerine modern babalık rolünü benimsemeye daha istekli oldukları belirtilmektedir. Ancak daha büyük bir çalışma grubu ile AÇEV (2017) tarafından yürütülen babalık araştırmasında ise çalışmaya katılan babaların %91'inin çocuklarının bakımından birincil derecede eşlerini sorumlu tuttuğu bulunmuştur. Özetle ülkemizde anenin çalışma hayatına girmesi ve ekonomik özgürlüğünü kazanması ile değişen ve gelişen günümüz şartlarında modern babalık rolü algısını benimsemeye istekli babaların olmasına karşın, babaların büyük bir kısmının babalık rolü algısı bağlamında geleneksel ve cinsiyetçi bakış açısını sürdürdüğü söylenebilir.

Babalık literatüründeki çalışmalara göre, babaların çocuklar üzerindeki etkisi yalnızca çocuğun babasıyla doğrudan etkileşimlerine değil, aynı zamanda babanın davranışları ile eşinin (erkek-kadın ilişkilerinde) babanın rolünü algılaması arasındaki uyuma da bağlıdır (Lamb, 2000). Babanın rolü, toplumsal normlar tarafından annenin rolünden daha serbest bir şekilde tanımlandığından, bir babanın çocuğunun hayatındaki rolüne ilişkin kendi algıları, babanın davranışını yönlendirebilir (Parke, 2008). Örneğin bir baba, çocukları beslemenin annenin işi olduğuna inanıyorsa, yemek saatlerinde çocuğun beslenmesi sürecine katılmayabilir (Vollmer vd., 2015). Ya da tam tersi olarak annenin babanın ailedeki rolüne ilişkin algısı, baba kimliğini ve hatta baba katılımını da etkileyebilir (Rane ve McBride, 2000). Bir babanın ailedeki rolüne ve çocuk bakımına ilişkin annelerin algıları, babanın kendi rolüne ilişkin algısından bağımsız olarak baba katılımının çok güçlü bir yordayıcısıdır (McBride ve Rane, 1997; McBride vd., 2005). Bir anne, babayı önemli görmüyorsa; anne, babanın katılımını artırmasını engelleyen davranış veya tutumlar sergileyebilir (McBride vd., 2005). Birçok faktör babanın rolünü etkilemektedir. Kuzucu (2011)'ya göre, babaların babalık algıları; toplumsal cinsiyet rolü tutumu, psikolojik durumu, eğitim durumu, gelir durumu, meslek, çocuk sayısı, aile tipi ve baba olmak isteyip istemedikleri kültürün babaya yüklediği roller gibi faktörlerden etkilenmektedir. Benzer şekilde okul öncesi dönemde çocuğu olan babalarla yapılan bir çalışmada babalık algısının; babaların eğitimi, istihdam durumu, mesleği, çocuk sayısı,

ilk babalık yaşı ve babalık hakkında bilgi edinmesi durumlarından etkilendiği sonucuna varılmıştır (Telli ve Özkan, 2016). Çünkü bir erkeğin kendisini bir baba olarak nasıl algıladığı ve bu role ne kadar yakın hissettiği, çocuk bakımına katılımını ve çocukla olan ilişkisini doğrudan etkileyebilmektedir (Doherty vd., 1998). Sonuç olarak babanın kendini gördüğü rolün, çocuğu için olacağı rol modeli de etkileyeceği düşünülebilir. Babanın ebeveynlik davranışlarını etkileyebilecek bir diğer değişken ise babanın kişilik özellikleridir. Bu sebeple takip eden bölümde babanın kişiliği ele alınmıştır.

2.2.5. Babanın kişiliği

Kimlik, “bireyin, ait olduğu grup ve kategorilerle ilişkili sosyal statülere (ör. ebeveyn, eş veya işçi) ve rollere (ör. bakıcı veya finansal sağlayıcı) göre kendisini geliştirdiği temsili” ifade eder (Tremblay ve Pierce, 2011). Bireylerin genellikle kimlikleri ile tutarlı davranışlarla kendilerini ifade etmesi veya ortaya koyması beklenmektedir (Stryker ve Serpe, 1994). Bu bağlamda baba kimliği ile baba katılımı arasında pozitif yönlü ilişkiler: bebeklik döneminde (Strauss ve Goldberg, 1999), okul öncesi dönemde (Maurer, 2007) ve okul çağında (Fox ve Bruce, 2001) çocukları olan babalarla yapılan çalışmalarda bulunmuştur.

Ebeveynlerin kişilik özellikleri, kaçınılmaz olarak, çocukları da dahil olmak üzere başkalarıyla nasıl etkileşime girdiklerini etkilemektedir. Örneğin, Belsky (1984)’nin Ebeveynlik Süreç Modeli, çocuk işlevselliğinin üç belirleyicisini ebeveyn psikolojik işlevi, çocuğun özellikleri ve durumsal stres ve destek kaynakları olarak tanımlamaktadır. Bu modelde ebeveynin kişiliği; ebeveyn istihdamı, kişilerarası ilişkiler ve evlilik ilişkisi gibi sosyo-bağlamsal faktörlerden etkileniyor olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak ebeveynlerin çocuklarına nasıl ebeveynlik yaptığının ebeveynin kişiliği ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Anne babaların çocukluk deneyimleri, evlilik yaşantıları, çevreleriyle ilişkileri ve mesleki yaşantıları psikolojik durumlarını ve kişiliklerini etkilemektedir. Ebeveynlerin kişilikleri ve psikolojik durumları da hem ebeveynlik davranışlarını hem de çocuğun gelişimini etkilemektedir (Cicchetti, 1984). Belsky (1984) de ebeveynlerin psikolojik yapılarının ebeveynlik davranışlarını etkilediğini ifade etmektedir.

Kişiliğin ölçülebilmesi için farklı kişilik kuramlarından yararlanıldığı görülmektedir. Kuramlar incelendiğinde; Beş Faktör Kuramı, A Tipi ve B Tipi Kişilik Yapısı, Littauer’in Kişilik Tipleri, Psikanalitik- Sosyal Yaklaşım, Ayrıcı Özellik Yaklaşımı, Davranışsal- Sosyal Öğrenme Yaklaşımı, İnsancıl/ Hümanistik Yaklaşım,

Biyolojik Yaklaşım ve Eysenck Kişilik Kuramı olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışmada son yıllarda yaygın olarak kullanılan ve pekçok dile uyarlanmış olan Beş Faktör Kişilik Kuramı kullanıldığı için yalnızca bu kuram hakkında bilgi verilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Kuramı McCrae ve Costa (2003) tarafından evrensel olarak değerlendirme sonucunda kişilik karakteristiklerinin tamamı ele alınarak beş boyutta sınıflandırılmıştır. Beş Faktör Kuramı kapsamında oluşturulan ölçme araçlarının çoğu oldukça uzun olmasına karşın Costa ve McCrae (1992) ile Goldberg (1992) tarafından oluşturulan 44 ve 60 maddelik ölçme araçları beş dakikalık cevaplama süreleri ile kişilik özelliklerini kısa süre içerisinde ölçmek üzere araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak Rammstedt ve John (2007) bu iki ölçme aracını temele alarak Beş Faktör Kuramı kapsamında kişilik özelliklerini ölçmek üzere 10 maddelik oldukça kısa bir ölçme aracı geliştirmişlerdir. Horzum, Ayas ve Padır (2017) de bu ölçeği ölçeğin orijinaline uygun olarak Dışadönüklük, Uyumluluk, Özdisiplin, Nörotizm ve Deneyime Açıklık olmak üzere beş faktör biçiminde Türkçe'ye uyarlamışlardır. Bu bağlamda aşağıda beş faktör kuramında yer alan kişilik özellikleri aşağıda açıklanmaktadır.

Özdisiplin: Özdisiplin hem organizasyon hem de başarı ihtiyacı ile ilgilidir (Margines, 2011). Özdisiplin, toplumun hedef odaklı bir davranış olarak öngördüğü “kısıtlama” ve “dürtü kontrolü” olarak tanımlanmıştır. Bu düzeyi yüksek olan bireyler, harekete geçmeden önce düşünme özelliğine sahiptir. Görevlerini planlar ve öncelik sırasına koyarlar. Bu kişilik türü normlara ve kurallara uyar. Sıklıkla, hazzı ertelerler. Özdisiplin, değerlendiricinin kendine ve başkalarına karşı içselleştirilmiş düşünceliliğini vurgulamaktadır (Krajenka, 2018).

Uyumluluk: Bu faktör, insanların diğer insanlarla ne kadar uyumlu olduklarını ve başkalarıyla nasıl geçinebildiklerini ölçer. Uyumluluk düzeyi yüksek olan insanlar daha işbirlikçi, kibar, fedakâr ve güvenilir olma eğilimindedir (Kuruku ve Aloho, 2018). Bu özellik, insanların diğerleriyle ilişkilerindeki değerini ölçer. Bu özellikte yüksek puan alan kişiler genellikle son derece popüler ve hoşgörülüdür. Başkalarıyla olan ilişkilerinde, önceden kanıt olmadan başkalarına güvenilebilirler (Margines, 2011). Uyumluluk düzeyi yüksek olan bireyler takım çalışmalarında daha güçlü bir konumda olabilmektedirler (Krajenka, 2018).

Dışa Dönüklük: Dışa dönüklük, uzun zamandır faktör analizi modellerinde ortaya çıkan özelliklerden biri olmuştur. Bu özellik, bireylerin ihtiyaçları, beklentileri ve sosyal ilişkilerinde sevinç yaşama yeteneğinden oluşur. Bireyin olumlu duygularını ve

sıcaklığını içerir (Margines, 2011). Bu faktör, sevinçli ve enerjik bir özellik olarak tanımlanmıştır. Ek enerjiyi deneyimlemek için sosyal aktivite ve olumlu duygusal davranışlar için bir istek vardır. Dışa dönük insanlar gruplar halinde çalışmaktan ve grup yönetiminden hoşlanırlar. Yüksek düzeyde dışa dönüklük yeteneğine sahip insanlar, birçok arkadaşla, harika ilişkilere ve iletişime sahiptir (Krajenka, 2018).

Nörotizm: Nörotizm, kişilik için çağdaş faktör modellerinin çoğunda rol oynayan diğer bir özelliktir. Nörotizm “kaygı”, “düşmanlık”, “depresyon”, “dürtüsellik”, “öz-bilinç” ve “kırılganlık” gibi kavramları yansıtmaktadır (Margines, 2011). Bu alandaki birçok araştırmaya göre, sonuçlar nörotizm ve dışa dönüklüğün kişilik özellikleri teorilerinde büyük etkileri olduğunu göstermektedir. Yüksek düzeyde dışa dönüklük ve nörotizm kombinasyonuna sahip insanlar genellikle kızgın ve üzgündür. Bazı araştırmalar, nörotizm teriminin olumsuz çağrışımı nedeniyle nörotizm uyum olarak bahsetmektedir. Nörotizm teriminin özünde iki özellik vardır. Bunlar kaygı ve değişkenliktir. Daha dar bir tanımla nörotizm, bir uçta istikrarsızlık ve yüksek kaygının olmasını diğer uçta ise istikrar ve düşük kaygının olduğu kişilik boyutudur (Krajenka, 2018).

Deneyime Açıklık: Deneyime açıklık kişinin daha fazla bilgiye ulaşma ve kullanma yeteneğini ve bu yöndeki eğilimlerini ifade etmektedir (DeYoung vd., 2013). Bu bağlamda deneyime açık kişiler; meraklı, yaratıcı ve hayal gücü yüksek bireyler olarak tanımlanmaktadır. Araştırma sonuçları, deneyime açık insanların kişisel duygularını, fikirlerini ve değerlerini daha iyi anladığını ve kabul ettiğini göstermektedir. Ayrıca, kendileri ve dünyanın geri kalanı arasındaki farkları anlayabilmektedirler (Margines, 2011). Buna ek olarak açıklık düzeyi yüksek olan bireyler, zamanlarını anlama amacıyla öğrenmek için kullanmakla da ilgilenirler. Açıklığın akıl olarak tanımlanmasının nedeninin bu olduğu düşünülmektedir. Çünkü bağımsız ve esnek olmayan bir kişiliğe sahip bireyler, açıklık özelliğinden yoksun olma eğilimindedir. Bu nedenle, açıklık puanları düşük olan kişiler, zaten inandıkları şeylere bağlı kalmaya daha yatkınlardır ve yeni fikirlere uyum sağlamakta daha fazla güçlük çekerler (Krajenka, 2018).

Alanyazında ebeveynlerin kişilik özelliklerinin ebeveynlik davranışları (Clark vd., 2000; Cumberland-Li vd., 2003; Aytemiz, 2010; Schofield vd., 2012; İnanc vd., 2017) ve ebeveyn-çocuk ilişkisi (Prinz vd., 2009) ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Buna göre yüksek nörotizm düzeyi genellikle olumsuz ebeveynlik davranışları ile ilişkilendirilirken, dışadönüklük ve deneyime açıklık gibi kişilik özellikleri çocukla

sıcak ilişkiler kurma ve olumlu ebeveynlik davranışları ile ilişkilendirilmektedir (Clark vd., 2000; Cumberland-Li vd., 2003; Prinzie vd., 2009; Schofield vd., 2012;). Ebeveyn tutumları noktasında ise dışadönüklük ve deneyime açıklık gibi kişilik özellikleri demokratik tutumla yönde ilişki bulunurken, nörotizm ve gelişime kapalılık gibi kişilik özellikleri ise otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutum gibi ebeveyn tutumları ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur (Aytemiz, 2010; İnanç, Altıntaş ve Barış, 2017). Bazı araştırmalarda ise ebeveynlerin kişilik özellikleri, çocukların sosyal beceri (Göger, 2018; Yardım, 2019) ve problem davranışları (Prinzie, Onghena ve Hellinckx, 2005; Prinzie vd., 2004; Van Leeuwen, 2004; Davies vd., 2012) bağlamında incelenmiştir. Buna göre nörotizm gibi olumsuz kişilik özelliklerinin çocuklarda problem davranışlar görülmesinde artışa neden olduğu, dışadönüklük ve deneyime açıklık gibi kişilik özelliklerinin ise çocukların sosyal becerilerini desteklediği ifade edilmektedir (Prinzie vd., 2004; Van Leeuwen, 2004; Prinzie, Onghena ve Hellinckx, 2005; Davies vd., 2012; Göger, 2018; Yardım, 2019). Ebeveynlerin kişilik özelliklerinin çocukları ile olan ilişkilerini de etkilediği görülmektedir (Prinzie vd., 2009). Bu bağlamda takip eden bölümde baba-çocuk ilişkisi ele alınacaktır.

2.2.6. Baba-çocuk ilişkisi

Bugüne kadar ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kalitesine ilişkin çalışmaların çoğu yalnızca annelere odaklanmış olsa da büyüyen bir araştırma literatürü babaların da anneler kadar hassas olabileceğini göstermiştir (Cabrera vd., 2007; Roger Mills-Koonce vd., 2015). Baba-çocuk ilişkisi; ailesel ve aile dışı sistemler, alt sistemler ve ilişkiler de dahil olmak üzere çok çeşitli bağlamsal değişkenlerden meydana gelmektedir (Cowan vd., 1996). Mevcut literatür, baba katılımının daha geniş aile sistemlerinde ilişkisel dinamiklerle nasıl ilişkili olduğuna dair ayrıntılar sunmaktadır. Benzer şekilde, baba-çocuk ilişkilerinin zaman içindeki kalitesinin, ilişkisel ve bağlamsal faktörlerin çeşitliliği tarafından aracılık edilmesi ve denetlenmesi beklenmektedir. Baba katılımı ile çok çeşitli bağlamsal unsurlar arasındaki ilişkilere ilişkin hem korelasyonel hem de boylamsal verileri gözden geçiren önemli bir literatür bulunmaktadır (Marsiglio vd., 2005). Kültür, etnik köken ve tarihsel zaman şüphesiz baba-çocuk ilişkisini etkilese de bunlar bir kişinin ötesindeki faktörlerdir. Fakat kişinin etkisi, davranışı ve bilişleri dikkatli kararlar veya irade ile daha doğrudan kontrol edilir (Palkovitz, 2019).

Babanın çocuk tarafından model alınacak kişi olması sebebiyle baba-çocuk ilişkisi çocuğun cinsiyet kimliğine yönelik pozitif yönde tutum geliştirmesine katkıda bulunmaktadır. Aileden topluma açılan kapıda önemli bir rolü olan baba, çocuğuyla olan ilişkisi doğrultusunda çocuğun özgüven kazanmasına ve sosyal gelişimine katkıda bulunmaktadır (Yavuzer, 2018). Yapılan çalışmalarda babalarıyla sağlıklı ilişkileri olan çocukların sosyalleşme düzeylerinin babalarıyla sağlıklı ilişkisi olmayan çocuklara göre daha yüksek olduğunu ve baba-çocuk ilişkisinin zayıf olmasıyla da davranış problemlerinin arttığı ifade edilmektedir (Verschueren ve Marcoen, 1999). Taşkın (2011) babaların okul öncesi dönemde çocuklarıyla kurduğu sıcak ilişkilerle çocuklarınolumsuz duygularını düzenlemeleri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca babaların çocuğun bakımında daha fazla rol alması sebebiyle baba-çocuk ilişkilerinde de artış olduğu gözlenmektedir. Çünkü geçmiş dönemlerdeki baba rolleriyle kıyaslandığında günümüz babalarının çocuklarıyla daha yoğun ve samimi bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Bu sayede babası ile ilişkisi güçlü olan çocukların akranlarıyla olan ilişkilerinin de daha sağlıklı olması mümkün olabilmektedir (MacDonald ve Parke, 1984).

Ebeveynlerle ve diğer bireylerle kurulan ilişkilerin özellikleri arasındaki benzerlikler önceki literatür tarafından vurgulanmıştır. Bu da ebeveynlerle olan erken ilişkilerin, çocukların daha sonra öğretmenler gibi ebeveyn olmayan bakıcılarla olan ilişkilerini şekillendirebileceğini düşündürmektedir (Sabol ve Pianta, 2012). Bu bulguların arkasındaki teorik varsayım, ebeveynlerle erken etkileşimlerin tarihinin, çocukların ebeveyn olmayan bakım sağlayıcılarla ilişkilerinin kurulmasının temellerini oluşturduğudur. Erken çocukluk eğitimi alanındaki bazı araştırmalar, ebeveyn, öğretmen ve çocuk ilişkilerinin kalitesi arasındaki bağlantıyı incelemiş, ebeveynleri ile olumlu ilişkiler yaşayan çocukların akademik çevreleriyle de daha olumlu ilişkiler sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürmüştür (Howes ve Matheson, 1992; O'Connor ve McCartney, 2006; Sabol ve Pianta, 2012). Buna ek olarak baba-çocuk ilişkisinin sağlıklı olmasıyla birlikte çocukların hem akranlarıyla hem de çevreleriyle pozitif ilişkiler kurabildiği görülmektedir (Kesebir vd., 2011). Bu durumu sosyal öğrenme kuramı da baba-çocuk ilişkisindeki etkileşimin artmasıyla çocuklara duygusal destek sağlandığını ve sosyal becerilerin öğretiminde etkilerinin olduğu öne sürerek desteklemiştir (Leidy vd., 2013).

Çocuklarıyla birlikte yaşayan babalar genellikle daha kolay dahil olabilir ve çocuklarıyla olumlu ilişkiler kurabilirler (Anderson vd., 1999). Bununla birlikte hem

ailesiyle birlikte yaşayan hem de ailesiyle birlikte yaşamayan babaların, çocuklarıyla olan ilişkilerinin kalitesi farklılık göstermektedir. Çocuklarının anneleriyle romantik bağları olmayan babalar, bu tür ebeveynlerin karşılaştığı sayısız engel nedeniyle çocuklarıyla kötü ilişkiler kurma riski altındadır (Fox vd., 2006; Peters ve Ehrenberg, 2008; Nixon vd., 2012). Babanın aile içinde varlığı çocukla kurduğu olumlu ilişkiler noktasında olumlu gelişimsel neticeler sağlamaktadır. Ancak sadece babanın aile içindeki varlığı, çocukları ile olumlu ilişkiler kuramadıklarında çocuklar için her zaman daha olumlu sonuçlarla ilişkili değildir (Gavin vd., 2002). Sonuç olarak, çocukların en yüksek düzeyde fayda sağlamaları için sadece bir babanın fiziksel varlığından daha fazlasına ihtiyaç duydukları ve fiziksel olarak bulunmayan babaların bile çocuklarıyla yüksek kaliteli ilişkiler kurabilecekleri açıktır (Jessee ve Adamsons, 2018). Goodsell ve Meldrum (2010), babaların çocuklarıyla kurdukları olumlu ilişkilerin ve duygusal deneyimlerin, çocuklar için oldukça önemli ve anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Özetle baba-çocuk ilişkisi çocuğun gelişimi açısından sonuçları bağlamında ele alındığında çocukların sosyal davranış gelişimleri noktasında göz önünde bulundurulması gereken önemli bir değişkendir.

2.3. İlgili Araştırmalar

İlgili alanyazındaki çalışmalar Baba Katılımı, Baba-Çocuk İlişkisi, Babanın Kişiliği, Babalık Rolü Algısı, Evlilik Kalitesi ve Gelir Düzeyi başlıkları içerisinde bu bölümde incelenmiştir.

2.3.1. Baba katılımı ile ilgili araştırmalar

Baba katılımı ile ilgili ulusal alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde; Özgündüz (2015) ve Yuvacı (2019) tarafından yapılan araştırmalarda baba katılımının çocukların sosyal gelişimleri ile ilişkisi incelenmiştir. Yapılan diğer araştırmalarda ise baba katılımı ile demografik değişkenlerin ilişkisi (Aydın Kılıç ve Tezel Şahin, 2018), baba katılımının çocukların cinsiyet kalıp yargıları ile ilişkisi (Yagan Güder ve Ata, 2018) ve baba katılımının ebeveyn tutumları ile ilişkisi (Karabulut ve Şendil, 2018) incelenmiştir. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Özgündüz (2015) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi dönemdeki 42 çocuk ve babaları ile baba katılımı eğitim programının babaların katılım düzeylerine ve çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre baba

katılımı eğitim programı babaların katılım düzeyini arttırmaktadır. Ayrıca baba katılımı eğitim programının çocukların çekingenlik düzeylerini düşürdüğü ve sosyal uyumlarına ise olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal becerilerin iletişim alt boyutu için ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Karabulut ve Şendil (2018) tarafından okul öncesi dönemde çocuğu olan 303 baba ile yapılan araştırmada baba katılımı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre demokratik tutuma sahip babaların katılım düzeyinin daha fazla olduğu tespit edilirken otoriter tutuma sahip babaların ise baba katılımının ilgi ve yakınlık alt boyutunda daha az katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Ek olarak aşırı koruyucu tutuma sahip babaların ise baba katılımı düzeylerinin daha yüksek olduğu, izin verici tutum açısından ise bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Yagan Güder ve Ata (2018) tarafından 60-72 aylık rastgele seçilen 151 çocuk ve babaları ile yapılan çalışmada babaların katılımı, cinsiyet algıları ve çocukların cinsiyet kalıp yargıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun cinsiyet kalıp yargıları ile baba katılım ölçeğinin alt boyutlarından olan babanın keyfi katılımı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocukların cinsiyet kalıp yargılarında gelirin önemli olduğu fakat meslekleri, yaşları, cinsiyet algıları ve katılım düzeyi gibi faktörlerin önemli olmadığı belirlenmiştir.

Aydın Kılıç ve Tezel Şahin (2018) okul öncesi öğrenimine devam eden çocuğu olan 870 babanın, çocuklarının yaşamlarına katılım düzeylerini incelemişlerdir. Babaların keyfi meşguliyet katılım düzeyleri ile öğrenim düzeyleri, evlenme şekilleri ve kendi yaşlarıyla çocuklarının yaşları arasında; ilgi ve yakınlık katılım düzeyleriyle kendi yaşı, çocuğun yaşı ve evlenme şekilleri arasında; temel bakım katılımı düzeyleriyle evlenme şekli, babanın ve çocuğunun yaşı ve babanın öğrenim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu bulgulamışlardır.

Yuvacı (2019) okul öncesi dönemde olan 293 çocuk ve babasıyla çocukların davranış problemleri ve sosyal yetkinlikleri arasındaki ilişkiyi tezinde incelemiştir. Yürüttüğü çalışmada baba katılımı ile doğum sıralaması, cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi, baba yaşı, sahip olunan çocuk sayısı, anne çalışma durumu ve sosyoekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğunu saptamıştır. Ayrıca baba katılımı ile sosyal yetkinlik düzeyi ve çocuğun davranış problemleri arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.

Baba katılımı ile ilgili uluslararası alanyazında yapılmış araştırmalar incelendiğinde; yapılan araştırmaların bir kısmı çocukların sosyal yetkinlik ve davranış problemlerine odaklanmakta (Goldwire, 2012; Jia, Kotila ve Schoppe-Sullivan, 2012; Easterbrooks, Raskin ve McBrian, 2014; Torres, vd., 2014) bir kısmı ise yalnızca problem davranışlara (Raskin, Fosse ve Easterbrooks, 2015; Kroll, vd., 2016; Yoon vd., 2018; Zhang, Liu ve Hu, 2021) odaklanmaktadır. Wang ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışmada ise erken çocukluk gelişimi açısından (bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişim ve motor gelişim boyutları) incelenmiştir. Uluslararası alanyazındaki çalışmaların büyük kısmının boylamsal araştırmalardan oluşması ve çocuğun sosyal gelişimine odaklanması dikkat çekicidir. Ayrıca ulusal alanyazına benzer biçimde çalışmaların genellikle son yıllarda yapılan araştırmalardan oluşması da dikkat çekmektedir. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Jia, Kotila ve Schoppe-Sullivan (2012) tarafından 4 yaş 112 çocuk ve aileleri ile yürütülen bir yıllık boylamsal araştırmada baba katılımı ile çocukların sosyal-duygusal uyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre babanın oyuna katılımı, çocukları problem davranışlarını azaltmakta ve sosyal yetkinliklerine olumlu katkı sağlamaktadır. Ayrıca özellikle ebeveynler arasında destekleyici ebeveynlik ilişkileri olduğunda bu etkinin daha güçlü olduğu belirtilmektedir.

Goldwire (2012) tarafından Erken Çocukluk Boylamsal Çalışmasının verileri dahilinde 8450 baba ile yapılan araştırmada çocuklardan 9. ay, 2 yaş ve 4 yaşta elde edilen veriler kullanılmıştır. Baba katılımı ile çocukların sosyal-duygusal yetkinlikleri ve akademik hazırbulunuşluklarının incelendiği araştırmanın sonuçlarına göre baba katılımı çocukların matematik becerilerinin, alıcı ve ifade edici dil becerilerinin önemli bir yordayıcısıdır. Ayrıca araştırmada baba katılımının çocukların okul öncesi dönemdeki sosyal-duygusal yetkinliklerinin de yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Torres, vd. (2014) tarafından 36-71 aylık 295 çocuk ile yapılan araştırmada baba katılımı ile çocukların sosyal yetkinlikleri ve davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre özellikle dışarıdaki boş zamanlara babanın katılımı daha düşük öfke ve saldırganlık ile daha yüksek düzeyde sosyal yetkinlik ile ilişkili bulunmuştur.

Easterbrooks, Raskin ve McBrian (2014) tarafından yüksek risk grubundaki 401 ergen anne ve ilk bebeklerinden oluşan bir örneklem kullanarak yapılan araştırmada baba katılımı ve çocukların sosyo-duygusal işlevleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre yeni yürümeye başlayan çocuklarda baba katılımının daha fazla sosyal işlevsellik ve daha az problem davranışlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ek olarak araştırmada ebeveynler arasındaki çatışma düzeyinin etkisi de incelenmiştir. Buna göre Baba katılımının düşük olduğu durumda, ebeveyn çatışması düşük olsa bile çocukların daha fazla davranış problemleri yaşadıkları, ebeveyn çatışmasının yüksek olduğu durumda ise baba katılım düzeyi yüksek olsa bile çocukların daha fazla davranış problemleri yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Raskin, Fosse ve Easterbrooks (2015) tarafından düşük gelir grubundaki 701 anne ile yapılan boylamsal araştırmada annelerin depresyon düzeyleri, baba katılımı ve çocuğun davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları düşük düzeyde baba katılımı ile çocukta daha fazla davranış problemleri görülmesinin ilişkili olduğunu göstermektedir. Ek olarak araştırmada depresif özelliği olan annelerin baba katılımını eksik bildirme ve çocuğun davranış sorunlarını ise aşırı bildirme eğiliminde olabileceği ifade edilmektedir.

Kroll vd. (2016) tarafından yapılan boylamsal çalışmada erken baba katılımı ve çocukların 3,5 ve 7 yaşlarındaki davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre 9 aylıkken babanın olumlu ebeveynlik inançları ile çocuk 5 yaşına geldiğindeki yaratıcı oyun sıklığının artması ve sonraki davranış sorunları riskinin daha düşük olması arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Yoon vd. (2018) de baba katılımının sıklığının ve niteliğinin, kötü muamele riski taşıyan okul öncesi çocuklar arasındaki davranış sorunlarının içselleştirilmesi ve dışsallaştırılması ile nasıl farklı şekilde ilişkili olduğunu incelemişlerdir. 499 çocuğun dahil olduğu çalışmalarında yüksek baba katılımı kalitesinin daha düşük düzeyde içselleştirici ve dışsallaştırıcı davranış sorunları ile ilişkili olduğunu, daha fazla baba katılımının ise daha yüksek düzeyde içselleştirici ve dışsallaştırıcı davranış sorunları ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir.

Wang vd. (2021) Güney Çin'de bulunan 6-42 aylık 1460 çocuk ve babaları ile yaptığı çalışmada baba katılımı ile erken çocukluk gelişimi (bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişim ve motor gelişim boyutları) arasındaki ilişkiyi regresyon analizi tekniği/regresyon analizleri ile incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, baba katılım ölçümlerinin her birinin, çocuğun gelişimsel sonuçlarından en az biri ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle, baba katılım düzeyinin çocuğun

bilişsel, dil ve sosyal-duygusal becerileri ile korelasyonel olarak anlamlı olduğunu tespit etmişlerdir.

Zhang, Liu ve Hu, 2021 tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında okul öncesi dönemde baba katılımı ve problem davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre baba katılımı ile çocukların içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problem davranışları arasında düşük düzeyde negatif korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Uluslararası alanyazına göre değerlendirildiğinde ulusal yazında baba katılımı ile yapılan araştırmaların sayısının sınırlı olduğu ve yapılan araştırmaların özellikle son yıllarda yapılan çalışmalardan oluşması dikkat çekicidir. Yapılan araştırmalarda baba katılımı ve çocukların sosyal gelişimleri arasındaki doğrudan ilişkiler incelenmiştir. Bu araştırmada ise doğrudan ilişkilerin yanı sıra baba katılımını ile ilişkili olan baba ile ilgili diğer değişkenlerin aracı ve düzenleyici etkileri de incelenmiştir.

2.3.2. Baba-çocuk ilişkisi ile ilgili araştırmalar

Baba-çocuk ilişkisi ile ilgili ulusal alanyazında yapılmış araştırmalar incelendiğinde; çalışmaların baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisi (Özkan, 2014), çocukların psiko-sosyal gelişimleri (Dereli ve Dereli, 2017), motivasyon düzeyleri (Gözübüyük ve Özbey, 2020) ve akran ilişkileri (Hamiden Karaca vd., 2020), demografik değişkenler (Çardak ve Ünüvar, 2022) ve ebeveynler arasındaki etkileşim (Kocabey Yıldız ve Sezgin, 2022) gibi konular üzerine yapıldığı görülmektedir.

Özkan (2014) tarafından yapılan araştırmada babalara uygulanan baba katılım programının, baba-çocuk ilişkisi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre baba katılımının, baba-çocuk ilişkisini desteklediği bulunmuştur.

Dereli ve Dereli (2017) tarafından 4-5 yaş 210 çocuk ile yürütülen araştırmada ebeveyn-çocuk ilişkisi ile çocukların psiko-sosyal gelişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ebeveynlerle kurulan olumlu ilişkilerin psiko-sosyal gelişimin pozitif yordayıcısı, ebeveynlerle çatışmanın ise psiko-sosyal gelişimin negatif yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Gözübüyük ve Özbey (2020) 48-72 aylık çocukların babalarıyla olan ilişkileri ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaya 331 çocuk dahil etmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre baba-çocuk ilişkisi ile babanın mesleği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu bulgulamışlardır. Çocukların

motivasyonları ile baba-çocuk ilişkisi arasında orta düzeyde negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hamiden Karaca vd. (2020) okul öncesi dönem çocuklarının baba ilişkisi ve sosyoekonomik düzeylerini akran oyun davranışlarıyla birlikte incelemiştir. Çalışmayı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 321 çocuk ve babası ile yürütmüşlerdir. Baba-çocuk ilişkisi ile çocukların olumlu ilişkileri, çatışma ve uyumsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu saptamışlardır. Bu bağlamda elde ettikleri sonuçlar değerlendirildiğinde baba çocuk ilişkisi ile çocukların oyun oynama davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre olumlu baba-çocuk ilişkisi ile çocukların oyun bozma ve oyundan kopma davranışları arasında ve çatışmalı baba-çocuk ilişkisi ile oyun etkileşimi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Çardak ve Ünüvar (2022) 3-6 yaş arasında çocuğu olan 235 baba ile yaptıkları çalışmalarında baba-çocuk ilişkisini çeşitli değişkenler dahil ederek incelemiştir. Yaptıkları çalışmadan elde ettikleri bulgular incelendiğinde baba çocuk ilişkisinin yaklaşık %8'inin babaların özgüvenleri tarafından yordandığını tespit etmişlerdir. Fakat babaların yaşam doyumlarının baba çocuk ilişkisini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca baba-çocuk ilişkisinin baba yaşı ve eşin çalışma durumundan istatistiksel olarak etkilendiği diğer bulgular arasındadır.

Kocabey Yıldız ve Sezgin (2022) 36-72 aylık çocuğu olan 316 ebeveynin etkileşimli davranışlarının baba-çocuk ilişkisine etkisini incelemiştir. Anne-Baba İlişkisi Ölçeği'nin alt boyutları ile anne baba yaşı, anne eğitim düzeyi, çocuğun yaşı ve sayısı arasında anlamlı farklılıklar elde etmişlerdir. Ev ortamında babanın sorumluluğunu çok fazla arttıran ve babayı dışlayan davranışlar gösteren annelerin olumlu ilişkilerinin azaldığı, uyumsuzluk ve çatışma davranışlarının ise artış gösterdiği bulunmuştur. Baba çocuk ilişkisinin değerlendirilmesinde ise 35 yaş ve altı babaların olumlu ilişki algılarının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Uyumsuzluk ve çatışma boyutlarında herhangi bir istatistiksel farklılık olmadığı fakat babaların yaşı azaldıkça çocukları ile aralarındaki yaş farkının azalmasıyla baba ve çocuk arasında daha olumlu ilişkilerin olduğu ifade edilmiştir.

Baba-çocuk ilişkisi ile ilgili uluslararası alanyazında yapılmış araştırmalar incelendiğinde; araştırmaların büyük bir kısmının çocukların problem davranışlarına (Ramchandani vd., 2013; Ferreira vd., 2016; Ahnert vd., 2017; Craig vd., 2018; Lee vd.,

2018;) ve sosyal yetkinliklerine (McDowell ve Parke, 2009; Zhang, 2013; Liu vd., 2021) odaklandığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda ise baba-çocuk ilişkisi baba katılımı (Jessee ve Adamsons, 2018) bağlamında ele alınmıştır. Uluslararası alanyazında baba-çocuk ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun çocukların sosyal gelişimine odaklanması dikkat çekicidir. Ulusal alanyazına paralel biçimde araştırmalar genellikle son yıllarda yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Aşağıda araştırmalara ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

McDowell ve Parke (2009) tarafından 10 yaşında 159 çocuk ile yapılan araştırmada ebeveynlerle ilişkiler ve çocukların akran ilişkileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre baba-çocuk etkileşiminin çocukların sosyal yetkinliklerinin ve sosyal kabullerinin yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ramchandani vd. (2013) tarafından yapılan 192 aile ile yürütülen boylamsal çalışmada çocukların 3 aylıkken kurdukları baba-çocuk etkileşimleri ve çocukların 1 yaşlarındaki dışsallaştırılmış problem davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre bebeklik döneminde baba ile bebek arasında kopuk ve uzak etkileşimlerin bir yaşındaki çocukların dışsal davranış problemlerini yordadığı bulunmuştur. Buna göre ilgisiz babaların çocuklarında dışsal davranış problemleri görülme riskinin daha fazla olduğu belirtilmektedir.

Zhang (2013) tarafından okul öncesi dönemdeki 118 çocukla yapılan boylamsal araştırmada baba-çocuk ilişkisinin çocukların sosyal yetkinliklerine olan etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre baba-çocuk ilişkilerinde yüksek seviyede çatışmanın, çocuktaki düşük düzeyde sosyal yetkinlik ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Ferreira vd. (2016) tarafından 36-72 aylık 168 çocuk ile yapılan araştırmada baba-çocuk ilişkisi ve çocukların prososyal davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre baba-çocuk ilişkisinin kalitesi ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ahnert vd. (2017) tarafından 400 yeni yürümeye başlayan çocuk ile yapılan araştırmada baba-çocuk oyunu ve çocukların içselleştirilmiş davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre baba-çocuk oyunun kalitesi ile çocuğun içselleştirilmiş davranışları arasında negatif bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

Baba katılımıyla ilgili olan ebeveyn sıcaklığı ve ebeveynlik stresinin babalar ve 36 aylık çocukları arasındaki ilişkiyi Lee vd. (2018) çocukların davranış problemlerini göz

önünde bulundurarak incelemişlerdir. Çalışmaya 3342 düşük gelirli baba ve anne dahil edilmiştir. Yapılan regresyon analizleri, boşanmış aileler için, babaların ebeveyn sıcaklığı ve ebeveynlik stresinin çocuğun içselleştirici davranış problemleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir ve babaların ebeveynlik stresinin, sadece çocuğun dışsal davranış problemleriyle ilişkili olduğu saptanmıştır. Sürekli birlikte yaşayan babalar için ise yalnızca babaların ebeveynlik stresinin, çocuğun içselleştirici davranış problemleriyle ilişkisi olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca evli ailelerde babaların ebeveyn sıcaklığı ve ebeveynlik stresinin içselleştirme veya dışsallaştırma davranış sorunları üzerinde hiçbir ilişkisi gözlenmemiştir.

Jessee ve Adamsons (2018) baba-çocuk ilişkisinin nesiller arası aktarımının olup olmadığını 2970 aile ile ABD’de incelemiştir. Buna göre babaların kendi babalarıyla çocukluk döneminde geçirdiği ilişkinin kalitesinin kendi çocuklarında baba katılımının aracılık etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca baba katılımı ve baba çocuk ilişkisinin de pozitif yönlü korelasyonunun olduğunu da belirtmişlerdir. Buna göre baba katılımı kalıpları ve baba-çocuk ilişkilerinin kalitesinin nesiller boyunca aktarılma eğiliminde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Craig vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada babanın çocukluk boyunca evde varlığını sürdürmesinin miktarının ve zamanlamasının çocuklar arasında görülen davranışsal güçlükleri yordayıp yordamadığı araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukluk boyunca babanın tüm süreçte varlığının çocuklar için daha iyi davranışsal sonuçlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Çocuklar 3,5 yaşına geldiğinde babaları evden ayrılanlara kıyasla 3,5 yaşına kadar babaları onlarla yaşamayan çocukların davranış problemleri bildirme olasılıklarının 2 kat daha fazla olduğu ayrıca babaları 11 yaşına kadar evde olan çocuklara göre de ortalama iki puan daha yüksek davranışsal güçlük puanı olduğu da araştırmanın sonuçları arasındadır. Bunların yanı sıra babaları 3,5-11 yaşları arasında ayrılmış olan çocukların bildirdiği davranışsal zorluk seviyelerinde, babalarıyla hala birlikte yaşayanların bildirdiği davranışsal zorluk düzeylerinde anlamlı bir fark elde edilememiştir. Buna göre baba-çocuk ilişkisinin davranışlar üzerinde etkisinin farklı yaş gruplarında farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Liu vd. (2021) Çinli babaların çocuk uyumu üzerindeki rolünü geniş bir şekilde araştırmıştır. Bu çalışmada, Çin’de baba katılımı, babalık uygulamaları ve baba-çocuk ilişkilerinin çocuk uyumu üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Katılımcılar, okul öncesi eğitiminde 3 ila 7 yaşları arasında en az bir çocuğu olan 609 anne-baba ikilisinden

oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlar, baba tutarsızlığı, zorlayıcı ebeveynlik ve baba-çocuk ilişkilerinin çocuklarda davranışsal ve duygusal sorunların önemli yordayıcıları olduğunu göstermiştir. Baba katılımı ve olumlu baba-çocuk ilişkilerinin, çocukların olumlu davranışları ile önemli ölçüde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ek olarak, babanın tutarsızlığı ve baba-çocuk ilişkileri, baba katılımı ile çocuğun davranışsal ve duygusal sorunları arasındaki ilişkiyi yönetmiştir. Baba-çocuk ilişkileri zayıf olduğunda, daha yüksek baba katılımı, daha fazla davranışsal ve duygusal problemlerle de ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ulusal alanyazında baba-çocuk ilişkisinin baba katılımı ve çocuğun sosyal gelişimi ile ilişkisini inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalar ise özellikle son yıllarda yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Çalışmalarda doğrudan ilişkilere odaklanıldığı görülmektedir. Bu araştırmada ise baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide baba-çocuk ilişkisinin aracı etkisi incelenerek doğrudan ve dolaylı etkilere yer verilmiştir.

2.3.3. Babanın kişiliği ile ilgili araştırmalar

Babanın kişiliği ile ilgili ulusal alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde yapılan araştırmalarda çocukların psikolojik iyi oluş düzeyleri (Atan, 2020), çocukların sosyal gelişimleri (Savi, 2008; Göger, 2018) ve ebeveyn tutumları (Aytemiz, 2010; İnanç, Altıntaş ve Barış, 2017), çocukların iletişim becerileri (Yardım, 2019) gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Atan (2020) ebeveynler, öğretmenler ve anasınıfına devam eden çocuklarla yaptığı çalışmada çocukların psikolojik iyi oluş düzeyleri ile ebeveynlerin ve öğretmenlerin kişilik tipleri, ego durumları ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre babalarda dışa dönüklük eğilimi arttığında çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerinin azaldığı görülmektedir. Babalarda uyumluluk kişi tipi baskın olduğunda çocuklarda dışsallaştırma problemlerinin azaldığı görülmektedir. Babalarda özdisiplin kişilik tipi ile çocukların psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında pozitif yönde ilişki bulunmaktadır. Deneyime açıklık kişi tipi babalar ile çocuklarının özdüzenleme ve psikolojik dayanıklılıkları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Son olarak baba nörotizm kişilik tipi ile çocuklarda sosyal yetkinlik girişkenlik ve psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır.

Yardım (2019) tarafından 5-6 yaş grubu 300 çocuk ve ebeveynleri ile yapılan araştırmada ebeveyn kişilik özellikleri ile ebeveyn tutumları ve çocukların iletişim becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynlerin gelişime kapalılık kişilik özellikleri arttıkça çocuklarının genel iletişim becerileri ve iletişimde kurallara uymaya yönelik iletişim becerileri azaldığı görülmüştür. Ek olarak ebeveynlerin yumuşakbaşlılık ve dışadönüklük kişilik özellikleri arttıkça demokratik tutumlarının da arttığı; duygusal dengesizlik kişilik özellikleri arttıkça otoriter ve aşırı koruyucu tutumlarının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

İnanç, Altıntaş ve Barış (2017) tarafından okul öncesi dönemde çocuğu olan 500 ebeveyn ile yapılan araştırmada ebeveynlerin kişilik özellikleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre dışadönüklük ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin demokratik tutum ile duygusal dengesizlik ve yeniliklere kapalılık kişilik özelliklerinin ise otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutum ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Göger (2018) 4-6 yaş grubunda 315 çocuk ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada ebeveynlerin kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerin yumuşakbaşlılık ve sorumluluk kişilik özellikleri ile çocukların sosyal iş birliği düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Ebeveynlerin dışadönüklük, sorumluluk ve duygusal dengesizlik kişilik özellikleri ile çocukların sosyal bağımsızlık ve sosyal kabul becerileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynlerin dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, sorumluluk, duygusal dengesizlik ve gelişime açıklık kişilik özellikleri ile çocukların genel sosyal beceri düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Son olarak araştırmada ebeveynlerin dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, sorumluluk ve duygusal dengesizlik kişilik özellikleri arttıkça çocukların genel sosyal beceri düzeylerinin de arttığı ifade edilmektedir.

Aytemiz (2010) tarafından yapılan 36-70 ay aralığında 205 anne ile yapılan araştırmada ebeveyn kişilik özellikleri ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre deneyime açık olmanın ebeveyn tutumlarından demokratik tutumun olumlu yordayıcısı olduğu nörotizmin ise otoriter tutumun olumlu yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Savi (2008) ilköğretime devam eden 389 öğrenci ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada çocukların davranış sorunlarının aile işlevleri ve ebeveyn kişilikleri ile

ilişkisi olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre anne-babanın psikotizm ve nörotizm düzeyi arttıkça çocuklarında algıladıkları çekingenlik, somatik-şikayetler, anksiyete depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, yıkıcı davranışlar, agresyon ve toplam davranış sorunlarının arttığı; yalan düzeyi arttıkça çocuklarında algıladıkları davranış sorunlarının azaldığı; dışadönüklük boyutunda ise anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ayrıca ebeveynlerin davranış sorunlarına yönelik algıları ile kişilik özellikleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Babanın kişiliği ile ilgili uluslararası alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde; baba-bebek ilişkisi (Kochanska vd., 2004) ve ebeveynlik davranışları (Clark vd., 2000; De Haan vd., 2009; Prinzie vd., 2009; Schofield vd., 2012) üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Bürger Lazar ve Musek (2020) tarafından yapılan araştırmada ise ebeveyn kişiliği kanser tedavisi gören çocukların ebeveynleri bağlamında ele alınmıştır. Çalışmaların özellikle kişilik özellikleri ve ebeveynlik davranışları üzerine odaklanması dikkat çekicidir. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Bürger Lazar ve Musek (2020) yaptıkları çalışmalarında kanser tedavisi gören çocukların ebeveynlerinin iyi olma hali üzerinde ebeveyn kişiliğinin, başa çıkmanın ve çocuğun yaşam kalitesinin etkisini araştırmışlardır. Çalışmaya 99 ebeveyn (63 anne ve 36 baba), dahil edilmiştir. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde ebeveyn kişiliğinin (özellikle nörotizm) öngörücü rolünü doğrulamıştır; duygu odaklı başa çıkma tarzları ve çocuğun yaşam kalitesinin (özellikle fiziksel işlevsellik) ebeveynin iyi oluşuna bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Schofield vd. (2012) tarafından 451 ergenin anne-babaları ile yapılan araştırmada ebeveyn kişiliği ve olumlu ebeveynlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre düşük düzeyde nörotizmin daha sıcak ve destekleyici ebeveynlik davranışları ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kochanska vd. (2004) baba bebek ilişkisinde babanın ve bebeğin kişilik özelliklerini 102 bebek ve ebeveynleriyle incelemiştir. Bebeğin bireyselliği, bebek ve baba arasındaki duygusal ortamı belirleyen önemli bir faktör olarak elde edilmiştir. Daha neşeli, daha az öfkeli ve daha iyi odaklanmış bebeklerin olduğu baba-bebek ikililerde daha olumlu bir ortam ortaya çıkmıştır. Anne-bebek ilişkisinin aksine, babalar için bebek korkusunun hiçbir etkisi olmadığı saptanmıştır.

De Haan vd. (2009) yaptıkları boylamsal çalışmada 589 anne ve 518 babadan oluşan geniş bir topluluk örneğinde ebeveynlik süreçleri ve ebeveynlerin kişilik özellikleri incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre uyumluluk ve dışa dönüklüğün, daha düşük aşırı tepki seviyeleri ve daha yüksek sıcaklık seviyeleri ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Ebeveynlikteki yeterli duygusunun, kişilik ve aşırı tepkisellik arasındaki ilişkide tam aracılık, kişilik ve sıcaklık arasındaki ilişkide ise kısmi aracılık etkisi gösterdiği bulunmuştur. Genel olarak, ebeveynlikteki yeterlilik duygusunun, kişilik ve ebeveynlik arasındaki bağlantıyı açıklayabilecek önemli bir mekanizma olduğu gösterilmiştir.

Prinz vd. (2009) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasının sonuçlarına göre deneyime açıklık ve dışadönüklük düzeyi yüksek, nörotizm düzeyi düşük ebeveynlerin çocuklarıyla daha sıcak ilişkiler kurdukları, daha olumlu etkileşimler başlattıkları ve çocuklarının davranışlarına daha uygun yanıtlar verdikleri ifade edilmektedir.

Clark vd. (2000) tarafından 112 bebek ve anneleri ile yapılan boylamsal çalışmada anne kişiliği ile çocuk mizacının etkileşimi ebeveynlik davranışlarının yordayıcısı olarak incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre yüksek nörotizm gösteren annelerin daha fazla olumsuz ebeveynlik sergiledikleri ve daha az destekleyici ebeveynler oldukları bulunmuştur.

Çalışmaların son yıllarda yapılan araştırmalardan oluşması ve çalışma sayısının oldukça sınırlı olması dikkat çekmektedir. Çalışmalarda ebeveyn kişiliği ve çocukların sosyal gelişimi arasındaki doğrudan ilişkilere odaklanılmıştır. Bu çalışmada ise babanın kişiliği, çocuğun sosyal davranışları ve baba katılımı arasındaki doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

2.3.4. Babalık rolü algısı ile ilgili araştırmalar

Babalık rolü algısı ile ilgili ulusal alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde; çalışmaların çocuk bakımına katılım (Kuruçırak, 2010; Karayılmaz, 2020), baba katılımı (Şahin ve Demiriz, 2014; Deleş ve Kaytez, 2020) ve baba-çocuk ilişkisi (Aksoy ve Tatlı, 2019; Güzel ve Tüfekçi, 2021), çocukların sosyal becerileri (Türkoğlu ve Gültekin Akduman, 2016) ve duygu sosyalleştirme davranışları (Ünlü, 2022) gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Kuruçırak (2010) tarafından 4-12 aylık bebeği olan 260 baba ile yapılan çalışmada babalık rolü algısı ve bebek bakımına katılım arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın

bulgularına göre olumlu babalık rolü algısı ile babaların bebek bakımına katılımı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karayılmaz (2020) tarafından kırsal bölgede yaşayan ve 3-6 yaş aralığında çocuğu olan 291 baba ile yapılan çalışmada babalık rolü algısı ile çocuk bakım uygulamalarına katılım arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda babaların babalık rolüne ilişkin olumlu algıları arttıkça, çocuğun bakımına katılım düzeyleri de arttığı görülmüştür.

Deleş ve Kaytez (2020) okul öncesi dönemde çocuğu olan 200 baba ile yaptığı çalışmasında baba katılımı ile babalık rolü algısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu bağlamda babalık rolü algısının aile tipi, eşin çalışma durumu ve hem eş hem kendi öğrenim durumları arasında istatistiksel bir farklılaşma olduğunu tespit etmişlerdir. Baba katılımının ise evlilik süresi, öğrenim durumu, babalık hakkında bilgi sahibi olma durumu, çocuk sayısı, baba olma yaşı, çocuğun yaşı ve kendi babasının iletişimini algılama durumu ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde etmişlerdir. Ayrıca baba katılımı ile babalık rolü algısı arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu bulgulamışlardır.

Ünlü (2022) tarafından 48-72 aylık 123 çocuk ve babaları ile yapılan çalışmada babalık rolü algısı ve çocukların duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ise olumlu babalık rolü algısının, çocukların duygu sosyalleştirme davranışlarına olumlu katkı sağladığı bulunmuştur.

Türkoğlu ve Gültekin Akduman (2016) tarafından 48-60 ay 533 çocuk ve babaları ile yapılan çalışmada babalık rolü algısı ile çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre babalık rolü algısı ile çocukların sosyal becerileri arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Aksoy ve Tatlı (2019) tarafından çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 321 baba ile yapılan çalışmada babalık rolü algısı ve baba-çocuk ilişkisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre olumlu babalık rolü algısına sahip babaların, çocukları ile daha olumlu ilişkiler kurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin ve Demiriz (2014) 5-6 yaş grubu çocukların babalarının babalık rolü algısı ile baba katılımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan çalışma okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuğu olan 650 baba ile yürütülmüştür. Buna göre çocuğun cinsiyeti ile baba katılımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilirken, ilk çocuğu olan babaların katılım ve babalık rolü algılarının yüksek olduğu

tespit edilmiştir. Ayrıca babaların yaşları, ekonomik ve öğrenim düzeyleri yükseldikçe katılımlarının ve babalık rolü algılarının yükseldiği de bulgulanmıştır.

Güzel ve Tüfekci (2021) 3-6 yaş arası okul öncesi dönem çocuklarının babalarıyla yaptıkları çalışmalarında baba-çocuk ilişkisi ile babalık rolü algıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın örneklem grubunu 1015 baba oluşturmuştur. Yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre babalık rolü algısının ebeveyn öğrenim düzeylerine, ebeveyn mesleklerine, ilk baba olma yaşına, algılanan sosyoekonomik düzeyine, çocuğun yaşına, çocuk sayısına ve aile yapısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Baba-çocuk ilişkisi ile babalık rolü algısı arasında orta düzeyde negatif yönlü bir korelasyon olduğu da bulgulanmıştır.

Babalık rolü algısı ile ilgili uluslararası alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde; çalışmaların babalık rolü algısı (Rahkar Farshi vd., 2018), babaların çocukların gelişimindeki rollerine ilişkin algı (Bronte-Tinkew vd., 2006; Rudelli vd., 2021), eş desteği ve baba katılımı (Kwok ve Li, 2015) ve çocukların sosyal becerileri (Yang, 2010) gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Rahkar Farshi vd. (2018) İran'da 23 ebeveyn ile yürüttükleri nitel çalışmasında baba rolüne yönelik algıları incelemişlerdir. Çocukların yetiştirilmesinde baba rollerine ilişkin görüşlerini ve deneyimlerini keşfetmek için katılımcı anne ve babalarla görüşülmüştür. Verilerden dört tema ortaya çıkmıştır: (i) sınırlı baba-çocuk etkileşimi; (ii) anne liderliğindeki ebeveynlik; (iii) baba-çocuk çatışması ve (iv) birleşik ön ebeveynlik. Bulgular, annelerin ebeveynlikte birincil bir rol üstlendiğini, ancak babaların katılımının, bu katılımın düzeyine ve kalitesine bağlı olarak ergen gelişimi üzerinde olumsuz veya olumlu bir etkisi olabileceğini göstermiştir.

Rudelli vd. (2021) otizmli çocuğa sahip babaların, çocuklarının gelişimindeki rollerinin önemine ilişkin algıları ile ebeveynlik deneyimlerine ilişkin ifade ettikleri duygular (özyeterlik, bakım yükü, doyum) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan çalışmayı 63 baba ile yürütmüşlerdir. Hiyerarşik çoklu regresyon analizlerinden elde edilen sonuçlar, babaların babalık rolüne verdikleri önemin, bakım verme tatminlerini ve öz-yeterlik duygularını olumlu yönde yordadığını göstermektedir. Çocukların zorlayıcı davranışları bakım verme yükünü olumlu, sosyal desteğin değerlendirilmesi ise olumsuz yordamaktadır.

Kwok ve Li (2015) tarafından 2-6 yaş aralığında çocuğu olan 2029 baba ile yapılan araştırmada eş desteği ve baba katılımı arasındaki ilişkide, babalık rolüne ilişkin inançlar, babalık stresi ve babalık öz yeterliliğinin aracılık rolü incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre babalık rolüne ilişkin inançlar ve babalık öz yeterliliği ile baba katılımı arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ancak babalık stresi ve baba katılımı arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca ebeveynlik ittifakı ve evlilik doyumunu içeren eş desteği ile baba katılımı arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aracı etki analizleri sonucunda ise eş desteği ve baba katılımı arasındaki ilişkide babalık rolüne ilişkin inançlar ve babalık öz yeterliliğin kısmi aracılık rolünün olduğu babalık stresinin ise aracılık göstermediği bulunmuştur.

Yang (2010) tarafından 3-6 yaş 415 Koreli çocuk ve anne babaları ile yapılan araştırmada baba katılımına ilişkin algı ile çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda babaların babanın çocuk bakımındaki ve çocuk gelişimindeki rolü hakkındaki algılarının, babanın katılımının sıklığının en önemli yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada baba katılımı ile çocukların sosyal becerileri arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bronte-Tinkew vd. (2006) ailesiyle birlikte yaşayan babalardan 6270 kişi ile yürütülmüştür. Çalışma babaların çocuklar için baba rolünün önemine ilişkin algılarının, babaların bebeklerin bakımına katılımıyla beş alanda nasıl ilişkili olduğunu incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, babaların ırk, medeni durum, eğitim ve sosyodemografik özelliklerine göre babaların rol algılarında farklılıklar olduğunu göstermiştir. Ayrıca daha olumlu rol algılarının genellikle beş alanda baba-çocuk etkinlikleriyle olumlu ilişkili olduğunu göstermiştir.

Çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu ve yapılan çalışmaların ise son yıllarda yapılan araştırmalardan oluşması dikkat çekmektedir. Çalışmalarda babalık rolü algısının, ebeveynlik davranışları ve çocukların gelişimi ile olan doğrudan etkisine odaklanılmıştır. Bu araştırmada ise babalık rolü algısı, baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

2.3.5. Evlilik kalitesi ile ilgili araştırmalar

Evlilik kalitesi ile ilgili ulusal alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde; çalışmaların çocukların sosyal duygusal uyumları (Güngören, 2011; Özbey, 2012; Aydın, 2018; Çetin, 2019), akran ilişkileri (Solak Arabacı, 2018) ve ebeveynlik davranışları

(Karabulut, 2017; Kaya ve Buğa, 2021) gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Araştırmalar ile ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Aydın (2018) 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuğu olan 208 ebeveyn ile yaptığı çalışmada çocukların sosyal duygusal uyumu, anne-babaların evlilik doyumu ve aile yılmazlığı düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; baba evlilik doyumu ve aile yılmazlığı düzeyleri ve çocuklarının sosyal yetkinlik düzeyleri arasında pozitif yönde, çocuklarının kızgınlık-saldırganlık düzeyleri arasında negatif ve çocuklarının anksiyete-içedönüklük düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptamıştır. Ayrıca yapılan regresyon analizlerinde baba evlilik doyumu ve aile yılmazlığı düzeyleri çocukların sosyal yetkinlik değişkenliğini %20 oranında, kızgınlık ve saldırganlık değişkenliğini %13 oranında ve anksiyete-içedönüklük değişkenliğini %16 oranında yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özbey (2012) anasınıfına devam eden 89 çocuk ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada ebeveynlerin evlilik uyumları ve sosyal destek sistemleri ile çocukların problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ebeveynlerin evlenme biçimi, evlilik süresi ve aile biçimi ile çocukların problem davranışları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır fakat ebeveynlerin evlilik uyumları ile çocukların Problem Davranış Ölçeği'nin dışa yönelim boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanısıra araştırmanın sonuçlarına göre Problem Davranış Ölçeği'nin içe yönelim davranışlar, antisosyal davranışlar ve benmerkezci davranışlar boyutları ile ebeveynlerin evlilik uyumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Çetin, (2019) tarafından yapılan 5-6 yaş grubu 208 ve ebeveynleri ile yapılan araştırmada çocukların sosyal duygusal uyumu ve ego durumları ile anne babaların evlilik doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasında pozitif; kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içe dönüklük düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Solak Arabacı (2018) tarafından 5-6 yaşında 504 çocuk ebeveynleri ve öğretmenleri ile yapılan çalışmada çocukların akranları ve ebeveynleri ile ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşam doyumları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun akran ilişkileri, anne-baba ve çocuk ilişkisi ile ebeveynlerinin evlilik doyumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre babanın evlilik doyumu ile çocuğun prososyal davranışları arasında orta düzeyde ve

pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır dolayısıyla babanın evlilik doyumu arttıkça çocuğun prososyal davranışlarının da arttığı belirtilmiştir. Bunun yanısıra çocuğun asosyal davranışları, çocuğun dışlanması, çocuğun kaygı-korku düzeyi ve saldırganlığı ile babanın evlilik doyumu arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Kaya ve Buğa (2021) tarafından çocuğu ilkökul öğrencisi olan 400 ebeveyn ile yapılan araştırmada anne babaların ebeveynlik davranışları ve evlilik doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre evlilik doyumu arttıkça anne babaların çocukla ilgilenme ve olumlu ebeveynlik davranışlarının arttığı bulunmuştur.

Karabulut (2017) tarafından ergenlik döneminde çocuğu olan 129 baba ve çocukları ile yapılan araştırmada baba katılımı ve eş destek düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre baba katılımı ile eş desteği arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

Güngören (2011) 200 anasınıflı öğrencisi ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmasında ebeveynlerin evliliklerinde yaşadıkları çatışmaların çocukların sosyal uyum ve becerilerine olan etkisini incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre evlilik çatışması ile çocukların sosyal uyum ve beceriler ölçeğinden aldıkları toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre evlilik çatışması arttıkça çocukların sosyal uyumunun azaldığı araştırmasının bulguları arasındadır.

Evlilik kalitesi ile ilgili uluslararası alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde; çalışmalarda çocukların problem davranışları (Benzies, Harrison ve Magill-Evans, 2004; Goldberg ve Carlson, 2014; Driver, 2019;), akran ilişkileri (Schudlich vd., 2004), çocukların psikolojik uyumları (Oh, Lee ve Park, 2011; Wahyuningsih, Kusumaningrum ve Novitasari, 2020; Tian, Wang ve Wang, 2022;), baba-çocuk ilişkisi (Bernier, 2014), baba katılımı (Galovan vd., 2014; Simonelli vd., 2016) gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Araştırmalarda çocukların sosyal duygusal gelişimi ve aile ilişkileri üzerine odaklanılması dikkat çekmektedir. Ayrıca çalışmaların büyük bir kısmı son yıllarda yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Benzies, Harrison ve Magill-Evans (2004) tarafından 62 anne ve 56 baba ile yapılan araştırmada evlilik kalitesi ve çocukların problem davranışları arasındaki ilişki

incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarında babalara göre bebeklik döneminde evlilik ilişkisindeki desteğin çocukların ileriki problem davranışlarıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir.

Schudlich vd. (2004) 5-8 yaşları arasında çocuğu olan 47 evli çift ile yaptıkları çalışmalarında evlilik çatışması, çocukların aile ilişkileri temsilleri ve çocukların akran çatışması stratejilerine yönelik eğilimlerini incelemişlerdir. Çalışmada ebeveynlerin kendi beyan ettikleri evlilik çatışması stilleri ile çocukların akran çatışması davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, simüle edilmiş çatışma senaryolarında çocukların akran çatışmasına ve saldırgan davranışlara karşı daha olumsuz eğilimleri, sırasıyla anne ve babaların daha açık çatışma davranışlarıyla ve annelerin daha gizli çatışma davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir.

Oh, Lee ve Park (2011) yaptıkları çalışmada 116 çocuğu kendi beyanlarına göre “yüksek çatışma” ve “düşük çatışma” olarak iki gruba ayırmıştır ve evlilik çatışmasının Koreli çocukların psikolojik uyumu ve varsayımsal evlilik çatışması durumlarının değerlendirilmesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Evlilik çatışması durumları çizgi film formatında sağlanmıştır ve çatışma yoğunluğuna (sözel ve fiziksel saldırganlık) ve içeriğe (çocukla ilgili çatışmaya karşı çocukla ilgili olmayan çatışma) göre farklılaştırılmıştır. Genel olarak çocuklar, sözlü çatışma içeren durumlara kıyasla, fiziksel saldırganlığı içeren varsayımsal çatışma durumlarına karşı daha fazla olumsuz etki ve algılanan tehdit bildirmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre “yüksek çatışma grubu” çocukları, genel olarak evlilik içi çatışma durumlarına yanıt vermede daha güçlü tepki göstermişlerdir ve ebeveynler arası çatışma durumlarında dolaylı müdahale stratejilerini tercih etmişlerdir. Ayrıca, “yüksek çatışma grubu” çocukları, kendi bildirdikleri depresif semptomlara ek olarak, daha fazla dışa dönüklük ve içselleştirme davranış problemlerini gösterdiği gibi, daha fazla uyumsuzluk göstergesi sergilemişlerdir.

Bernier (2014) tarafından 15 aylık çocuğu olan 63 baba ile yapılan araştırmada evlilik memnuniyeti ve baba-çocuk ilişkisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre evlilik doyumu ile baba-oğul etkileşimlerinin kalitesi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Galovan vd. (2014) tarafından 126 baba ve 152 anne ile yapılan araştırmada baba katılımı ve evlilik kalitesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre babaların aile işlerine katılımının ve baba-çocuk ilişkisinin evlilik kalitesiyle olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Goldberg ve Carlson (2014) birlikte yaşayan çekirdek ailelerde çift desteğinin 3 ila 9 yaş arasındaki çocukların dışsallaştırma ve içselleştirme davranış sorunlarıyla nasıl ilişkili olduğunu incelemek için 773 aileden elde edilen verileri kullanmışlardır. Ebeveyn desteğinin çocukların davranış problemlerinin daha düşük seviyeleri ile küçük bir ilişkisi olduğunu bulgulamışlardır. İlişkinin yönünü incelemek için yapısal eşitlik modellerini kullanarak, ebeveynlerin evlilik kalitesi ile çocukların davranış sorunlarının karşılıklı olarak ilişkili olduğuna dair istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde etmişlerdir. Genel olarak biyolojik ebeveynleriyle birlikte yaşayan çocuklar için daha olumlu çift etkileşimlerinin faydalı olduğu ifade edilmiştir.

Simonelli vd. (2016) 103 aile ile yapılan boylamsal araştırmada baba katılımı ve evlilik memnuniyeti ile aile içi etkileşim becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre baba katılımının evlilik memnuniyetinin ve aile içi etkileşim becerilerinin yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Driver (2019) tarafından 3-6 yaş 565 çocuk ile yapılan boylamsal araştırmada ebeveynler arasındaki çatışma ile çocukların sosyal gelişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuklardaki dışsallaştırılmış davranış problemlerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Wahyuningsih, Kusumaningrum ve Novitasari (2020) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında ebeveynlerin evlilik kalitesi ve ergenlerin psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ise yüksek düzeyde evlilik kalitesi ile ergenlerin psikolojik iyi oluşları arasında pozitif bir ilişki bulunduğu belirtilmektedir.

Tian, Wang ve Wang (2022) tarafından 735 ilkokul öğrencisi ve ebeveynleri ile yapılan araştırmada ebeveynlerin evlilik kalitesi ile çocukların depresyon düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre annenin evlilik kalitesi ile çocuktaki depresyon arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca araştırmada hem babaların hem de annelerin psikolojik saldırganlığının, evlilik kalitesi ile çocukların depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiye aracılık ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaların büyük bir kısmının çocukların sosyal gelişimlerine odaklanması ve çalışmaların son yıllarda yapılan araştırmalardan oluşması dikkat çekmektedir. Çalışmalarda evlilik kalitesinin babanın ebeveynlik davranışlarına ve çocukların sosyal gelişimlerine doğrudan etkisine odaklanılmıştır. Bu araştırmada ise evlilik kalitesi, baba

katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

2.3.6. Gelir düzeyi ile ilgili araştırmalar

Gelir düzeyi ile ilgili ulusal alanyazında yapılan ilgili araştırmalar incelendiğinde; çalışmaların çocukların ahlaki kural algıları (Mucuk, 2020), ebeveyn katılımı ve babalık rolü algısı (Şahin ve Demiriz, 2014; Yavuz Konokman ve Yokuş, 2016), baba-çocuk iletişimi (Arabacı ve Ömeroğlu, 2013) ile çocukların dışsal davranış problemleri (Erdoğan, 2009; Güven, 2015) gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Aşağıda araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Mucuk (2020) 60-72 aylık çocuğa sahip ebeveynlerin tutumları ile çocuklarının ahlaki kural ve sosyal algılarını incelemiştir. 83 çocuk ve ebeveynleriyle yaptığı çalışmada çocukların ahlaki kural algılarının ailenin gelir düzeyine göre istatistiksel olarak farklılaştığını bulgulamıştır.

Yavuz Konokman ve Yokuş (2016) okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin eğitime katılım düzeylerini 360 ebeveynin katılımı ile incelemişlerdir. Ebeveynlerin katılımını medeni durum, ebeveyn rolü, ebeveynin mesleği, gelir düzeyi gibi çeşitli değişkenlerle incelemişlerdir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ev temelli katılımda ailenin geliri yükseldikçe katılımın arttığı bulgulanmıştır.

Güven (2015) tarafından ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık davranışları üzerine yapılan araştırmada incelenen değişkenlerden biri de sosyo-ekonomik düzey olmuştur. Araştırmanın bulgularına göre çocukların zorbalık davranışları sergileme durumları ile ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak araştırmanın sonuçlarında düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıklarının tespit edildiği ifade edilmektedir.

Şahin ve Demiriz (2014) tarafından 5-6 yaş çocuğu olan babaların babalık rolü algılarının incelendiği araştırmada ele alınan değişkenlerden biri de sosyo-ekonomik düzeydir. Araştırmanın sonuçlarına göre babanın ekonomik düzeyinin artmasının, babaların babalık rolü algısı ve aile katılımı çalışmalarına katılımlarını arttırdığı belirtilmektedir.

Arabacı ve Ömeroğlu (2013) 48-72 aylık çocuğu olan anne-babaların çocuklarıyla olan iletişimlerini ailenin gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, yaşı, ebeveyn yaşı, çocuğun

doğum sırası gibi değişkenlerle incelemişlerdir. 401 babanın dahil olduğu çalışmalarında Sosyo-Ekonomik Düzeyi Belirleyici Ölçeği kullanmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre ailenin gelir düzeyine, çocuğun yaşına, doğum sırasına ve ebeveyn yaşına göre çocuk iletişimlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğunu saptanmıştır.

Erdinç (2009) tarafından okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık üzerine yapılan araştırmada incelenen değişkenlerden biri de sosyo-ekonomik düzeydir. Araştırmanın bulgularına göre çocukların saldırganlık davranışları ile ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gelir düzeyi ile ilgili uluslararası alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde; çalışmaların ebeveyn çocuk ilişkisi ve çocukların davranış problemleri (McCoy, 2015; Malakar, 2021), baba katılımı (Morgan, Nutbrown ve Hannon, 2009; Liu vd., 2016; Pereira vd., 2016) gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Trumello vd. (2021) tarafından yapılan araştırmada ise baba-çocuk ilişkileri COVID-19 pandemisi ile birlikte kötüleşen ekonomik koşullar bağlamında ele alınmıştır. Yapılan çalışmalarda baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisi gibi konulara odaklanıldığı görülmektedir. Araştırmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Trumello vd. (2021) koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19) salgınının ilk zirvesinde (Nisan 2020) babaların uyumunu ve baba-çocuk ilişkilerini araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmada pandemiden dolayı karantina sırasında ailevi ekonomik koşullar ve çocukların psikolojik zorlukları (yani duygusal sorunlar ve hiperaktivite) ile ilgili değişikliklere ilişkin babaların algıları analiz edilmiştir. Ayrıca, babaların ebeveynlik stresinin sosyo-demografik durum, babanın bireysel stresi, kaygı, depresyon ve salgın sırasında baba-çocuk ilişkisindeki değişiklikler de incelenmiştir. Yapılan çalışma 102 baba ile yürütülmüştür. Elde edilen bulgulara göre babalar ekonomik koşullarında kötüleşmeyi algılamışlardır. Ayrıca elde edilen sonuçlar bu süreç içerisinde çocukların duygusal sorunlarının ve dikkatsizlik/hiperaktivite düzeylerinin önemli ölçüde arttığını göstermiştir. Araştırmada babaların ekonomik koşullarındaki bu kötüleşmenin çocuktaki davranış problemleri noktasında bir risk faktörü olduğu ifade edilmektedir.

Malakar (2021) anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisinin sosyoekonomik statüdeki değişkenlik ile çocuklar arasında problem davranışta anlamlı farklılık olup olmadığını incelemiştir. Çalışmayı 100 Bengalli ebeveyn ile yürütmüştür. Çalışmadan elde edilen bulgular aile ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin ailenin sosyo-ekonomik durumundaki farklılıklara bağlı olarak çocuklarda problem davranışların önemli ölçüde farklılaştığını

göstermektedir. Sosyo-ekonomik statü ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuklardaki problem davranışlar ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ailenin sosyo-ekonomik statüsünün ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin doğasının, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerinin oluşmasında çok önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir.

Liu vd. (2016) babanın ve annenin sosyo-ekonomik durumundaki farklılıklar/benzerlikler ile Çinli ailelerde baba katılımı arasındaki ilişkide birlikte ebeveynliğin aracı rolünü incelemiştir. Örneklem, 3-7 yaş arası çocukları olan 244 çiftten oluşmuştur. Gelir düzeyi ve baba katılımı arasındaki ilişkileri incelemek için yapısal eşitlik modellemesi kullanmışlardır. Sonuçlar incelendiğinde gelir düzeyinin mesleki farklılıklar/benzerlikler, babaların aile bütünlüğü uygulamaları aracılığıyla dolaylı olarak baba katılımı ile ilişkilendirilmiştir. Fakat gelir ve eğitim farklılıkları/benzerlikleri baba katılımını etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Pereira vd. (2016) tarafından anksiyetli çocuklarda ebeveyn katılımı üzerine yapılan araştırmada sosyo-ekonomik düzeyde ele alınan değişkenlerden biridir. Araştırmanın sonuçlarına göre düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ebeveynlerin orta ve yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ebeveynlere göre daha düşük katılım seviyeleri sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

McCoy vd. (2015) tarafından 1904 Head Start öğrencisi ile yapılan araştırmada mahallenin ekonomik dezavantajları ile çocukların bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimleri incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre yoksulluğun çocuklarda duygusal ve davranış problemleri için önemli bir risk faktörü olduğu ifade edilmektedir.

Morgan, Nutbrown ve Hannon (2009) tarafından baba katılımı ve çocukların okuma yazma becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmanın babaların sosyo-ekonomik düzeylerine ilişkin bulguları bulunmaktadır. Buna göre babaların okuma-yazma etkinliklerine katılımları ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasında ilişki bulunmaktadır. Daha yüksek gelir elde eden babaların çocuklarıyla birlikte okuma-yazma etkinliklerine daha fazla katıldıkları belirtilmektedir.

Çalışmalarda gelir düzeyi ebeveynlik davranışları, baba-çocuk ilişkisi ve çocuğun sosyal davranışları gibi farklı bağlamlarda incelenmiştir. Ancak gelir düzeyinin düzenleyici etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada ise gelir düzeyinin baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide düzenleyici etkisi incelenmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının baba katılımı ve baba ile ilgili değişkenler temelinde incelenmesi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Betimsel araştırmaların türlerinden olan tarama modelinin seçildiği bu çalışmada ilişkisel desen ve tarama deseni tercih edilmiştir. İki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkilerin incelendiği bu araştırmalarda araştırmacının amacı, değişkenler arasındaki ilişkilerin fotoğrafını çekerek, var olan durumu betimlemektedir (Karasar, 2012; Büyüköztürk vd., 2020). Bu noktada bu çalışmada, çocuğun sosyal davranışları ile baba katılımı ve baba ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak ilişkisel tarama deseni tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye’de yaşayan 3-6 yaş aralığında çocuğu olan 504 baba oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri 2021-2022 yılı güz döneminde ağırlıklı olarak Ağrı ve Eskişehir illerinden toplanmış olup herhangi bir il sınırmasına gidilmemiştir. Çalışma grubunun oluşturulmasında kolay ulaşılabilir ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin betimleyici istatistikler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Çalışma grubundaki babaların çocuklarının cinsiyetine ilişkin betimleyici istatistikler

Çocuğun Cinsiyeti	Frekans	Yüzde
Erkek	251	49,8
Kız	253	50,2
Toplam	504	100

Tablo 2 incelendiğinde çalışmaya katılan babaların çocuklarının çocuklarının 251’inin erkek 253’ünün kız olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Çalışma grubundaki babaların çocuklarının yaşlarına ilişkin betimleyici istatistikler

Çocuğun Yaşı	Frekans	Yüzde
3 yaş	44	8,7
4 yaş	121	24
5 yaş	233	46,2
6 yaş	106	21
Toplam	504	100

Tablo 3 incelendiğinde çalışmaya katılan babaların çocuklarının ağırlıklı olarak 5 yaş grubundan oldukları görülmektedir.

Tablo 4. Çalışma grubundaki çocukların kardeş sayılarına ilişkin betimleyici istatistikler

Kardeş Sayısı	Frekans	Yüzde
Kardeşi yok	160	31,7
1 kardeşi var	250	49,6
2 kardeşi var	68	13,5
3 kardeşi var	19	3,8
4 ve daha fazla	7	1,4
Toplam	504	100

Tablo 4 incelendiğinde çalışma grubundaki çocukların büyük çoğunluğunun 1 kardeşi olan (n=250) ve kardeşi olmayan (n=160) çocuklardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 5. Çalışma grubundaki çocukların doğum sıralarına ilişkin betimleyici istatistikler

Doğum Sırası	Frekans	Yüzde
1. çocuk	334	66,3
2. çocuk	118	23,4
3. çocuk	42	8,3
4. çocuk	5	1
5. çocuk ve fazlası	5	1
Toplam	504	100

Tablo 5 incelendiğinde çalışmaya katılan çocukların büyük çoğunluğunun ilk çocuk(n=334) olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Çalışmaya katılan babaların yaşlarına ilişkin betimleyici istatistikler

Babanın Yaşı	Frekans	Minimum	Maksimum	Ortalama	S. Sapma
Toplam	504	24	57	35,17	4,967

Tablo 6 incelendiğinde çalışmaya katılan babaların yaşlarının 24 ve 57 arasında değiştiği, yaş ortalamalarının ise 35 olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Çalışmaya katılan babaların öğrenim durumlarına ilişkin betimleyici istatistikler

Öğrenim Durumu	Frekans	Yüzde
İlkokul mezunu	41	8,1
Ortaokul/Lise mezunu	194	38,5
Yüksekokul (2 yıllık) mezunu	68	13,5
Yüksekokul (4 yıllık) /Fakülte Mezunu	168	33,3
Lisansüstü Eğitim (Master/Doktora) Mezunu	33	6,5
Toplam	504	100

Tablo 7 incelendiğinde çalışmaya katılan babaların büyük çoğunluğunun ortaokul/lise mezunu (n=194) ve yüksekokul (4 yıllık) /fakülte mezunu (n=168) mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 8. Çalışmaya katılan babaların mesleklerine ilişkin betimleyici istatistikler

Meslek	Frekans	Yüzde
Çiftçi	7	1,4
İşçi	165	32,7
Emekli	3	0,6
Memur	189	37,5
Serbest Meslek	114	22,6
Çalışmıyor	26	5,2
Toplam	504	100

Tablo 8 incelendiğinde çalışmaya katılan babaların büyük çoğunluğunun işçi (194) ve memur (168) oldukları görülmektedir.

Tablo 9. Çalışmaya katılan babaların hane gelirlerine ilişkin betimleyici istatistikler

Hane Geliri	Frekans	Minimum	Maksimum	Ortalama	S. Sapma
Toplam	504	1000	80000	6973	5912

Tablo 9 incelendiğinde çalışmaya katılan babaların hane gelirlerinin 1000 TL ile 80000 TL arasında değiştiği ve gelir ortalamasının 6973 TL olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Çalışmaya katılan babaların evlilik durumlarına ilişkin betimleyici istatistikler

Evlilik Durumu	Frekans	Yüzde
Birlikte yaşıyor, evli	495	98,2
Ayrı yaşıyor, evli	6	1,2
Boşanmış, çocuk ile birlikte yaşıyor	3	0,6
Toplam	504	100

Tablo 10 incelendiğinde çalışmaya katılan babaların büyük çoğunluğunun çocuğun annesi ile evli ve birlikte yaşayan (n=495) babalar oldukları görülmektedir.

Tablo 11. Çalışmaya katılan çocukların aile büyüklüklerine ilişkin betimleyici istatistikler

Aile Büyüklüğü	Frekans	Yüzde
Çekirdek aile	451	89,5
Geniş aile	53	10,5
Toplam	504	100

Tablo 11 incelendiğinde çalışmaya katılan çocukların büyük çoğunluğunun çekirdek aile (n=451) içerisinde yaşadığı görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada toplamda yedi adet ölçme aracı kullanılmıştır. Veri toplama araçları çalışmanın amacına uygun olarak baba katılımı, baba- çocuk ilişkisi, babanın kişiliği, sosyo-ekonomik düzey (demografik bilgi), evlilik kalitesi, babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları olmak üzere bu yedi değişkeni ölçmek amacı ile araştırmacı tarafından seçilmiştir. Bunlar; Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ), Babalık Rolü Algı Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği, Demografik Bilgi Formu, Evlilik Kalitesi Ölçeği (EKÖ) ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği'dir. Aşağıda bahsi geçen ölçme araçlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

3.3.1. Baba katılım ölçeği (BAKÖ)

Çalışmada baba katılımını ölçmek amacıyla Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ) kullanılmıştır. Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ), 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların, baba katılımını ölçmek amacıyla Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 37 madde ve 3 altboyuttan (Keyfi Meşguliyet, Temel Bakım, İlgi ve Yakınlık) oluşmaktadır. BAKÖ'de maddeler davranış biçimleri ile ifade edilmiş olup, 5'li likert

yapı üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçekte her boyut için ayrı puan elde edilmektedir. Ayrıca toplam puan da kullanılmaktadır. Bir babanın BAKÖ'den yüksek puan alması, baba katılım düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Bu ölçek çalışmaya katılan babalar tarafından doldurulmuştur.

Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde araştırmacılar ilk olarak alanyazında yer alan farklı ölçme araçlarından doğrudan ya da değiştirerek alıntılama yoluyla 79 maddelik bir havuz oluşturmuştur. Ardından birbirine benzer maddelerin elenmesi yoluyla eleme yapıldıktan sonra 48 madde ile analizlere devam etmişlerdir. Ölçek geliştirme aşamalarını titizlikle takip eden araştırmacılar ilk olarak pilot uygulama ile maddelerin anlaşılabilirliğini kontrol etmiş, herhangi bir maddede sorun olmadığı için 48 madde ile uygulamaya geçmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testinin uyum değerinin 0,92 olduğu ve Bartlett'in Küresellik Testi'nin ise anlamlı ($p < 0,001$) olduğu görülmektedir. Bu iki sonuca göre örneklem büyüklüğünün faktör analizi için gayet yeterli olduğu ve faktör analizinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ana eksen boyutlandırma yöntemi ve oblik rotasyonla yapılan açıklayıcı faktör analizi ile ölçeğin faktör yapısı incelenmiş ve ölçeğin üç faktörlü bir yapıyı gösterdiği bulgulanmıştır. Ardından incelenen faktör yapısından bir maddenin faktör yükünün 0,30'un altında olması nedeniyle, 10 adet maddenin ise bulanık madde (birden fazla faktöre ait olma) olması nedeniyle ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Karar verilen son yapıda ölçeğin 37 madde ile üç faktörlü bir yapıyı gösterdiği ve toplam varyansın %41,7'sini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğin Keyfi Meşguliyet olarak isimlendirilen ilk alt boyutu 17 maddeden oluşmakta ve babanın çocukla oynadığı oyunlar ve serbest zaman etkinliklerini kapsamaktadır. İlgı ve Yakınlık olarak adlandırılan ikinci alt boyut 12 maddeden oluşmakta ve babanın çocuğun hayatına ilgi ve duyarlılığını, ayrıca çocuğa gösterdiği fiziksel ve sözel sevgiyi içermektedir. Temel Bakım olarak isimlendirilen son alt boyut 8 maddeden oluşmakta ve babanın çocuğun günlük ihtiyaçlarının giderilmesine ve fiziksel bakımına katılımını kapsamaktadır.

Yapılan iç tutarlık analizinde alt boyutların Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları: Keyfi Meşguliyet 0,89; Temel Bakım 0,83; İlgı ve Yakınlık boyutu için 0,85 ve ölçek toplam puanı için 0,92 olarak bulunmuştur. Yapı geçerliği için ise BAKÖ'nün Ebeven Tutum Ölçeği ile ilişkisi incelenmiştir. Buna göre BAKÖ'nün keyfi meşguliyet, temel bakım ve ilgi ve yakınlık alt boyutları ile Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin demokratik ve aşırı

koruyucu tutumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Ayrıca keyfi meşguliyet ve temel Bakım ile de otoriter tutum arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapı geçerliliğine yönelik olarak, hem BAKÖ alt boyut puanları arasındaki, hem de BAKÖ toplam puanı ve alt boyut puanları arasındaki ilişkiler de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Değişmezlik katsayıları ile incelenmiştir. Buna göre, keyfi meşguliyet ve temel bakım boyutları arasında, keyfi meşguliyet ve ilgi ve yakınlık boyutları arasında, keyfi meşguliyet ve BAKÖ toplam puanı arasında, temel bakım ve ilgi ve yakınlık boyutları arasında, temel bakım ve BAKÖ Toplam puanı arasında, ilgi ve yakınlık ve BAKÖ Toplam puanı arasında pozitif yönde ileri düzeyde ilişkiler olduğu bulunmuştur.

Yapılan test tekrar test güvenilirliği analizine göre ise Aralıklı olarak ölçülen BAKÖ toplam puanları arasında 0,98, Keyfi Meşguliyet boyutu puanları arasında 0,92, Temel Bakım boyutu puanları arasında 0,94, İlgi ve Yakınlık boyutu puanları arasında 0,99 düzeyinde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p<0,001$).

3.3.2. Babalık rolü algı ölçeği

Babalık rolü algı ölçeği, Kuzucu (1999) tarafından babaların, babalık rolü algılarını belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. Ölçek, babalık rolü algısına yönelik olumlu ve olumsuz ifadeler içeren toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert yapı üzerinden yanıtlanmakta ve ölçekten babanın yüksek puan alması, babalık rolü algısının olumlu olduğu anlamına gelmektedir. Bu ölçek çalışmaya katılan babalar tarafından doldurulmuştur.

Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde 125 baba ile ön uygulama yapılmıştır. Babalara "Ailede babanın görevleri nelerdir?" sorusu sorularak gelen cevaplar incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda bu cevaplar temel alınarak 40 madde ile deneme formu oluşturulmuştur. Ardından yine 125 babaya ölçeğin deneme formu uygulanmış ve maddelerin ayırt edicilikleri incelenmiştir. Madde ayırt edicilik indeksleri ve madde-toplam puan korelasyonlarının incelenmesi sonucunda 15 madde yeterli düzeyde ayırt edici olmadığı için ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için ilk uygulamadan 4 hafta sonra 30 babaya ölçeğin son formu uygulanmış ve iki ölçüm arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak iki ölçümün anlamlı olarak ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda,

Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktör yapısı ile ilgili herhangi bir analiz yapılmamıştır.

Daha önce ölçek geliştirme çalışmasında ölçeğe ilişkin açımlayıcı faktör analizi yapılmadığı için öncelikli olarak açımlayıcı faktör analizi ile ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla SPSS 26 programı ile açımlayıcı faktör analizi kullanılmış, rotasyon olarak “varimax” metodu seçilmiş ve en düşük faktör yükü olarak .30 temel alınmıştır. Faktör yapısı daha önceden öngörülmediği için oluşan faktörlere ilişkin eigen value (özdeğer) değerleri incelenerek Monte Carlo Parallel Analysis programı yardımı ile Horn analizi yapılmış ve ölçeğin faktör yapısı bu şekilde belirlenmiştir. Faktör analizi aşağıda adım adım sunulacaktır.

Öncelikle SPSS’te açımlayıcı faktör analizini yapıp çıktıyı kontrol etmeden önce bilmemiz gereken şey, açımlayıcı faktör analizinin varsayımlarıdır. Öncelikle bu varsayımların kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu noktada karşımıza dört adet varsayım çıkmaktadır (Pallant, 2016).

1- Örneklem Büyüklüğü: Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından açımlayıcı faktör analizi yapılabilmesi için örneklem büyüklüğünün en az 300 katılımcı olması önerilirken, Nunnally (1978) tarafından madde sayısının 10 katı katılımcı sayısı önerilmektedir. Bu noktada açımlayıcı faktör analizini yaptığımız ölçek 25 maddeden oluşmakta ve katılımcı sayısı 504’tür. Bu katılımcı sayısı referanslara göre yeterli gözükmemektedir. Ek olarak açımlayıcı faktör analizi sonucunda aldığımız çıktıda, Kaiser-Meyer-Olkin-Measure of Sampling Adequacy testinin sonuçları da örneklemimizin açımlayıcı faktör analizi için uygun olup olmadığı konusunda bize bilgi vermektedir.

2- Korelasyon Matrisinin Faktörlenebilirliği: Bu varsayım için ölçeğin içindeki maddeler arası korelasyonların, 0,3 ya da üzerinde korelasyona sahip olması beklenmektedir. Ayrıca Bartlett testi, $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı olmalı ve Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,6’nın üzerinde olmalıdır.

3- Doğrusallık: Faktör analizi korelasyon temelli bir analiz olduğundan, değişkenler arasındaki ilişkin doğrusal olduğu varsayılmaktadır.

4- Uç değerler: Bu varsayımın sağlanması için veride aşırı uç değerlerin yer almaması yani verinin normal dağılması gerekmektedir. Aşırı uç değerlerin yer aldığı bir veri setinde faktör analizi yanı sıra sonuçlar verecektir. Bu noktada ölçeğe ilişkin verilerin dağılımları basıklık ve çarpıklık değerleri aracılığı

ile incelenmiştir. Veri setinde uç değerlerin olduğu görülmüştür. Buna yönelik olarak ölçeğin maddelerine ilişkin mahalonobis uzaklıkları hesaplanarak “1-Cdf.Chisq” fonksiyonu ile mahalonobis p değerleri elde edilmiş ve p değeri 0,001’den küçük olan 23 veri uç değer olması nedeniyle atılmıştır.

Yukarıda ifade edilen varsayımlar kontrol edilerek, 501 katılımcı ile SPSS’te AFA analizine geçilmiştir. Analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 12. *Kaiser-Mayer-Olkin testi sonuçları*

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		,855
Bartlett’s Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	3496,724
	df	300
	Sig	,000

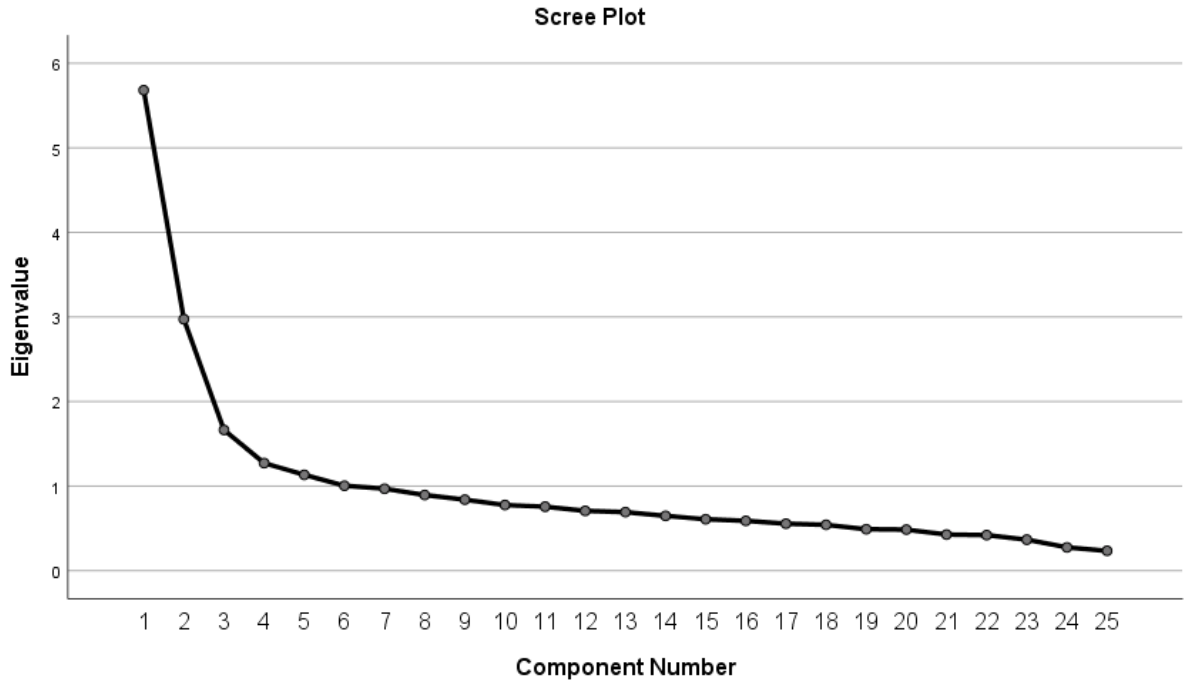
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy testinin sonuçları bize örneklem büyüklüğümüzün faktör analizi için ne kadar uygun olduğunu ifade etmektedir. Bu değer 0,6 ve üzerinde olması önerilirken, analizde elde edilen 0,855 değerli oldukça yeterli gözükmemektedir. Bir diğer noktada ise Bartlett’s Test of Sphericity’nin anlamlı olması gerekmektedir. Analiz sonucuna göre bu değerde anlamlı gözükmemektedir.

Bu adımın ardından da Total Variance Explained tablosundan model incelenmektedir. Burada ölçeği oluşturan faktör sayısı ve faktörlere ait özdeğerler kontrol edilmektedir. Karşımıza çıkan tablo aşağıdadır.

Tablo 13. *Faktör sayılarına ilişkin özdeğerler (eigenvalues)*

Component	Initial Eigenvalues		
	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5,682	22,727	22,727
2	2,974	11,894	34,621
3	1,664	6,657	41,278
4	1,272	5,087	46,365
5	1,133	4,533	50,897
6	1,004	4,016	54,913

Tablo 14. Faktör sayılarına ilişkin scree plot

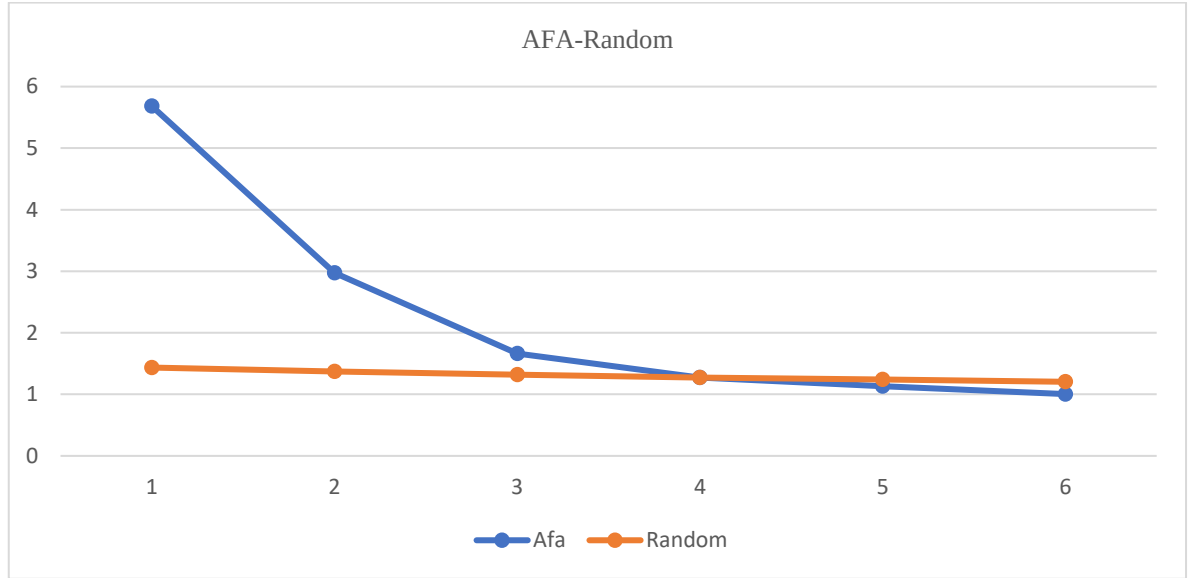

Bu noktada Tablo 13’te faktörlerin özdeğerleri incelendiğinde ölçeğin faktör yapısı 6 faktörlü gibi gözükmemektedir. Çünkü 6. Faktörde özdeğer 1’in altına inmektedir. Tablo 14’te yer alan Scree Plot incelendiğinde ise ölçeğin faktör yapısı 3 ya da 4 faktör olarak gözükmemektedir. Ancak bu noktada tam olarak karar verebilmek için Monte Carlo Parallel Analysis programı ile Horn analizi yapılması gerekmektedir (Horn, 1965; Watkins, 2006) Bu analiz aynı katılımcı sayısı ve madde sayısında simülasyon bir veri üretirek iki verinin faktör özdeğerlerinin karşılaştırılmasını içermektedir. SPSS’te ulaştığımız faktör ve özdeğerin Monte Carlo’da elde edilen simülasyon verinin özdeğerinden aşağıya düştüğü noktada karşılaştırma bırakılmakta ve faktör sayısına karar verilmektedir. Monte Carlo programı ile ulaşılan simülasyon veriye ait özdeğerler aşağıdadır.

Tablo 15. Faktör sayılarına ilişkin random öz değerler (eigenvalues)

Factor	Random Eigenvalue
1	1,4351
2	1,3705
3	1,3169
4	1,2744
5	1,2388
6	1,2038

Tablo 16. Horn analizi

Tablo 16’da görüldüğü gibi Monte Carlo’dan gelen faktörlerin özdeğerleri ile ölçeğin özdeğerleri karşılaştırıldığında 4. Faktörde ölçeğin AFA analizine ilişkin özdeğeri Monte Carlo’dan özdeğerin altına inmektedir. Bu noktada ölçeğin 3 faktörlü olduğu söylenebilir. Bu noktadan sonra açımlayıcı faktör analizi çıkarılacak faktör sayısı 3 seçilerek tekrar yapılmıştır. Analiz sonrası oluşan faktör yapısı ve faktör yükleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 17’de verilen Rotated Component Matrix tablosundan alınan faktör yapısı ve faktör yükleri incelendiğinde ölçeğin 3 faktörlü yapıya tamamen oturduğu, 0,30’un altında faktör yükü olmadığı ve hiçbir binişik maddenin oluşmadığı görülmektedir.

Tablo 17. İlk açımlayıcı faktör analizi sonrası faktör yapısı (Rotated Component Matrix)

Madde	Faktör		
	1	2	3
M18	,782		
M17	,753		
M5	,721		
M7	,667		
M14	,649		
M21	,613		
M13	,580		
M6	,577		
M1	,564		
M3	,541		
M15	,513		
M19	,327		
M4	,313		
M20		,714	
M23		,670	
M12		,631	
M2		,615	
M24		,612	
M22		,589	
M16		,583	
M25		,468	
M11		,461	
M8		,372	
M10			,865
M9			,834

Açımlayıcı faktör analizinin ardından ölçeğin yazarı ile iletişime geçilmiş ve faktör yapısı hakkında uzman görüşü istenmiştir. Yazar tarafından eğer analiz sonuçları tutarlı ise ölçeğin faktör yapısının kuramsal olarak iki faktör olması gerektiği belirtilmiştir. Bu noktada alınan dönüt ile birlikte ölçekte yer alan madde 9 (Ergenlik dönemindeki çocuğuna cinsellik konusunda bilgi vermelidir.) ve madde 10 (Hangi yaşta olursa olsun çocuğunun cinsel konulardaki sorularını cevaplamalıdır.) ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddeler geleneksel ve modern babalık algısı faktörleri içerisinde yer alması beklenirken cinsiyet ile ilgili ayrı bir faktör oluşturuyormuş gibi gözükmeleri nedeniyle atılmıştır. Ölçekte yer alan bu maddenin geleneksel ve modern babalık rolü algısı olmak üzere iki faktör için de çalışmadığı ve bunun kültürel faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca ölçeğin yazarı tarafından alınan uzman görüşü doğrultusunda ölçeğe ait

maddelerin madde ayırt edicilik indeksleri hesaplanarak incelenmiştir. Bu bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 18. *Maddelere ilişkin madde ayırt edicilik indeksleri*

Madde	S.S	Madde Ayırt Edicilik İndeksi
M1	0,4588	0,3225
M2	1,3777	0,4436
M3	0,6340	0,3432
M4	0,7078	0,2515
M5	0,5183	0,5127
M6	0,6196	0,4277
M7	0,6313	0,5019
M8	1,3121	0,2615
M11	1,3371	0,2384
M12	1,2336	0,4466
M13	0,6676	0,3337
M14	0,5301	0,4383
M15	0,7652	0,4415
M16	1,3528	0,3324
M17	0,5308	0,5404
M18	0,6167	0,5587
M19	0,8656	0,0648
M20	1,2613	0,5043
M21	0,6433	0,4597
M22	1,3310	0,4030
M23	1,1258	0,4470
M24	0,7382	0,5078
M25	1,0176	0,4099

Tablo 18’de yer alan madde ayırt edicilik indeksleri incelendiğinde madde 19’a ait değerin 0,0648 olduğu görülmektedir. Madde ayırt edicilik indeksi için 0,19 ve altındaki değere sahip maddelerin ayırt edicilikleri düşük olarak kabul edilmekte ve atılması gerekmektedir (Burud, Nagandla ve Agarwal, 2019). Maddenin açıklaması “Baba, çocuğuna yeni oyuncaklar almalıdır.” biçimindedir. Ölçeğin 1999 yılında geliştirildiği düşünüldüğünde günümüzde bu maddenin babalık rolü algısı açısından bir ayırt ediciliğinin olmadığı görülmektedir.

Bütün aşamalar sonrasında atılan 3 madde çıkarılarak açımlayıcı faktör analizi tekrar yapılmıştır. Yapılan bu analizde çıkarım için faktör sayısı 2 olarak belirtilmiş ve faktör yükü için 0,30 minimum değer alınmıştır. Analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 19. Kaiser-Meyer-Olkin Testi sonuçları (madde atımı yapıldıktan sonra)

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		,873
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	3018,48
	df	231
	Sig	,000

Tablo 19 incelendiğinde Kaiser-Meyer-Olkin değerinin 0,873 olduğu ve gayet yeterli olduğu, Bartlett'in Küresellik Testinin sonuçlarının ise anlamlı olması gerekmektedir. Analiz sonucuna göre bu değerde anlamlı gözükmemektedir.

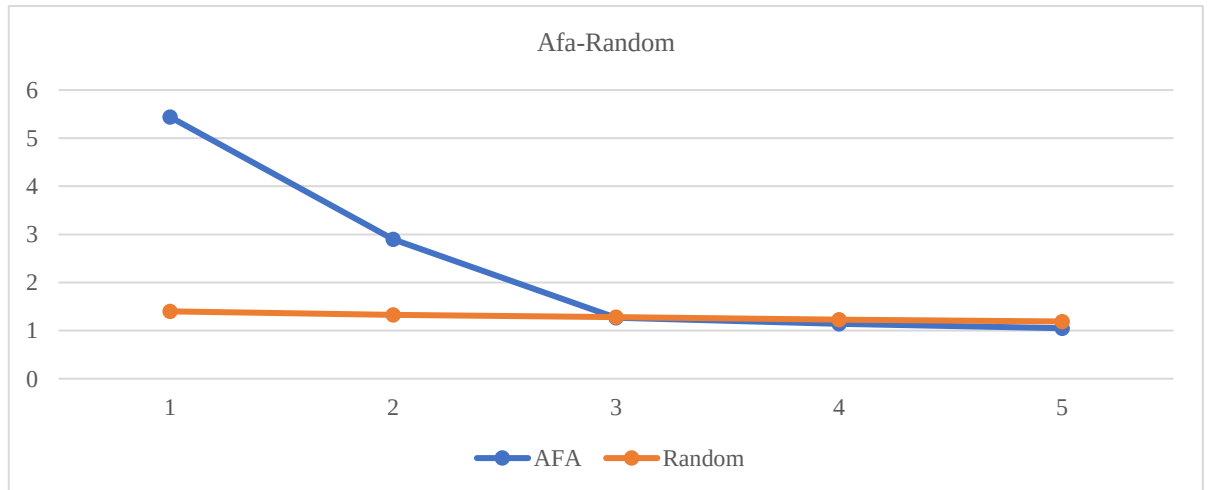
Tablo 20. Faktör sayılarına ilişkin özdeğerler (madde atımı yapıldıktan sonra)

Component	Initial Eigenvalues		
	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5,448	24,765	24,765
2	2,901	13,188	37,953
3	1,664	5,807	43,760
4	1,142	5,192	48,952
5	1,05	4,800	53,752

Tablo 21. Faktör sayılarına ilişkin random öz değerler (madde atımı yapıldıktan sonra)

Factor	Random Eigenvalue
1	1,4066
2	1,3371
3	1,2848
4	1,2424
5	1,1969

Tablo 22. Horn analizi (madde atımı yapıldıktan sonra)

Tablo 22’de görüldüğü gibi Monte Carlo’dan gelen faktörlerin özdeğerleri ile ölçeğin özdeğerleri karşılaştırıldığında 3. Faktörde ölçeğin AFA analizine ilişkin özdeğeri Monte Carlo’dan özdeğer kesişmektedir. Bu noktada ölçeğin 2 faktörlü olduğu söylenebilir.

Aşağıda verilen Rotated Component Matrix tablosundan alınan faktör yapısı ve faktör yükleri incelendiğinde ise madde 4’ün hiçbir faktörde yer almadığı görülmektedir. Bu madde “Gerektiğinde çocuğunu döverek cezalandırır.” Biçimindedir. Çocuğa şiddeti içeren bu maddenin ne geleneksel ne de modern babalık rolü algısına sahip babalar için bir fark yaratmadığı ve çocuğa şiddetin iki babalık rolü algısı içinde de yer almadığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu maddede ölçekten çıkarılmıştır.

Tablo 23. Madde atımı yapıldıktan sonra faktör yapısı

Rotated Component Matrix ^a		
	Faktör	
	1	2
M18	,789	
M17	,764	
M5	,713	
M7	,672	
M14	,660	
M21	,623	
M13	,598	
M6	,577	
M1	,570	
M15	,541	
M3	,528	
M4		
M20		,713
M23		,649
M2		,626
M12		,617
M22		,607
M24		,594
M16		,581
M25		,492
M11		,465
M8		,410

Son olarak toplamda atılan 4 maddenin ardından 21 madde ile iki faktör için açımlayıcı faktör analizi tekrar yapılmıştır. Yapılan son açımlayıcı faktör analizinin ardından iki faktörün açıkladığı toplam varyans %39,41 olarak görülmektedir. Kaiser-Meyer-Olkin

değerinin 0,873 olduğu ve gayet yeterli olduğu, Bartlett'in Küresellik Testinin sonuçlarının ise anlamlı olması gerekmektedir. Analiz sonucuna göre bu değerle anlamlı gözükmemektedir.

Aşağıda verilen Rotated Component Matrix tablosu ile ölçeğin faktör yapısı incelendiğinde ölçeğin tamamen kararlı yapıya geçtiği ve faktör yüklerinin de yeterli olduğu görülmektedir. Faktör yükleri için alanyazında aşağıdaki gibi bir sınıflama yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2014:702)

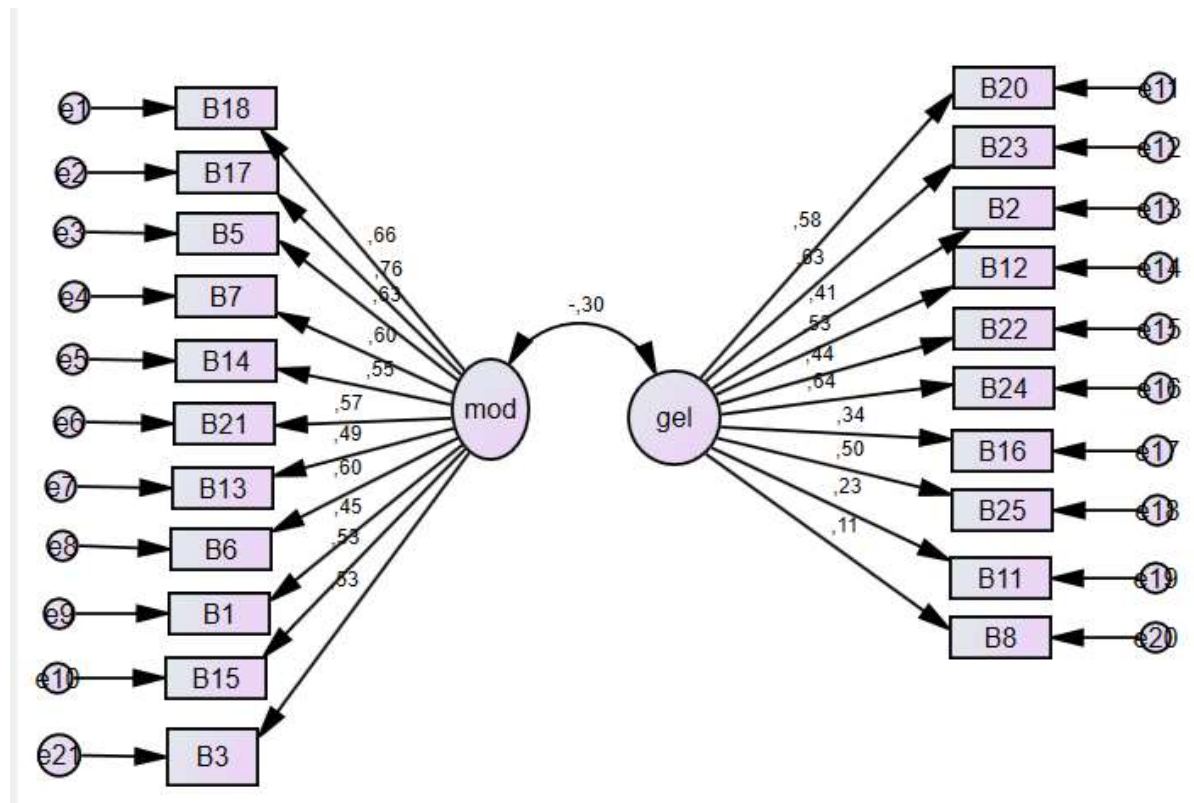
Tablo 24. Faktör yükü sınıflandırması

Faktör Yüğü	Sınıflama
,71 ve üstü	Mükemmel
,63 ve üstü	Çok iyi
,55 ve üstü	İyi
,45 ve üstü	Yeterli
,32 ve altı	Düşük

Tablo 25. Ölçeğin kesinleşmiş faktör yapısı

Rotated Component Matrix ^a			
Madde	Faktör		
	1	2	
M18	,789		
M17	,765		
M5	,708		
M7	,674		
M14	,663		
M21	,624		
M13	,600		
M6	,579		
M1	,574		
M15	,543		
M3	,525		
M20		,713	
M23		,650	
M2		,627	
M12		,618	
M22		,607	
M24		,595	
M16		,581	
M25		,493	
M11		,465	
M8		,410	

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeği yapısı 21 madde ve geleneksel babalık rolü algısı ile modern babalık rolü algısı olmak üzere iki faktör olarak belirlenmiştir. Aynı veriden hem açımlayıcı faktör analizi hem doğrulayıcı faktör analizi yapılması uygun olmadığı için Güzel ve Tüfekçi (2021) tarafından yapılan çalışmadan veri talebinde bulunulmuş ve araştırmacının onayı ile çalışmanın verisi elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi bu veriden yapılmış olup sonuçları aşağıdaki gibidir.

Şekil 2. Doğrulayıcı faktör analizi sonrası oluşan model (babalık rolü algısı)

Tablo 26. Babalık rolü algısı ölçeğine ilişkin uyum değerleri

Uyum Ölçüleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Ölçümlenen Değerler
CFI	0,95<CFI<1,00	0,90<CFI<0,95	,899
RMSEA	0,00<RMSEA<0,05	0,05<RMSEA<0,10	,049
SRMR	0,00<SRMR<0,05	0,05<SRMR<0,10	,0513
GFI	0,95<GFI<1,00	0,90<GFI<0,95	,938

Yukarıda geleneksel ve modern babalık rolü algısı olmak üzere iki faktörlü yapıyı doğrulamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Oluşturulan iki faktörlü modelin uyum indeks sonuçlarına göre, Ki-Kare değerinin ($X^2=646,385$, $p=0,000$) anlamlı olduğu görülmektedir. Analiz ile hesaplanan X^2/sd oranı 3,438 olarak bulunmuştur. Modelin

anlamlı olması ve X^2/sd oranının 5'in altında olması kabul edilebilir uyum olduğunu göstermektedir. Tabloda yer alan uyum indeksi değerleri ise, CFI=0,899, RMSEA=0,049, SRMR= 0,0513 şeklindedir. Değerler incelendiğinde uyum değerlerinin kabul edilebilir değerler oldukları görülmektedir. Buna göre ölçeğin faktör yapısının doğrulandığı söylenebilir.

3.3.3. Beş faktör kişilik ölçeği

Kişiliği beş temel faktör üzerinden ölçmek amacıyla Rammstedt ve John (2007) tarafından geliştirilen Beş Faktör Kişilik Ölçeği Horzum, Ayas ve Padır (2017) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, Dışadönüklük, Yumuşakbaşlılık, Özdenetimlilik, Nörotizm ve Deneyime Açıklık olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Her faktör 2 maddenin yer aldığı ölçeğin toplam madde sayısı 10'dur. Ölçeğin uyarlanması aşamasında çeviri, geri-çeviri ve dilsel eş değerlik aşamaları takip edilerek ölçeğin geçerli ve güvenilir bir biçimde uyarlanması sağlanmıştır. Bu ölçek çalışmaya katılan babalar tarafından doldurulmuştur.

Ölçeğin faktör yapısını açıklamak amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre Kaiser-Mayer Olkin Testi'nin uyum değerinin 0,97 olduğu ve Barlett küresellik testi değerinin ise 1392,06 olduğu belirlenmiştir. Bu değerler verinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Ölçeğin faktör yapısı incelendiğinde, 10 maddeye ait faktör yüklerinin de 0,30'dan yüksek olduğu ve oluşan beş faktörlü yapının toplam varyansın %88,4'ünü açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu aşamadan sonra yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ki kare/serbestlik derecesi oranının 1,846 olduğu, uyum indekslerinin ise GFI=0,96, AGFI=0,91, SRMR=0,03, RMSEA= 0,062, CFI=0,98, ve NFI=0,97 olduğu görülmüştür. Buna göre uyum indekslerinin birçoğunda mükemmel uyumun yakalandığı anlaşılmaktadır.

Ölçeğin yapı geçerliliğini sınamak amacıyla yakınsama ve ayırt edici geçerlikleri incelenmiştir. Yakınsama geçerliği için Dışadönüklük, Yumuşakbaşlılık, Özdenetimlilik, Nörotizm ve Deneyime Açıklık faktörlerinin OAV değerleri sırasıyla 0,70; 0,57; 0,74; 0,65 ve 0,64 olarak hesaplanmıştır. Ayırt edici geçerlik ölçeklerin OAV kareköklerinin hem yapılar arasındaki korelasyondan hem de 0,50 değerinden büyük olup olmadığına bakılmış ve ölçeğin ayırt edici geçerliğinin olduğu sonucuna varılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için ise Cronbach alfa iç tutarlılık ve kompozit güvenirlik katsayıları incelenmiştir. Ölçeğin faktörleri için hesaplanan iç tutarlılık ve kompozit güvenirlik

değerleri; dışadönüklük için iç tutarlılık 0,88 ve kompozit 0,83; yumuşakbaşlılık için iç tutarlılık 0,81 ve kompozit 0,73; öz denetimlilik için iç tutarlılık 0,90 ve kompozit 0,85, nörotizm için iç tutarlılık 0,85 ve kompozit 0,79 ve deneyime açıklık için iç tutarlılık 0,84 ve kompozit 0,78 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre ölçeğin güvenirlik değerlerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

3.3.4. Çocuk ebeveyn ilişki ölçeği

Çocuk-Ebeveyn İlişki Ölçeği Pianta (1992) tarafından ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkinin ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek; çatışma (14 madde), bağlanma (6 madde) ve olumlu ilişki (10 madde) olmak üzere 3 alt boyut ve 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, 5'li likert yapı üzerinden cevaplanmaktadır. Ölçeğin 48-72 aylık çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenilir çalışması Tutku ve Tezel Şahin (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin farklı uyarlamaları bulunmakla birlikte bu çalışmada baba-çocuk ilişkisini değerlendirmek için kullanılacağı için babalar için geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan uyarlaması seçilmiştir. Bu ölçek çalışmaya katılan babalar tarafından doldurulmuştur.

Ölçek için Özkan (2014) tarafından anne babalar için geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada faktör analizi ile madde toplam puan güvenirliği, Cronbach Alfa güvenirliği analizleri yapılmıştır. Bu çalışmada yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçekten herhangi bir madde çıkarılmamıştır. Açımlayıcı faktör analizinde olumlu ilişki (12 madde), çatışma (11 madde) ve bağlanma (7 madde) olmak üzere toplam 30 maddelik ve 3 faktörlük yapıya karar verilmiştir. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları sırasıyla olumlu ilişki boyutunda 0,72, çatışma boyutunda 0,74 ve bağlanma boyutunda 0,53 olduğu görülmüştür. 30 maddelik çocuk ebeveyn ilişki ölçeğinin güvenirlik katsayısı ise 0,77 olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda, Çocuk-Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğuna karar verilmiştir.

Tutku ve Tezel Şahin (2017) ise ölçek için kapsam geçerliliği ve yapı geçerliliğini incelemişlerdir. Kapsam geçerliliği için uzman görüşleri alınarak kapsam geçerlilik indeksi hesaplanmıştır. Yapı geçerliliğini sınamak için ise doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Kapsam geçerliliği için alınan 9 uzman görüşü sonrasında 30 madde içinde kapsam geçerlilik oranı 1 olarak bulunmuş ve atılan madde olmamıştır. Ardından 30 baba ile pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve maddelerde anlaşılabilirlik açısından herhangi bir

sorun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapı geçerliğinde, Özkan (2014) tarafından elde edilen 3 faktör ve toplam 30 maddelik ölçek yapısının doğrulanmasına yönelik olarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ki kare/serbestlik derecesi oranının 3,99, uyum indekslerinin ise RMSEA= 0,078, CFI=0,92, NNFI=0,91, NFI=0,90 ve IFI=0,92 biçiminde olduğu görülmüştür. Genel olarak incelenen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 3 faktörlü yapısının doğrulandığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca ölçek için iç tutarlık katsayıları tekrar hesaplanmış ve Cronbach alfa değerleri olumlu ilişki=0,90; çatışma=0,87 ve bağlanma=0,84 biçiminde bulunmuştur. Son olarak uygulamadan 3 hafta sonra 50 baba ile tekrar uygulama yapılarak test-tekrar test güvenilirliği analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda alt boyutların korelasyon katsayıları; olumlu ilişki=0,87, çatışma=0,93 ve bağlanma=0,80 biçiminde hesaplanmıştır. Bu değerler de iki uygulamanın tutarlığı olduğunu açıklamaktadır. Bu araştırma kapsamında bu ölçeğin yalnızca olumlu ilişki ve çatışma alt boyutları kullanılmış, bağlanma boyutu kullanılmamıştır.

3.3.5. Demografik bilgi formu

Demografik Bilgi Formu, katılımcılara ilişkin demografik bilgilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu form içerisinde istenilen bilgiler; çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, babanın yaşı, babanın öğrenim durumu, babanın mesleği ve ailenin gelir seviyesinden oluşmaktadır. Bu bilgilerin toplanmasındaki amaç örneklemin demografik özelliklerinin belirlenmesi ve çalışmanın değişkenlerinden biri olan sosyo-ekonomik düzeye ilişkin veri toplamaktır. Bu form çalışmaya katılan babalar tarafından doldurulmuştur.

3.3.6. Evlilik kalitesi ölçeği (EKÖ)

Evlilik Kalitesi Ölçeği, Gürel ve Çopur (2020) tarafından evli bireylerin evlilik kalitesini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek; Uyum (21 madde), Bıkkınlık (6 madde), Destek (8 madde), Sevgi (4 Madde), Çatışma (5 Madde) olmak üzere toplam 5 alt boyut ve 42 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca ölçek toplam puanı da kullanılmaktadır. Bu ölçek çalışmaya katılan babalar tarafından doldurulmuştur.

Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde ilk olarak odak grup görüşmesi yapılmış ve örneklemin evlilik kalitesi üzerine görüşlerine başvurulmuştur. Sonrasında yapılan literatür taraması ile madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan 90 maddelik havuzdan

seçim yapılarak 73 maddelik bir form elde edilmiştir. Sonrasında bu form için evlilik ve aile konularında çalışan üç akademisyenin görüşüne başvurulmuştur. Binişiklik, açıklık, anlaşılabilirlik ve evlilik kalitesi ile ilgili olmak hususları üzerine gelen dönütler sonrasında üç madde formdan çıkarılmıştır. Sonrasında 70 maddelik bir uygulama formu elde edilmiş ve bu form ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonrasında tekrar uzman görüşüne başvurulmuş, bu görüşler doğrultusunda düzenlemeler yapılarak beş madde daha çıkarılmıştır. Bu aşamadan sonra elde edilen 65 maddelik form ile veri toplama sürecine geçilmiştir. Çalışmada iki adet örneklem grubu oluşturulmuş; ilk grup 211 çiftten (422 evli birey), ikinci grup ise 278 çiftten (556 evli birey) oluşmaktadır. İlk gruptan elde edilen veriler ile açımlayıcı faktör analizi, ikinci gruptan elde edilen veriler ile ise doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Temel bileşen analizi ve Direct Oblimin eksen döndürme tekniği ile yapılan ilk açımlayıcı faktör analizinde faktör yükü 0,30'dan düşük olan ve birden fazla faktöre giden bulanık maddelerin atılmasıyla birlikte ölçeğin 42 maddelik son formu elde edilmiş ve analizlere bu form üzerinden devam edilmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizinde Kaiser-Mayer Olkin Testi'nin uyum değerinin 0,97 olduğu ve Barlett'in Küresellik Testi sonucunun anlamlı ($p<0.000$) olduğu görülmektedir. Buna göre verinin faktör analizine uygun olduğu ve örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Analiz sonucunda öz değeri 1'den büyük 5 faktör olduğu ve 5 faktörlü bir yapıyı gösterdiği aynı zamanda tek faktörlü bir yapının da mümkün olduğu görülmüştür. Buradan ölçeğin toplam puanının kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Toplanan diğer veri seti ile yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum ki kare/serbestlik derecesi oranının 2,92 olduğu ve uyum indekslerine ait değerlerin ise $NFI=0,86$, $CFI=0,90$, $IFI=0,90$, $RMR=0,020$, $RMSEA=0,059$ biçiminde olduğu görülmüştür. Buna göre ölçeğin faktör yapısına ilişkin uyum değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu faktör analizinden sonra Evlilik Kalitesi Ölçeği'nin ikinci düzey (second order) faktör analizi de yapılmıştır. Analiz sonucunda, ikinci düzey bir değişken olarak "Evlilik Kalitesi" değişkeninin birinci düzeyde yer alan "Uyum" değişkeni ile 0,98, "Bıkkınlık" ile 0,82, "Destek" ile 0,84, "Sevgi" ile 0,80 ve "Çatışma" ile 0,72 ilişkili bulunmuştur.

Yapılan güvenilirlik analizinde, birinci örneklemde toplanan veri seti için Cronbach Alpha katsayısı 0,97, ikinci örneklemde elde edilen veri seti için 0,96 olarak bulunmuştur. Ölçüt geçerliliği için Evlilik Kalitesi Ölçeği'nin (EKÖ), Aile Ekonomik

Güçlük Ölçeği (AEGÖ) ve Eş Tükenmişlik Ölçeği ile arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Buna göre EKÖ puanları ile AEGÖ ve ETÖ puanları arasında negatif yönde anlamlı korelasyonlar ($r=-0,495$, $r=-0,795$) bulunmaktadır.

3.3.7. Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği

Çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarını değerlendirmek amacıyla Çorapçı vd. (2010) tarafından uyarlanan Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Orjinali LaFreniere ve Dumas (1996) tarafından geliştirilen Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği okul öncesi dönem çocuklarında görülebilecek kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içe dönüklük gibi duygusal ve davranışsal sorunlara ek olarak çocukların göstermesi beklenen sosyal becerilerin niceliğini değerlendirmek için kullanılmaktadır. Ölçek, 10'ar maddeden oluşan sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içe Dönüklük olmak üzere toplam 3 alt boyut ve 30 maddeden oluşmaktadır. Kızgınlık-saldırganlık alt ölçeği, akranlarla ve yetişkinlerle olan ilişkilerde uyumsuzluk ve saldırganlık gibi dışsallaştırılmış davranış problemlerinin belirtilerini değerlendirirken, anksiyete-içe dönüklük alt ölçeği olumsuz duygulanım, depresiflik ve çekingenlik gibi içselleştirilmiş davranış problemlerinin belirtilerini değerlendirmektedir. Sosyal yetkinlik (SY) alt ölçeği ise çocukların akran ilişkilerinde gösterdikleri olumlu sosyal özellikleri değerlendirmektedir. Ölçeğin değerlendirme formunda bu altboyutlar sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon biçiminde belirtilmiş olup bu çalışmada bu şekilde kullanılmıştır. Ölçek 6 basamaklı likert tipinde olup, çocukların sosyal davranışlarını değerlendirmek üzere öğretmenler ve ebeveynler tarafından doldurulmaktadır. Bu ölçek çalışmaya katılan çocukların babaları tarafından doldurulmuştur.

Ölçeğin orjinali önce iki ayrı akademisyen tarafından ayrı ayrı çevrilmiş, iki çeviri arasındaki farklılıklar üçüncü bir akademisyen tarafından incelenerek düzeltilmiş ardından da geri çevirisi yapılarak tekrar değerlendirilmiştir. Ardından maddelerin anlaşılabilirliğinin incelenmesi amacıyla çalışmaya katılmayan iki yönetici ve bir öğretmene uygulanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizinin sonuçlarına göre Kaiser-Mayer Olkin Testi'nin uyum değerinin 0,90 ve Bartlett'in Küresellik Testinin ise anlamlı olduğu ($\chi^2 = 5421,55$, $df = 435$, $p < 0,001$) görülmektedir. Bu sonuçlara göre örneklem büyüklüğünün faktör analizi için gayet yeterli olduğu ve faktör analizinin geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Ölçeğin faktör yapısının incelenmesi için temel bileşen analizi ve

varimax dönüştürmesi kullanılmıştır. Bu analize göre elde edilen üç faktörün toplamda %48,3'lük bir varyansı açıkladığı görülmektedir. Sonrasında faktör yapısını doğrulamak için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ki kare/serbestlik derecesi oranını 3,06, RMSEA değerinin 0,07 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre modelin kabul edilebilir derecede uyuma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ek olarak diğer uyum indeksi değerleri ise, GFI= 0,84, CFI= 0,84, TLI = 0,83, AGFI = 0,81 biçimindedir.

Yapılan güvenirlik analizinde alt boyutlara ait Cronbach Alfa değerleri; sosyal yetkinlik=0,88 öfke-agresyon=0,87 ve kaygı-geri çekilme=0,84 biçimindedir. Alt boyutlar için hesaplanan madde toplam korelasyon katsayıları 0,41 ve üstü biçiminde görülmektedir. Bu değerler iç tutarlığın yüksek olduğunu göstermektedir. Yapılan Pearson korelasyon analizinde alt boyutların hepsi için test-tekrar test güvenirlik katsayılarının anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların ölçek puanlarındaki 3 aylık değişimi incelemek için yapılan incelemede ise uygulanan bağımlı örneklem t-testi sonucuna göre öfke-agresyon ve sosyal yetkinlik puanlarının anlamlı olarak yükseldiği, kaygı-geri çekilme puanlarında ise anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerinin toplanması için gerekli olan MEB izni 23.10.2021 tarihinde alınmıştır. Ardından çalışmanın verilerinin toplanması için veri toplama sürecine başlanmıştır. Ağrı il merkezinde yer alan anasınıfı ve bağımsız anaokullarından, araştırmacı tarafından okullara gidilerek araştırmanın Google forms linki öğretmenlere gönderilmiş ve çocukların babaları ile paylaşılması istenmiştir. Ayrıca öğretmenlerden Türkiye'nin farklı illeri dahil halihazırda görev yapan okul öncesi öğretmeni arkadaşları ile de çocukların babalarına göndermek üzere çalışmanın linkini paylaşmaları istenmiştir. Araştırmacı ağırlıklı olarak Eskişehir olmak üzere Türkiye'nin farklı yerlerinde görev yapan ulaşabildiği okul öncesi öğretmenlerine ulaşarak, araştırmayı çocukların babaları ile paylaşmalarını istemiştir. Yaklaşık 3 aylık bir veri toplama sürecinin ardından 1 Ocak 2022 tarihi itibarıyla veri toplama çalışması sonlandırılmıştır. Veri toplama süreci sonucunda toplamda 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan 504 baba çalışmanın katılımcısı olmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

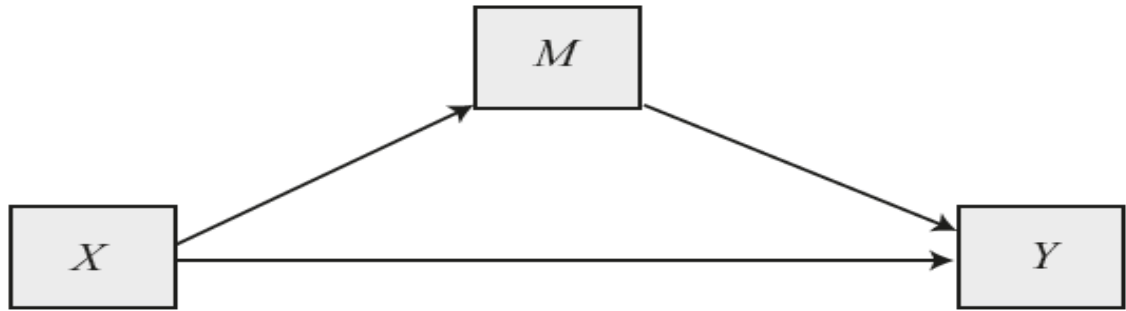
Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde yol (path) analizi ve aracı etki (mediation) analizi ve düzenleyici (moderation) etki analizi kullanılmıştır. Path analizi baba katılımı ve sosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılırken, aracı etki analizi baba-çocuk ilişkisi, babalık rolü algısı, babanın kişiliği, evlilik kalitesi olmak üzere aracı değişkenlerin analizinde kullanılmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin düzenleyici etkisini incelemek amacıyla ise düzenleyici etki analizi yapılmıştır. Yol analizi, aracı etki analizi ve düzenleyici etki analizlerinin hepsi AMOS 23 programı aracılığı ile yapılmıştır.

Yol analizi iki ya da daha fazla değişken arasındaki nedensel ilişkilerinin sınanmasında kullanılan regresyon ile yakından ilişkili bir tekniktir (Meydan ve Şeşen, 2011). Nedensel modelleme biçiminde de adlandırılan yol analizi gözlenen (ölçülen) değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmeyi sağlamaktadır (Bayram, 2013). Yapısal eşitlik modellemesinin türleri arasında yer alan gözlenen değişkenler ile yol analizi, yapısal eşitlik modellemesinin en eski biçimidir (Bayram, 2013; Kline, 2016; Meydan ve Şeşen, 2011). Gözlenen değişkenler ile analizin tamamlanması için istenen ön koşul modelde yer alan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış ölçekler olmasıdır. Yol analizinin çoklu regresyon analizine karşı üstün olan yanları bulunmaktadır. Çoklu regresyon analizinde yalnızca bir bağımlı değişken için analiz yapılabilirken, yol analizi aynı anda birden fazla bağımlı değişkenin analizini mümkün kılmaktadır. Yol analizinde kullanılan yol diyagramları, modelin ve ilişkilerin anlaşılabilirliğini arttırmaktadır (Bayram, 2013).

Araştırmacılar genellikle iki değişken arasında ilişkinin olup olmadığını sınavarak ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Ancak iki değişken arasında kurulan basit bir ilişki bu değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin tam olarak ortaya konulmasında yetersiz kalmaktadır. Bu noktada iki değişken arasındaki ilişkinin nasıl gerçekleştiği yani bu ilişkide başka bir değişkenin aracılık etkisinin var olup olmadığı önem kazanmaktadır. Ayrıca bu değişkenler arasındaki ilişkinin hangi durumlarda değiştiğine yönelik düzenleyici etki analizleri de yapılabilir (Gürbüz, 2019).

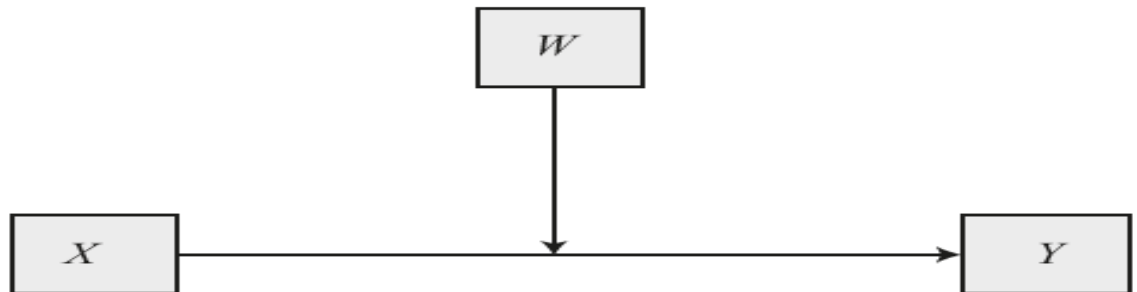
Aracılık etkisinde bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasındaki ilişkiler bu iki değişken arasındaki bir bağlantı mekanizması gibi çalışan aracı bir değişken ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Gürbüz, 2019). Bağımsız değişken (X), bağımlı değişken (Y) ve aracı değişken (M) ile oluşan basit bir aracılık modelinde bağımsız değişken hem bağımlı değişkeni hem de aracı değişkeni nedensel olarak etkilemektedir. Aracı değişken de bağımlı değişkeni nedensel olarak etkilemektedir (Hayes, 2022). Buna göre verilerin

analizinde baba katılımı (X) ve sosyal davranışlar (Y) arasındaki ilişkide baba-çocuk ilişkisi (M) ve evlilik kalitesi (M) aracı değişken olarak ele alınmıştır. Babanın kişiliği ve babalık rolü algısı için ise bu değişkenlerin baba katılımını nedensel olarak etkilemesi nedeniyle babanın kişiliği (X) ve babalık rolü algısı (X) ile sosyal davranışlar (Y) ilişkisinde baba katılımının (M) aracı rolü incelenmiştir. Basit aracılık modeline ilişkin kavramsal yol diyagramı Şekil 3'te yer almaktadır.

Şekil 3. Basit aracılık modeline ilişkin kavramsal yol diyagramı

Düzenleyici etki de ise bağımsız değişken (X) ile bağımlı değişken (Y) arasındaki etkileşim düzenleyici değişkenin (W) etkisi ile değişmektedir. Burada aracılık etkisinin aksine bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasında nedensel bir ilişkinin varlığı ve düzenleyici değişkenin bu ilişkiyi düzenlediği, ilişkinin yönünü ya da gücünü değiştirdiği, varsayılmaktadır (Sürücü, Şeşen ve Maşlakçı, 2021). Verilerin analizinde baba katılımı (X) ile sosyal davranışlar (Y) arasındaki ilişkide gelir düzeyinin (W) düzenleyici etkisine bakılmıştır. Düzenleyici etki modeline ilişkin kavramsal yol diyagramı Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4. Düzenleyici etki modeline ilişkin kavramsal yol diyagramı

Düzenleyici ve aracı etki analizinin yapılmasında farklı yollar ve programlar tercih edilebilmektedir. Aracı etki ve düzenleyici etki analizi Baron ve Kenny'nin dört aşamalı yöntemi ile, regresyon analizi ile, AMOS ile yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla ve SPSS Process Macro ile yapılabilmektedir (Sürücü, Şeşen ve Maşlakçı, 2021). Ancak bu metodlar arasında en üst düzey analiz olan yapısal eşitlik modellemesi ile düzenleyici ve aracı etki analizidir. Hayess (2022) basit modellerin analizinde regresyonun kullanılabileceğini belirtirken, daha karmaşık modellerin analizinde ise yapısal eşitlik temelli yaklaşımların kullanılmasını önermektedir. Bu çalışmada da hem aracı etki hem de düzenleyici etki için AMOS programı üzerinden yapısal eşitlik temelli aracı ve düzenleyici etki analizi yapılmıştır. Yapılan aracılı etki analizlerinde çağdaş yaklaşımlardan biri olan yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla aracı etki analizi tercih edilmiştir. Alanyazında geleneksel yöntemlerden biri olarak ifade edilen Baron ve Kenny'nin dört aşamalı yönteminde aracı etki analizi sonrasında kısmi aracılık ve tam aracılık şeklinde ifadeler kullanılmaktadır (Gürbüz, 2019). Kısmi aracılık da aracı değişkenin bağımsız değişken ile bağımlı değişken ilişkisinde, ilişkinin bir kısmını oluşturmaktadır. Tam aracılık da ise bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkinin tamamı aracı değişken işe gerçekleşmektedir (Sürücü, Şeşen ve Maşlakçı, 2021). Alanyazında kısmi ve tam aracılılık biçimindeki ifadeler yerine toplam, doğrudan ve dolaylı etkilerin raporlanarak bootstrap ve bias corrected percentile method yöntemi kullanılarak aracı etkilerin anlamlı olup olmadığının incelenmesinin daha bilimsel bir yaklaşım olduğu ifade edilmektedir (Gürbüz, 2019; Sürücü, Şeşen ve Maşlakçı, 2021).

Verilerin analizi aşamasına geçmeden önce kullanılan ölçeklerden alınan puanların dağılımları incelenmiştir. Normal dağılımı incelemek amacıyla ölçeklerden alınan puanların skewness ve kurtosis değerleri incelenmiştir.

Tablo 27. Ölçeklere ilişkin Skewness ve Kurtosis değerleri

Ölçek	Skewness	Kurtosis
Baba Katılımı	-,811	1,16
Baba Çocuk İlişkisi-Olumlu İlişki	-,989	2,16
Baba Çocuk İlişkisi-Bağlanma	-,046	,105
Baba Çocuk İlişkisi-Çatışma	,169	-,052
Baba Kişilik-Dışa Dönüklük	-,641	-,286
Baba Kişilik-Yumuşak Başlılık	-,929	,461
Baba Kişilik-Öz Denetim	,167	1,257
Baba Kişilik-Nörotizm	,496	-,063
Baba Kişilik-Deneyime Açıklık	-,244	-,047
Babalık Rolü Algısı	-,940	2,85
Sosyal Davranış-Sosyal Yetkinlik	-,450	,035
Sosyal Davranış-Kaygı Geri Çekilme	,988	1,113
Sosyal Davranış-Öfke Agresyon	,623	,631
Evlilik Kalitesi	-2,155	5,407

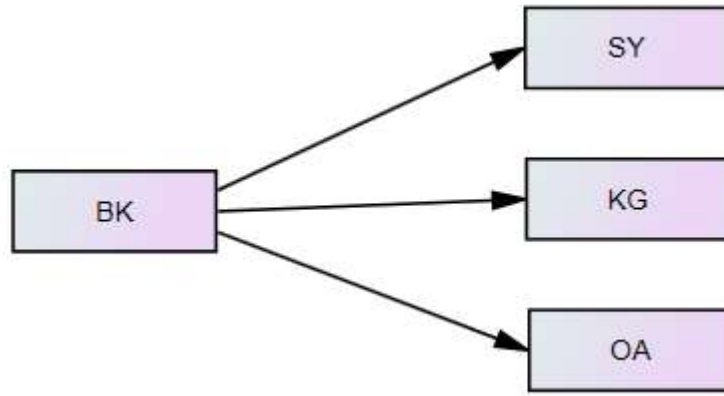
Normallik varsayımı için skewness ve kurtosis değerlerinin sırasıyla ± 2 , ± 7 arasında yer almasının normallik açısından bir problem oluşturmadığı belirtilmektedir (Curran, West ve Finch, 2006). Tablo incelendiğinde sadece evlilik kalitesi ölçeğinde skewness değeri açısından problem olduğu ve kurtosis değerinin de diğer ölçeklere göre yüksek olduğu görülmüştür. Bu nedenle evlilik kalitesi ölçeği için mahalonobis uzaklıkları hesaplanarak “1- Cdf.Chisq” fonksiyonu ile mahalonobis p değerleri elde edilmiş ve p değeri 0,001’den küçük olan 17 veri uç değer olması nedeniyle atılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın bulguları araştırma sorularına göre ayrı ayrı sunulmaktadır.

4.1. Baba Katımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisini İncelemek Amacıyla Yapılan Yol Analizine Yönelik Bulgular

Yapılacak yol analizi ile baba katılımı ile çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyleri ile ilişkisinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Yol analizine ilişkin model aşağıda verilmiştir. Bu model ile baba katılımının (BK); çocukların sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon (OA) düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir.

Şekil 5. Baba katılımı ve çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkiye yönelik yol analizine ilişkin model

Yol analizine geçmeden önce analize ilişkin çoklu doğrusallık ve çoklu normallik varsayımları test edilmiştir. Çoklu doğrusallık varsayımının test edilmesi için değişkenler arasındaki korelasyonların incelenmesi ve değişkenler arasında .7'den fazla korelasyon çıkmaması istenmektedir. (Kline, 2015; Pallant, 2016)

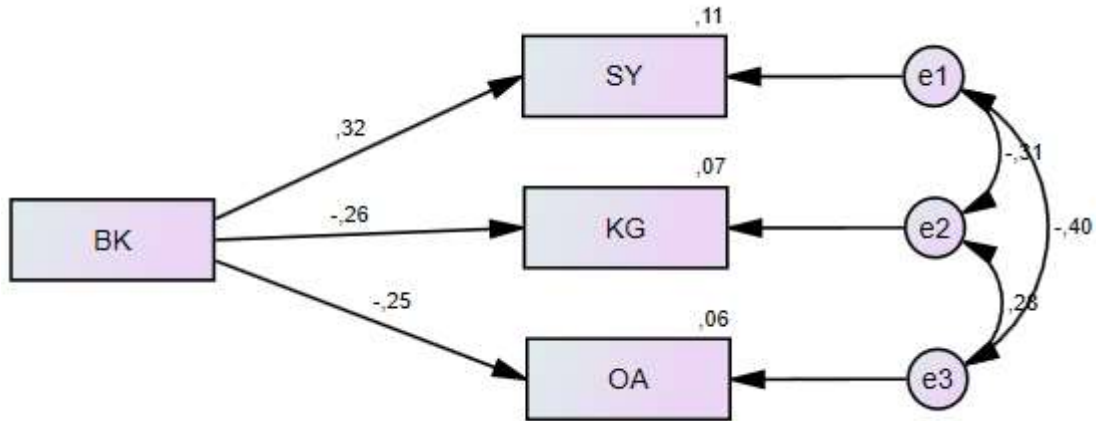
Tablo 28. Değişkenler arası korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4
BK	1	,325*	-,263*	-,248*
SY	,325*	1	-,364*	-,447*
KG	-,263*	-,364*	1	,325*
OA	-,248*	-,447*	,325*	1

*p <,001

Tablo 28 incelendiğinde değişkenler arasında .7'den fazla korelasyona sahip herhangi bir değişkene rastlanmamıştır. Bu noktada yukarıda bahsedilen çoklu doğrusallık varsayımının sağlandığı söylenebilir.

Bir diğer varsayım olan çoklu normallik varsayımının incelenmesi için critical ration değerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu değer hesaplandığında Critical ration değerinin 6,548 olduğu görülmüştür. Critical ration değerinin 5'ten yüksek olduğu durumlarda normallik varsayımının ihlal edildiği belirtilmektedir (Şencan ve Fidan, 2020) Ancak normallik varsayımının ihlal edildiği durumlarda Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız (Asymptotically Distribution-Free) yaklaşımının kullanılarak bu ihlalin çözülebileceği belirtilmektedir. Bu yaklaşım çok değişkenlik normallik varsayımına ihtiyaç duymamaktadır (Curran, West ve Finch, 1996; West, Finch ve Curran, 1995). Analiz AMOS programı yardımıyla Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız yaklaşım seçilerek yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Şekil 6. Baba katılımı ve çocukların sosyal davranışları ilişkisi modeline ilişkin analiz sonuçları (standardize edilmiş değerler)

Tablo 29. Baba katılımı ve sosyal davranışlar ile oluşturulan modele ilişkin standart regresyon katsayıları

Yollar	S. Estimate	C.R.
SY ← BK	,325*	7,030
KG ← BK	-,263*	-5,646
OA ← BK	-,248*	-5,054

*p <,001

Tablo 29'daki modele ilişkin bilgiler incelendiğinde modeldeki bütün yolların anlamlı olarak çalıştığı ve baba katılımının çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeylerinin üçü ile de ilişkili olduğu ve bu değişkenlerin

üçünü de anlamlı olarak yordadığı görülmektedir. Buna göre baba katılımı, çocuktaki sosyal yetkinliğin ($\beta=0,33$ $p<0,001$) pozitif yordayıcısıdır. Baba katılımı ile çocuktaki kaygı-geri çekilme ($\beta=-0,26$ $p<0,001$) ve öfke-agresyon ($\beta=-0,24$ $p<0,001$) düzeyi arasında ise negatif bir yordama ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Şekil 6 incelendiğinde, baba katılımı çocukların sosyal yetkinlik ($R^2=0,11$) kaygı-geri çekilme ($R^2=0,07$) ve öfke-agresyon ($R^2=0,06$) düzeylerindeki varyansı sırasıyla %11, %7 ve %6 açıklamaktadır. Aşağıda modelin uyum değerlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 30. Model uyumuna ilişkin değerler

χ^2	sd	CFI	RMSEA	SRMR
0	0	1	,00	,00

Uyum iyiliğine ilişkin bilgilerden ki kare, serbestlik derecesi, CFI, RMSEA ve SRMR değerlerinin raporlanmasının yeterli olduğu belirtilmektedir (Kline, 2015;269). Uyum iyiliğine ilişkin değerlerden CFI'nin ,95'ten büyük olması beklenmektedir. RMSEA değerinin 0,08'den küçük olması istenirken, SRMR değerinin ise 0,10'dan küçük olması gerekmektedir (Kline, 2015). Bu noktada tablo 30 incelendiğinde modele ilişkin uyum değerlerinin modelin mükemmel uyuma sahip olduğu gösterdiği anlaşılmaktadır.

4.2. Baba Katımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Baba-Çocuk İlişkisinin Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular

Yapılacak aracı etki analizi yardımıyla baba katılımı (BK) ile çocuğun sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon (OA) düzeyi arasındaki ilişkide baba-çocuk ilişkisini ifade eden olumlu ilişki (OI) ve çatışmanın (CT) aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Analize geçmeden önce çoklu doğrusallık varsayımının test edilmesi için değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Çoklu doğrusallık varsayımının test edilmesi için değişkenler arasındaki korelasyonların incelenmesi ve değişkenler arasında .7'den fazla korelasyon çıkmaması istenmektedir. (Kline, 2015; Pallant, 2016)

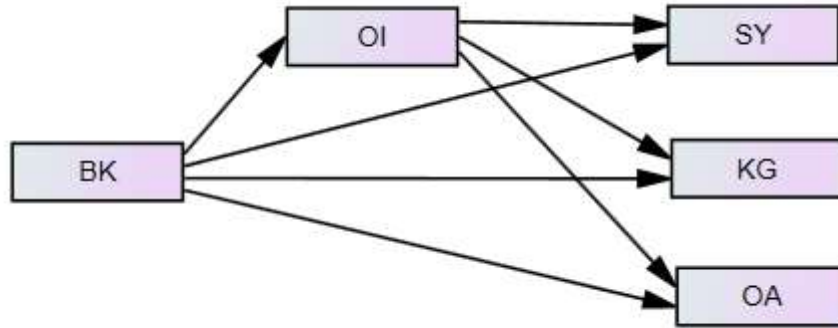
Tablo 31. Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve baba-çocuk ilişkisi arasındaki korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
BK						
Oİ	,46*					
CT	-,15*	-,19*				
SY	,32*	,44*	-,33*			
KG	-,26*	-,24*	,268*	-,36*		
OA	-,24*	-,25*	,465*	-,47*	,325*	

*p <,001

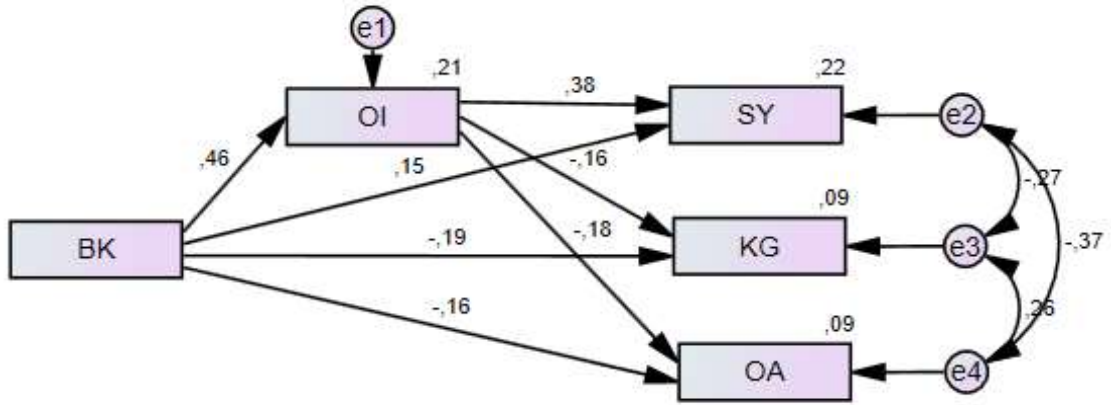
Tablo 31 incelendiğinde baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve baba-çocuk ilişkisi arasındaki korelasyonlar incelendiğinde çoklu doğrusallık varsayımının sağlandığı görülmektedir. Aşağıda ilk olarak olumlu ilişki ve ikinci olarak çatışmanın aracı etki analizleri ayrı alt başlıklar altında sunulmuştur.

4.2.1. Baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı rolünü incelemek amacıyla yapılan aracı etki analizine yönelik bulgular

Şekil 7. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı rolüne ilişkin model

Şekil 7’de baba katılımı (BK) ile çocuğun sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon (OA) düzeyi arasındaki ilişkide, olumlu baba-çocuk ilişkisinin (OI) aracı rolüne ilişkin model yer almaktadır. Analize geçilmeden önce çoklu normallik varsayımı için hesaplanan critical ration değerinin 8,69 olduğu ve verinin çoklu normallik varsayımını sağlamadığı görülmüştür. Bu nedenle analiz içerisinde çoklu normallik varsayımını gerektirmeyen Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız (Asymptotically Distribution-Free) yaklaşımı seçilmiştir. Yapılan aracı etki analizi ile olumlu ilişkinin aracı rolü incelenmiştir. Analiz sonuçları aşağıdaki gibidir.

Şekil 8. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları

Tablo 32. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları

Yollar	S. Estimate	C.R.
OI←BK	,460*	9,719
SY←OI	,377*	7,245
KG←OI	-,158*	-3,316
OA←OI	-,184*	-3,432
SY←BK	,151**	2,875
KG←BK	-,191*	-4,166
OA←BK	-,163*	-3,320

*p <,001; **p <,005

Tablo 32 incelendiğinde tüm regresyon katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Şekil 8 incelendiğinde ise baba katılımının, olumlu ilişki ile birlikte; çocuğun sosyal yetkinlik düzeyindeki ($R^2=0,22$) varyansın %22'sini, kaygı-geri çekilme düzeyindeki ($R^2=0,09$) varyansın %9'unu, öfke-agresyon düzeyindeki ($R^2=0,09$) varyansın ise %9'unu açıkladığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre baba katılımının, olumlu baba-çocuk ilişkisinin ($\beta=0,46$ $p<0,001$) pozitif yordayıcısı olduğu görülmektedir. Buna göre baba katılımı olumlu baba-çocuk ilişkisindeki ($R^2=0,21$) varyansın %21'ini açıklamaktadır. Ayrıca olumlu baba-çocuk ilişkisinin çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre olumlu baba çocuk ilişkisinin çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin ($\beta=0,37$ $p<0,001$) pozitif; kaygı-geri çekilme ($\beta=-0,15$ $p<0,001$) ve öfke-agresyon düzeyinin ($\beta=-0,15$ $p<0,001$) ise negatif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tabloladaki değerler bağımsız değişken ve aracı değişkenin birlikte yer aldığı modelin sonuçlarıdır. Aracı etkinin var olup olmadığını anlamak amacıyla değişkenlere ilişkin toplam etki (total effect), doğrudan etki (direct effect) ve dolaylı etki (indirect effect) tablolarının incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 33. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri

	BK	OI
OI	,460*	,000
OA	-,248*	-,184*
KG	-,263*	-,158*
SY	,325*	,377*

*p <,001

Tablo 34. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri

	BK	OI
OI	,460*	,000*
OA	-,163*	-,184*
KG	-,191*	-,158*
SY	,151*	,377*

*p <,001

Tablo 35. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri

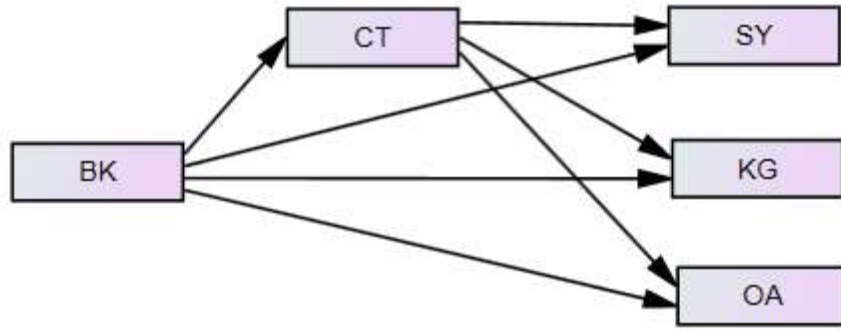
	BK	OI
OI	,000	,000
OA	-,085*	,000
KG	-,073*	,000
SY	,173*	,000

*p <,001

Tablo 33, 34 ve 35 incelendiğinde doğrudan ve dolaylı etkilerin var olduğu görülmektedir. Baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı- geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide olumlu baba-çocuk ilişkisi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p<0,001$) bir aracılık rolü göstermektedir. Olumlu baba çocuk ilişkisinin aracı etkisinin en çok baba katılımı ve sosyal yetkinlik arasında ($\beta=0,173$) olduğu görülmektedir. Baba katılımı, olumlu baba çocuk ilişkisi gelişmesine katkı sağlamakta ve olumlu baba çocuk ilişkisi de çocuğun sosyal yetkinliğini olumlu olarak etkilemektedir. Doğrudan ve dolaylı etkiler incelendiğinde de çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri üzerinde baba katılımının olumlu baba-çocuk ilişkisiyle oluşan dolaylı etkisinin doğrudan etkisinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların öfke-agresyon ve kaygı-geri çekilme düzeyleri için ise baba katılımının doğrudan etkisi daha yüksektir. Yukarıda yer alan doğrudan ve dolaylı etkiye ilişkin Tablo 35 ve 36 incelendiğinde baba katılımının hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin anlamlı ve aynı yönde olduğu görülmektedir. Hair vd. (2021) dolaylı ve doğrudan etkilerin anlamlı ve aynı yönde

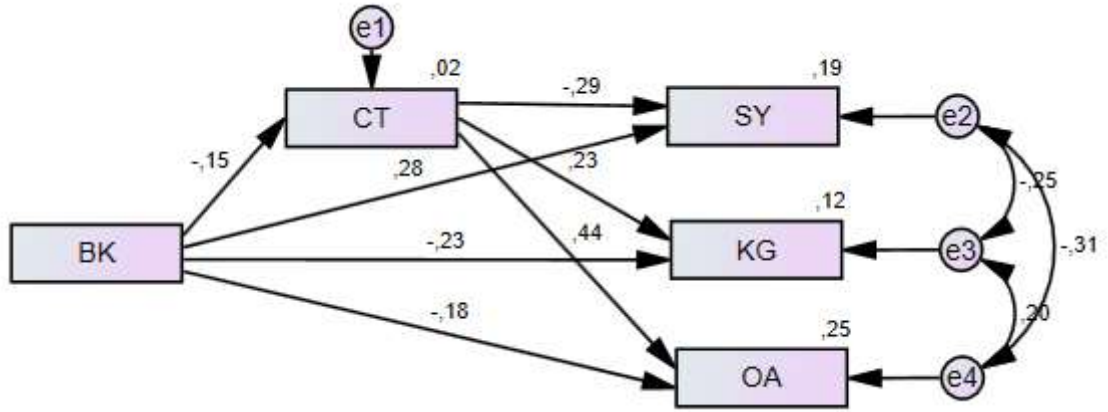
olduğu aracılık biçimini “tamamlayıcı aracılık” olarak adlandırmaktadır. Tamamlayıcı aracılık da Baron ve Kenny’nin (1986) kısmi aracılık kavramına karşılık gelmektedir (Hair vd., 2021). Bu bağlamda olumlu baba çocuk ilişkisinin baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı- geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide tamamlayıcı bir aracılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

4.2.2. Baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı rolünü incelemek amacıyla yapılan aracı etki analizine yönelik bulgular

Şekil 9. Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı rolüne ilişkin model

Şekil 9’da baba katılımı (BK) ile çocuğun sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon düzeyi (OA) arasındaki ilişkide, baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın (CT) aracı rolüne ilişkin model yer almaktadır. Analize geçilmeden önce çoklu normallik varsayımı için hesaplanan critical ration değerinin 5,94 olduğu ve verinin çoklu normallik varsayımını sağlamadığı görülmüştür. Bu nedenle analiz içerisinde çoklu normallik varsayımını gerektirmeyen Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız (Asymptotically Distribution-Free) yaklaşımı seçilmiştir. Yapılan aracı etki analizi ile baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı rolü incelenmiştir. Analiz sonuçları aşağıdaki gibidir.

Şekil 10. Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları

Tablo 36. Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları

Yollar	S. Estimate	C.R.
CT ← BK	-,153*	-3,486
SY ← CT	-,287*	-7,056
KG ← CT	,233*	5,381
OA ← CT	,437*	10,288
SY ← BK	,281*	6,242
KG ← BK	-,228*	-4,837
OA ← BK	-,181*	-4,027

*p <,001

Tablo 36 incelendiğinde tüm regresyon katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Şekil 10 incelendiğinde baba katılımının, çatışma ile birlikte; çocuğun sosyal yetkinlik düzeyindeki ($R^2 = 0,19$) varyansın %19'unu, kaygı-geri çekilme düzeyindeki ($R^2 = 0,12$) varyansın %12'sini, öfke-agresyon düzeyindeki ($R^2 = 0,25$) varyansın ise %25'ini açıkladığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre baba katılımının baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın ($\beta = -0,15$ $p < 0,001$) negatif yordayıcısı olduğu görülmektedir. Buna göre baba katılımı, baba-çocuk ilişkisinde çatışmadaki ($R^2 = 0,02$) varyansın %2'sini açıklamaktadır. Ayrıca baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre baba çocuk ilişkisinde çatışmanın çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin ($\beta = -0,28$ $p < 0,001$) negatif; kaygı-geri çekilme ($\beta = 0,23$ $p < 0,001$) ve öfke-agresyon düzeyinin ($\beta = 0,43$ $p < 0,001$) ise pozitif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tablolardaki değerler bağımsız değişken ve aracı değişkenin birlikte yer aldığı modelin sonuçlarıdır. Aracı etkinin var olup olmadığını anlamak amacıyla değişkenlere ilişkin toplam etki (total effect), doğrudan etki (direct effect) ve dolaylı etki (indirect effect) tablolarının incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 37. Çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri

	BK	CT
CT	-,153*	,000
OA	-,248*	,437*
KG	-,264*	,233*
SY	,325*	-,287*

*p <,001

Tablo 38. Çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri

	BK	CT
CT	-,153*	,000
OA	-,181*	,437*
KG	-,228*	,233*
SY	,281*	-,287*

*p <,001

Tablo 39. Çatışmanın aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri

	BK	CT
CT	,000	,000
OA	-,067**	,000
KG	-,036*	,000
SY	,044*	,000

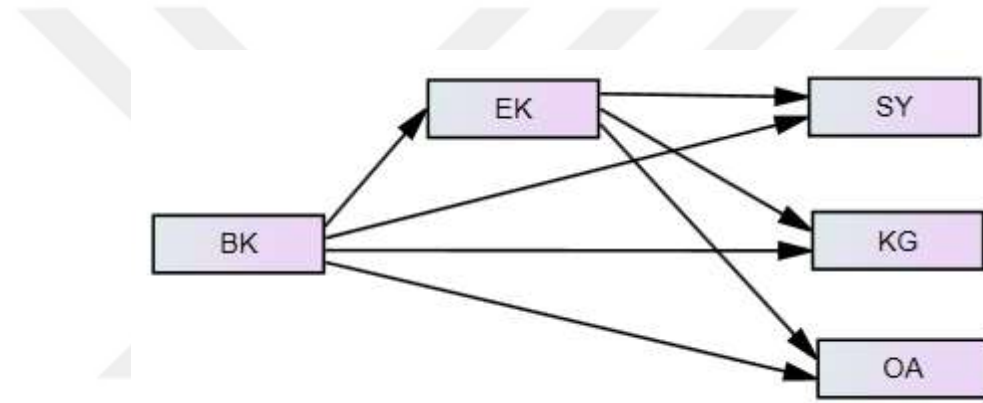
*p <,001 **p <,002

Tablo 37, 38 ve 39 incelendiğinde doğrudan ve dolaylı etkilerin var olduğu görülmektedir. Buna göre baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyleri arasındaki ilişkide baba-çocuk ilişkisinde çatışma istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,005$) bir aracılık rolü göstermekle birlikte doğrudan etkinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Aracılık etkisinin ise en yüksek sosyal yetkinlikte olduğu anlaşılmaktadır. Baba katılımı çatışmalı baba-çocuk ilişkisini azaltmaktadır. Baba çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın baba katılımının çocukların sosyal davranışları üzerindeki doğrudan etkisi daha yüksektir. Ayrıca çatışmalı baba-çocuk ilişkisinin çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyleri üzerinde doğrudan etkisinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda yer alan doğrudan ve dolaylı etkiye ilişkin Tablo 38 ve 39 incelendiğinde baba katılımının hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin anlamlı ve aynı yönde olduğu görülmektedir. Hair vd. (2021) dolaylı ve doğrudan etkilerin anlamlı ve aynı yönde olduğu aracılık biçimini “tamamlayıcı aracılık” olarak adlandırmaktadır. Tamamlayıcı aracılık da Baron ve Kenny’nin (1986) kısmi aracılık kavramına karşılık gelmektedir (Hair vd., 2021). Bu bağlamda baba çocuk ilişkisinde çatışmanın, baba

katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı- geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide tamamlayıcı bir aracılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

4.3. Baba Katılımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Evlilik Kalitesinin Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular

Yapılacak aracı etki analizinde baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon (OA) düzeyi arasındaki ilişkide evlilik kalitesinin (EK) aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Aracı etki analizine ilişkin model aşağıda verilmiştir.

Şekil 11. Evlilik kalitesinin aracı rolüne ilişkin model

Yol analizine geçmeden önce analize ilişkin çoklu doğrusallık ve çoklu normallik varsayımları test edilmiştir. Çoklu doğrusallık varsayımının test edilmesi için değişkenler arasındaki korelasyonların incelenmesi ve değişkenler arasında .7’den fazla korelasyon çıkmaması istenmektedir. (Kline, 2015; Pallant, 2016)

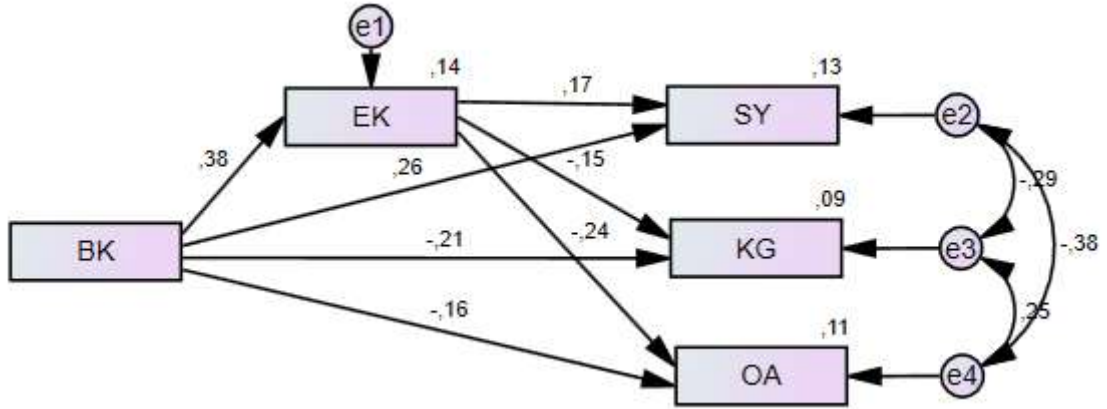
Tablo 40. Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve evlilik kalitesi arasındaki korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5
BK					
SY	,325*				
KG	-,263*	-,364*			
OA	-,248*	-,447*	,325*		
EK	,378*	,264*	-,229*	-,302*	

*p <,001

Tablo 40 incelendiğinde baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve evlilik kalitesi arasındaki korelasyonların çoklu doğrusallık varsayımını sağladığı görülmektedir. Çoklu normallik varsayımı için hesaplanan critical ration değerinin 11,28

olduğu ve verinin çoklu normallik varsayımını sağlamadığı görülmüştür. Bu nedenle analiz içerisinde çoklu normallik varsayımını gerektirmeyen Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız (Asymptotically Distribution-Free) yaklaşımı seçilmiştir. Yapılan yol analizi ile evlilik kalitesinin aracı rolü incelenmiştir.

Şekil 12. Evlilik kalitesinin aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları

Tablo 41. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları ve p değerleri

Yollar	S. Estimate	C.R.
EK←BK	,378*	7,235
SY←EK	,165*	3,449
KG←EK	-,151**	-2,848
OA←EK	-,243*	-5,173
SY←BK	,262*	5,422
KG ←BK	-,207*	-4,541
OA←BK	-,156*	-3,442

*p < ,001 **p < ,004

Tablo 41 incelendiğinde tüm regresyon katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Şekil 12 incelendiğinde baba katılımı ve evlilik kalitesinin; çocuğun sosyal yetkinlik düzeyindeki ($R^2 = 0,13$) varyansın %13'ünü, kaygı-geri çekilme düzeyindeki ($R^2 = 0,09$) varyansın %9'unu ve öfke-agresyon düzeyindeki ($R^2 = 0,11$) varyansın %11'ini açıkladığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre baba katılımının evlilik kalitesinin ($\beta = 0,38$ $p < ,001$) pozitif yordayıcısı olduğu görülmektedir. Buna göre baba katılımı, evlilik kalitesindeki ($R^2 = 0,14$) varyansın %14'ünü açıklamaktadır. Ayrıca evlilik kalitesinin çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre evlilik kalitesinin çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin ($\beta = 0,17$ $p < 0,001$) pozitif; kaygı-geri çekilme ($\beta = -0,15$ $p < 0,001$) ve öfke-agresyon düzeylerinin ($\beta = -0,24$ $p < 0,001$) ise negatif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tablolardaki değerler bağımsız değişken ve aracı değişkenin birlikte yer

aldığı modelin sonuçlarıdır. Aracı etkinin var olup olmadığını anlamak amacıyla değişkenlere ilişkin toplam etki (total effect), doğrudan etki (direct effect) ve dolaylı etki (indirect effect) tablolarının incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 42. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri

	BK	EK
EK	,378*	,000
OA	-,248*	-,243*
KG	-,263*	-,151*
SY	,325*	,165*

*p <,001

Tablo 43. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri

	BK	EK
EK	,378*	,000
OA	-,156*	-,243*
KG	-,207*	-,151*
SY	,262*	,165*

*p <,001

Tablo 44. Evlilik kalitesinin aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri

	BK	EK
EK	,000	,000
OA	-,092*	,000
KG	-,057*	,000
SY	,062*	,000

*p <,001

Tablo 42, 43 ve 44 incelendiğinde doğrudan ve dolaylı etkilerin var olduğu görülmektedir. Baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyleri arasındaki ilişkide evlilik kalitesi istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,001$) bir aracılık rolü göstermektedir. Ancak doğrudan etkiler dolaylı etkilerden daha yüksektir. Evlilik kalitesinin aracı etkisinin en yüksek baba katılımı ve öfke-agresyon arasında ($\beta = -0,09$ $p < 0,001$) olduğu görülmektedir. Baba katılımı, evlilik kalitesinin artmasına olumlu katkı sağlamakta, anne-babanın evlilik kalitelerinin artması da çocukların öfke-agresyon düzeylerini düşürmektedir. Baba katılımının, evlilik kalitesi ile birlikte dolaylı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın baba katılımının çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke agresyon düzeyleri üzerindeki doğrudan etki değeri daha yüksektir. Doğrudan etki değerleri incelendiğinde ise çocukların öfke-agresyon düzeyleri üzerinde evlilik kalitesinin doğrudan etki değerinin

baba katılımından daha yüksek olduğu da anlaşılmaktadır. Yukarıda yer alan doğrudan ve dolaylı etkiye ilişkin Tablo 43 ve 44 incelendiğinde baba katılımının hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin anlamlı ve aynı yönde olduğu görülmektedir. Hair vd. (2021) dolaylı ve doğrudan etkilerin anlamlı ve aynı yönde olduğu aracılık biçimini “tamamlayıcı aracılık” olarak adlandırmaktadır. Tamamlayıcı aracılık da Baron ve Kenny’nin (1986) kısmi aracılık kavramına karşılık gelmektedir (Hair vd., 2021). Bu bağlamda evlilik kalitesinin, baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı- geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide tamamlayıcı bir aracılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

4.4. Baba Katımı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Gelir Düzeyinin Düzenleyici Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Düzenleyici Etki Analizine Yönelik Bulgular

Baba katımı (BK) ve çocuğun sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon (OA) düzeyi ilişkisinde gelir düzeyinin (GD) düzenleyici rolünü incelemek amacıyla aylık gelir değişkeni olarak kullanılmıştır. İlk olarak daha kolay yorum yapmak ve çoklu doğrusallık sorununu azaltmak için bağımsız değişken (baba katılımı) ve düzenleyici değişken (gelir düzeyi) değerlerin merkezileşmesi ve standardize edilmesi için değişkenlere ilişkin veriler z-scorelara dönüştürülmüştür. Ardından düzenleyici etkinin analiz edilebilmesi için bağımsız değişken ve düzenleyici değişkeninin çarpımını ifade eden etki değişkeni (ED) oluşturulmuştur. Analize geçmeden önce değişkenler arasındaki korelasyonlar ve çoklu normallik değeri için gerekli olan critical ratio değeri kontrol edilmiştir.

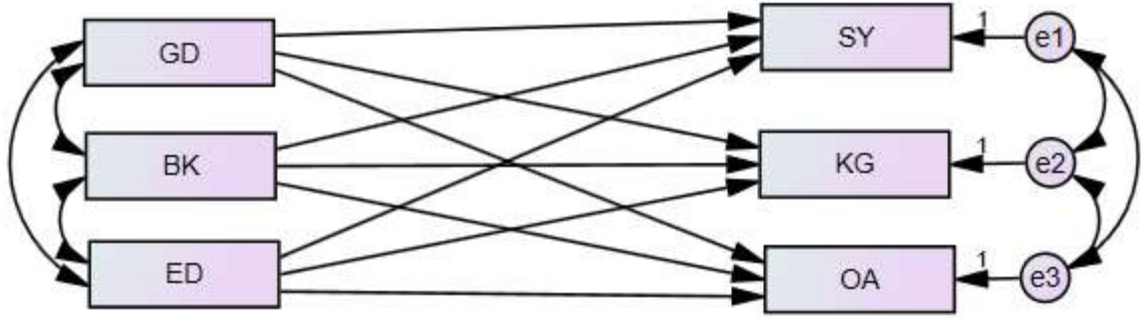
Tablo 45. *Baba katılımı, gelir düzeyi ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki korelasyonlar*

Değişkenler	1	2	3	4	5
GD					
BK	,08				
SY	-,02	,32*			
KG	-,00	-,26*	-,36*		
OA	,03	-,24*	-,44*	,32*	

* p < .001

Tablo 45 incelendiğinde değişkenler arasındaki korelasyonların çoklu doğrusallık varsayımını sağladığı görülmektedir. Çoklu normallik varsayımı için incelenen critical ratio değerine bakıldığında ise bu değer 164,37 olduğu ve verinin çoklu normallik

varsayımını sağlamadığı görülmüştür. Bu nedenle analizde çoklu normallik varsayımını gerektirmeyen Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız (Asymptotically Distribution-Free) yaklaşımı seçilmiştir. Yapılan düzenleyici etki analizi ile gelir düzeyinin düzenleyici rolü incelenmiştir. Analize ilişkin istatistiksel model aşağıda Şekil 18’de yer almaktadır.

Şekil 13. Gelir düzeyinin düzenleyici olduğu istatistiksel model

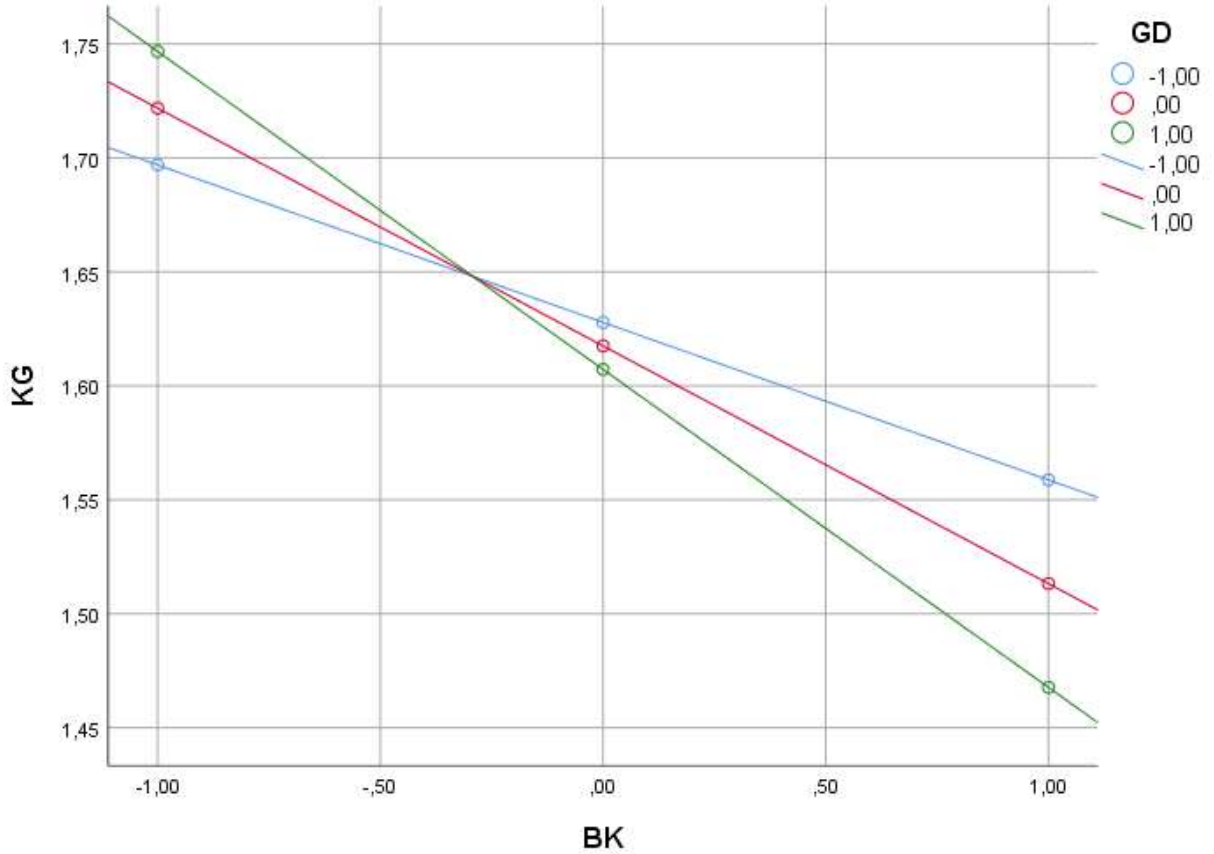
Tablo 46. Gelir düzeyinin düzenleyici olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları ve p değerleri

Yollar	S. Estimate	C.R.
SY ← GD	-,042	-,839
SY ← BK	,329**	7,205
SY ← ED	,015	,330
KG ← GD	-,027	-,680
KG ← BK	-,270**	-5,855
KG ← ED	-,094*	-2,425
OA ← GD	,066	1,505
OA ← BK	-,252**	-5,175
OA ← ED	,019	,459

*p <,05 **p <,005

Tablo 46 incelendiğinde gelir düzeyinden çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyine giden yolların regresyon katsayılarına ilişkin p değerlerinin anlamsız olduğu görülmektedir. Buna göre gelir düzeyi ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak düzenleyici değişken etkisinin incelenmesi için etki değişkeni ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki yollara bakıldığında sadece çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyi ve etki değişkeni arasındaki yolun anlamlı olduğu görülmektedir ($p=0,015$). Buna göre gelir düzeyinin, çocuğun sosyal yetkinlik ve öfke-agresyon düzeyi için düzenleyici bir etkisi bulunamazken, kaygı-geri çekilme düzeyi için anlamlı bir düzenleyici etki gösterdiği

sonucuna ulaşılmıştır. Aşağıda baba katılımı ve çocuğun kaygı geri-çekilme düzeyi arasında gelir düzeyinin düzenleyici etkisinin baba katılımı ve gelir düzeyine göre nasıl farklılaştığının daha iyi anlaşılması için oluşturulan eğim grafiği yer almaktadır.

Şekil 14. Gelir düzeyinin düzenleyici olduğu modele ilişkin eğim grafiği

Şekil 18'deki eğim grafiği incelendiğinde baba katılımı ve çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyi arasındaki ilişkide, gelir düzeyinin düzenleyici etkisinin gelirin düşük ($p=0,004$), orta ($p=0,000$) ve yüksek ($p=0,000$) olduğu üç grup içinde anlamlı olduğu görölmektedir. Gelir düzeyinin düşük olduğu grupta eğimin daha az olması baba katılımı ve kaygı-geri çekilme arasındaki negatif yönlü ilişkide gelir düzeyinin düzenleyici etkisinin diğer gruplara göre daha az olduğunu göstermektedir. En dik eğimin gelir grubunun 1 standart sapma üstte olduğu grupta olması düzenleyici etkinin en fazla gelir grubu yüksek olan grupta olduğunu göstermektedir. Bu bulgu baba katılımı arttıkça çocukta görölen kaygı ve geri çekilme düzeyinin azaldığının ve gelir düzeyinin artmasının aradaki negatif yönlü bu ilişkiyi daha da güçlendirdiğini göstermektedir. Ayrıca

düzenleyici etkinin en fazla yüksek gelir düzeyine sahip grupta, en az ise düşük gelir düzeyine sahip grupta olduğu görülmektedir.

4.5. Babanın Kişilik Özellikleri ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Baba Katılımının Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular

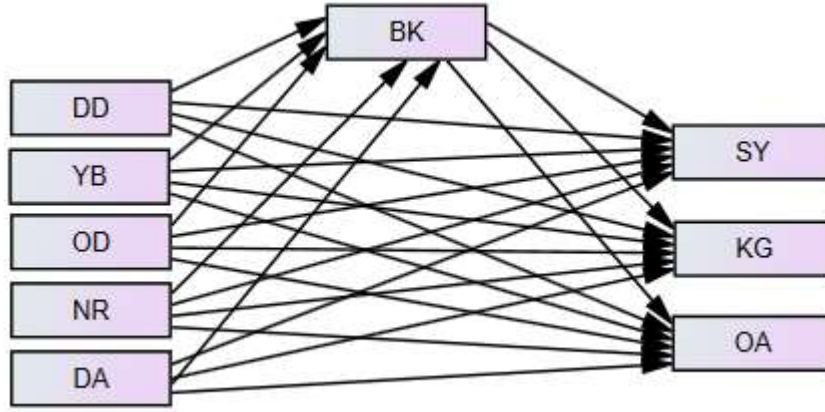
Yapılan aracı etki analizinde dışadönüklük (DD), yumuşak başlılık (YB), özdenetim (OD), nörotizm (NR) ve deneyime açıklık (DA) ile sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon (OA) arasındaki ilişkide baba katılımının (BK) aracı etkisi incelenmiştir. Analize geçmeden önce çoklu doğrulsallık varsayımının incelenmesi amacıyla aşağıda baba katılımı, sosyal davranışlar ve kişilik özellikleri arasındaki korelasyonlar Tablo 47’de yer almaktadır.

Tablo 47. *Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve babanın kişilik özellikleri arasındaki korelasyonlar*

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
BK								
SY	,32***							
KG	-,26***	-,36***						
OA	-,24***	-,44***	,32***					
DD	,24***	,18***	-,23***	-,06				
YB	,09*	,19***	-,10*	-,20***	,11*			
OD	,20***	,12**	-,10*	-,03	,08	,008		
NR	-,26***	-,27***	,21***	,32***	-,23***	-,34***	-,07	
DA	,26***	,15***	-,22***	-,15***	,27***	,08*	,04	-,19***

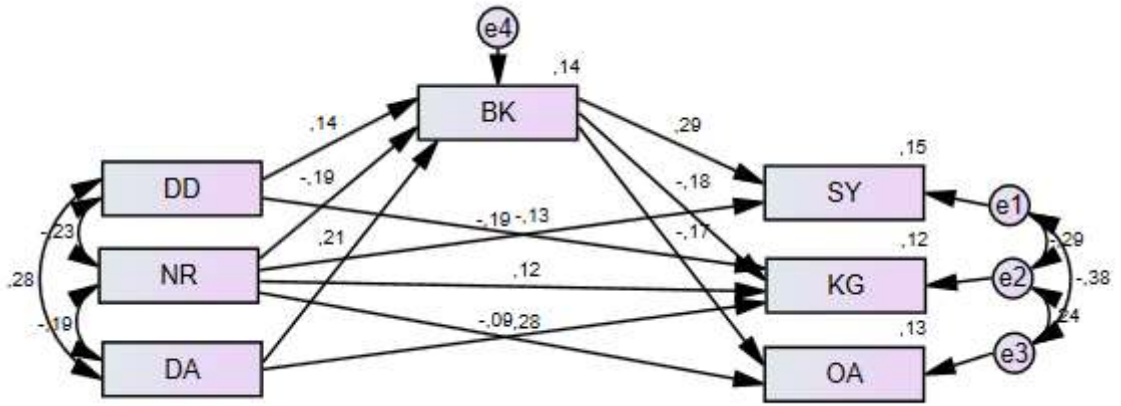
* p <.05, ** p <.01, *** p <.001

Tablo 47 incelendiğinde baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve babanın kişilik özellikleri açısından değişkenler arası korelasyonların çoklu doğrulsallık varsayımını sağladığı görülmektedir.

Şekil 15. Babanın kişiliği ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkide baba katılımının aracı rolüne ilişkin model

Şekil 15'te babanın kişilik özellikleri ile çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide baba katılımının aracı rolüne ilişkin model yer almaktadır. Analize geçilmeden önce çoklu normallik varsayımı için hesaplanan critical ration değerinin 11,06 olduğu ve verinin çoklu normallik varsayımını sağlamadığı görülmüştür. Bu nedenle analiz içerisinde çoklu normallik varsayımını gerektirmeyen Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız (Asymptotically Distribution-Free) yaklaşımı seçilmiştir. Yapılan ilk analizde modelde oluşturulan bazı yolların anlamlı olmadığı görülmüştür. Buna göre baba katılımı ile yumuşak başlılık arasında, dışadönüklük ile sosyal yetkinlik ve öfke-agresyon arasında, özdenetim ile sosyal yetkinlik, öfke-agresyon ve kaygı-geri çekilme arasında ve deneyime açıklık ile sosyal yetkinlik ve öfke-agresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bu noktada yukarıda belirtilen durumlar için bağımsız değişken, aracı değişken ve bağımlı değişken arasındaki nedensel ilişkilerin kurulamaması nedeniyle anlamlı olmayan yollar analizden çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Yapılan son analize ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Şekil 16. Baba kişiliği ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları

Tablo 48. Baba kişiliği ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri

Yollar	S. Estimate	C.R.
BK←DD	,142**	3,045
BK←NR	-,188**	-4,159
BK←DA	,207**	4,307
SY←BK	,286**	6,137
KG←BK	-,179**	-3,571
OA←BK	-,173**	-3,739
KG←DD	-,131**	-3,230
KG←DA	-,087*	-2,043
SY←NR	-,194**	-4,427
KG←NR	,121*	2,653
OA←NR	,280**	5,786

*p < ,05 **p < ,005

Tablo 48 incelendiğinde baba katılımı ile babanın dışadönüklük, deneyime açıklık ve nörotizm, kişilik özelliklerinin ilişkili olduğu görülmektedir. Buna göre babanın dışadönüklük ($\beta=0,142$, $p<0,01$) ve deneyime açıklık ($\beta=0,207$, $p <0,001$) kişilik özellikleri baba katılımının pozitif yordayıcısı iken, nörotizm kişilik özelliğinin ($\beta=-0,188$, $p <0,001$) ise baba katılımının negatif yordayıcısı olduğu görülmektedir. Ek olarak şekil 16 incelendiğinde babanın dışadönüklük, deneyime açıklık ve nörotizm kişilik özelliklerinin, baba katılımındaki ($R^2 =0,14$) varyansın %14'ünü açıkladığı görülmektedir. Babanın kişilik özellikleri ile çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise babanın dışadönüklük ($\beta=-0,131$, $p = 0,001$) ve deneyime açıklık ($\beta=-0,087$, $p = 0,041$) kişilik özelliklerinin yalnızca çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyinin negatif yordayıcısı olduğu anlaşılmaktadır. Babanın nörotizm kişilik özelliğinin ise çocuğun hem sosyal yetkinlik hem de kaygı-geri çekilme ve öfke agresyon düzeyleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Buna göre babanın nörotizm kişilik özelliği

çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin ($\beta=-0,194$, $p < 0,001$) negatif yordayıcısı iken, kaygı-geri çekilme ($\beta=0,121$, $p = 0,008$) ve öfke-agresyon düzeyinin ($\beta=0,280$, $p < 0,001$) pozitif yordayıcısıdır. Baba katılımı, babanın deneyime açıklık, dışadönüklük ve nörotizm kişilik özellikleri ile birlikte; çocuğun sosyal yetkinlik düzeyindeki ($R^2=0,15$) varyansın %15'ini, kaygı-geri çekilme düzeyindeki ($R^2=0,12$) varyansın %12'sini öfke-agresyon düzeyindeki ($R^2=0,13$) varyansın %13'ünü, açıklamaktadır. Bu tablolardaki değerler bağımsız değişken ve aracı değişkenin birlikte yer aldığı modelin sonuçlarıdır. Aracı etkinin var olup olmadığını anlamak amacıyla değişkenlere ilişkin toplam etki (total effect), doğrudan etki (direct effect) ve dolaylı etki (indirect effect) tablolarının incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 49. Babanın kişilik özellikleri ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri

	DA	NR	DD	BK
BK	,207*	-,188*	,142*	,000
OA	-,036*	,313*	-,025*	-,173*
KG	-,124*	,155*	-,156*	-,179*
SY	,059*	-,248*	,040*	,286*

*p <,005

Tablo 50. Babanın kişilik özellikleri ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş direk etki değerleri

	DA	NR	DD	BK
BK	,207**	-,188**	,142**	,000
OA	,000	,280**	,000	-,173**
KG	-,087*	,121**	-,131**	-,179**
SY	,000	-,194**	,000	,286**

*p <,05 **p <,005

Tablo 51. Babanın kişilik özellikleri ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri

	DA	NR	DD	BK
BK	,000	,000	,000	,000
OA	-,036*	,033*	-,025*	,000
KG	-,037*	,034*	-,025*	,000
SY	,059*	-,054*	,040*	,000

*p <,005

Tablo 49, 50 ve 51 incelendiğinde doğrudan ve dolaylı etkilerin var olduğu görülmektedir. Doğrudan ve dolaylı etkilerin varlığı ile görülen aracılığın anlamlı olup olmadığı incelendiğinde dışadönüklük ve deneyime açıklık ile kaygı-geri çekilme arasındaki ilişkide baba katılımının istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,005$) bir aracılık

etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak doğrudan etkiler daha yüksektir. Nörotizm ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkide ise baba katılımının sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon olmak üzere sosyal davranışların üç alt boyutu içinde istatistiksel olarak anlamlı bir aracılık etkisi gösterdiği bulunmuştur. Ancak doğrudan etkiler daha yüksektir. Aracı etkinin en yüksek olduğu değişken çocukların sosyal yetkinlikleridir. Buna göre babanın nörotizm düzeyinin artması, baba katılımı düzeyini düşürmekte bu durumda çocukların sosyal yetkinliklerine olumsuz katkı sağlamaktadır. Doğrudan etki değerleri incelendiğinde çocukların öfke-agresyon düzeyleri için babanın nörotizm kişilik özelliğinin etki değeri baba katılımına göre daha yüksektir. Çocukların kaygı-geri çekilme ve sosyal yetkinlik düzeyleri için ise baba katılımının doğrudan etki değerinin babanın nörotizm kişilik özelliğine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yukarıda yer alan doğrudan ve dolaylı etkiye ilişkin Tablo 50 ve 51 incelendiğinde baba katılımının hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin anlamlı ve aynı yönde olduğu görülmektedir. Hair vd. (2021) dolaylı ve doğrudan etkilerin anlamlı ve aynı yönde olduğu aracılık biçimini “tamamlayıcı aracılık” olarak adlandırmaktadır. Tamamlayıcı aracılık da Baron ve Kenny’nin (1986) kısmi aracılık kavramına karşılık gelmektedir (Hair vd., 2021). Bu bağlamda baba katılımın, babanın nörotizm kişilik özelliği ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı- geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide tamamlayıcı bir aracılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca baba katılımı, babanın deneyime açıklık ve dışadönüklük kişilik özellikleri ile kaygı-geri çekilme arasındaki ilişkide tamamlayıcı bir aracılık gösterdiği de görülmektedir.

4.6. Babalık Rolü Algısı ve Çocuğun Sosyal Davranışları İlişkisinde Baba Katılımının Aracı Rolünü İncelemek Amacıyla Yapılan Aracı Etki Analizine Yönelik Bulgular

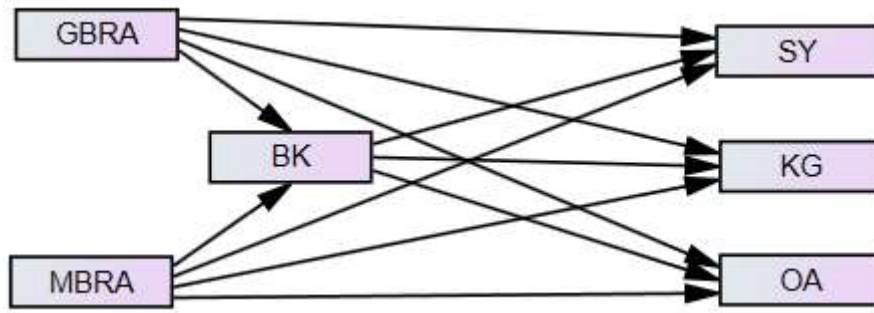
Yapılacak aracı etki analizinde modern babalık rolü algısı (MBRA) ve geleneksel babalık rolü algısı (GBRA) ile çocuğun sosyal yetkinlik (SY), kaygı-geri çekilme (KG) ve öfke-agresyon (OA) düzeyi arasındaki ilişkide baba katılımının (BK) aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Analize geçmeden önce çoklu doğrusallık varsayımının test edilmesi için değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Çoklu doğrusallık varsayımının test edilmesi için değişkenler arasındaki korelasyonların incelenmesi ve değişkenler arasında .7’den fazla korelasyon çıkmaması istenmektedir. (Kline, 2015; Pallant, 2016) Değişkenler arası korelasyonlar aşağıda tablo 45’te yer almaktadır.

Tablo 52. Baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve babalık rolü algısı arasındaki korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
GBRA						
MBRA	-,298***					
BK	-,208***	,557***				
SY	-,144**	,344***	,325***			
KG	,097*	-,264***	-,263***	-,364***		
OA	-,044	-,236***	-,248***	-,447***	,325***	

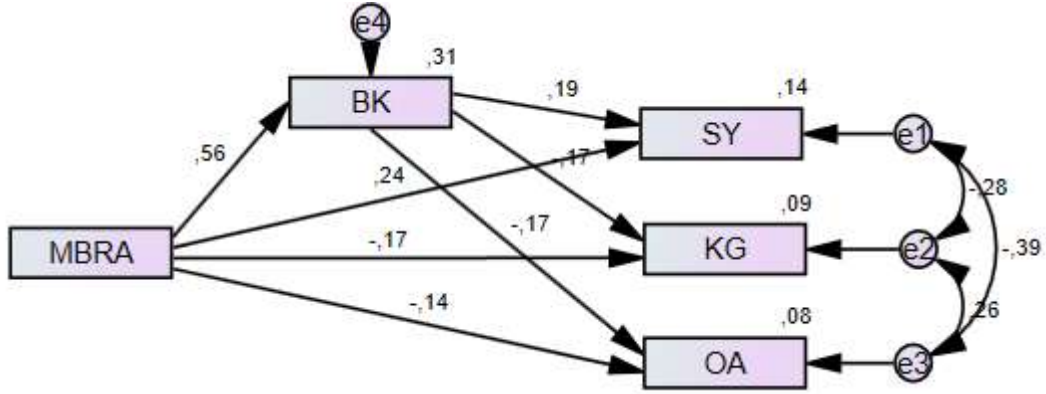
* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 52 incelendiğinde baba katılımı, çocuğun sosyal davranışları ve babalık rolü algısı arasındaki korelasyonlar incelendiğinde çoklu doğrusallık varsayımının sağlandığı görülmektedir.

Şekil 17. Babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı rolüne ilişkin model

Şekil 13'te babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı rolüne ilişkin model yer almaktadır. Analize geçilmeden önce çoklu normallik varsayımı için hesaplanan critical ration değerinin 23,21 olduğu ve verinin çoklu normallik varsayımını sağlamadığı görülmüştür. Bu nedenle analiz içerisinde çoklu normallik varsayımını gerektirmeyen Asimtotik Olarak Dağılımdan Bağımsız (Asymptotically Distribution-Free) yaklaşımı seçilmiştir. Yapılan ilk analizde geleneksel babalık rolü algısından baba katılımı, sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme değişkenlerine giden yolların anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu noktada bağımsız değişken, aracı değişken ve bağımlı değişken arasındaki nedensel ilişkilerin kurulamaması nedeniyle geleneksel babalık rolü algısı analizden çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Yapılan son analiz sonuçları aşağıdaki gibidir.

Şekil 18. Modern babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları

Tablo 53. Modern babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standart regresyon katsayıları ve p değerleri

Yollar	S. Estimate	C.R.
BK ← MBRA	,557**	13,800
SY ← MBRA	,236**	3,937
KG ← MBRA	-,170**	-3,022
OA ← MBRA	-,142*	-2,028
SY ← BK	,193**	3,238
KG ← BK	-,169**	-3,411
OA ← BK	-,169**	-2,991

*p <,05 **p <,005

Tablo 53 incelendiğinde tüm regresyon katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Şekil 14 incelendiğinde baba katılımının, modern babalık rolü algısı ile birlikte; çocuğun sosyal yetkinlik düzeyindeki ($R^2=0,14$) varyansın %14'ünü, kaygı-geri çekilme düzeyindeki ($R^2=0,09$) varyansın %9'unu öfke-agresyon düzeyindeki ($R^2=0,08$) varyansın %8'ini, açıkladığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre modern babalık rolü algısının, baba katılımının ($\beta=0,55$ $p<0,001$) pozitif yordayıcısı olduğu görülmektedir. Buna göre modern babalık rolü algısı, baba katılımındaki ($R^2=0,31$) varyansın %31'ini açıklamaktadır. Ayrıca modern babalık rolü algısının çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre modern babalık rolü algısının sosyal yetkinlik düzeyinin ($\beta=0,24$ $p<0,001$) pozitif; kaygı-geri çekilme ($\beta=-0,17$ $p=0,003$) ve öfke-agresyon düzeyinin ($\beta=-0,14$ $p=0,043$) ise negatif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tablolardaki değerler bağımsız değişken ve aracı değişkenin birlikte yer aldığı modelin sonuçlarıdır. Aracı etkinin var olup olmadığını anlamak amacıyla değişkenlere ilişkin toplam etki (total effect), doğrudan etki (direct effect) ve dolaylı etki (indirect effect) tablolarının incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 54. Modern babalık rolü algısı ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş toplam etki değerleri

	MBRA	BK
BK	,557*	,000
OA	-,236*	-,169*
KG	-,264*	-,169*
SY	,344*	,193*

*p <,001

Tablo 55. Modern babalık rolü algısı ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş doğrudan etki değerleri

	MBRA	BK
BK	,557**	,000
OA	-,142*	-,169**
KG	-,170**	-,169**
SY	,236**	,193**

**p <,005 *p <,05

Tablo 56. Modern babalık rolü algısı ve sosyal davranışlar ilişkisinde baba katılımının aracı olduğu modele ilişkin standardize edilmiş dolaylı etki değerleri

	MBRA	BK
BK	,000	,000
OA	-,094*	,000
KG	-,094*	,000
SY	,107*	,000

*p <,002

Tablo 54, 55 ve 56 incelendiğinde doğrudan ve dolaylı etkilerin var olduğu görülmektedir. Modern babalık rolü algısı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide baba katılımı istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,002$) bir aracılık rolü göstermektedir ancak doğrudan etkiler daha yüksek etki değerlerine sahiptir. Aracı etkinin çocukların sosyal yetkinlikleri için en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre modern babalık rolü algısı, babaların katılım düzeylerini arttırmakta ve baba katılımı düzeyinin artması da çocukların sosyal yetkinliklerine olumlu katkı sağlamaktadır. Modern babalık rolü algısının baba katılımı ile birlikte olan dolaylı etki değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmesine karşın, doğrudan etki değeri daha yüksektir. Doğrudan etkiler incelendiğinde ise çocukların sosyal yetkinlikleri üzerinde modern babalık rolü algısının doğrudan etki değerinin baba katılımına göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Çocukların öfke-agresyon düzeyleri için ise baba katılımının doğrudan etki değerinin modern babalık rolü algısına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yukarıda yer alan doğrudan ve dolaylı etkiye ilişkin tablo

55 ve 56 incelendiğinde baba katılımının hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin anlamlı ve aynı yönde olduğu görülmektedir. Hair vd. (2021) dolaylı ve doğrudan etkilerin anlamlı ve aynı yönde olduğu aracılık biçimini “tamamlayıcı aracılık” olarak adlandırmaktadır. Tamamlayıcı aracılık da Baron ve Kenny’nin (1986) kısmi aracılık kavramına karşılık gelmektedir (Hair vd., 2021). Bu bağlamda baba katılımının, modern babalık rolü algısı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı- geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide tamamlayıcı bir aracılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisi, babanın kişiliği, sosyo-ekonomik düzey, evlilik kalitesi ve babalık rolü algısı temelinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak çalışmanın bulguları sonuç bölümünde özet olarak ele alınmıştır. Tartışma bölümünde bulgular alanyazındaki çalışmalarla karşılaştırmalar yapılarak tartışılmıştır. Son olarak ise öneriler bölümünde çalışmanın bulguları bağlamında alanyazına önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Aşağıda çalışmanın amacı doğrultusunda ulaşılan sonuçlar araştırma sorularına göre sırasıyla yer almaktadır.

■“Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ile baba katılımı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yönelik olarak yapılan yol analizi sonucunda baba katılımının çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi değişkenlerinin üçü ile de ilişkili olduğu ve bu değişkenlerin üçünü de anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Buna göre baba katılımı, çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif yordayıcısıdır. Baba katılımının çocuğun kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise negatif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

■“Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve baba katılımı ilişkisinde baba-çocuk ilişkisi aracı bir etkiye sahip midir?” sorusuna yönelik olarak yapılan aracı etki analizinin sonuçlarına göre; baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide hem olumlu baba-çocuk ilişkisi hem de baba çocuk ilişkisinde çatışmanın anlamlı bir aracılık rolü gösterdiği bulunmuştur. Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı etkisinin aracılık etkisinin en fazla çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri için; baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı etkisinin ise en fazla çocukların öfke-agresyon düzeyleri üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Baba katılımı, olumlu baba-çocuk ilişkisinin gelişmesine katkı sağlamakta, bu olumlu ilişkide çocukların sosyal yetkinlik düzeylerini arttırırken, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeylerini ise düşürmektedir. Ek olarak baba katılımı, çatışmalı baba-çocuk ilişkisini azaltmakta, bu durumda çatışmalı baba-çocuk ilişkisinin çocukların

sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyleri üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaktadır. Doğrudan ve dolaylı etkiler incelendiğinde olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracılık etkisinin çatışmalı baba çocuk ilişkine göre daha yüksek olduğu, baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın ise doğrudan etkisinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analizlerin ayrıntılarına göre baba katılımı, olumlu baba-çocuk ilişkisinin pozitif yordayıcısı iken baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın negatif yordayıcısıdır. Ayrıca olumlu baba-çocuk ilişkisi ve baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre olumlu baba çocuk ilişkisi çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif; kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise negatif yordayıcısıdır. Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın ise çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin negatif; kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise pozitif yordayıcısıdır.

▪ “Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve baba katılımı ilişkisinde evlilik kalitesi aracı bir etkiye sahip midir?” sorusuna yönelik olarak yapılan aracı etki analizinin sonuçlarına göre; baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide evlilik kalitesinin anlamlı bir aracılık rolü bulunmaktadır. Buna göre baba katılımı, evlilik kalitesinin artmasına katkı sağlamakta bu durumda çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeylerine olumlu etkilemektedir. Dolaylı etkilerin anlamlı olmasına karşın doğrudan etkilerin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Evlilik kalitesinin aracı etkisinin en fazla çocukların öfke-agresyon düzeyleri üzerine olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca doğrudan etki değerleri incelendiğinde çocukların öfke-agresyon düzeyleri üzerinde evlilik kalitesinin doğrudan etkisinin baba katılımından daha yüksek olduğu da anlaşılmaktadır. Ayrıntılı analiz sonuçlarına göre baba katılımının, evlilik kalitesinin pozitif yordayıcısı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca evlilik kalitesinin çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre evlilik kalitesinin çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif; kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise negatif yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

▪ Son olarak “Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve baba katılımı ilişkisinde sosyo-ekonomik düzey düzenleyici bir etkiye sahip midir?”

sorusuna yönelik olarak yapılan düzenleyici etki analizinin sonuçlarına göre; gelir düzeyinin, çocuğun sosyal yetkinlik ve öfke-agresyon düzeyi için düzenleyici bir etkisi bulunamazken, kaygı-geri çekilme düzeyi için anlamlı bir düzenleyici etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu baba katılımı arttıkça çocukta görülen kaygı ve geri çekilme düzeyinin azaldığını ve gelir düzeyinin artmasının aradaki negatif yönlü bu ilişkiyi daha da güçlendirdiğini göstermektedir. Ayrıca düzenleyici etkinin en fazla yüksek gelir düzeyine sahip grupta, en az ise düşük gelir düzeyine sahip grupta olduğu görülmektedir. Ancak sadece gelir düzeyi ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

▪ “Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve babanın kişilik özellikleri ilişkisinde baba katılımı aracı bir etkiye sahip midir?” sorusuna yönelik olarak yapılan aracı etki analizinin sonuçlarına göre; baba katılımı babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri için sadece çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyi için anlamlı bir aracılık rolü göstermektedir. Dolaylı etki babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri baba katılımını arttırması yoluyla gerçekleşmekte ve bu durumda çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyini azaltmaktadır. Babanın nörotizm kişilik özelliği için ise baba katılımının çocuğun hem sosyal yetkinlik hem de kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi için anlamlı bir aracılık rolü gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Nörotizm kişilik özelliği ise baba katılımı düzeyini düşürmekte bu durumda çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin azalmasına; kaygı-geri çekilme ve öfke agresyon düzeyinin artmasına yol açmaktadır. Doğrudan ve dolaylı etkiler incelendiğinde ise doğrudan etkilerin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hatta çocukların öfke-agresyon düzeylerindeki doğrudan etkiler incelendiğinde babanın nörotizm düzeyinin, baba katılımına göre daha etkili olduğu anlaşılmaktadır. Doğrudan etkilerle ilgili analiz sonuçlarına göre baba katılımı ile babanın dışadönüklük, deneyime açıklık ve nörotizm, kişilik özelliklerinin ilişkili olduğu görülmektedir. Buna göre babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri baba katılımının pozitif yordayıcısı iken, nörotizm kişilik özelliği ise baba katılımının negatif yordayıcısıdır. Babanın kişilik özellikleri ile çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkilere bakıldığında ise babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin yalnızca çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyi ile ilişkili

olduğu; babanın nörotizm kişilik özelliğinin ise çocuğun hem sosyal yetkinlik hem de kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri yalnızca çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyinin negatif yordayıcısıdır. Babanın nörotizm kişilik özelliği ise çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin negatif yordayıcısı iken, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise pozitif yordayıcısıdır.

■“Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve babalık rolü algısı ilişkisinde baba katılımı aracı bir etkiye sahip midir?” sorusuna yönelik olarak yapılan aracı etki analizinin sonuçlarına göre; modern babalık rolü algısı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide baba katılımı anlamlı bir aracılık rolü göstermektedir. Modern babalık rolü algısı, baba katılımına katkı sağlamakta bu durumda çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeylerine olumlu etkilemektedir. Aracı etkinin çocukların sosyal yetkinlikleri için en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendiğinde ise çocukların sosyal yetkinlikleri üzerinde modern babalık rolü algısının baba katılımına göre daha etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıntılı analiz sonuçlarına göre modern babalık rolü algısının, baba katılımının pozitif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca modern babalık rolü algısının çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre modern babalık rolü algısı çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif; kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise negatif yordayıcısıdır.

5.2. Tartışma

Günümüzden 50 yıl öncesine kadar baba ile ilgili en sık incelenen değişken babanın varlığı ya da yokluğu olmuştur (Pleck, 2010). Baba ve çocuğun sosyal gelişimi üzerine yapılan İkinci Dünya Savaşı dönemindeki ilk araştırmalar, bebeklik döneminde babaları yanlarında olmayan çocukların akranlarıyla daha zayıf ilişkiler kurduğunu göstermiştir (Leidy, Schofield ve Parke, 2013). Bu bağlamda alanyazında baba ve çocuğun sosyal gelişimi üzerine yapılan ilk çalışmalar babanın yokluğunun çocuğun sosyal uyumunu etkilediği ve bu durumun okul yaşamında ve akranlarla yaşanan sorunlara neden olduğunu belirtmektedir (Mott, 1994). Ancak Lamb, (1975, 1977) tarafından yapılan

alışmalar ocukların babalarıyla olan ilişkilerinin diğeryönleri, babaların çocukların bilişsel, sosyal ve ahlaki gelişimindeki rolü, babaların etkileşim tarzı ve baba ile bağlanma gibi babalığın farklı yönlerine dikkat çekmiştir. Devamında yapılan çalışmalar babanın çocuğun gelişimindeki etkisini daha iyi anlamak için baba katılımı, baba-ocuk ilişkileri gibi değışkenlere odaklanmıştır (Lamb ve Lewis, 2010; Leidy, Schofield ve Parke, 2013; Hennigar, Cabrera ve Chen, 2020).

Babanın ocuk gelişimindeki rolüne ve aile bağlamındaki etkisine olan ilgi, çağdaş ekonomik, sosyal ve kültürel iklimin bir sonucu olarak son yıllarda önemli ölçüde artış göstermektedir (Verissimo, vd., 2011). Babanın ocuğun gelişimine katkılarına yönelik ilginin artmasında artan akademik çalışmaların da önemli rol oynadığı görölmektedir (Lewis ve Lamb, 2003; Leidy, Schofield ve Parke, 2013). Bu noktada bugün alanyazında babalar, çocuğun doğumundan itibaren onunla özel ilişkiler kuran, çocuğun gelişimine benzersiz katkılar sağılayan ve çocuğun bağımsızlığını geliştirmesine yardımcı olan bakım verenler olarak ifade edilmektedir (New ve Cochran, 2007). Güncel araştırmalarda ise bebeklerin doğumlarından itibaren babalarına bağılılık geliştirdikleri ifade edilmektedir (Brown ve Cox, 2020). Ayrıca bazı araştırmalarda, erkeklerin, çocukların uyumsal sosyal duygusal gelişimini şekillendirmede annenin etkisinden farklı olarak önemli katkıları olduğunu ortaya koymaktadır (Cabrera, Shannon ve Tamis-LeMonda, 2007; Herbert vd., 2013). Bu araştırmada ise okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları: baba katılımı, baba-ocuk ilişkisi, evlilik kalitesi, babanın kişilik özellikleri, babalık rolü algısı ve gelir düzeyi bağlamında ele alınmıştır. Aşağıda tartışma bölümü çalışmada ele alınan değışkenler bağlamında ayrı alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

5.2.1. Baba katılımı ve sosyal davranışlar ilişkisine yönelik tartışma

Araştırmanın en önemli sonuçlarından birisi baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkidir. Buna göre baba katılımı, çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif; kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise negatif yordayıcısıdır.

Çocuğun sosyal gelişimi bağlamında çocuğa gerekli ilgi ve sevginin gösterilmesi, çocuğa saygı gösterilmesi, özgüven gelişiminin ve özsaygısının desteklenmesi oldukça önemli bir noktadır (İkiz, 2009). Baba katılımı, yalnızca babanın çocuğun eğitimi ile ilgilenmesi değıl babanın çocuğun bütün hayatına dahil olmasını ifade etmektedir. Baba katılımının kavramsallaştırılması incelendiğinde, baba katılımının: babanın çocuğun

bakımı ile ilgili sorumluluk alması, çocuğu ile keyifli oyun ve öğrenme etkinlikleri gerçekleştirmesi, çocuğu ile sağlıklı iletişim kurması, çocuğu için erişebilir ve ulaşılabilir olması, çocuğunun hayatının planlanması ve organize edilmesi noktasında sorumluluk almasını ifade eden çok geniş bir katılımı ifade ettiği görülmektedir (Lamb, 2000; Hawkins vd., 2002).

Babanın çocuğun hayatına bu tarz sıcak ve sevgi dolu bir katılımın çocuğa değerli olduğunu hissettirerek gereken özsaygıyı kazandırdığı, babasına istediği zaman ulaşabileceği ve her zaman yanında olduğunu hissettirerek özerklik ve bağımsızlığını desteklediği düşünüldüğünde çocuğun sosyal gelişimine çok büyük katkılar sağladığı açıktır (Uludağı, 2017). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında düşünüldüğünde bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için karşılaması gereken ilk ihtiyaçlar, fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacıdır. Sonrasında ise sevilme ve ait olmayı içeren sosyal ihtiyaçlar ve değer verilme, saygınlık ihtiyacı gelmektedir (Haymes, Green ve Quinto, 1984). Bu noktada geleneksel toplumlarda babanın rolünün sadece fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olmasına rağmen çocuğun sosyal ihtiyaçların karşılanmasında babanın önemi ortaya çıkmakta (Belli, Didişen ve Yılmaz, 2021) ve baba katılımının çocuğun kendini gerçekleştirebilmesi için karşılanması gereken bu ihtiyaçları desteklediği düşünülmektedir. Ayrıca Haymes, Green ve Quinto (1984) Maslow'un bahsettiği bu ihtiyaçların karşılanmasının çocukların akranları ile olumlu ilişkiler kurmaları ve davranış problemlerinin azaltılması noktasında oldukça kritik öneme sahip olduğundan bahsetmektedir.

Bowlby ve Ainsworth'un bağlanma kuramları açısından ele alındığında ise çocuğun bakım verenli ile kuracağı güçlü bir ilişkinin sağlıklı gelişim için gerekli olduğunu vurgulanmaktadır (Bowlby, 2005; Ainsworth vd., 2015). Bu bağlamda babanın çocuğun hayatına sıcak ve ilgi dolu katılımının baba-çocuk arasındaki bağları güçlendireceği ve babanın çocuğu ile kuracağı olumlu ilişkileri teşvik edeceği düşünülmektedir. Bu tarz sıcak ve sevgi dolu etkileşimlerin ise çocukların sosyal yetkinliklerini desteklerken, davranış problemlerini ise azaltması beklenmektedir. Çünkü araştırmanın sonuçlarından birisi de baba katılımının olumlu-baba çocuk ilişkisinin pozitif yordayıcısı olduğudur. Alanyazındaki yakın tarihli bağlanma ile ilgili babalar üzerine yapılan çalışmalar da bebeklikten itibaren babalığın ve baba-çocuk etkileşiminin önemini ortaya koymaktadır. Buna göre Bureau vd. (2020) baba çocuk bağlanmasının çocuğun özgüveni ile ilişkili olduğunu ve güvensiz bağlanma yaşayan çocukların

dışsallaştırılmış davranış problemlerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Cabrera (2020) ve Verschueren (2020) ise baba çocuk ilişkisinin bağlanma üzerinde etkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Fernandes vd. (2020) de benzer şekilde her iki ebeveyne de güvenli bağlanmanın çocukların sosyal yetkinlik düzeyine önemli katkılar sağladığını bulgulamıştır.

Alanyazında baba katılımı ve çocukların sosyal yetkinlikleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, alanyazındaki çalışmaların bu çalışmada ulaşılan baba katılımı ve çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik bulguları destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Buna göre Torres, vd. (2014) tarafından okul öncesi dönem çocukları ile yapılan araştırmanın sonuçlarına göre de özellikle dışarıdaki boş zamanlara babanın katılımının çocuklarda daha yüksek düzeyde sosyal yetkinlik ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Easterbrooks, Raskin ve McBrien (2014) tarafından yapılan boylamsal çalışmada ise baba katılımının daha fazla sosyal işlevsellik ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Bazı araştırmalarda ise baba katılımı çocukların sosyal uyumları ile ilişkisi incelenmiştir. Buna göre Özgündüz (2015) baba katılımının çocukların uyum becerilerine olumlu katkı sağladığını ifade etmektedir. Jia, Kotila ve Schoppe-Sullivan (2012) tarafından baba katılımı okul öncesi dönem çocuklarının sosyo-duygusal uyumlarının incelendiği boylamsal çalışmanın sonuçlarına göre de babanın çocuğunun oyunlarına ve bakımına katılımı ile çocuk uyumu arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Goldwire (2012) tarafından okul öncesi dönem çocukları ile yapılan boylamsal çalışmanın sonuçlarına göre ise baba katılımı çocuğun çevreden sosyal ve duygusal taleplerle başa çıkabilme kapasitesini artırmakta, sosyal ve duygusal büyümelerini desteklemekte ve daha iyi uyum sağlamalarına katkı sağlamaktadır. Su (2011) ise erken baba katılımının okul öncesi dönemde çocuğun güven duygusunun yordayıcısı olduğunu ifade etmektedir.

Yuvacı (2019) tarafından Türkiye’de baba katılımı ve sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen tek çalışmanın sonuçlarına göre ise baba katılımı ve çocuğun sosyal yetkinlik düzeyi arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Belirtilen bu sonuç çalışmanın ve alanyazındaki diğer çalışmaların bulguları ile çelişmektedir. Bu durumun nedeni olarak ise araştırmacı, çocuğun sosyal-duygusal gelişiminde annenin daha etkin olmasından ve Türk kültüründe çocuk yetiştirme sorumluluğunun annelerin sorumluluğu olarak görülmesinden kaynaklanabileceğini ifade etmektedir. Ancak bu çalışmanın bulgularının Türkiye dışındaki çalışmaları desteklemesi farkın Türk kültüründe babanın çocuk yetiştirme ile ilgili sorumluluklarından kaynaklanmadığını

göstermektedir. Çelişkinin farklı nedenleri olabilir. Çelişkinin olası bir nedeni çalışmalardaki örneklem farklılığı olabilir. Yuvacı'nın çalışmasında katılımcılar bir ilçede yaşamakta bu çalışmadaki katılımcılar ise çoğunlukla il merkezinde yaşamaktadır. Bir diğer neden Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeğini değerlendiren kişilerin farklı olmasından da kaynaklanabilir. Çünkü Yuvacı (2019)'nın çalışmasında çocukların sosyal davranışları okul öncesi öğretmenleri tarafından değerlendirilirken, bu çalışmada çocukların sosyal davranışları babaları tarafından değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada daha büyük bir örneklem grubu ile çalışılması da bu farklılığın bir kaynağı olabilir. Ayrıca Yuvacı (2019)'nın çalışmasında yer babaların büyük çoğunluğunun (%56,5) 35 yaş üstü babalardan oluştuğu görülmektedir. Bu araştırmada ise çalışma grubundaki babaların büyük çoğunluğu 35 yaş altı (%58,1) babalardan oluşmaktadır. Daha genç olan babalar baba katılımının daha yüksek olabileceği düşünüldüğünde çalışmaların sonuçları arasındaki farklılığın bu durumdan da kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çünkü alanyazında genç yaşta baba olan erkeklerin, baba katılımı düzeylerinin daha yüksek olduğu yönünde araştırma bulguları bulunmaktadır (Ünlü, 2010).

Ek olarak Yuvacı (2019)'nın çalışmasında 2018-2019 güz döneminde çalışmanın verileri toplanırken, bu çalışmaya ait veriler 2021-2022 güz döneminde toplanmış olup iki çalışmanın verileri arasında 3 yıl gibi bir zaman dilimi söz konusu olmuştur. Aradan geçen bu 3 yıllık zaman dilimi içerisinde pandemi süreci başlamış olup, halen tamamen bitmiş değildir. Çocukların pandemi süresi içerisinde yaşanan kapanma dönemlerinde evde ebeveynleri ile daha çok vakit geçirmeleri, bu farklılığa neden olabilecek bir diğer etken olabilir.

Alanyazında baba katılımı ve çocukların içselleştirilmiş davranış problemleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, alanyazındaki çalışmaların bu çalışmada ulaşılan baba katılımı ve çocukların kaygı-geriçekilme düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik bulguları destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Buna göre Özgündüz (2015) baba katılımının çocukların çekingenlik düzeylerini düşürdüğünü belirtmektedir. Mezulis, Hyde ve Clark (2004) tarafından bebeklik döneminde baba katılımının anaokulundaki davranış problemlerine olan etkisinin incelendiği boylamsal çalışmanın sonuçlarına göre bebeklik döneminde yüksek düzeyde sıcak ve duyarlı baba katılımının anaokulunda düşük düzeyde içselleştirilmiş davranış problemleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Yoon vd. (2018) tarafından ergenlik öncesi çağda bulunan (12 yaş) çocuklar

ve Su, Kubricht ve Miller (2017) tarafından ergenlik dönemindeki çocuklar ile yapılan boylamsal araştırmaların sonuçlarına göre de yüksek düzeyde baba katılımının, çocuklarda düşük düzeyde içselleştirilmiş davranış problemleri ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir.

Alanyazında baba katılımı ve çocukların dışsallaştırılmış davranış problemleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde de alanyazındaki çalışmaların bu çalışmada ulaşılan baba katılımı ve çocukların öfke-agresyon düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik bulguları destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Lamb (2010), anlamlı bir baba katılımı deneyiminden yoksun gelişen çocukların saldırganlık gibi dışsallaştırılmış davranış problemleri gösterme riskinin artmış olduğunu belirtmektedir. DeKlyen vd. (1998) de babanın pozitif katılımının çocuğun davranış problemleri noktasında göz önünde bulundurulması gereken bir değişken olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmada da baba katılımı ile çocukların öfke-agresyon düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Torres, vd. (2014) tarafından okul öncesi dönem çocukları ile yapılan çalışmanın sonuçlarına göre de özellikle dışarıdaki boş zamanlara babanın katılımı daha düşük öfke ve saldırganlık ile ilişkili bulunmuştur. Ramchandani vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada ise bebeklik döneminde baba ile bebek arasında kopuk ve uzak etkileşimlerin bir yaşındaki çocukların dışsal davranış problemlerini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazındaki boylamsal araştırmaların sonuçları da bu çalışmada ulaşılan baba katılımı ve çocukların dışsallaştırılmış davranış problemleri arasındaki ilişkiye ait sonuçları destekler niteliktedir. Buna göre Driver (2019) tarafından okul öncesi dönemde baba katılımı üzerine yapılan boylamsal çalışmanın sonuçlarına göre de baba katılımı, dışsallaştırılmış davranışlardaki azalmanın ve öz düzenleme becerilerindeki artışın önemli bir yordayıcısıdır. Aldous ve Mulligan (2002) tarafından babanın çocuğun bakımına katılımı ve çocukta davranış problemleri üzerine yapılan boylamsal çalışmada, problemlili çocuklarda babanın çocuğun bakımına yüksek seviyede katılımının çocuğun ilkokulda sergilediği davranış problemlerini azalttığı ve okul öncesinde problemlili olan çocuklarda baba katılımının çok düşük olduğu durumlarda çocuğun ilkokulda daha fazla davranış problemleri yaşadığı ifade edilmektedir. Benzer biçimde Easterbrooks, Raskin ve McBrien (2014), Raskin, Fosse ve Easterbrooks (2015) ve Kroll vd. (2016) tarafından yapılan boylamsal araştırmaların sonuçlarına göre de düşük düzeyde baba katılımı ile

çocukta daha fazla davranış problemleri görülmesinin ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ziv ve Arbel (2020) ise anaokulu çocukları ile yaptıkları araştırmada babaların ebeveynlik kapasitelerinin çocukların agresif karar verme süreçleri ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre annelerin ebeveynlik göstergelerinin hiçbirisi çocukların agresif tepkileri ile ilişkili değildir. Ancak babaların ebeveynlik göstergelerinin çoğu çocuğun agresif davranış kalıplarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu durumda çocukların sosyal davranışlarında çocukların babaları ile olan ilişkilerinin ne kadar önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Buna göre babanın daha olumlu tutumları ve çocuğu ile kurduğu sıcak ve yakın ilişkiler çocuğun agresif karar verme süreci ile olumsuz yönde ilişkilidir. Bu durumun tersine babanın olumsuz tutumları ve çocukla kurduğu çatışmacı ilişki ve otoriter ebeveynlik tarzı çocuğun agresif karar verme süreci ile olumlu yönde ilişkilidir. Aynı çalışmada babaların, çocukların saldırgan davranışlarını şekillendirmedeki rolünün daha fazla araştırılması gerektiği de vurgulanmaktadır.

Yuvacı (2019) tarafından yapılan çalışmanın davranış problemleri bağlamında sonuçlarına göre ise baba katılımı ve çocuğun davranış problemleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Belirtilen bu sonuç çalışmanın ve alanyazındaki diğer çalışmaların bulguları ile çelişmektedir. Bu duruma yukarıda da ifade edildiği gibi çocukların sosyal yetkinlikleri ve davranış problemlerine ilişkin değerlendiren kişilerin farklı olması, çalışmalar arasında 3 yıl gibi bir zaman farkının olması ve pandemi süreci içerisinde çocukların evde babaları ile daha fazla vakit geçirmelerinin neden olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın sonuçları babaların çocukların sosyal gelişimleri üzerindeki etkilerinin önemini göstermektedir. Çalışmada baba katılımı ile birlikte ele alınan bir diğer değişken ise baba-çocuk ilişkisidir.

5.2.2. Baba katılımı, sosyal davranışlar, baba çocuk ilişkisi arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide hem olumlu baba-çocuk ilişkisi hem de baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın anlamlı bir aracılık rolü göstermesi olmuştur. Buna göre baba katılımı olumlu baba-çocuk ilişkisinin gelişimine katkı sağlamakta, baba-çocuk arasında gelişen bu olumlu ilişki de çocuğun sosyal yetkinlik

düzeyine olumlu biçimde yansırken davranış problemlerini azaltmaktadır. Ek olarak baba katılımı, baba çocuk ilişkisinde çatışmayı azaltmakta dolayısıyla yine çocuğun sosyal yetkinlik düzeyine olumlu katkı sağlarken davranış problemlerinin azalmasına yardımcı olmaktadır. Çünkü çatışmalı baba çocuk ilişkisi ile çocuğun sosyal yetkinliği arasında negatif, davranış problemleri arasında ise pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı etkisinin en fazla çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri üzerinde olduğu görülmüştür. Babanın çocuğu ile kurduğu yakın ve sıcak ilişkilerin, çocuğun olumlu akran ilişkileri, iş birliği, problem çözme gibi olumlu sosyal davranışlarının miktarını ifade eden sosyal yetkinlik düzeyini artırması beklenmektedir. Çünkü McDowell ve Parke (2009) tarafından ebeveynlerle ilişkiler ve çocukların akran ilişkileri üzerine yapılan çalışmada baba-çocuk etkileşiminin çocukların sosyal yetkinliklerinin ve sosyal kabullerinin yordayıcısı olduğu belirtilmektedir. Bowlby ve Ainsworth'un bağlanma kuramları (Bowlby, 2005; Ainsworth vd., 2015) açısından ele alındığında da her iki ebeveyne de güvenli bağlanmanın çocukların sosyal yetkinlik düzeyine önemli katkılar sağladığı belirtilmektedir (Fernandes vd.,2020). Ayrıca Meyers (1993) ve Coyl-Sheperd ve Newland (2013) babaların çocuklarıyla aktif ve fiziksel katılım yoluyla zaman geçirmesinin çocukların gelişiminde oldukça önemli duygusal fırsatların yakalanmasını sağladığını belirtmektedir. Zhang (2013) tarafından erken çocukluk dönemindeki çocuklarla yapılan çalışmada da baba-çocuk ilişkisinde yüksek seviyede çatışmanın düşük düzeyde sosyal yetkinlik ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ulaşılan bu sonucunun bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Alanyazında baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu baba-çocuk ilişkisinin aracı etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamakla birlikte baba-çocuk ilişkisi ve çocuğun sosyal gelişimi arasındaki doğrudan ilişkiyi inceleyen çalışmaların sonuçları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı etkisinin ise en fazla çocukların öfke-agresyon düzeyleri üzerinde olduğu görülmüştür. Bu noktada babanın çocuğuyla kuracağı çatışmalı etkileşim miktarının artmasının, çocuğun öfke ve agresyon gibi saldırganlık ve dışsallaştırılmış davranış problemleri gösterme miktarını artırması beklenmektedir. Çünkü Ziv ve Arbel (2020) babanın olumsuz tutumları ve çocukla kurduğu çatışmacı ilişki ve otoriter ebeveynlik tarzının çocuğun agresif karar verme süreci ile olumlu yönde ilişkili olduğunu belirtmektedir. Benzer biçimde Dereli ve Dereli (2017) ise ebeveynlerle çatışmanın çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin negatif yordayıcısı olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Bowlby ve Ainsworth'un bağlanma kuramları (Bowlby, 2005; Ainsworth vd., 2015) perspektifinden bakıldığında ise ebeveyn-çocuk çatışmasının sorunlu bağlanma kalıplarından kaynaklanabileceği ifade edilmektedir (Kindsvatter ve Desmond, 2013). Bureau vd. (2020) ise baba çocuk bağlanmasının çocuğun özgüveni ile ilişkili olduğunu ve güvensiz bağlanma yaşayan çocukların dışsallaştırılmış davranış problemlerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın en çok çocukların öfke-agresyon gibi dışsallaştırılmış davranış problemlerini etkilemesi beklenmektedir. Alanyazında baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide baba-çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamakla birlikte baba-çocuk ilişkisi ve çocuğun sosyal gelişimi arasındaki doğrudan ilişkiyi inceleyen çalışmaların sonuçları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Doğrudan ve dolaylı etkiler incelendiğinde ise çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri üzerinde baba katılımının olumlu baba-çocuk ilişkisiyle oluşan dolaylı etkisinin doğrudan etkisinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların öfke-agresyon ve kaygı-geri çekilme düzeyleri için ise baba katılımının doğrudan etkisi daha yüksektir. Aracılık etkisinin iki değişken arasındaki bağlantı mekanizmasının nasıl gerçekleştiğini ifade ettiği düşünüldüğünde olumlu baba-çocuk ilişkisi ile birleşen yüksek düzeyde baba katılımı çocukların sosyal yetkinlik düzeylerine hayati katkılar sağlamaktadır. Dolaylı etkinin doğrudan etkiden daha yüksek olması baba katılımının, olumlu baba-çocuk ilişkisi ile birlikte olmasının önemine vurgu yapmaktadır. Çünkü Palkovitz (2002) baba katılımın uygun, olumlu, geliştirici, gelişimsel olarak kolaylaştırıcı, sevgi dolu, sıcak ve duyarlı olması hususlarına dikkat çekmektedir.

Baba çocuk ilişkisinde çatışmanın aracı etkisinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın baba katılımın çocukların sosyal davranışları üzerindeki doğrudan etkisi daha yüksektir. Ayrıca çatışmalı baba-çocuk ilişkisinin çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyleri üzerinde doğrudan etkisinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumdan babaların çocukları ile kurdukları çatışmalı etkileşimlerden çocukların sosyal davranışlarının daha fazla etkilendiği anlaşılmaktadır. Baba katılımının dolaylı etkisi baba katılımının çatışmalı baba çocuk ilişkisini azaltması ile oluşmaktadır. Ancak bu araştırmanın sonuçları da göstermektedir ki tek başına çatışmalı baba-çocuk ilişkisi çocukların sosyal yetkinlik ve davranış problemleri noktasında oldukça önemli bir değişkendir.

Babanın çocuğu ile kurduğu çatışmalı etkileşimler sonucunda çocuğun sevilmediğini ve değersiz olduğunu hissetmesi muhtemeldir. Sevilmediğini ve değersiz olduğunu hisseden çocukların ise kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon gibi içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerini daha fazla sergilemesi öngörülmektedir. Çünkü Bradford, Vaughn ve Barber (2008) ebeveyn çocuk çatışmasının çocuklarda depresyon ve anti-sosyal davranışlarla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bandura (1977)'nın sosyal öğrenme kuramı perspektifinden ele alındığında ise çocukların davranış kalıplarından ebeveynlerini model alarak doğrudan deneyim ve gözlem yoluyla oluşturdıkları ifade edilmektedir. Bu bağlamda baba-çocuk arasındaki çatışmalı ilişkilerin çocuğun sosyal davranışlarına model oluşturduğu düşünülmektedir. Çünkü benzer biçimde alanyazında baba çocuk ilişkisinde çatışmanın, çocukların agresif karar verme süreçli olumlu yönde ilişkili olduğu (Ziv ve Arbel, 2020) ve çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin negatif yordayıcısı olduğunu (Dereli ve Dereli, 2017) belirten çalışmalar bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarındaki bu bulgunun, bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuca göre baba katılımı olumlu baba-çocuk ilişkisinin pozitif yordayıcısı iken baba çocuk ilişkisinde çatışmanın negatif yordayıcısıdır. Baba katılımı çocukla sağlıklı iletişim kurmak, öğretmek, kontrol etmek, düşünce süreçlerine dahil olmak, ihtiyaçlarını sağlamak, şefkat göstermek, korumak, duygusal olarak desteklemek, bakımına yardımcı olmak, ilgi alanlarını paylaşmak ve ulaşılabilir olmak gibi birçok davranışı içermektedir (Lamb, 2000; Hawkins vd., 2002). Bu noktadan bakıldığında bu tarz bir baba katılımının olumlu baba çocuk ilişkisini destekleceği ve baba-çocuk ilişkisinde çatışmayı azaltacağı düşünülmektedir. Çünkü Palkovitz (2002) baba katılımın uygun, olumlu, geliştirici, gelişimsel olarak kolaylaştırıcı, sevgi dolu, sıcak ve duyarlı olması hususlarına dikkat çekmektedir. Bu noktada babanın çocuğu ile kurduğu ilişki ön plana çıkmaktadır. Goodsell ve Meldrum (2010), babaların çocuklarıyla kurdukları olumlu ilişkilerin ve duygusal deneyimlerin, çocuklar için oldukça önemli ve anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Benzer biçimde Meyers (1993) ve Coyl-Sheperd ve Newland (2013) babaların çocuklarıyla aktif ve fiziksel katılım yoluyla zaman geçirmesinin çocukların gelişiminde oldukça önemli duygusal fırsatların yakalanmasını sağladığını belirtmektedir. Ayrıca Özkan (2014), Jessee ve Adamsons (2018) ve Piskernik ve Ahnert (2019) tarafından yapılan

araştırmaların sonuçlarına göre de baba katılımının olumlu baba- ocuk ilişkisini desteklediği ifade edilmektedir.

Bu çalışmanın baba- ocuk ilişkisi bağlamında bir diğer bulgusuna göre olumlu baba  ocuk ilişkisi çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif; baba  ocuk ilişkisinde çatışma ise negatif yordayıcısıdır. Bu sonucun çocukları ile olumlu ilişkiler kuran babaların çocukları ile sıcak etkileşimler kurmaları ve bu etkileşimlerin de Bandura (1977)'nin Sosyal  ğrenme Kuramı bağlamında çocukların çevreleri olan iletişimlerine model olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü ebeveynlerin çocuklarıyla kurmuş oldukları ilişkiler, çocukların akranlarıyla ya da diğer insanlarla kuracağı ilişkilere temel oluşturmaktadır (Dönmezer 2009). Ayrıca Parke ve Buriel (2006) da babaların çocukları ile olan yüz-yüze etkileşimlerinin çocukların başarılı ilişkiler kurabilmeleri için gereken sosyal becerileri öğrenmeleri için bir fırsat olabileceğini belirtmektedir. Bu düşüncelerle tutarlı biçimde Phillips-Hing (2008)  ocuğun sosyal gelişimini desteklemede babanın eşsiz bir rolünün bulunduğunu ve babanın çocuğu yönlendirmesinin çocuğun sosyal gelişimine oldukça önemli katkı sağladığını ifade etmektedir. Bowlby ve Ainsworth'un bağlanma kuramları (Bowlby, 2005; Ainsworth vd., 2015) açısından ele alındığında da baba ile kurulan olumlu ilişkilerin güvenli bağlanmayı desteklediği ( zkan, 2014), güvenli bağlanmanın da çocukların sosyal yetkinlik düzeyine önemli katkılar sağladığı belirtilmektedir (Fernandes vd.,2020).

Alanyazında baba- ocuk ilişkisi ve çocukların sosyal yetkinlikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların sonuçlarına göre baba  ocuk ilişkisinin çocukların sosyal yetkinliklerinin, sosyal kabullerinin (McDowell ve Parke, 2009) ve psiko-sosyal gelişimlerinin (Dereli ve Dereli, 2017) yordayıcısı olduğu, yüksek seviyede çatışmanın düşük düzeyde sosyal yetkinlik (Zhang, 2013), olumlu ilişkilerin ise yüksek düzeyde sosyal yetkinlik ile ilişkili olduğu (Jeon ve Neppl, 2019) belirtilmektedir. Ferreira vd. (2016) ise baba- ocuk ilişkisinin kalitesi ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasında pozitif bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmanın baba- ocuk ilişkisi bağlamında bir diğer bulgusuna göre olumlu baba  ocuk ilişkisi çocuğun kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin negatif yordayıcısı iken baba  ocuk ilişkisinde çatışma kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise pozitif yordayıcısıdır. Bandura (1977)'nin Sosyal  ğrenme Kuramı bağlamında babanın çocuğu ile kurduğu ilişkinin, çocuğun çevresiyle olan ilişkilerinde bir model olduğu düşünüldüğünde babaları ile olumlu ilişkilere sahip olan çocukların

diğer insanlara daha olumlu tutumlarla yaklaşması ve daha düşük düzeyde kaygı-geri çekilme ile öfke-agresyon gibi davranış problemleri göstermesi muhtemeldir. Babaları olumlu ilişkilere sahip olmayan ve çatışan çocukların ise diğer insanlara daha olumsuz tutumlarla yaklaşmaları, uyumsuz, saldırgan tavırlar sergilemeleri ve kaygı-geri çekilme ile öfke-agresyon gibi davranış problemleri sergileme ihtimalleri daha olasıdır. Çünkü ebeveynlerin çocuklarıyla kurmuş oldukları ilişkiler, çocukların akranlarıyla ya da diğer insanlarla kuracağı ilişkilere temel oluşturmaktadır (Dönmezer 2009). Babanın çocuğu ile kurduğu çatışmalı etkileşimler sonucunda çocuğun sevilmediğini ve değersiz olduğunu hissetmesi dolayısıyla sevilmediğini ve değersiz olduğunu hisseden çocukların ise kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon gibi içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerini daha fazla sergilemesi öngörülmektedir. Çünkü Emery (2004) baba-çocuk arasındaki bağın çocuğun güvenli bir bağlanma gerçekleştirmesine yardımcı olacağını, özgüven ve öz kontrolünü destekleyeceğini, güven ve empati duygusunun gelişimine yardımcı olacağını ve anti-sosyal davranışlarını azaltacağını ifade etmektedir.

Alanyazında baba-çocuk ilişkisi ve çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sonuçları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Buna göre Lee ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre anne babaları evli olmayan ailelerde, babaların yüksek düzeydeki ebeveyn sıcaklığının, çocukta daha az içselleştirilmiş davranış problemleri görülmesi ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ziv ve Arbel (2020) ise babaların ebeveynlik göstergelerinin çoğu çocuğun agresif davranış kalıplarıyla doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Buna göre babanın daha olumlu tutumları ve çocuğu ile kurduğu sıcak ve yakın ilişkiler çocuğun agresif karar verme süreci ile olumsuz yönde ilişkilidir. Bu durumun tersine babanın olumsuz tutumları ve çocukla kurduğu çatışmacı ilişki ve otoriter ebeveynlik tarzı çocuğun agresif karar verme süreci ile olumlu yönde ilişkilidir. Dereli ve Dereli (2017) tarafından yapılan çalışmada ise ebeveynlerle kurulan olumlu ilişkilerin psiko-sosyal gelişimin pozitif yordayıcısı, ebeveynlerle çatışmanın ise psiko-sosyal gelişimin negatif yordayıcısı olduğu belirtilmektedir. Güler (2021) tarafından yapılan çalışmada ise babaların çocukla ilgilenme düzeyleri ile çocukların gösterdikleri problem davranışlar arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

Alanyazında bazı çalışmalarda ise babaların çocukları ile oyun yolu ile ilişkileri ve etkileşimleri incelenmiştir. Çocukları ile olumlu ilişkiler kuran babaların çocukları ile oyun yolu ile çok daha fazla etkileşimde bulundukları düşünüldüğünde bu çalışmaların

sonuçlarının da tartışılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Buna göre Ahnert vd. (2017) tarafından baba-çocuk oyunu üzerine yapılan çalışmada baba-çocuk oyunun kalitesi ile çocuğun içselleştirilmiş davranışları arasında negatif bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Flanders vd. (2009; 2010) tarafından yapılan çalışmalar fiziksel oyun ile akran ilişkileri arasındaki bağlantının moderatörü (düzenleyici) olarak baba-çocuk ilişkilerinin kalitesini işaret etmektedir. Buna göre fiziksel oyunun bağlamında sınır koymayan, müsamahakâr veya ilgisiz babalar çocuklara aşırı kaba/saldırgan davranışlarının kabul edilebilir olduğunu öğrenme fırsatları sağlayabilmektedir (Flanders vd., 2009; Flanders vd., 2010). Baba ile oyun bağlamında yapılan diğer çalışmalarda ise fiziksel, aktif ya da oyuncak ile oyun gibi aktivitelerin çocukların öz-düzenleme becerilerine olumlu etkisi olduğu ifade edilmektedir (Roggman vd., 2004; Bocknek vd., 2017; StGeorge, Fletcher ve Palazzi, 2017). Amodia-Bidakowskaa, Laverty ve Ramchandani (2020) tarafından baba-çocuk oyunu üzerine yapılan çalışmaların sistematik olarak incelendiği araştırmanın bulgularına göre babaların çocukla oyun sıklığı bebeklikten, okul öncesi döneme doğru artmakta ve çocukluğun ilk yıllarındaki bu baba-çocuk oyunu çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimini olumlu yönde desteklemektedir.

Sonuç olarak alanyazında baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide baba-çocuk ilişkisinin aracı etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak yukarıda da ifade edilen baba-çocuk ilişkisi ve çocukların sosyal gelişimleri üzerine yapılan çalışmaların sonuçlarının araştırmanın bulgularını tamamen desteklediği görülmektedir. Uluslararası alanyazında çalışmaların son yıllarda giderek arttığı, ancak ulusal alanyazındaki çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Çalışmada baba katılımı ile birlikte ele alınan bir diğer değişken ise babanın kişiliğidir.

5.2.3. Baba katılımı, sosyal davranışlar, evlilik kalitesi arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler

Araştırmanın bir diğer sonucu ise evlilik kalitesi bağlamındadır. Buna göre baba katılımı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasında evlilik kalitesinin anlamlı bir aracılık rolü bulunmaktadır. Buna göre baba katılımı, anne babanın evlilik kalitesine olumlu katkı sağlamaktadır. Kişilerin evliliklerinin ne kadar iyi durumda olduğuna dair algılarını ifade eden evlilik kalitesinin artması eşlerin birbirlerinden memnun olmalarını ve birbirleri ile daha sağlıklı ilişkiler

kurmalarını sağlamaktadır (Gürel ve Çopur, 2020). Bu bağlamda eşlerin birbirleri ile daha sağlıklı ve sıcak ilişkiler kurduğu ve evliliklerinden memnun oldukları sevgi dolu bir aile ortamı çocukların sosyal yetkinliklerini olumlu etkilemekte ve kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon gibi davranış problemlerini ise azaltmaktadır (Aydın, 2018, Çetin, 2019). Cabrera vd. (2014) tarafından oluşturulan Ebeveynlik Etkisinin Dinamikleri modelinde de anne ve baba arasındaki ilişkilerin ve anne ve baba arasındaki ortak tavır ve tutumları içeren ortak ebeveynlik kavramının babanın ebeveynlik davranışlarını etkilediği ve dolayısıyla çocuğun gelişimi ile de ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişki de evlilik kalitesinin anlamlı bir aracı olarak bulunmasının bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Alanyazında baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişki de evlilik kalitesinin aracı rolünü inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır.

Baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide evlilik kalitesinin aracı etkisinin en fazla çocuğun öfke-agresyon düzeyi üzerinde olduğu görülmüştür. Doğrudan etki değerleri incelendiğinde de çocukların öfke-agresyon düzeyleri üzerinde evlilik kalitesinin doğrudan etki değerinin baba katılımından daha yüksek olduğu da anlaşılmaktadır. Eşlerin birbirlerinden memnun olmadıkları ve evliliklerin iyi durumda olmadığını düşündükleri yani evlilik kalitesinin düşük olduğu durumlarda eşlerin birbiriyle sağlıklı ve çatışmalı ilişkiler kurması muhtemeldir. Dolayısıyla anne-babaların birbiri ile sağlıklı çatışmalı ilişkiler kurduğu bir aile ortamında yetişen çocukların daha agresif tepkiler vermesi beklenmektedir. Çünkü Bandura (1977)'nin Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre çocukların ebeveynlerinin davranışlarını gözlem ve model alma yoluyla öğrendikleri ifade edilmektedir. Bu bağlamda çocukların anne ve babaları arasında görülebilecek bu çatışmalı ilişkileri, çevreleri ile kurdukları ilişkilere yansıtabilecekleri düşünülmektedir. Çünkü alanyazında evlilikte doyum ile çocukların dışsallaştırılmış davranış problemleri arasında negatif bir ilişki olduğunu (Aydın, 2018; Çetin, 2019) ve eşler arasındaki çatışmalı ilişkilerin ise çocuklarda dışsallaştırılmış davranış problemlerinin görülme sıklığını artırdığı (Driver, 2019) sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur.

Baba katılımının, evlilik kalitesi ile birlikte dolaylı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın baba katılımının çocukların sosyal yetkinlik ve kaygı-geri çekilme düzeyleri üzerindeki doğrudan etki değeri daha yüksektir. Çünkü baba katılımının dolaylı etkisi, baba katılımının evlilik kalitesini arttırması aracılığıyla

gerçekleşmektedir. Baba katılımının evlilik kalitesini arttıran faktörlerden yalnızca bir tanesi olduğu düşünüldüğünde, dolaylı etkinin daha düşük olması muhtemeldir. Yukarıda ifade edilen sonucun bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Alanyazında baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide evlilik kalitesinin aracı rolünü inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Easterbrooks, Raskin ve McBrian (2014) tarafından ebeveynler arasındaki çatışmanın etkisinin incelendiği araştırmanın sonucu bu çalışmada ulaşılan bulguları destekler niteliktedir. Buna göre baba katılımının düşük olduğu durumda, ebeveyn çatışması düşük olsa bile çocukların daha fazla davranış problemleri yaşadıkları, ebeveyn çatışmasının yüksek olduğu durumda ise baba katılım düzeyi yüksek olsa bile çocukların daha fazla davranış problemleri yaşadıkları ifade edilmektedir. Ayrıca aşağıda verilen babaların ebeveynlik davranışları ile evlilik kalitesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar ile ebeveynler arasındaki çatışma düzeyleri ile çocukların sosyal gelişimleri arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların sonuçları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Ayrıca baba katılımı evlilik kalitesinin pozitif yordayıcısıdır. Baba katılımı yüksek olan babaların çocuklarının bakımı, gelişimi ve eğitimi ile ilgili sorumlulukları istekli bir biçimde gerçekleştirdiği düşünüldüğünde bu durumun evlilik kalitesini olumlu etkilemesi beklenmektedir. Araştırma sonuçlarındaki bu bulgunun bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Alanyazında evlilik ilişkisinin babalık rolü ve baba çocuk ilişkisi ile ilişkisini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Buna göre Bouchard ve Lee (2000), evlilik doyumu ve çiftlerin ilişkideki uyumunun, babaların babalık rolündeki tatminini yordadığını ifade etmektedir. Feldman (2000), Evlilik ilişkisindeki kalitenin baba çocuk ilişkisi ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Kalil, Ziol-Guest ve Coley (2005) annelerin hem baba hem de ailesiyle kurduğu olumlu ilişkilerinin, yüksek düzeyde baba katılımını yordadığını ifade etmektedir. Coley ve Hernandez (2006) tarafından yapılan araştırmaya göre ise ebeveynler arasındaki çatışma ile baba katılımı arasında güçlü ve negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bernier (2014), tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, evlilik doyumu ile baba-oğul etkileşimlerinin kalitesi arasında pozitif yönde ilişki bulunmaktadır. Buna göre Goldwire (2012) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre anne-baba arasındaki ilişki baba katılımının yordayıcısıdır. Galovan vd. (2014) tarafından yapılan araştırmaya göre babaların çocuk yetiştirme sürecine katılımı evlilik kalitesini arttırmaktadır. Simonelli vd. (2016) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına

göre yüksek düzeyde baba katılımı, yüksek düzeyde aile içi etkileşim becerilerini yordamaktadır. Karabulut (2017) de baba katılımı ile eş desteği arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu belirtmektedir. Kaya ve Buğa (2021) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre de evlilik doyumu arttıkça anne babaların çocukla ilgilenme ve olumlu ebeveynlik davranışları artmaktadır. Hajkhodadadi vd. (2022) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre ise evlilikteki uyum baba katılımını pozitif etkilemektedir. Bu bağlamda alanyazın çalışmada ulaşılan sonuçları destekler niteliktedir.

Bu çalışmada ulaşılan bir diğer sonuca göre evlilik kalitesi çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif yordayıcısıdır. Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre çocukların anne-babaları arasındaki olumlu ilişkileri, çevreleri ile kurdukları ilişkilerde rol model olarak kullanacağı düşünüldüğünde araştırmanın sonuçlarındaki bu bulgunun kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Çünkü Amato (2005)'e göre ebeveynler, kurallar üzerinde anlaştıkları ve birbirlerinin kararlarını destekledikleri işbirlikçi ebeveyn ilişkisine sahip olduklarında, çocuklar ebeveyn otoritesindeki tutarlılığı fark etmekte ve bu otorite daha başarılı olmaktadır. Ebeveynler arasındaki bu tutarlılık, çocukların sosyal normları ve ahlaki öğrenmelerine ve birleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Anne ve baba arasındaki olumlu bir ebeveyn ilişkisi, bu becerileri gözlem yoluyla öğrenen çocuklar için iyi bir model görevi görmekte ve böylece çocuklar, akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirmek için bu becerileri gözlemleyerek kullanabilmektedir (Amato, 2005). Evlilik kalitesinin yüksek olması eşlerin birbirlerine uyumlu olduğu, birbirlerinden memnun oldukları, eşlerin birbirine destek olduğu, eşler arasında sevgi ve saygının hâkim olduğu, eşler arası çatışmanın bulunmadığı bir evlilik yaşantısını ifade etmektedir (Gürel ve Çopur, 2020). Böyle bir aile ortamının çocukların sosyal yetkinlik becerilerini desteklemesi beklenmektedir. Çünkü Rosenberg ve Wilcox (2006) çocuklarının annesiyle iyi bir ilişkisi olan bir babanın çocukları ile daha fazla ilgilenmesi, onlarla vakit geçirmesi, psikolojik ve duygusal olarak daha sağlıklı çocuklara sahip olmasının daha olası olduğunu ifade etmektedir. Aydın (2018) ve Çetin (2019) tarafından yapılan çalışmalara göre de evlilikteki doyum ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda alanyazındaki araştırmaların bulguları çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuca göre evlilik kalitesi çocuğun kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise negatif yordayıcısıdır. Evlilik kalitesinin yüksek

olması eşler arasında sevgi ve saygının hâkim olduğu ve çatışmanın bulunmadığı sağlıklı bir evlilik yaşantısını ifade ettiği düşünüldüğünde bu durumun çocukların kendilerini daha iyi hissetmelerini ve daha az davranış problemleri göstermelerine katkı sağlaması beklenmektedir. Çünkü yüksek düzeyde evlilik kalitesi ile çocukların psikolojik iyi oluşları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Wahyuningsih vd., 2020). Ayrıca ebeveynler arasındaki çatışmanın, yüksek düzeydeki baba katılımın çocuklar üzerindeki olumlu etkisini ortadan kaldırdığı bilinmektedir (Easterbrooks, Raskin ve McBrian, 2014). Bandura (1977)'nin Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında da eşler arasındaki çatışmalı ilişkilerin çocuklara olumsuz yönde rol model olacağı göz önünde bulundurulduğunda da bu durum araştırmada ulaşılan sonucunun bir kaynağı olarak düşünülebilir.

Alanyazında evlilik kalitesi ve çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre Aydın (2018) ve Çetin (2019) tarafından yapılan araştırmalarda evlilikteki doyum ile çocukların; kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içe dönüklük düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Benzies, Harrison ve Magill-Evans (2004) de babalara göre bebeklik döneminde evlilik ilişkisindeki desteğin çocukların ileriki problem davranışlarıyla ilişkili olduğu belirtmektedir. Driver (2019)'un çalışmasının sonuçlarına göre de ebeveynler arasındaki çatışma çocuklardaki dışsallaştırılmış davranış problemlerini arttırmaktadır. Tian, Wang ve Wang (2022) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre annenin evlilik kalitesi ile çocuktaki depresyon (içsel davranış problemleri) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Sonuç olarak alanyazının çalışmanın sonuçlarını desteklediği ve Türkçe alanyazındaki çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu göze çarpmaktadır.

5.2.4. Baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide gelir düzeyinin düzenleyici rolü

Bu araştırmanın bir diğer bulgusuna göre; gelir düzeyinin çocukların kaygı-geri çekilme düzeyleri için anlamlı bir düzenleyici etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu aba katılımı arttıkça çocukta görülen kaygı ve geri çekilme düzeyinin azalması ile gelir düzeyinin artmasının aradaki negatif yönlü bu ilişkiyi daha da güçlendirdiğini göstermektedir. Ayrıca düzenleyici etkinin en fazla yüksek gelir düzeyine sahip grupta, en az ise düşük gelir düzeyine sahip grupta olduğu görülmektedir. Bu noktada araştırma

sonucunda baba katılımının, çocukların sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeylerinin üçü içinde anlamlı bir yordayıcı etkisi bulunurken, gelir düzeyinin düzenleyici etkisinin yalnızca çocukların kaygı-geri çekilme düzeyleri için anlamlı bulunması da önemli bir bulgudur.

Bu durumun ailenin gelir düzeyinin artmasına paralel olarak çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının daha rahat karşılanmasının yanında yüksek düzeyde baba katılımı ile birlikte çocukların duygusal ihtiyaçlarının da karşılanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü hem fiziksel hem de duygusal ihtiyaçları karşılanan çocuğun çok daha sağlıklı bir sosyal gelişim süreci geçireceğini düşünüldüğünde kaygı-geri çekilme gibi içsel davranış problemlerinin de azalması beklenmektedir. Bu durum Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında ele alındığında da bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için öncelikle fizyolojik ihtiyaçların karşılanması ardından duygusal ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Ayrıca Haymes, Green ve Quinto (1984) Maslow'un bahsettiği bu ihtiyaçların karşılanmasının çocukların davranış problemlerinin azaltılması noktasında oldukça kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmanın sonucuna paralel olarak baba katılımı ile çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına ek olarak yüksek gelir düzeyi ile fiziksel ihtiyaçlar da daha fazla karşılanmış olmaktadır. Burada tek başına gelir düzeyinin çocukların sosyal davranışları bağlamında bir anlamı olmadığı, ancak baba katılımının çocuğun sosyal davranış gelişiminde ne kadar önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma sonucunda baba katılımı ve gelir düzeyi noktasında ulaşılan bu bulgu oldukça kritiktir. Alanyazında yoksulluğu çocuklarda duygusal ve davranış problemleri için bir risk faktörü olarak tanımlayan mevcut araştırmalar bulunmaktadır (McCoy vd., 2015). Malakar (2021) ise ailenin sosyo-ekonomik statüsünün ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin doğasının, içselleştirilmiş davranış problemlerinin oluşmasında çok önemli bir rol oynadığı ifade etmektedir. Ayrıca alanyazında düşük sosyo-ekonomik düzeyin, düşük seviyede baba katılımı ile ilişki olduğunu ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Yeung vd., 2001; Morgan, Nutbrown ve Hannon, 2009; Şahin ve Demiriz, 2014; Pereira vd., 2016). AÇEV'in (2017) ülkemizdeki babalık raporuna göre de 0-3 yaş ve 4-10 yaş grubunda ilgili babalık davranışlarının sosyo-ekonomik düzey ile doğru orantılı olarak üst sosyo-ekonomik düzeyde daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Cabrera vd. (2014) de bir babanın ekonomik kaynaklarının babanın refahını, çocuk bakma kapasitesini, annenin durumunu ve tüm ailenin yaşadığı stres düzeyini etkileyebileceğini ifade ederek, babanın

katılımı noktasında göz önüne alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu durum da çalışmanın sonuçlarında ulaşılan bulgunun bir nedeni olarak düşünülebilir.

Ulaşılan bir diğer sonuca göre gelir düzeyinin, çocukların sosyal yetkinlik ve öfke-agresyon düzeyleri için herhangi bir düzenleyici bir etkisi bulunamamıştır. Ayrıca sadece gelir düzeyi ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında baba katılımı ve çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkide gelir düzeyinin düzenleyici etkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Erdinç (2009) ve Güven (2015) de çocukların saldırganlık davranışlarını inceledikleri çalışmalarda, çocukların saldırganlık davranışları ile ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular gelir düzeyinin, çocukların öfke-agresyon düzeyleri için düzenleyici bir etkisinin olmamasını destekler niteliktedir.

5.2.5. Baba katılımı, sosyal davranışlar, babanın kişiliği arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre baba katılımı; babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri için sadece çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyi için anlamlı bir aracılık rolü göstermektedir. Buna göre babanın kişinin sosyallik ve cana yakınlık düzeyini ifade eden dışadönüklük (Margines, 2011) kişilik özelliği ile farklı etkinliklere katılma, yeni duygu ve düşüncelere açık olma eğilimini deneyime açıklık (DeYoung, Quilty, Peterson ve Gray, 2013) kişilik özelliklerinin baba katılımının artmasına olumlu katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin baba katılımının artmasını sağlayarak babanın çocuğu ile kuracağı sıcak ve yakın ilişkileri de destekleyeceği düşünüldüğünde (Prinz ve vd., 2009) çocuğun olumsuz duygular, kaygı, endişe gibi içselleştirilmiş davranış problemleri gösterme miktarını ifade eden kaygı-geri çekilme düzeyini azaltması beklenmektedir. Belsky (1984)'nin Ebeveynlik Süreç Modeli ile Cabrera vd. (2007)'nin "Ebeveynlik Etkisinin Dinamikleri" modelinde de babanın kişilik özelliklerinin babanın ebeveynlik davranışları etkilediği, dolayısıyla çocuğun gelişimi ile de bağlantılı olduğu ifade edilmektedir. Ancak alanyazında babanın kişiliği ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide baba katılımının aracı rolünü inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Göger (2018) de ebeveynlerin dışadönüklük kişilik özellikleri arttıkça çocukların sosyal beceri düzeylerinin de arttığını, içselleştirilmiş davranış problemlerinin ise azaldığını ifade

etmektedir. Yardım (2019) ise ebeveynlerin gelişime kapalılık kişilik özellikleri arttıkça çocukların iletişim becerilerinin azaldığını ifade etmektedir.

Babanın nörotizm kişilik özelliği için ise çocuğun hem sosyal yetkinlik hem de kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi için anlamlı bir aracılık rolü göstermektedir. Babanın duygusal dengesizlik, öfke, depresyon ve kaygı gibi olumsuz duyguları yaşamaya daha eğilimli olma durumunu (Lahey, 2009) ifade eden nörotizm kişilik özelliği ise baba katılımını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla hem baba katılımının azalması hem de nörotizm kaynaklı baba-çocuk ilişkisinde yaşanabilecek çatışmalı ve dengesiz ilişkilerin çocukların sosyal yetkinlik düzeylerini azaltması, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon gibi davranış problemlerini ise arttırması beklenmektedir. Bandura (1977)'nin Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre de babadaki duygusal dengesizlik durumunu ifade eden nörotizmin çocuklara olumsuz rol model olacağı düşünülebilir. Çünkü Ziv ve Arbel (2020) babaların çocukları ile kurdukları çatışmalı ilişkilerin çocukların agresif karar verme durumlarını arttırdığını ifade etmektedir. Bu bulguyu destekler biçimde bu araştırmada babanın nörotizm kişilik özelliği ile çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide baba katılımının aracı etkisinin en fazla çocuğun öfke-agresyon düzeyi üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nörotizm kişilik özelliği baba katılımını olumsuz etkilemekte, baba katılımının azalması da çocuğun öfke-agresyon düzeyinin artmasına neden olmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi nörotizmin babanın çocuğu ile yaşabileceği çatışmalı ve dengesiz ilişkilere de neden olacağı (Schofield vd., 2012) düşünüldüğünde en çok çocuğun öfke ve agresyon gibi dışsallaştırılmış davranış problemleri gösterme düzeyini etkilmesi beklenmektedir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgunun bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü alanyazında ebeveynlerdeki yüksek düzeyde nörotizm; olumsuz ebeveynlik (Clark, Kochanska ve Ready, 2000), çocuklarda yüksek düzeyde içselleştirilmiş (Van Leeuwen, 2004) ve dışsallaştırılmış (Prinz, Onghena ve Hellinckx, 2005; Prinz vd., 2005) davranış problemleri ile ilişkilendirilmektedir.

Doğrudan etki değerleri incelendiğinde çocukların öfke-agresyon düzeyleri için babanın nörotizm kişilik özelliğinin etki değeri baba katılımına göre daha yüksektir. Çocukların kaygı-geri çekilme ve sosyal yetkinlik düzeyleri için ise baba katılımının doğrudan etki değerinin babanın nörotizm kişilik özelliğine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumdan babanın nörotizm kişilik özelliğinin çocukların öfke-agresyon gibi dışsallaştırılmış davranış problemleri göstermeleri noktasında oldukça önemli bir

değişken olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü alanyazındaki araştırmalarda ebeveynlerdeki yüksek düzeyde nörotizm genellikle çocuklardaki dışsallaştırılmış davranış problemleri ile ilişkilendirilmektedir (Prinzle vd., 2004; Prinzle, Onghena ve Hellinckx, 2005; Prinzle vd., 2005). Düşük düzeyde nörotizm ise daha sıcak ve destekleyici ebeveynlik davranışları ile ilişkilendirilmektedir. (Cumberland-Li vd, 2003; Prinzle vd., 2009; Schofield vd., 2012).

Nörotizm düzeyi yüksek olan babaların yoğun olarak duygusal dengesizlik ve öfke gibi davranış problemlerini deneyimleme olasılığının daha yüksek olduğu düşünüldüğünde bu durumu çatışmalı ilişkilerle çocukları ile kurdukları etkileşimlere yansıtmaları muhtemeldir. Dolayısıyla çevrelerindeki birincil yetişkinler olarak anne ve babalarını kendilerine rol model alan çocukların, karar verme ve davranış süreçlerine yansımaları beklenmektedir. Bu bağlamda çocukların daha agresif olmaları ve öfke-agresyon gibi dışsallaştırılmış davranış problemlerini daha sık sergilemeleri muhtemeldir. Araştırmada ulaşılan sonucun bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri baba katılımının pozitif yordayıcısı iken, nörotizm kişilik özelliği ise baba katılımının negatif yordayıcısıdır. Duygusal dengesizlik, olumsuz duygular deneyimlemeye daha yatkın olma ve duygularını düzenlemede güçlük çekme gibi özellikleri içerisinde barındırılan nörotizm kişilik özelliğinin (Lahey, 2009), babanın ebeveynlik davranışlarını olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir. Çünkü yüksek düzeyde nörotizm babanın ebeveynliğini etkileyecek olumsuz duygusal durumlara ve tutarsızlıklara neden olabilmektedir. Bu durumda baba katılımını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Dışadönük kişiler, genellikle sosyal ve cana yakın olarak görülürken deneyime açık kişiler ise geleneksel olmayan tutumlara sahip yeni duygu ve düşüncelere açık, hayal gücü yüksek, esnek kişiler olarak görülmektedir. Bu durumda baba katılımı desteklediği düşünülmektedir.

Alanyazında babaların kişilik özelliklerinin baba katılımına etkisini inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak genel olarak ebeveyn kişiliğinin ebeveyn davranışlarına etkisini inceleyen çalışmaların araştırmanın bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Buna göre Clark, Kochanska ve Ready (2000) yüksek nörotizm gösteren annelerin daha fazla olumsuz ebeveynlik sergilediklerini ve daha az destekleyici ebeveynler olduklarını ifade etmektedir. Cumberland-Li vd. (2003) de ebeveynlerdeki yüksek düzeyde duygu düzenlemenin (düşük nörotizm olarak düşünülebilir) olumlu

ebeveynlik ile ilişki olduğunu belirtmektedir. Prinzie vd. (2009) deneyime açıklık ve dışadönüklük düzeyi yüksek, nörotizm düzeyi düşük ebeveynlerin çocuklarıyla daha sıcak ilişkiler kurduklarını, daha olumlu etkileşimler başlattıklarını ve çocuklarının davranışlarına daha uygun yanıtlar verdiklerini ifade etmektedir. Schofield vd. (2012) tarafından yapılan araştırmada da düşük düzeyde nörotizmin daha sıcak ve destekleyici ebeveynlik davranışları ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. De Haan, Dekovic ve Prinzie (2009) da duygusal dengesi daha iyi olan ebeveynlerin daha az aşırı tepki veren ebeveynler olduklarını, deneyime açık ebeveynlerin ise daha sıcak ebeveynler olduklarını belirtmektedir. Tuzgöl Dost, Aytaç ve Kıbrıslıoğlu Uysal (2019) ise hem annenin hem babanın duygusal açıdan yoksun bırakan ebeveynlik biçiminin olumsuz kişilik özellikleri, düşük benlik saygısı ve düşük yaşam doyumuyla daha fazla ilişkili olduğu söylemektedir.

Bazı araştırmalarda ise kişilik özellikleri ebeveyn tutumları ile ilişkilendirilmektedir. Buna göre deneyime açık olmanın ebeveyn tutumlarından demokratik tutumun olumlu yordayıcısı olduğu nörotizmin ise otoriter tutumun olumlu yordayıcısı olduğu belirtilmektedir (Aytemiz, 2010). İnanç, Altıntaş ve Barış (2017) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre dışadönüklük ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin demokratik tutum ile duygusal dengesizlik ve yeniliklere kapalılık kişilik özelliklerinin ise otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutum ile ilişkilidir. Ebeveynlerin sergiledikleri bu ebeveynlik tutumları ise, çocuklarının sosyal davranış gelişimlerini etkilemektedir.

Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuç babanın kişilik özellikleri ve çocuğun sosyal davranışları üzerinedir. Buna göre babanın dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özellikleri yalnızca çocuğun kaygı-geri çekilme düzeyinin negatif yordayıcısıdır. Dışadönük ve deneyime açık babaların sosyallik düzeyi yüksek, yeni durumlara ve düşüncelere açık, esneklik düzeyi yüksek kişiler oldukları düşünüldüğünde bu durumun çocuğun kaygı-geri çekilme gibi içsel problem davranışlar göstermesini olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Alanyazında babaların kişilik özelliklerinin çocuklarının sosyal davranışlarına etkisini inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Göger (2018) ebeveynlerin dışadönüklük kişilik özellikleri arttıkça çocukların sosyal beceri düzeylerinin de arttığını, davranış problemlerinin ise azaldığını ifade etmektedir. Yardım (2019) ise ebeveynlerin gelişime kapalılık kişilik özellikleri arttıkça çocukların iletişim becerilerinin azaldığını ifade etmektedir. Rea-Sandin, Vasquez-O'Brien ve Lemery-Chalfant (2020) tarafından yapılan araştırmada ise ebeveynlerin olumlu kişilik

özelliklerinin bebeklerin problem davranışları ile negatif yönde ilişkili olduğu belirtilmektedir. Panula vd. (2020) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlerin psikolojik olarak iyi olmasının çocukların sosyal yetkinliklerinin gelişimleri için koruyucu bir faktör olduğunu ifade edilmektedir.

Babanın nörotizm kişilik özelliği ise çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin negatif yordayıcısı iken, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise pozitif yordayıcısıdır. Nörotizm bağlamında ise yukarıda yüksek düzeyde nörotizmin babanın ebeveynlik davranışlarını olumsuz etkilediği; düşük düzeyde nörotizmin ise daha sıcak ilişkiler ve olumlu ebeveynlik davranışları ile ilişkili olduğu yukarıda ifade edilmiştir. Duygusal dengesizlik ve düşük düzeyde duygu düzenleme becerisini içeren nörotizmin, babanın ebeveynlik davranışlarını olumsuz etkilediği düşünüldüğünde bu durumun çocuğun sosyal yetkinliği için negatif; kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon gibi içsel ve dışsal davranış problemleri için ise pozitif etkilerinin olması beklenmektedir. Araştırmanın sonuçlarının belirtilen bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Alanyazında babaların kişilik özelliklerinin çocuklarının sosyal davranışlarına etkisini inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak ebeveyn ya da annenin kişilik özelliklerinin çocukların sosyal davranışlarına etkilerini inceleyen çalışmaların sonuçları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Buna göre Van Leeuwen (2004) ebeveynlerdeki yüksek düzeyde nörotizmin, çocuklardaki yüksek düzeyde içsel davranış problemleri ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Benzer biçimde Prinzie, Onghena ve Hellinckx (2005) ve Prinzie vd. (2004) tarafından yapılan araştırmaların sonuçları da ebeveynlerinin duygusal dengesi ile çocukların dışsallaştırılmış problem davranışları ile negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Prinzie vd. (2005) tarafından yapılan bir diğer araştırmanın sonuçlarına göre de ebeveynlerinin duygusal dengesi ile çocukların problem davranışları negatif ilişkilidir. Davies vd. (2012) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre ise annenin anti-sosyal kişilik özellikleri okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerinin yordayıcısıdır. Görüldüğü gibi alanyazındaki çalışmaların sonuçları araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Çalışmada baba katılımında ele alınan bir diğer değişken babalık rolü algısıdır.

5.2.6. Baba katılımı, sosyal davranışlar, babalık rolü algısı arasında doğrudan ve dolaylı ilişkiler

Bu çalışmada baba katılımı ile birlikte ele alınan bir diğer değişken babalık rolü algısıdır. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlara göre; modern babalık rolü algısı ile çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyi arasındaki ilişkide baba katılımı anlamlı bir aracılık rolü göstermektedir. Modern babalık rolü algısı baba katılımının artmasına olumlu katkı sağlamakta, baba katılımının artması da çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin artmasını sağlarken, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon gibi davranış problemlerini ise azaltmaktadır. Babanın da anne kadar çocukların bakımı, gelişimi ve eğitiminden sorumlu olması, babanın çocukları ile sağlıklı ve yakın ilişkiler kurması gerektiği algısını ifade eden modern babalık rolü algısının babanın hayatı ve bakımına katılım sıklığını gösteren baba katılımına olumlu katkı sağlaması beklenmektedir. Benzer biçimde modern babalık rolü algısının babanın çocuğu ile kuracağı sıcak ve sağlıklı ilişkileri de destekleceği düşünüldüğünde araştırma bulgularının bu durumdan kaynaklandığı düşünülebilir. Belsky (1984)'nin Ebeveynlik Süreç Modeli ile Cabrera vd. (2007)'nin “Ebeveynlik Etkisinin Dinamikleri” modelinde de babanın kişisel özelliklerinin babanın ebeveynlik davranışlarının etkilediği dolayısıyla çocuğun gelişimi ile bağlantılı olduğu ifade edilmektedir. Babanın babalık rolü algısının babanın katılımının sıklığının en önemli yordayıcısı olduğu (Yang, 2010) düşünüldüğünde bu durumda araştırmadaki sonucun bir kaynağı olarak düşünülmektedir.

Alanyazında babalık rolü algısı ve çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişkide baba katılımının aracı rolünü inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Aracı etkinin çocukların sosyal yetkinlikleri için en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre modern babalık rolü algısı, babaların katılım düzeylerini arttırmakta ve baba katılımı düzeyinin artması da çocukların sosyal yetkinliklerine olumlu katkı sağlamaktadır. Modern babalık rolü algısının baba katılımı ile birlikte olan dolaylı etki değerlerinin oldukça yüksek olduğu görülmesine karşın, doğrudan etki değeri daha yüksektir. Doğrudan etkiler incelendiğinde ise çocukların sosyal yetkinlikleri üzerinde modern babalık rolü algısının doğrudan etki değerinin baba katılımına göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Babanın babalık rolü algısının babanın katılımının sıklığının en önemli yordayıcısı olduğu (Yang, 2010) olmasına karşın, baba katılımının baba-çocuk ilişkisi gibi (Aksoy ve Tatlı, 2019; Güzel ve Tüfekçi, 2021) babanın genel olarak bütün ebeveynlik davranışlarını etkilemesi doğrudan etkisinin daha yüksek olmasının bir kaynağı olarak görülmektedir.

Çocukların öfke-agresyon düzeyleri için ise baba katılımının doğrudan etki değerinin modern babalık rolü algısına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Baba katılımın, babanın çocuğun hayatı ve bakımına katılım sıklığı olduğu düşünüldüğünde bu durumun babanın çocuğu ile kuracağı sıcak ve sevgi dolu etkileşimler aracılığıyla çocuğun sevildiğinin ve değerli olduğunun farkına varmasını sağlaması beklenmektedir. Dolayısıyla sevildiğinin ve değerli olduğunun farkına varan çocuğun da öfke-agresyon gibi dışsallaştırılmış davranış problemlerini daha az sergilemesi muhtemeldir. Çünkü alanyazında baba katılımının babanın çocuğu ile kurduğu sıcak ve yakın ilişkilerle bağlantılı olduğu ifade edilmektedir (Özkan, 2014; Jessee ve Adamsons, 2018). Araştırmanın sonuçlarındaki bu bulgunun bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumu destekler biçimde Ziv ve Arbel (2020) tarafından yapılan araştırma da babaların olumlu tutumlarının ve çocukları ile kurdukları sıcak ve yakın ilişkilerin çocukların agresif karar verme süreçleri ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Ayrıca modern babalık rolü algısı baba katılımının pozitif yordayıcısıdır. Geleneksel babalık rolü algısı, cinsiyetçi bir bakış açısı ile çocuğun bakımı ve eğitimi anneye bırakan, babanın sadece evin geçimini sağlayan ve ailenin ihtiyaçlarını karşılayan, çocuğuna sevgisini göstermeyen, mesafeli ve katı bir ebeveynlik gösteren bir babalık rolünü (Ünal ve Kök, 2015) ifade etmektedir. Bu durumun aksine modern babalık rolü algısı ise eşitlikçi bir bakış açısı ile ev ve evlilik ile sorumlulukların eşit olarak paylaşıldığı babanın çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına daha duyarlı olduğu, çocuğun bakımına, gelişimine ve eğitime istekli bir biçimde katılım gösteren (Belli, Didişen ve Yılmaz, 2021) bir babalık rolüne karşılık gelmektedir. Bu noktada modern babalık rolü algısının baba katılımını olumlu etkilemesi beklenmektedir. Alanyazında da babanın babalık rolü algısının babanın katılımının sıklığının en önemli yordayıcısı olduğu (Yang, 2010) belirtilmektedir. Bu bağlamda araştırmadaki sonuçların da bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Alanyazında babalık rolü algısının, babanın katılımına ve ebeveynlik davranışlarına etkisini inceleyen çalışmaların sonuçları bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Buna göre Kuruçırak (2010) olumlu babalık rolü algısı ile babaların bebek bakımına katılımı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Yang (2010)'ın çalışmasında ise babaların çocuk bakımının ve çocuk gelişimindeki rolü hakkındaki algıları, babanın katılımının sıklığının en önemli yordayıcısı olarak ifade edilmiştir. Şahin ve Demiriz (2014) yaptıkları araştırma sonucunda olumlu babalık rolü

algısının aile katılım çalışmalarına yüksek düzeyde katılımı desteklediği sonucuna ulaşmışlardır. Kwok ve Li (2015) ise baba katılımının babalık öz yeterliliği ve babaların babalık rolüne ilişkin inançlar ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karayılmaz (2020) tarafından kırsal bölgede yaşayan babalar ile yapılan çalışmanın sonuçlarına göre babaların babalık rolüne ilişkin olumlu algıları arttıkça, çocuğun bakımına katılım düzeyleri de artmaktadır. Deleş ve Kaytez (2020) tarafından yapılan araştırmada ise babalık rolü algısı ile baba katılımı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Aksoy ve Tatlı (2019) ile Güzel ve Tüfekçi (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da olumlu babalık rolü algısına sahip babaların, çocukları ile daha olumlu ilişkiler kurduğu ifade edilmektedir. Araştırmanın bulgularını destekleyen alanyazının son yıllarda yapılan çalışmalardan oluşması da dikkat çekici bir bulgudur.

Ek olarak bu araştırmada modern babalık rolü algısının çocuğun sosyal yetkinlik düzeyinin pozitif; kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyinin ise negatif yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modern babalık rolü algısına sahip babaların çocuklarının ilgi ve isteklerine daha duyarlı, çocukların gelişimi ve eğitiminde daha fazla sorumluluk alan, çocuklarıyla daha olumlu etkileşimler kuran babalar oldukları düşünüldüğünde çocukların sosyal gelişimine çok daha fazla katkı sağlamaları beklenmektedir. Çünkü olumlu babalık rolü algısına sahip babaların çocukları çok daha olumlu ilişkiler kurdukları ifade edilmektedir (Aksoy ve Tatlı, 2019; Güzel ve Tüfekçi, 2021) Ayrıca bu araştırmada da modern babalık rolü algısına sahip çocukların baba katılımı düzeylerinin de daha yüksek olduğu görülmüştür. Ainsworth ve Bowlby'nin (Bowlby, 2005; Ainsworth vd., 2015) bağlanma kuramları açısından ele alındığında da her iki ebeveyne de güvenli bağlanmanın çocukların sosyal yetkinlik düzeyine önemli katkılar sağladığı belirtilmektedir (Fernandes vd.,2020). Olumlu babalık rolü algısının çocuk ile kurulan olumlu ilişkileri teşvik ettiği düşünüldüğünde baba ile çocuk arasında kurulacak güvenli bir bağlanma ilişkisini de desteklemesi beklenmektedir. Bu bağlamda araştırmadaki sonuçların bu durumlardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Alanyazında babalık rolü algısının çocukların gelişimleri üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlı olsa da araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Türkoğlu ve Gültekin Akduman (2016) tarafından yapılan araştırmada da olumlu babalık rolü algısı ile çocukların sosyal becerileri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ünlü (2022) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre de olumlu babalık rolü algısının, çocukların duygu sosyalleştirme davranışlarına olumlu

katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaların son yıllarda yapılan araştırmalar olması da göze çarpmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırmada Cabrera vd. (2014) tarafından geliştirilen baba-çocuk ilişkilerine yönelik model kuramsal çerçeve alınarak baba katılımı; baba-çocuk ilişkisi, babalık rolü algısı, babanın kişiliği, evlilik kalitesi ve gelir düzeyi olmak üzere baba ile ilgili değişkenler çocuğun sosyal yetkinlik ve davranış problemleri bağlamında incelenmiştir. Ülkemizde baba katılımı açısından durumu anlamak adına AÇEV'in (2017) hazırlamış olduğu raporun sonuçlarını ele almak oldukça faydalı olacaktır. Buna göre ülkemizde 0-10 yaş çocuğu olan babaların %91'i çocukların bakımından birincil derecede eşlerini sorumlu olduğunu belirtmektedir. Bunun üzerine çocuğun bakımını hiçbir şekilde üstlenmek istemediğini belirten oranın babaların %51 olduğu ve çocuğunun bakımını her zaman üstlenebileceğini belirten babaların oranının %0,1 olduğu düşünüldüğünde, genel olarak babaların çocuklarının bakımında yer almak istemedikleri düşünülebilir. Babaların 0-3 yaş grubundaki çocuklarına yönelik; gece uyandığında yanına gitme (%71), beslenme (%75) gibi alanlara ilgi göstermedikleri belirtilmektedir. Çocuğun bakımı noktasında çocuğu tualete götürme, çocuğun altını değiştirme ve tırnak kesme gibi bakım konularında babaların katılımının düşük olduğu görülmektedir. 4-10 yaşlarında çocuğu olan babaların en üst düzeyde yer aldığı bakım şeklinin çocuğun ulaşımı sağlamak iken, babaların %35'i çocuklarının okul etkinliklerine hiçbir zaman ya da çok nadir katılım gösterdikleri ifade edilmektedir. Katılım açısından çocukla yapılan aktivitelere bakıldığında evde çocuğuyla televizyon izleyerek vakit babaların oranının %78,5 olduğu, 4-10 yaş grubunda ise bu oranın %86'ya kadar ulaştığı belirtilmektedir. Çocuk gelişimi destekleyici etkinlikler noktasında babaların 0-3 yaş grubu çocukları ile daha az etkinlik gerçekleştirdikleri ifade edilmektedir. Yukarıda ifade edilen ülkemizdeki baba katılımı noktasındaki değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmada ulaşılan sonuçların alanyazına ve ülkemizdeki erken çocukluk gelişimi sürecine oldukça katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aşağıda araştırma sonuçları ışığında geliştirilen öneriler yer almaktadır.

5.3. Öneriler

Bu bölümde araştırmanın sonuçları ile birlikte genel olarak araştırma süreci ile bağlantılı olarak geliştirilen öneriler maddeler halinde yer almaktadır.

▪Türkçe alanyazında erken çocukluk döneminde babaların çocukların gelişimleri üzerindeki etkisini inceleyen çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu noktada çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri başta olmak üzere farklı gelişim alanları üzerine baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisi gibi değişkenlerin etkilerinin inceleneceği araştırmaların alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

▪Bu çalışmada baba katılımı ve baba ile ilgili diğer değişkenler çocuğun sosyal yetkinlik ve davranış gelişimi bağlamında ele alınmıştır. Ancak özellikle Türkçe alanyazında baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisini etkileyen anne, çocuk gibi diğer değişkenlerin incelendiği çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu noktada baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisini etkileyen diğer değişkenleri inceleyen yeni araştırmaların alanyazına katkı getireceği düşünülmektedir.

▪Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar çalışma grubundaki sınırlılıklar nedeniyle ile bu örneklem ile sınırlıdır. Ancak daha büyük ve evreni temsil eden örneklem grubu ile çalışmanın tekrarlanmasının genellenebilir sonuçlara ulaşılması bağlamında alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

▪Bu çalışmada baba katılımı ve çocuğun sosyal davranışları nicel yöntem ve tekniklerle incelenmiştir. Ancak alanyazında baba katılımının, çocuğun dünyasında çocuğun bakış açısı ile neyi ifade ettiğini açıklayan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda katılımcı çocuk araştırmaları felsefesi ile çocuğun bakış açısıyla babanın onun gelişimindeki yerini inceleyecek nitel araştırmanın alanyazına oldukça katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

▪Baba katılımı ve baba-çocuk ilişkisi sosyo-kültürel bağlamda değişiklik gösterebilecek değişkenler olarak görülmektedir. Bu bağlamda Türk kültüründeki baba katılımı ya da baba-çocuk ilişkisinin farklı kültürle karşılaştırılmasının yapılacağı yeni araştırmaların alanyazına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

▪Bu çalışmanın örnekleminde yer alan babaların neredeyse tamamına yakını evli ve çocuğu ile birlikte yaşayan babalardır. Evli olmayan ya da çocuğu ile birlikte yaşamayan gibi baba katılımı noktasında farklı sosyal grupları içeren örneklemlemlere ilişkin araştırmaların alanyazındaki boşluğu doldurma noktasında potansiyel taşıdığı düşünülmektedir.

▪Bu çalışmada gelir düzeyine ilişkin veriler ailenin aylık geliri olarak alınmıştır. Ancak yalnızca babanın gelir düzeyini ya da yaşam indeksi daha

genellenebilir verilerle yapılacak çalışmaların; gelir düzeyinin, ebeveynlik davranışları ve çocuğun gelişimi açısından sonuçları bağlamında alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

■ Bu çalışmada baba katılımına ilişkin veriler, babaların kendi katılımlarını değerlendirdikleri bir ölçme aracı vasıtasıyla elde edilmiştir. Ancak araştırmanın veri toplama sürecinde okul öncesi öğretmenlerinden çocukların babalarına ulaşma ve iletişim kurma noktasında problem yaşadıkları biçiminde dönütler alınmıştır. Bu bağlamda annelerin, baba katılımını değerlendirdiği çalışmalarında veri toplama sürecinde araştırmacılara kolaylık sağlayabileceği ve farklı bir bakış açısı getirebileceği düşünülmektedir.

■ Türkçe alanyazında erken çocukluk döneminde baba katılımının değerlendirilmesine yönelik ölçme aracı sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Özellikle bebeklik döneminde baba katılımı ve okul öncesi dönemde baba katılımı gibi spesifik dönemlerdeki baba katılımının değerlendirilebileceği yeni ölçme araçlarının Türkçe alanyazına oldukça katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

■ Bu araştırmanın sonuçları ülkemizde baba katılımı noktasındaki durum açısından ele alındığında oldukça kritiktir. AÇEV'in 2017 yılında hazırladığı rapora göre ülkemizde babaların %91'i çocuğundan bakımından sorumlu olarak annelerini görmektedir. Ancak bu araştırma da göstermiştir ki babanın çocuğun bakımı, gelişimi ve eğitimine katılımı çocuğun sosyal gelişimi açısından oldukça kritik katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda erken çocukluk eğitimi noktasında bu dönemde çocuğu olan babaların bilgi ve farkındalık düzeylerini artıracak yeni politikalar üretilmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Gerek öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle bu konularda farkındalıkları arttırarak babaların bilgilendirilmesinin sağlanması gerekse baba okulu direk olarak babalara yönelik eğitimlerin sağlanmasının ülkemizin geleceği olan çocuklarımızın gelişime hayati katkılar sağlayacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Achenbach, T. M. ve Leslie, R. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms and profiles: an integrated system of multi-informant assessment*. ASEBA.
- AÇEV, (2017). *Türkiye’de ilgili babalık ve belirleyicileri*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitimi Vakfı
- Ahnert, L., Teufl, L., Ruiz, N., Piskernik, B., Supper, B., Remiorz, S. and Nowacki, K. (2017). Father–child play during the preschool years and child internalizing behaviors: Between robustness and vulnerability. *Infant mental health journal*, 38(6), 743-756.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. and Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology Press.
- Aksoy, A. B. ve Tatlı, S. (2019). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların çocuklarıyla olan ilişkileri ile babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-22.
- Aktaş G. ve Aydın A. (2020). Babaların gözünden anne bekçiliği: bir ölçek uyarlama çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16 (Özel Sayı), 3565- 3590. 10.26466/opus. 724644
- Aktaş, G. A. (2017). *Baba katılımı ve çocuk uyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi: annelik bekçiliği ve evlilik uyumunun etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Alabay, E., Seven, Z., Akçay, Ç. E., Başkurt, A. (2019). Investigation of some demographic characteristics on social skills and problem behaviors of 6 years old children. *E-Kafkas Journal of Educational Research*, 6(1), 35-50.
- Albayrak-Kaymak, D. (1994). Kişilerarası davranış biçimlerine dualist bir bakış: içselleştirme ve dışsallaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(32), 35-46.
- Aldous, J. and Mulligan, G. M. (2002). Fathers' child care and children's behavior problems: A longitudinal study. *Journal of family issues*, 23(5), 624-647.

- Alisinanoğlu, F. ve Özbey, S. (2011). *Okul öncesi dönemde sosyal beceri ve problem davranış eğitimi program örnekleri*. Morpa Yayıncılık.
- Amato, P. R. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *The Future of Children*, 75–96.
- Amodia-Bidakowska, A., Lavery, C., Ramchandani, P. G. (2020). Father-child play: A systematic review of its frequency, characteristics and potential impact on children's development. *Developmental Review*, 57, 100924.
- Anderson, K. G., Kaplan, H., Lancaster, J. (1999). Paternal care by genetic fathers and stepfathers 1: reports from albuquerque men. *Evolution and Human Behavior*, 20(6), 405-431. [https://doi.org/10.1016/S1090-5138\(99\)00023-9](https://doi.org/10.1016/S1090-5138(99)00023-9)
- Arabacı, N. ve Ömeroğlu, E. (2013). 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (30), 41-53.
- Artan, İ. ve Bayhan, P. S. (2014). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları.
- Arthur, M., Bochner, S., Butterfield, N. (1999). Enhancing peer interactions within the context of play. *International Journal of Disability, Development and Education*, 46(3), 367-381. <https://doi.org/10.1080/103491299100551>
- Asendorff J. B. (1990). Beyond social withdrawal: Shyness, unsociability, and peer avoidance. *Human Development*, 33, 250–259.
- Ata, S. (2022). *Prososyal Destek Eğitim Programının (Pro-DEP) ailelerin ve çocukların prososyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Atan, A. (2020). *5-6 yaş çocuklarda psikolojik iyi oluş: Bir model önerisi ve ebeveynler ile öğretmenlerin kişilik tipleri, ego durumları ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin yordayıcı rolü*. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Aydın Kılıç, Z. N. ve Tezel Şahin, F. (2018). Involvement of fathers in the lives of children in preschool age. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 401-436.

- Aydın, A. (2018). *5-6 Yaş okul öncesi eğitimi alan çocukların sosyal duygusal uyumu, anne-babaların evlilik doyumu ve aile yılmazlığı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Aydın, Çetin, N. (2019). *Beş-altı yaş okul öncesi eğitimi alan çocukların sosyal duygusal uyumu, anne-babaların evlilik doyumu ve aile yılmazlığı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Aytemiz T. (2010). *Ebeveynin kişiliği, çocuğun mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bağçivan, M. S. R. (2020). *Baba katılımının duygu düzenleme ve kişilerarası problemlerle olan ilişkisinde erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall, New Jersey.
- Baran, G. (2011). Sosyal gelişim. In N. Aral ve G. Baran (Eds.), *Çocuk Gelişimi* (pp. 193-221). YA-PA.
- Barkley, R. A. and Mash, E. J. (2003). *Child psychopathology*. Guilford Press.
- Baron, R. M. and Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182.
- Baumeister, R. F. and Vohs, K. D. (2004). *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*. The Guilford Press.
- Bayram, N. (2013). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş AMOS uygulamaları*. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Belli, M., Didişen, N., Yılmaz, H. B. (2021). Geçmişten günümüze değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine katkıları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 366-371.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 83-96.

- Belsky, J., Gilstrap, B., Rovine, M. (1984). The Pennsylvania Infant and Family Development Project, I: Stability and change in mother-infant and father-infant interaction in a family setting at one, three, and nine months. *Child Development*, 692-705.
- Benson, J. B. and Haith, M. M. (2010). *Social and emotional development in infancy and early childhood*. Academic Press.
- Benzies, K. M., Harrison, M. J., Magill-Evans, J. (2004). Parenting stress, marital quality, and child behavior problems at age 7 years. *Public Health Nursing*, 21(2), 111-121.
- Bernier, A., Jarry-Boileau, V., Lacharité, C. (2014). Marital satisfaction and quality of father-child interactions: The moderating role of child gender. *The Journal of genetic psychology*, 175(2), 105-117.
- Blair, C. and Razza, R. P. (2007). Relating effortful control, executive function, and false belief understanding to emerging math and literacy ability in kindergarten. *Child Development*, 78(2), 647-663.
- Bocknek, E. L., Dayton, C., Raveau, H. A., Richardson, P., Brophy-Herb, H. E., Fitzgerald, H. E. (2017). Routine active playtime with fathers is associated with self-regulation in early childhood. *Merrill-Palmer Quarterly*, 63(1), 105-134.
- Boratav, H. B., Fişek, G. O. Ziya, H. E. (2014). Unpacking masculinities in the context of social change: internal complexities of the identities of married men in Turkey. *Men and Masculinities*, 17(3), 299-324.
- Bouchard, G., and Lee, C. M. (2000). The marital context for father involvement with their preschool children: The role of partner support. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 20(1-2), 37-53
- Bowlby, J. (2005). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. Routledge Press.
- Boyd, S. T. (1981). Measurement of paternal attitude toward infant caretaking. *Children's Health Care*, 10(2), 66-67.

- Bradford, K., Vaughn, L. B., Barber, B. K. (2008). When there is conflict: Interparental conflict, parent-child conflict, and youth problem behaviors. *Journal of Family Issues*, 29(6), 780-805.
- Brajša-Žganec, A. and Hanzec, I. (2014). Social development of preschool children in Croatia: contributions of child temperament, maternal life satisfaction and rearing practices. *Journal of Child and Family Studies*, 23(1), 105-117.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard university press.
- Bronte-Tinkew, J., Carrano, J., Guzman, L. (2006). Resident fathers' perceptions of their roles and links to involvement with infants. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 4(3), 254-285.
- Brophy-Herb, H. E., Zajicek-Farber, M. L., Bocknek, E. L., McKelvey, L. M., Stansbury, K. (2013). Longitudinal connections of maternal supportiveness and early emotion regulation to children's school readiness in low-income families. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 4(1), 2-19.
- Brown, G. L. and Cox, M. J. (2020). Pleasure in parenting and father-child attachment security. *Attachment & Human Development*, 22(1), 51-65.
- Buehler, C., Anthony, C., Krishnakumar, A., Stone, G., Gerard, J., Pemberton, S. (1997). Interparental conflict and youth problem behaviors: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 6(2), 233-247.
- Bureau, J. F., Deneault, A. A., Yurkowski, K. (2020). Preschool father-child attachment and its relation to self-reported child socioemotional adaptation in middle childhood. *Attachment & Human Development*, 22(1), 90-104.
- Burgos, L. (2003). The effect of the father-child relationship on the social conduct of 2 1/2 year old children in preschool. *European Journal of Psychology of Education*, 18(2), 135-155.
- Burlaka, V., Kim, Y. J., Crutchfield, J. M., Lefmann, T. A., Kay, E. S. (2017). Predictors of internalizing behaviors in Ukrainian children. *Family relations*, 66(5), 854-866.

- Bürger Lazar, M. and Musek, J. (2020). Well-being in parents of children with cancer: The impact of parental personality, coping, and the child's quality of life. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61(5), 652-662.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Cabrera, N. J. (2020). Father involvement, father-child relationship, and attachment in the early years. *Attachment & human development*, 22(1), 134-138.
- Cabrera, N. J., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H., Roggman, L. (2014). The ecology of father-child relationships: An expanded model. *Journal of Family Theory & Review*, 6(4), 336-354.
- Cabrera, N. J., Hofferth, S. L., Chae, S. (2011). Patterns and predictors of father–infant engagement across race/ethnic groups. *Early childhood research quarterly*, 26(3), 365-375.
- Cabrera, N. J., Shannon, J. D. ve Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-k. *Applied Developmental Science*, 11(4), 208-213.
- Cabrera, N. J., Volling, B. L., Barr, R. (2018). Fathers are parents, too! Widening the lens on parenting for children's development. *Child Development Perspectives*, 12(3), 152-157.
- Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, 71(1), 127-136.
- Cabrera, N.J., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H., Roggman, L. (2007). Modeling the dynamics of paternal influences on children over the life course. *Applied Development Science*, 11(4), 185-189.
- Campbell, S. B. (1995). Behavior problems in preschool children: A review of recent research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36 (1), 113-149.
- Carlson, D. L., Hanson, S., Fitzroy, A. (2016). The division of child care, sexual intimacy, and relationship quality in couples. *Gender & Society*, 30(3), 442-466.

- Carr, D., Cornman, J. C. and Freedman, V. A. (2016). Marital quality and negative experienced well-being: An assessment of actor and partner effects among older married persons. *The Journals of Gerontology: Series B*, 71(1), 177-187.
- Carson, J. L. and Parke, R. D. (1996). Reciprocal negative affect in parent-child interactions and children's peer competency. *Child Development*, 67(5), 2217-2226.
- Carter, A. S., Briggs-Gowan, M. J., Davis, N. O. (2004). Assessment of young children's social-emotional development and psychopathology: Recent advances and recommendations for practice. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 109-134.
- Chang, E. S. (2018). Kirogi Women's Psychological Well-Being: The Relative Contributions of Marital Quality, Mother-Child Relationship Quality, and Youth's Educational Adjustment. *Journal of Family Issues*, 39(1), 209-229.
- Choi, J. K. and Jackson, A. P. (2011). Fathers' involvement and child behavior problems in poor African American single-mother families. *Children and youth services review*, 33(5), 698-704.
- Chu, H. S. and Lee, H. (2019). Relationship between paternal psychological distress and involvement in childcare among fathers of preschool-aged children: mediating effect of maternal psychological distress. *BMC pediatrics*, 19(1), 308.
- Clark, L. A., Kochanska, G., Ready, R. (2000). Mothers' personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 274-285.
- Clarke-Stewart, K. A., Vandell, D. L., McCartney, K., Owen, M. T., Booth, C. (2000). Effects of parental separation and divorce on very young children. *Journal of Family Psychology*, 14(2), 304-326.
- Coley, R. L. and Hernandez, D. C. (2006). Predictors of paternal involvement for resident and nonresident low-income fathers. *Developmental psychology*, 42(6), 1041.
- Costa, P. T. and McCrae, R. R. (1992). NEO-PI-R Professional manual. *Psychological Assessment Resources*.

- Cowan, P. A., Cowan, C. P., Cohn, D. A., Pearson, J. L. (1996). Parents' attachment histories and children's externalizing and internalizing behaviors: Exploring family systems models of linkage. *J Consult Clin Psychol*, 64(1), 53-63.
- Coyl-Sheperd, D. and Newland, L. (2013). Mothers' and fathers' couple and family contextual influences, parent involvement, and school-age child attachment. *Early Child Development and Care*, 183, 553–569.
- Craig, A. G., Thompson, J. M. D., Slykerman, R., Wall, C., Murphy, R., Mitchell, E. A., Waldie, K. E. (2018). The long-term effects of early paternal presence on children's behavior. *Journal of Child and Family Studies*, 27(11), 3544-3553.
- Cui, D., Liu, L., Wei, B., Li, Y. (2022). Associations between empathy and social anxiety in childhood: the moderating role of mother-child conflict and peer rejection. *Current Psychology*, 1-14.
- Cumberland-Li, A., Eisenberg, N., Champion, C., Gershoff, E., Fabes, R. A. (2003). The relation of parental emotionality and related dispositional traits to parental expression of emotion and children's social functioning. *Motivation and Emotion*, 27, 27–56.
- Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., Raymond, J. (2004). Fathers in family context: Effects of marital quality and marital conflict. In M. E. Lamb (Ed.). *The role of the father in child development* (4th Ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Curran, P. J., West, S. G., Finch, J. F. (1996). The robustness of test statistics to nonnormality and specification error in confirmatory factor analysis. *Psychological methods*, 1(1), 16.
- Çardak, G. ve Ünüvar, P. (2022). Okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların özgüven ve yaşam doyumlarının çocukları ile ilişkilerine yansımaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (63), 462-482.
- Çelik, H. ve Bulut, O. (2019). Examining Turkish adults' recalled experiences of their father's presence. *Journal of Family Issues*, 40(9), 1224-1251.
- Çetin, N. (2019). *Beş-altı yaş okul öncesi eğitimi alan çocukların sosyal-duygusal uyumu, anne babaların evlilik doyumu ve ego durumları arasındaki ilişkilerin*

incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Çetin, Ş. Ü. (2015). *Father involvement in early years: comparing children's perceptions of father involvement with those their fathers' and mothers'*. Doctoral dissertation, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.

Çetin, Ş. Ü. (2016). Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi'nde (OBADER) toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun baba katılımı özelinde incelenmesi. *Current Research in Education*, 2(2), 61-83.

Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(2).

Çorapçı, F., Aksan, N., Arslan, D., Yağmurlu, B. (2010). Okul öncesi dönemde duygusal davranışsal ve sosyal uyum taraması: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17, 63-74.

Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilgi*, 37, 155-174.

Daggett, J., O'Brien, M., Zanolli, K., Peyton, V. (2000). Parents' attitudes about children: associations with parental life histories and child-rearing quality. *Journal of Family Psychology*, 14(2), 187.

Davies, P. T., Harold, G. T., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., Shelton, K., Rasi, J. A., Jenkins, J. M. (2002). Child emotional security and interparental conflict. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 67(3), i-127.

Davies, P. T., Sturge-Apple, M. L., Cicchetti, D., Manning, L. G., Vonhold, S. E. (2012). Pathways and processes of risk in associations among maternal antisocial personality symptoms, interparental aggression, and preschooler's psychopathology. *Development and Psychopathology*, 24(3), 807-832.

De Haan, A. D., Prinzie, P., Deković, M. (2009). Mothers' and fathers' personality and parenting: The mediating role of sense of competence. *Developmental Psychology*, 45(6), 1695-1707.

- De Luccie, M. F. (1995). Mothers as Gatekeepers: A Model of Maternal Mediators of Father Involvement. *The Journal of Genetic Psychology*, 156(1), 115-131.
- DeCenzo, D. A. and Silhanek, B. (2002). *Human Relations: Personal and Professional Development*. Prentice Hall.
- DeKlyen, M., Biernbaum, M. A., Speltz, M. L., Greenberg, M. T. (1998). Fathers and preschool behavior problems. *Developmental psychology*, 34(2), 264.
- Deleş, B. ve Kaytez, N. (2020). Okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ile baba katılım durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*(84), 101-116.
- Demircioğlu, H. (2012). *Altı yaşında çocuğu olan annelere uygulanan aile eğitimi programının aile işlevleri ve anne-baba tutumları ile çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi*.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education and Development*, 17(1), 57-89.
- Denham, S. A., Wyatt, T. M., Bassett, H. H., Echeverria, D., Knox, S. S. (2009). Assessing social-emotional development in children from a longitudinal perspective. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(Supl 1), 37-52.
- Denham, S., von Salisch, M., Olthof, T., Kochanoff, A., Caverly, S. (2002). Emotional and social development in childhood. *Blackwell handbook of childhood social development*, 307-328.
- Deniz, H. ve Çığ, O. (2019). Türkiye ve dünyadan örnek baba katılım uygulamaları. In Ş. Ü. Çetin (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı* (pp. 163-185). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dereli, E. ve Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227-258.
- DeYoung, C. G., Quilty, L. C., Peterson, J. B., Gray, J. R. (2013). Openness to experience, intellect, and cognitive ability. *Journal of Personality Assessment*, 96(1), 46-52.

- Doherty, W. J., Kouneski, E. F., Erickson, M. F. (1998). Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and Family*, 60(2), 277-292.
- Dönmezer, İ. (2009). *Ailede iletişim ve etkileşim*. Hegem Yayınevi, Ankara.
- Driver, M. (2019). *Father involvement, parent conflict, and social emotional development in pre-school children* (Order No. 13863761). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2215410059).
- Dugan, A. G. and Barnes-Farrell, J. L. (2020). Working mothers' second shift, personal resources, and self-care. *Community, Work & Family*, 23(1), 62-79.
- Easterbrooks, M., Raskin, M., McBrian, S. F. (2014). Father involvement and toddlers' behavior regulation: Evidence from a high social risk sample. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 12(1).
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H., Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development*, 72(4), 1112-1134.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç ve ana babalar*. Remzi Kitabevi.
- Else-Quest, N. M., Clark, R., Tresch Owen, M. (2011). Stability in mother-child interactions from infancy through adolescence. *Parenting*, 11(4), 280-287.
- Emery, M. L. (2004). *The father and child training (FACT) program: A parenting skills program for mildly antisocial fathers and preschool -aged children exhibiting antisocial behaviors* (Order No. 3135714). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305054995).
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin*, 92(2), 310-330.
- Ensor, R. and Hughes, C. (2008). Content or connectedness? Early family talk and theory of mind in the toddler and preschool years. *Child Development*, 79, 201-216.
- Erdinç, S. (2009). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Euler, H. A. (2020). Gender differences in attachment from an evolutionary perspective: what is Good for the goose may not be good for the gander. *Attachment & Human Development*, 22(1), 4-8.
- Fabes, R. A. and Eisenberg, N. (1992). Young children's coping with interpersonal anger. *Child Development*, 63(1), 116-128.
- Feldman, R. (2000). Parents' convergence on sharing and marital satisfaction, father involvement, and parent-child relationship at the transition to parenthood. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 21(3), 176-191.
- Fernandes, C., Monteiro, L., Santos, A. J., Fernandes, M., Antunes, M., Vaughn, B. E., Verissimo, M. (2020). Early father-child and mother-child attachment relationships: contributions to preschoolers' social competence. *Attachment & Human Development*, 22(6), 687-704.
- Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J. M., Leal, T., Matos, P. M. (2016). Preschool children's prosocial behavior: The role of mother-child, father-child and teacher-child relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 1829-1839.
- Flouri, E. and Buchanan, A. (2001). What predicts traditional attitudes to marriage? *Children & Society*, 15(4), 263-271.
- Forste, R., Bartkowski, J. P., Jackson, R. A. (2009). "Just be there for them": Perceptions of fathering among single, low-income men. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 7(1), 49-69.
- Foster, S. L. and Ritchey, W. L. (1979). Issues in the assessment of social competence in children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 12(4), 625-638.
- Fowers, B. J. and Owenz, M. B. (2010). A eudaimonic theory of marital quality. *Journal of Family Theory & Review*, 2(4), 334-352.
- Fox, G. L. and Bruce, C. (2001). Conditional fatherhood: Identity theory and parental investment theory as alternative sources of explanation of fathering. *Journal of Marriage and Family*, 63(2), 394-403.
- Fox, L., Dunlap, G., Hemmeter, M. L., Joseph, G., Strain, P. (2006). The Teaching Pyramid: A Model for Supporting Social Competence and Preventing Challenging Behavior in Young Children. *The Brown University Child and Adolescent Behavior Letter*, 22(S9), I-II.

- Galovan, A. M., Holmes, E. K., Schramm, D. G., Lee, T. R. (2014). Father involvement, father-child relationship quality, and satisfaction with family work: Actor and partner influences on marital quality. *Journal of Family Issues*, 35(13), 1846-1867.
- Gavin, L. E., Black, M. M., Minor, S., Abel, Y., Papas, M. A., Bentley, M. E. (2002). Young, disadvantaged fathers' involvement with their infants: an ecological perspective. *Journal of Adolescent Health*, 31(3), 266-276.
- Gedik, E. (2020). The relationship between father and child in daily life narratives of female academicians with children in pre-school period. *Kültür ve İletişim*, 23(45), 118 - 141.
- Goldberg, J. S. and Carlson, M. J. (2014). Parents' relationship quality and children's behavior in stable married and cohabiting families. *Journal of Marriage and Family*, 76(4), 762-777.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological assessment*, 4(1), 26.
- Golden, S. L. (2018). *Fathers of Gay Sons: The Relationship Between Father-Role Confidence and Father Involvement*. (Publication Number 10748298). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Goldfarb, M. R. And Trudel, G. (2019). Marital quality and depression: a review. *Marriage & Family Review*, 55(8), 737-763.
- Goldwire, T. A. (2012). *Father involvement as a predictor of preschool children's academic readiness and socioemotional competence* (Order No. 1531512). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1269180826).
- Goodsell, T. L. and Meldrum, J. T. (2010). Nurturing fathers: A qualitative examination of child-father attachment. *Early Child Development and Care*, 180(1-2), 249-262.
- Gordon, D. M., Hunter, B., Woods, L. N., Tinney, B., Bostic, B., Malone, S., Kimbro, G., Greenlee, D., Fabish, S., Harris, K., Smith, A. (2012). Increasing outreach, connection, and services to low-income non-custodial fathers: How did we get here and what do we know. *Fathering*, 10(1), 101-111.

- Göger, G. (2018). *Ebeveyn kişilik özellikleri ile çocukların sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göger, G. (2018). *Ebeveynlerin kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Gözübüyük, A. (2020). *Okul öncesi dönem çocuklarının motivasyon düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi ve bağlanma biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gözübüyük, A. ve Özbey, S. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının motivasyon düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* (Milli Mücadele'nin 100. Yılı Özel Sayısı), 23-37.
- Greene, J.O. and Burleson, B.R. (Eds.). (2003). *Handbook of Communication and Social Interaction Skills* (1. ed.). Routledge Press.
- Grossmann, K. and Grossmann, K. E. (2020). Essentials when studying child-father attachment: A fundamental view on safe haven and secure base phenomena. *Attachment & Human Development*, 22(1), 9-14.
- Grusec, J. E. ve Hastings, P. D. (2007). *Handbook of Socialization: Theory and Research*. Guilford Press.
- Guralnick, M. J. (1990). Social competence and early intervention. *Journal of Early Intervention*, 14(1), 3-14.
- Güler, P. (2021). *Anne baba davranışları ile çocuklarda gözlenen problem davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Güngören, D. (2011). *Evlilik çatışmasının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Gürbüz, S. (2019). *Aracı, düzenleyici ve durumsal etki analizleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürel, B., ve Çopur, Z. (2020). Evlilik Kalitesi Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 30-42.

- Gürşimşek, I., Kefi, S., Girgin, G. (2007). Okulöncesi eğitime babaların katılım düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 181-191.
- Güven, F. (2015). *Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık yapımları ile zorbalığa maruz kalmalarının, cinsiyet, anne-baba eğitimi, sosyoekonomik düzey ve empati eğilimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Güzel, H. ve Tüfekci, A. (2021). Okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların baba çocuk ilişkileri ve babalık rolü algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Gaziantep ili örneği. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 2021, 11(2), 463-489.
- Haan, A. D., Deković, M. and Prinzie, P. (2012). Longitudinal impact of parental and adolescent personality on parenting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(1), 189.
- Hair Jr, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., Sarstedt, M., Danks, N. P., Ray, S. (2021). *Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) using R: A workbook*. Springer Press.
- Hajkhodadadi, D., Etemadi, O., Abedi, M. R., Jazayeri, R. (2021). Father involvement: the role of marital adjustment, mother-adolescent relationship quality and father's level of education. *Journal of Psychological Achievements*, 28(1), 241-262.
- Hamiden Karaca, N., Kaya, Ü. Ü., Can, M. (2020). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre baba-çocuk ilişkisi ve akran oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *E-Kafkas Journal of Educational Research*(6. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi Özel Sayısı), 33-41.
- Hawkins, A. J., Bradford, K. P., Palkovitz, R., Christiansen, S. L., Day, R. D., Call, V. R. A. (2002). The Inventory of Father Involvement: A pilot study of a new measure of father involvement. *The Journal of Men's Studies*, 10(2), 183-196.
- Hayes, A. F. (2022) *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis, third edition: a regression-based approach*. Guilford Press.

- Haymes, M., Green, L., Quinto, R. (1984). Maslow's hierarchy, moral development, and prosocial behavioral skills within a child psychiatric population. *Motivation and emotion*, 8(1), 23-31.
- Hemmeter, M. L., Santos, R. M., Ostrosky, M. M. (2008). Preparing early childhood educators to address young children's social-emotional development and challenging behavior: A survey of higher education programs in nine states. *Journal of Early Intervention*, 30(4), 321-340.
- Hennigar, A., Cabrera, N. J., Chen, Y. (2020). The role of fathers and their young children's social development. In *Handbook of Fathers and Child Development* (pp. 339-355). Springer, Cham.
- Herbert, S. D., Harvey, E. A., Lugo-Candelas, C. I., Breaux, R. P. (2013). Early fathering as a predictor of later psychosocial functioning among preschool children with behavior problems. *Journal of abnormal child psychology*, 41(5), 691-703.
- Horzum, M. B., Ayas, T., Padır, M. A. (2017). Beş faktör kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 398-408.
- Howes, C. and Matheson, C. (1992). Contextual constraints on the concordance of mother-child and teacher-child relationship. In R. Pianta (Ed.), *New directions for child development: Beyond the parent: The role of other adults in children's lives* (pp. 25-40). Jossey-Bass.
- Hubbard, J. A. and Coie, J. D. (1994). Emotional correlates of social competence in children's peer relationships. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(1), 1-20.
- Islam, M. M. and Khan, M. N. (2022). Early childhood development and its association with maternal parity. *Child: Care, Health and Development*.
- Işık, E. (2021). Erken çocuklukta görülen davranış problemlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), 183-226.
- Işık, E. ve Demircioğlu, H. (2022). Examining the effects of the parenting program on preschool children's behavioral problems. *Child & Family Behavior Therapy*, 44(2), 89-112.

- İnanç, L., Altıntaş, M., Barış, T. (2017). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile kişilik yapıları arasındaki ilişki. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1731-1745.
- İnceoğlu, S. ve Arnas, Y. (2020). Intergenerational fatherhood and father-child relationship. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(48), 687- 714.
- Jackson, A. P. and Scheines, R. (2005). Single mothers' self-efficacy, parenting in the home environment, and children's development in a two-wave study. *Social Work Research*, 29(1), 7-20.
- Jayakody, R. and Kalil, A. (2002). Social fathering in low-income, African American families with preschool children. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 504-516.
- Jeon, S. and Neppl, T. K. (2019). Economic pressure, parent positivity, positive parenting, and child social competence. *Journal of Child and Family Studies*, 28(5), 1402-1412.
- Jessee, V. and Adamsons, K. (2018). Father involvement and father-child relationship quality: An intergenerational perspective. *Parenting*, 18(1), 28-44.
- Joo, Y. S. and Lee, W. K. (2022). Impact of COVID-19-related stress on preschool children's internalizing and externalizing problem behaviors: The indirect effect of mother's depression and parenting behavior. *Child Indicators Research*, 1-21.
- Jia, R., Kotila, L. E., Schoppe-Sullivan, S. J. (2012). Transactional relations between father involvement and preschoolers' socioemotional adjustment. *Journal of Family Psychology*, 26(6), 848.
- Johns, S. E. (2013). *Childhood externalizing behavior problems, maternal depression, and father involvement in low-income african american families* (Order No. 1548045). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1467530946).
- Johnson, D. R., White, L. K., Edwards, J. N., Booth, A. (1986). Dimensions of marital quality: Toward methodological and conceptual refinement. *Journal of Family Issues*, 7(1), 31-49.

- Jones, D. E., Greenberg, M. ve Crowley, M. (2015). Early social-emotional functioning and public health: The relationship between kindergarten social competence and future wellness. *American Journal of Public Health*, 105(11), 2283-2290.
- Jones, S. M., Zaslow, M., Darling-Churchill, K. E., & Halle, T. G. (2016). Assessing early childhood social and emotional development: Key conceptual and measurement issues. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 42-48.
- Kafalı, M. S. (2021). *Akran zorbalık durumlarına göre ergenlerin algıladıkları babalık rollerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Biruni Üniversitesi, İstanbul.
- Kalil, A., Ziol-Guest, K. M., Coley, R. L. (2005). Perceptions of father involvement patterns in teenage-mother families: Predictors and links to mothers' psychological adjustment. *Family Relations*, 54(2), 197-211.
- Kalmijn, M. (1999). Father Involvement in Childrearing and the Perceived Stability of Marriage. *Journal of Marriage and Family*, 61(2), 409-421.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 4(14), 33-38.
- Kapkıran, N. A., İvrendi, A. B., Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(19), 19-27.
- Karabulut, H. (2017). Ergenlik döneminde çocuğu olan babaların baba katılımı ve eş destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 37(2), 1-17.
- Karabulut, H. ve Şendil, G. (2018). Okul öncesi dönemdeki baba katılımının ebeveyn tutumlarına göre incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 143-154.
- Karasar, N. (2012) *Bilimsel araştırma yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Karayılmaz, S. (2020). *Kırsal kesimden babaların babalık rolü algısı ile çocuk bakım uygulamalarına katılımları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

- Kaya, A. G. ve Buğa, A. (2021). Anne babaların ebeveyn davranışlarının ve evlilik doyumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(51), 371-410.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- King, V. and Sobolewski, J. M. (2006). Nonresident fathers' contributions to adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family*, 68(3), 537-557.
- Kindsvatter, A. and Desmond, K. J. (2013). Addressing parent-child conflict: Attachment-based interventions with parents. *Journal of Counseling & Development*, 91(1), 105-112.
- Kocabey Yıldız, B. ve Sezgin, E. (2022). Examining the effect of parents' interaction behaviors on the father-child relationship. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(49), 29-55.
- Kochanska, G., Friesenborg, A. E., Lange, L. A. ve Martel, M. M. (2004). Parents' personality and infants' temperament as contributors to their emerging relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(5), 744-759.
- Kouros, C. D., Papp, L. M., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M. (2014). Spillover between marital quality and parent-child relationship quality: parental depressive symptoms as moderators. *J Fam Psychol*, 28(3), 315-325.
- Krajenka, C. B. (2018). *Examining the relationship between the big five personality traits and social desirability*. (Publication Number 10624458). ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Kramer, T. J., Caldarella, P., Christensen, L., Shatzer, R. H. (2010). Social and emotional learning in the kindergarten classroom: Evaluation of the strong start curriculum. *Early Childhood Education Journal*, 37(4), 303-309.
- Kroll, M. E., Carson, C., Redshaw, M., Quigley, M. A. (2016). Early father involvement and subsequent child behaviour at ages 3, 5 and 7 years: Prospective analysis of the UK millennium cohort study. *PloS one*, 11(9), e0162339.
- Kuruçırak, Ş. (2010). *4-12 aylık bebeği olan babaların, babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Kuruku, E. ve Aloho, D. M. (2018). Influence of personality type on marital and sexual satisfaction among married couples in Makurdi metropolis, Benue state, Nigeria. *Gender and Behaviour*, 16(3), 12190-12199.
- Kuzu Jafari, K. (2021). *Erken çocukluk dönemindeki çocukların zeka düzeyleri ve sosyal becerileri ile ailelerin ebeveynlik ve dijital ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kuzucu Y. (1999). *Babalarıyla çatışma düzeyi yüksek ve düşük olan ergenlerin ve babaların babalık rolüne ilişkin algılarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-89.
- Küçükturan, G. ve Keleş, S. (2017). Sosyal duygusal gelişim. In A. K. Akyol (Ed.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I* (pp. 319-351). Anı Yayıncılık.
- Kwok, S. Y., and Li, B. K. (2015). A mediation model of father involvement with preschool children in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 122(3), 905-923.
- Ladd, G. (2000). The fourth R: Relationships as risks and resources following children's transition to school. *American Educational Research Association Division E Newsletter*, 19(1), 7.
- LaFreniere P.J. ve Dumas J. E. (1996) Social competence and behavior evaluation in children ages 3 to 6 years: The short form (SCBE-30). *Psychological Assessment*, 8, 369-377.
- Lafreniere, P. J., Provost, M. A., Dubeau, D. (1992). From an insecure base: Parent-child relations and internalizing behaviour in the pre-school. *Early Development and Parenting*, 1(3), 137-148.
- Lahey, B. B. (2009). Public health significance of neuroticism. *American Psychologist*, 64, 241-256.
- Lamb, M. E. (1975). Fathers: Forgotten contributors to child development. *Human development*, 18(4), 245-266.
- Lamb, M. E. (1977). Father-infant and mother-infant interaction in the first year of life. *Child development*, 167-181.

- Lamb, M. E. (2000). The History of research on father involvement. *Marriage & Family Review*, 29(2-3), 23-42.
- Lamb, M. E. (2010). How do fathers influence children's development? Let me count the ways. . In M. E. Lamb (Ed.), *The role of father in child development*, (pp.1-26.) New York: John Willey.
- Lamb, M. E. and Lewis, C. (2010). The development and significance of father-child relationships in two-parent families. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of father in child development*. (pp. 58-93). New York: John Willey.
- Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L., Levine, J. A. (1987). A biosocial perspective on paternal behavior and involvement. In J. B. Lancaster, J. Altmann, A. S. Rossi, & L. R.
- Lamb, M., Pleck, J., Charnov, E., Levine, J. (1985). Paternal behavior in humans. *Integrative and Comparative Biology*, 25.
- Lecompte, V., Moss, E., Cyr, C., Pascuzzo, K. (2014). Preschool attachment, self-esteem and the development of preadolescent anxiety and depressive symptoms. *Attachment & Human Development*, 16(3), 242-260.
- Lee, S. J., Pace, G. T., Lee, J. Y., Knauer, H. (2018). The association of fathers' parental warmth and parenting stress to child behavior problems. *Children and Youth Services Review*, 91, 1-10.
- Leidy, M. S., Parke, R. D., Cladis, M., Coltrane, S., Duffy, S. (2009). Positive Marital Quality, Acculturative Stress, and Child Outcomes Among Mexican Americans. *Journal of Marriage and Family*, 71(4), 833-847.
- Leidy, M. S., Schofield, T. J., Parke, R. D. (2013). Fathers' contributions to children's social development. In N. J. Cabrera ve C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp. 151-167). Routledge.
- Leidy, M. S., Schofield, T. J., Parke, R. D. (2013). Fathers' contributions to children's
- Levy-Shiff, R. (1994). Individual and contextual correlates of marital change across the transition to parenthood. *Developmental Psychology*, 30(4), 591-601.
- Lewis, C., & Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: The evidence from two-parent families. *European Journal of Psychology of Education*, 18(2), 211-228
- Liebert, R. M., Wicks-Nelson, R., Kail, R. V. (1986). *Developmental psychology*. Prentice-Hall.

- Lillvist, A., Sandberg, A., Björck-Åkesson, E., Granlund, M. (2009). The construct of social competence-how preschool teachers define social competence in young children. *International Journal of Early Childhood*, 41(1), 51-68.
- Lindsey, E. W., Colwell, M. J., Frabutt, J. M., MacKinnon-Lewis, C. (2006). Family conflict in divorced and non-divorced families: Potential consequences for boys' friendship status and friendship quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23(1), 45-63.
- Liu, C., Wu, X., Zou, S. (2016). Parents' relative socioeconomic status and paternal involvement in Chinese families: The mediating role of coparenting. *Frontiers in Psychology*, 7, 940.
- Liu, J. (2004). Childhood externalizing behavior: Theory and implications. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 17(3), 93-103.
- Liu, Y., Dittman, C. K., Guo, M., Morawska, A., Haslam, D. (2021). Influence of father involvement, fathering practices and father-child relationships on children in Mainland China. *Journal of Child and Family Studies*, 30(8), 1858-1870.
- Lopez-Tamayo, R., LaVome Robinson, W., Lambert, S. F., Jason, L. A., Ialongo, N. S. (2016). Parental monitoring, association with externalized behavior, and academic outcomes in urban African-American youth: A moderated mediation analysis. *American Journal of Community Psychology*, 57(3-4), 366-379.
- Lynch, S. A. and Simpson, C. G. (2010). Social skills: Laying the foundation for success. *Dimensions of Early Childhood*, 38(2), 3-11.
- Maccoby, E. E. (1994). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. In R. D. Parke, P. A. Ornstein, J. J. Rieser, & C. Zahn-Waxler (Eds.), *A century of developmental psychology* (pp. 589–615). American Psychological Association.
- MacDonald, K. ve Parke, R. D. (1984). Bridging the gap: Parent-child play interaction and peer interactive competence. *Child Development*, 55(4), 1265-1277.
- Makusha, T., Richter, L., Knight, L., Heidi Van Rooyen, P., Bhana, D. (2013). "The good and the bad?" Childhood experiences with fathers and their influence on women's expectations and men's experiences of fathering in rural Kwazulu-Natal, South Africa. *Fathering*, 11(2), 138.

- Malakar, P. (2021). A Study on the Impact of Parent-child Relationship and Socioeconomic Status on Problem Behaviour among Children. *Journal of Pharmaceutical Research International*, 33(58B), 541-549.
- Margines, E. Y. (2011). *Personality Factor Interactions in Relationship Satisfaction* (Publication Number 3474202). ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Marsiglio, W. and Pleck, J. H. (2005). Fatherhood and masculinities. In S. Michael, et al. (Eds.), *The handbook of studies on men and masculinities* (pp. 249–269). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Marsiglio, W., Roy, K., Fox, G. L. (2005). *Situated fathering: A focus on physical and social spaces*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Maurer, T. W. (2007). Gender congruence and social mediation as influences on fathers' caregiving. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 5(3), 220-235.
- Maurer, T. W. ve Pleck, J. H. (2006). Fathers' caregiving and breadwinning: A gender congruence analysis. *Psychology of Men & Masculinity*, 7(2), 101-112.
- McBride , B. A., Brown , G. L., Bost , K. K., Shin , N., Vaughn , B., Korth, B. (2005). Paternal identity, maternal gatekeeping, and father involvement. *Family Relations*, 54(3), 360-372.
- McBride, B. A. And Mills, G. (1993). A comparison of mother and father involvement with their preschool age children. *Early Childhood Research Quarterly*, 8(4), 457-477.
- McBride, B. A. and Rane, T. R. (1997). Role identity, role investments, and paternal involvement: Implications for parenting programs for men. *Early Childhood Research Quarterly*, 12(2), 173-197.
- McCoy, D. C., Connors, M. C., Morris, P. A., Yoshikawa, H., Friedman-Krauss, A. H. (2015). Neighborhood economic disadvantage and children's cognitive and socialemotional development: Exploring Head Start classroom quality as a mediating mechanism. *Early Childhood Research Quarterly*, 32, 150-159.
- McCoy, K., Cummings, E. M., Davies, P. T. (2009). Constructive and destructive marital conflict, emotional security and children's prosocial behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(3), 270-279.
- McCrae, R. R. and Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective*. Guilford Press.

- McDowell, D. J. and Parke, R. D. (2009). Parental correlates of children's peer relations: An empirical test of a tripartite model. *Developmental Psychology*, 45, 224-235.
- McWayne, C. and Cheung, K. (2009). A picture of strength: Preschool competencies mediate the effects of early behavior problems on later academic and social adjustment for Head Start children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(3), 273-285.
- Mervielde, I. and De Pauw, S. S. (2012). Models of child temperament. In M. Zentner & R. L. Shiner (Eds), *Handbook of temperament*, 21-40.
- Meydan, C.H. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Meyers, S. A. (1993). Adapting parent-education programs to meet the needs of fathers: An ecological perspective. *Family Relations*, 42, 447-452.
- Mezulis, A. H., Hyde, J. S., Clark, R. (2004). Father involvement moderates the effect of maternal depression during a child's infancy on child behavior problems in kindergarten. *Journal of family Psychology*, 18(4), 575.
- Miller, P. H. (2009). *Theories of developmental psychology*. Worth Publishers, New York.
- Mischel, W., Shoda, Y., Peake, P. K. (1988). The nature of adolescent competencies predicted by preschool delay of gratification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(4), 687.
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., Houts, R., Poulton, R., Roberts, B. W., Ross, S., Sears, M. R., Thomson, W. M. ve Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(7), 2693-2698.
- Moluz, E. (2022). *Okul öncesi eğitimde baba katılımı: baba-çocuk ortaklığına yönelik deneyimlerin durum çalışması ile betimlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Moore, J. E., Cooper, B. R., Domitrovich, C. E., Morgan, N. R., Cleveland, M. J., Shah, H., Greenberg, M. T. (2015). The effects of exposure to an enhanced preschool

- program on the social-emotional functioning of at-risk children. *Early Childhood Research Quarterly*, 32, 127-138.
- Morgan, A., Nutbrown, C., Hannon, P. (2009). Fathers' involvement in young children's literacy development: implications for family literacy programmes. *British Educational Research Journal*, 35(2), 167-185.
- Mott, F. L. (1994). Sons, daughters and fathers' absence: Differentials in father-leaving probabilities and in home environments. *Journal of family issues*, 15(1), 97-128.
- Mucuk, Y. K. (2020). 60-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları, çocukların ahlaki ve sosyal kural algıları ile oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul.
- New, R. S. and Cochran, M. (Eds.). (2007). *Early childhood education: An international encyclopedia* (Vol. 4). Greenwood Publishing Group.
- NICHD Early Child Care Research Network. (2002). Early child care and children's development prior to school entry: Results from the NICHD Study of Early Child Care. *American Educational Research Journal*, 39(1), 133-164.
- Nixon, E., Greene, S., Hogan, D. M. (2012). Negotiating relationships in single-mother households: Perspectives of children and mothers. *Family Relations*, 61(1), 142-156.
- Nurhayati, S. R., Faturochman, F., Helmi, A. F. (2019). Marital quality: A conceptual review. *Buletin Psikologi*, 27(2), 109-124.
- O'Connor, E. and McCartney, K. (2006). Testing associations between young children's relationships with mothers and teachers. *Journal of Educational Psychology*, 98(1), 87-98.
- Okorn, A., Verhoeven, M., Van Baar, A. (2022). The importance of mothers' and fathers' positive parenting for toddlers' and preschoolers' social-emotional adjustment. *Parenting*, 22(2), 128-151.
- Oh, K. J., Lee, S., Park, S. H. (2011). The effects of marital conflict on korean children's appraisal of conflict and psychological adjustment. *Journal of Child and Family Studies*, 20(4), 444-451.

- Olson, S. L. and Rosenblum, K. (1998). Preschool antecedents of internalizing problems in children beginning school: The role of social maladaptation. *Early Education and Development*, 9(2), 117-129.
- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 43-62.
- Özdemir, A. F. (2018). *Okul öncesi eğitim alan 66-72 aylık çocukların baba katılımı ile erken dönem matematik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özgündüz, Ö. (2015). *Baba katılımı eğitim programının baba katılımına ve okul öncesi çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özkan, K. ve Bartan, M. (2020). Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarda bağlanma ve anne-baba-çocuk ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (41), 101-118.
- Özkan, T. (2014). *Çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden babalara uygulanan baba katılım programının baba-çocuk ilişkisi üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyürek, A., Şalcı, O., Mamiyev, D., Çekiç, İ., Sağlam, C., Nazlı, B. (2018). Okul öncesi eğitimde baba katılımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 613-631.
- Palkovitz, R. (2002). Involved fathering and child development: Advancing our understanding of good fathering. In N.J. Cabrera and C.S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Handbook of father involvement* (pp. 134-155). Routledge.
- Palkovitz, R. (2019). Expanding our focus from father involvement to father-child relationship quality. *Journal of Family Theory & Review*, 11(4), 576-591.
- Pallant, J. (2016). *SPSS kullanma kılavuzu* (Çev. Sibel, Balcı ve Berat, Ahi.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Panula, V., Junttila, N., Aromaa, M., Rautava, P., Räihä, H. (2020). Parental psychosocial well-being as a predictor of the social competence of a child. *Journal of child and family studies*, 29(11), 3004-3019.
- Parke, R. D. (2008). Father involvement. *Marriage & Family Review*, 29(2-3), 43-58.

- Parke, R. D. and Buriel, R. (2006). Socialization in the family: Ecological and ethnic perspectives. In W. Damon & R. M. Lerner (Series Eds.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (429-504). New York: Wiley.
- Parker, J. G. and Asher, S. R. (1987). Peer relations and later personal adjustment: Are low-accepted children at risk?. *Psychological Bulletin*, 102(3), 357.
- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., Ramsey, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44(2), 329-335.
- Pedro, M. F., Ribeiro, T., Shelton, K. H. (2012). Marital satisfaction and partners' parenting practices: the mediating role of coparenting behavior. *Journal of Family Psychology*, 26(4), 509.
- Pekel-Uludağlı, N. (2019). Are uninvolved fathers really incompetent and unsatisfied? Testing the mediator role of father involvement from fathers' perspectives. *European Journal of Developmental Psychology*, 16(5), 538-551.
- Pereira, A. I., Muris, P., Mendonça, D., Barros, L., Goes, A. R., Marques, T. (2016). Parental involvement in cognitive-behavioral intervention for anxious children: Parents' in-session and out-session activities and their relationship with treatment outcome. *Child Psychiatry & Human Development*, 47(1), 113-123.
- Perry, D. F., Kaufmann, R. K., Knitzer, J. (2007). Building bridges: Linking services, strategies, and systems for young children and their families. In *Social and emotional health in early childhood: Building bridges between services and systems*. (pp. 3-11). Paul H. Brookes Publishing Co.
- Peters, B. and Ehrenberg, M. F. (2008). The influence of parental separation and divorce on father-child relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 49(1-2), 78-109.
- Phares, V., Fields, S., Kamboukos, D., Lopez, E. (2005, November). Still looking for Poppa. *American Psychologist*, pp. 735-736.
- Phillips-Hing, C. D. (2008). *Parent-child interactions: contributions to the development of social competence in preschoolers*. Doctoral dissertation, Dept. of Psychology-Simon Fraser University, Canada.
- Pianta, R. C. (1992). *Child Parent Relationship Scale*, Unpublished measure, University of Virginia.

- Piskernik, B., & Ahnert, L. (2019). What does it mean when fathers are involved in parenting. *Advancing research and measurement on fathering and children's development. Monographs of the Society of Research in Child Development*, 84(1), 64-78.
- Pleck, E. and Pleck, J. (1997). Fatherhood ideals in the United States: Historical dimensions. In M. E. Lamb (Ed.), *The father's role in child development*.
- Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement: revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of father in child development*. (pp. 58-93). New York: John Willey.
- Poortman, A. R. and Van Der Lippe, T. (2009). Attitudes Toward Housework and Child Care and the Gendered Division of Labor. *Journal of Marriage and Family*, 71(3), 526-541.
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W. (2005). Parent and child personality traits and children's externalizing problem behavior from age 4 to 9 years: A cohort-sequential latent growth curve analysis. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 335-366.
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquiere, P., Colpin, H. (2005). Direct and indirect relationships between parental personality and externalising behaviour: The role of negative parenting. *Psychologica Belgica*, 45(2), 123-145.
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., Colpin, H. (2004). Parent and child personality characteristics as predictors of negative discipline and externalizing problem behaviour in children. *European Journal of Personality*, 18(2), 73-102.
- Prinzle, P., Stams, G. J. J. M., Dekovic, M., Reijntjes, A. H. A., Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 351-362.
- Rahkar Farshi, M., Valizadeh, L., Zamanzadeh, V., Rssouli, M., Lopez, V., Cleary, M. (2018). Perceptions of Iranian parents towards the paternal role in raising adolescent children. *Nursing & Health Sciences*, 20(4), 479-485.

- Raikes, H. A., Robinson, J. L., Bradley, R. H., Raikes, H. H., Ayoub, C. C. (2007). Developmental trends in self-regulation among low-income toddlers. *Social Development*, 16(1), 128-149.
- Ramchandani, P. G., Domoney, J., Sethna, V., Psychogiou, L., Vlachos, H., & Murray, L. (2013). Do early father–infant interactions predict the onset of externalising behaviours in young children? Findings from a longitudinal cohort study. *Journal of child psychology and psychiatry*, 54(1), 56-64.
- Rammstedt, B. and John, O. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the Big Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 203-212
- Rane, T. R. and McBride, B. A. (2000). Identity Theory as a Guide to Understanding Fathers' Involvement With Their Children. *Journal of Family Issues*, 21(3), 347-366.
- Raskin, M., Fosse, N. E., Easterbrooks, M. A. (2015). Influence of mother's depression on her reports of father involvement and child behavioral problems: A latent state-trait approach. *Infant mental health journal*, 36(1), 88-103.
- Rauf, A. ve Bakar, K. (2019). Effects of play on the social development of preschool children. *Creative Education*, 10, 2640-2648.
- Raver, C. C. and Zigler, E. F. (1997). Social competence: An untapped dimension in evaluating head start's success. *Early Childhood Research Quarterly*, 12(4), 363-385.
- Rea-Sandin, G., Vasquez-O'Brien, T. C., Lemery-Chalfant, K. (2020). The protective role of parent positive personality and emotional availability in toddler problem behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 66(3), 227-251.
- Robinson, C. D. (2009). *Preschool to kindergarten: The role of preschool social competence in the transition to kindergarten* (Publication Number 1470108). ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Roger Mills-Koonce, W., Willoughby, M. T., Zvara, B., Barnett, M., Gustafsson, H., Cox, M. J. (2015). Mothers' and fathers' sensitivity and children's cognitive development in low-income, rural families. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 38, 1-10.

- Roggman, L. A., Boyce, L., Cook, G. A., Christiansen, K., Jones, D. (2007). Playing with daddy: Social toy play, early head start, and developmental outcomes. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 2(1), 83.
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 6(1), 111-135.
- Rubin, K. H. ve Rose-Krasnor, L. (1992). Interpersonal problem solving and social competence in children. In V. B. Van Hasselt ve M. Hersen (Eds.), *Handbook of Social Development: A Lifespan Perspective* (pp. 283-323). Springer US.
- Rudd, J. E., Vogl-Bauer, S., Dobos, J. A., Beatty, M. J., Valencic, K. M. (1998). Interactive effects of parents' trait verbal aggressiveness and situational frustration on parents' self-reported anger. *Communication Quarterly*, 46(1), 1-11.
- Rudelli, N., Straccia, C. ve Petitpierre, G. (2021). Fathers of children with autism spectrum disorder: Their perceptions of paternal role a predictor of caregiving satisfaction, self-efficacy and burden. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 83.
- Russell, G. and Radojevic, M. (1992). The changing role of fathers? Current understandings and future directions for research and practice. *Infant Mental Health Journal*, 13(4), 296-311.
- Sabol, T. J. ve Pianta, R. C. (2012). Recent trends in research on teacher-child relationships. *Attachment & Human Development*, 14(3), 213-231.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler eğitimi programının sosyal beceri kazanımına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Stallard, P. (1993). The behaviour of 3-year-old children: prevalence and parental perception of problem behaviour: a research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34(3), 413-421.
- Savi, F. (2008). *12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Sayre, J. M., Pianta, R. C., Marvin, R. S., Saft, E. W. (2001). Mothers' Representations of Relationships With Their Children: Relations With Mother Characteristics and Feeding Sensitivity. *Journal of Pediatric Psychology*, 26(6), 375-384.
- Scaramella, L. V. ve Leve, L. D. (2004). Clarifying parent–child reciprocities during early childhood: The early childhood coercion model. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 7(2), 89-107.
- Schofield, T. J., Conger, R. D., Conger, K. J., Martin, M. J., Brody, G., Simons, R., Cutrona, C. (2012). Neighborhood disorder and children's antisocial behavior: The protective effect of family support among Mexican American and African American Families. *American Journal of Community Psychology*, 50(1-2), 101-113.
- Schofield, T. J., Conger, R. D., Donnellan, M. B., Jochem, R., Widaman, K. F., Conger, K. J. (2012). Parent personality and positive parenting as predictors of positive adolescent personality development over time. *Merrill-Palmer*, 58(2), 255.
- Schudlich, T. D. D. R., Shamir, H., Cummings, E. M. (2004). Marital conflict, children's representations of family relationships, and children's dispositions towards peer conflict strategies. *Social Development*, 13(2), 171-192.
- Schwartz, D., McFadyen-Ketchum, S., Dodge, K. A., Pettit, G. S., Bates, J. E. (1999). Early behavior problems as a predictor of later peer group victimization: Moderators and mediators in the pathways of social risk. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27(3), 191-201.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., Yaşa, S. (2007). Bazı kişisel özelliklerine göre okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(18), 425 - 438.
- Shaw, D. S., Bell, R. Q., Gilliom, M. (2000). A truly early starter model of antisocial behavior revisited. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 3(3), 155-172.
- Shelton, L. (2018). *The Bronfenbrenner primer: A guide to develecology*. Routledge Publishing, New York.
- Sherrod (Eds.), *Parenting across the lifespan: Biosocial dimensions* (pp. 111–142). New York: Aldine de Gruyter.
- Sımsıkı, H. ve Şendil, G. (2014). Baba Katılım Ölçeği'nin (BAKÖ) Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (49), 104-123.

- Simonelli, A., Parolin, M., Sacchi, C., De Palo, F., & Vieno, A. (2016). The role of father involvement and marital satisfaction in the development of family interactive abilities: A multilevel approach. *Frontiers in psychology*, 7, 1725.
- Smetana, J. G. (2008). "It's 10 o'clock: Do you know where your children are?" recent advances in understanding parental monitoring and adolescents' information management. *Child Development Perspectives*, 2(1), 19-25.
- Solak Arabacı, M. (2018). *5-6 Yaş Grubu Çocukların Ebeveynleri ve Akranlarıyla İlişkileri ile Ebeveynlerinin Evlilik Yaşam Doyumlarının İncelenmesi* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sop, A. (2016). *Ebeveyn Tutumları, Davranış Problemleri ve Okula Hazır Bulunuşluk Arasındaki İlişkinin Öz Düzenlemenin Aracılık Etkisi ile İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- St George, J., Fletcher, R., Palazzi, K. (2017). Comparing fathers' physical and toy play and links to child behaviour: an exploratory study. *Infant and Child Development*, 26(1), e1958.
- Stewart, S. D. (2003). Nonresident parenting and adolescent adjustment: The quality of nonresident father-child interaction. *Journal of Family Issues*, 24(2), 217-244.
- Stocker, C. M. ve Youngblade, L. (1999). Marital conflict and parental hostility: Links with children's sibling and peer relationships. *Journal of Family Psychology*, 13(4), 598-609.
- Stokes, J. E. (2017). *What's love got to do with it? Marital quality and mental health in older age*. (Publication Number 10260365). ProQuest Dissertations & Theses Global. Ann Arbor.
- Strauss, R. and Goldberg, W. A. (1999). Self and possible selves during the transition to fatherhood. *Journal of Family Psychology*, 13(2), 244-259.
- Strayer, F. F. and Santos, A. J. (1996). Affiliative structures in preschool peer groups. *Social Development*, 5(2), 117-130.
- Stryker, S. and Serpe, R. T. (1994). Identity salience and psychological centrality: Equivalent, overlapping, or complementary concepts? *Social Psychology Quarterly*, 57(1), 16-35.

- Su, C. (2011). *Father involvement over the early years and child developmental outcomes at preschool and fifth grade* (Order No. 1499818). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (896960441).
- Şahin, F. T. ve Özbey, S. (2009). Okul öncesi eğitim programlarında uygulanan aile katılım çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 30-39.
- Şahin, H. ve Demiriz, S. (2014). Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 273-294.
- Şalcı, O. (2020). *Baba destek eğitim programının babalık rolü algısına ve okul öncesi eğitim alan çocukların oyun becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Şencan, H. ve Fidan, Y. (2020). Likert verilerinin kullanıldığı keşfedici faktör analizlerinde normallik varsayımı ve faktör çıkarma üzerindeki etkisinin Spss, Factor ve Prelis yazılımlarıyla sınanması. *Business and Management Studies: An International Journal*, 8(1), 640-687.
- Takahashi, F. and Honda, H. (2021). Prevalence of clinical-level emotional/behavioral problems in schoolchildren during the coronavirus disease 2019 pandemic in Japan: A prospective cohort study. *JCPP Advances*, 1(1).
- Taşkın, N. (2011). Çocukların gelişiminde katkıları unutulmalar: babalar. *Eğitime Bakış Dergisi*, Yıl, 7, 43-47.
- Taşkın, N. ve Erkan, N. (2009). The influence of father education programs on the levels of father involvement with children: An experimental study. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009(37), 136 - 148.
- Tao, S., Lau, E. Y., Hong, H. (2022). Parents' Orientation to Emotion, Children's Emotion Regulation and Internalizing Behavior: A Longitudinal Mediation Model. *Journal of Child and Family Studies*, 1-12.
- Teker, Y. T. (2019). *5-6 yaş grubu okul öncesi eğitim alan çocukların baba ilgi düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Telli, A. A. ve Özkan, H. (2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(2), 127-134.
- Tian, W., Wang, F., Wang, M. (2022). Parental marital quality and children's depression in China: The different mediating roles of parental psychological aggression and corporal punishment. *Journal of Family Violence*, 1-11.
- Torres, N., Verissimo, M., Monteiro, L., Ribeiro, O., Santos, A. J. (2014). Domains of father involvement, social competence and problem behavior in preschool children. *Journal of Family Studies*, 20(3), 188-203.
- Tremblay, S. and Pierce, T. (2011). Perceptions of fatherhood: Longitudinal reciprocal associations within the couple. *Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement*, 43(2), 99-110.
- Trentacosta, C. J., Hyde, L. W., Shaw, D. S., Dishion, T. J., Gardner, F., Wilson, M. (2008). The relations among cumulative risk, parenting, and behavior problems during early childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(11), 1211-1219.
- Trout, A. L., Nordness, P. D., Pierce, C. D., Epstein, M. H. (2003). Research on the academic status of children with emotional and behavioral disorders: A review of the literature from 1961 to 2000. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 11(4), 198-210.
- Trumello, C., Bramanti, S. M., Lombardi, L., Ricciardi, P., Morelli, M., Candelori, C., Crudele, M., Cattelino, E., Baiocco, R., Chirumbolo, A., Babore, A. (2021). COVID-19 and home confinement: A study on fathers, father-child relationships and child adjustment. *Child: Care, Health and Development*, 1-7.
- Tutku, C. ve Tezel, F. Ş. (2017). Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin 48-72 aylık çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2).
- Tuzgöl Dost, M., Aytaç, M., Uysal, N. K. (2019). Ebeveynlik biçiminin kişilik özellikleri, benlik saygısı ve yaşam doyumunu yordama gücü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1146-1165.

- Türkoğlu, D. ve Gültekin Akduman, G. (2016). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ile çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(03), 224-241.
- Uçar, S. (2018). *Father loss during early childhood*. Unpublished Master's thesis, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Uludağı, N. P. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70-88.
- Urizar, G. G. And Muñoz, R. F. (2022). Role of maternal depression on child development: a prospective analysis from pregnancy to early childhood. *Child Psychiatry & Human Development*, 53(3), 502-514.
- Ünal, F. ve Kök, E. E. (2015). The opinions of parents who have children between the ages of 0-6 about fatherhood role. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1142-1153.
- Ünlü, B. (2020). *Çocukların duygu anlama becerilerinin babaların babalık rolü algıları ve duygu sosyalleştirme davranışları bağlamında incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Ünlü, Ş. (2010). *Being fathered and being a father: Examination of the general pattern of Turkish fathers' and their own fathers' involvement level for children between the ages of 0-8*. Unpublished Master Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- Van Leeuwen, K. (2004). *Parenting and personality as predictors of child and adolescent internalizing and externalizing problem behavior*. Unpublished doctoral dissertation, Ghent University, Ghent, Belgium.
- Verissimo, M., Santos, A. J., Vaughn, B. E., Torres, N., Monteiro, L., Santos, O. (2011). Quality of attachment to father and mother and number of reciprocal friends. *Early Child Development and Care*, 181(1), 27-38.
- Verschuere, K. (2020). Attachment, self-esteem, and socio-emotional adjustment: There is more than just the mother. *Attachment & Human Development*, 22(1), 105-109.

- Verschueren, K. and Marcoen, A. (1999). Representation of self and socioemotional competence in kindergartners: Differential and combined effects of attachment to mother and father. *Child Development*, 70(1), 183-201.
- Volling, B. L. and Belsky, J. (1991). Multiple determinants of father involvement during infancy in dual-earner and single-earner families. *Journal of Marriage and Family*, 53(2), 461-474.
- Vollmer, R. L., Adamsons, K., Foster, J. S., Mobley, A. R. (2015). Investigating relationships between paternal perception of the role of the father and paternal feeding practices. *Journal of Child and Family Studies*, 24(12), 3734-3741.
- Wahyuningsih, H., Kusumaningrum, F. A., Novitasari, R. (2020). Parental marital quality and adolescent psychological well-being: A meta-analysis. *Cogent Psychology*, 7(1), 1-14.
- Walker, L. (2001). *Application of the integrative causal model of anti-social behaviour to the behaviour problems of pre-school children* (Order No. C814838). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304775060).
- Wang, L., Li, H., Dill, S.-E., Zhang, S., Rozelle, S. (2021). Does paternal involvement matter for early childhood development in rural China? *Applied Developmental Science*, 1-25.
- Waters, E. and Sroufe, L. A. (1983). Social competence as a developmental construct. *Developmental Review*, 3(1), 79-97.
- Wehby, J. H., Falk, K. B., Barton-Arwood, S., Lane, K. L., Cooley, C. (2003). The impact of comprehensive reading instruction on the academic and social behavior of students with emotional and behavioral disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 11(4), 225-238.
- West S.G., Finch J.F., Curran P. J. (1995). Structural equation models with nonnormal variables: Problems and remedies. In Editor: Rick Hoyle, *Structural equation modeling: Concept, issues, and applications*, Sage Publications, Thousand Oaks, page 56-75.
- White, A. (2022). *Psychological Distress of Spousal Caregivers of Older Adults: The Moderating Role of Marital Quality*. (Publication Number 29222750). ProQuest Dissertations & Theses Global.

- Witt, S. D. (2000). The influence of peers on children's socialization to gender roles. *Early Child Development and Care*, 162(1), 1-7.
- Woods, S. B., Priest, J. B., Signs, T. L., Maier, C. A. (2019). In sickness and in health: the longitudinal associations between marital dissatisfaction, depression and spousal health. *Journal of Family Therapy*, 41(1), 102-125.
- Yagan Güder, S. ve Ata, S. (2018). Father involvement, gender perception and children's gender stereotypes. *Universal Journal of Educational Research*, 6(8), 1637-1646.
- Yalçıntaş Sezgin, E. (2022). Baba-çocuk ilişkisinin 5-6 yaş grubu çocukların psikolojik dayanıklılıkları ve ebeveynlikte bilinçli farkındalıkları arasında ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 17(2), 273-298.
- Yanbak, M. Ö. (2019). *Okul öncesi eğitime devam eden çocukların öz düzenleme becerileri ile baba çocuk ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yang, H. J. (2010). *Perceptions of paternal involvement with preschoolers in Korean families: Relationships to teachers' assessments of children's social skills*. Doctoral dissertation, Syracuse University.
- Yardım, E. (2019). *Ebeveynlerin kişilik özellikleri ve ebeveynlik tutumlarının çocuklarının iletişim becerileri ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Aile özellikleri ile okul öncesi eğitime devam eden çocukların problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22 (2), 70-108.
- Yates, T., Ostrosky, M. M., Cheatham, G. A., Fetting, A., Shaffer, L., Santos, R. M. (2008). Research synthesis on screening and assessing social-emotional competence. *The Center on the Social and Emotional Foundations for Early Learning*, 1-19.
- Yavuz Konokman, G. ve Yokuş, G. (2016). Ebeveynlerin okul öncesi eğitime katılım düzeylerine ilişkin algıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35).
- Yavuzer, H. (2018). *Çocuk eğitimi el kitabı (38. Basım)*. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2019). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna çocuk psikolojisi (43. Basım)*. Remzi Kitabevi.

- Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davis-Kean, P. E. and Hofferth, S. L. (2001), Children's time with fathers in intact families. *Journal of Marriage and Family*, 63, 136–154.
- Yoleri, S. (2022). Okul öncesi dönemde baba katılımını etkileyen değişkenlerin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1-9.
- Yoon, S., Bellamy, J. L., Kim, W., Yoon, D. (2018). Father Involvement and Behavior Problems among Preadolescents at Risk of Maltreatment. *Journal of Child and Family Studies*, 27(2), 494-504.
- Yörükoğlu, A. (2012). *Çocuk ruh sağlığı: Çocuğun kişilik gelişimi, yetiştirilmesi ve ruhsal sorunları*. Özgür Yayınları.
- Yuvacı, M. (2019). *Baba katılımı ile okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlik ve davranış problemleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 3(2), 297-328.
- Zhang, X. (2013). Bidirectional longitudinal relations between father–child relationships and Chinese children's social competence during early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 28(1), 83-93.
- Zhang, J., Liu, Y., & Hu, T. (2021). A meta-analysis of the relationship between father involvement and problem behaviour among preschool children. *Early Child Development and Care*, 191(11), 1802-1824.
- Ziv, Y., & Arbel, R. (2020). Parenting practices, aggressive response evaluation and decision, and social difficulties in kindergarten children: The role of fathers. *Aggressive Behavior*, 1-13.

EKLER

EK-1 Demografik Bilgi Formu

1-Çocuğun Yaşı:

2.Çocuğunuzun cinsiyeti

() Erkek () Kız

3-Babanın Yaşı:

4-Babanın öğrenim durumu:

1. () İlkokul mezunu	2. () Ortaokul/lise mezunu
3. () yüksekokul (2 yıllık)	4. () Yüksekokul(4 yıllık)/Fakülte mezunu
5. () Lisansüstü eğitim mezunu (master, doktora)	
6. () Okuma-Yazma bilmiyor	

5- Babanın Mesleği:

1. () İşçi	3. () Memur
2. () Çiftçi	4. () Esnaf/tüccar
5. () Diğer, yazınız. (.....)	

6-Ailenin Gelir Seviyesi: (Ailenin aylık hane gelirini TL cinsinden belirtiniz. Eğer oturduğunuz ev kendinizin ise muhtemel kira bedelini hane gelirine ekleyiniz.)

7- Çocuğunuzun sahip olduğu kardeş sayısı

1. () 1 Kardeş	2. () 2 Kardeş	3. () 3 Kardeş
4. () 4 Kardeş ve fazlası		

8- Çocuğunuzun doğum sırası

1. () 1. Çocuk	2. () 2. Çocuk	5. () Diğer
3. () 3. Çocuk	4. () 4. Çocuk	

9- Anne babanın evlilik durumları

1. () Birlikte yaşıyor, evli	2. () Ayrı yaşıyor, evli
3. () Boşanmış, çocuk ile ayrı yaşıyor	4. () Boşanmış, çocuk ile birlikte yaşıyor

10. Aile büyüklüğü

1. () Geniş Aile	2. () Çekirdek Aile

EK-2 Baba Katılımı Ölçeği Ölçek Kullanım İzni

23.04.2021 (Cum), 17:25
Selahattin SEMİZ

Tümünü yanıtla

Selahattin Bey merhaba,

Hocamız mailinizi onaylamıştı ve size ölçeği göndermiştik. Bizden bir izin yazısı mı talep ediyorsunuz, eğer üniversitenizin böyle bir prosedürü yoksa Hocamın daha önce size atmış olduğu mail ölçeği kullanabileceğiniz anlamına geliyor. Ancak bir izin yazısı talep ediyorsanız prosedür gereği, size bunu gönderebiliriz.

İyi çalışmalar dilerim,

Selahattin SEMİZ21 Nis 2021 Çar, 12:55 tarihinde şunu yazdı:
Sayın hocam,

Ölçeği inceledim. Doktora tezimde Ölçme aracı olarak kullanmak üzere izninizi rica ediyorum. Çalışm-11'nızda kolaylıklar dilerim.

Arş. Gör. Selahattin SEMİZ

Bu elektronik posta ve onunla iletilen bütün dosyalar sadece yukarıda isimleri belirtilen kişiler arasında özel haberleşme amacıyla taşınmakta olup gönderici tarafından alınması amaçlanan yetkili gerçek ya tüzel kişinin kullanımına aittir. Eğer bu elektronik posta size yanlışlıkla ulaşmışsa, elektronik postanın içeriğini açıklamaz, kopyalamaz, yinlendirmeniz ve kullanmanız kesinlikle yasaktır. Bu durum lütfen mesajı geri gönderiniz ve sisteminizden siliniz.

Bu mesajın içerdiği bilgilerin doğruluğu veya eksiksiz olduğu konusunda herhangi bir garanti vermemektedir. Bu nedenle bu bilgi ne şekilde okunsa olsun içeriğinden, iletilmesinden, alınmasından ve saklanmasıyla ilgili sorumluluk değildir. Bu mesajdaki görüşler yalnızca gönderen kişiye aittir ve görüşü yansıtmayabilir.

This electronic mail and any files transmitted with it are intended for the private use of the people named above. If you are not the intended recipient and received this message in error, forwarding, copying use of any of the information is strictly prohibited. Any dissemination or use of this information by a person other than the intended recipient is unauthorized and may be illegal. In this case, please immediately notify the sender and delete it from your system.

does not guarantee the accuracy or completeness of any information included in this message. Therefore, by any means is not responsible for the content of the message, and the transmission, reception, storage, and use of the information. The opinions expressed in this message only belong to the sender of it may not reflect the opinions of Anadolu University.

EK-3 Babalık Rolü Algı Ölçeği Ölçek Kullanım İzni

Re: Babalık Rolü Algı Ölçeği Kullanım İzni Hakkında

21.04.2021 (Çarş) 15:18

Kime: Selahattin SEMİZ

2 eklin (109 KB)

BABALIK ROLÜ ALGI ÖLÇEĞİ-.doc; BABALIK ROLÜ ALGI ÖLÇEĞİ-açıklamalar.doc;

Selahattin merhaba, ekte hem ölçek hem de ölçeğe ilgili bilgiler yer alıyor. Ben tezimde faktör analizi yapmamıştım. Bu ciddi bir eksiklik olduğu için bunu kullanırlara söylüyorum. Senin bir kişi ölçeğin kendi tezinde faktör çalışması yaptı. Bunun araştırabilirsin. Benimle paylaşışını hatırlıyorum. Ayrıca benim önerim senin de faktör analizi yapman yönünde olur. İyi çalışmalar dilerim.

Selahattin SEMİZ, 21 Nis 2021 Çarş, 13:11 tarihinde şunu yazdı:

Sayın hocam,

Doktora tezimde kullanmak üzere geliştirmiş olduğunuz Babalık Rolü Algı Ölçeği'nin kullanım iznini rica ediyorum. Yüksek Lisans Tezinde ölçeği faktör yapısına ilişkin bir bilgi göremedim. Sonrasında faktör analizi yapıldı mı acaba? Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim. Esenlikle kalınız. Saygılar, sevgiler...

Arş. Gör. Selahattin SEMİZ

EK-4 Beş Faktör Kişilik Ölçeği Ölçek Kullanım İzni

Re: Beş Faktör Kişilik Ölçeği

18.05.2021 (Salı) 22:53

Kime: Selahattin SEMİZ

0 2 ekin (27 KB)

big5_kullanim_yonerge.docx; BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ.docx

merhaba,

ölçek ve yönergesi ektedir. kolay gelsin.

Selahattin SEMİZ, 12 May 2021 Çar, 16:34 tarihinde günü yazdı:

Sayın hocam,

Uyarlamış olduğunuz beş faktör kişilik ölçeğini doktora tezimde kullanmak üzere izninizi rica ediyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.
Hayırlı bayramlar. Sevgiler, saygılar...

Arş. Gör. Selahattin SEMİZ

EK-5 Evlilik Kalitesi Ölçeği Ölçek Kullanım İzni

Re: Evlilik Kalitesi Ölçeği Kullanım İzni Hakkında

21.04.2021 (Çarş) 21:30

Kırmı Selahattin SEMİZ

2 ekim (625 KB)

Evlilik Kalitesi Ölçeği.docx; EKO-yayını-AU SBD Haziran 2020-1-1.pdf

Sayın Selahattin Seruz,

"Evlilik Kalitesi Ölçeği" geliştirme çalışmamıza olan ilgnaze teşekkür ederiz. Doktora tezi kapsamında geliştirilen ölçeğimizi araştırmanız için tezınızı veya Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde yayınlanan çalışmamızı referans göstererek kullanmanızdan memnun oluruz. Ekte ölçek maddelerinin tamamını ve ölçeği çalışmanızda kullanırken yardımcı olması için ölçeği geliştirme ile ilgili dergide yayınlanan makalemizin tam metnini gönderiyoruz.

Çalışmanızda kolaylıklar dileriz.

Sevgilerimizle,

On 04/21/21 01:13 PM, Selahattin SEMİZ

EK-6 Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Ölçek Kullanım İzni

22.04.2021

Sayın Yetkili,

Bu belge ile
Selahattin Semiz'in, Türkçeye uyarlama çalışmasını yaptığım "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği"ni (Social Competence and Behavior Evaluation Scale-30 (SCBE-30), LaFreniere & Dumas, 1996) doktora tezi kapsamında izinsiz çoğaltım, paylaşım ve satışını yapmamak kaydı ile çalışma süresince kullanmasına izin veriyorum.

Arş. Gör.

EK-7 Çocuk-Ebeveyn İlişki Ölçeği Ölçek Kullanım İzni

Gönderen:

Gönderildi: 28 Nisan 2021 Çarşamba 10:04:12

Kime: Selahattin SEMİZ

Konu: [SUSPECTED SERVER] Ynt: Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Hakkında

Selahattin merhaba,

Ölçeği ekte gönderiyorum. Konu hakkında başka bilgilere ihtiyaç duyarsan benimle iletişime geçebilirsin. Danışman hocana selamlar.

Kolay gelsin.

Gönderen:

Gönderildi: 27 Nisan 2021 Salı 11:02

Kime: Selahattin SEMİZ

Konu: Ynt: Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Hakkında

Selahattin öncelikle sana doktora çalışmada kolaylıklar diliyorum.

Biz sadece babalar üzerinde Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliğini incelemiştik. Bu açıdan seniz tezine tam olarak uygun mu?

Gönderen: Selahattin SEMİZ

Gönderildi: 27 Nisan 2021 Salı 10:51

Kime:

Konu: Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği Hakkında

Sayın hocam,

Doktora tezimde kullanmak üzere geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmış olduğunuz Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği'nin kullanım iznini rica ediyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim. Esenlikle kalınız. Saygılar, sevgiler...

Arş. Gör. Selahattin SEMİZ

EK-8 ETİK KURUL İZİN BELGESİ

Evrak Kayıt Tarihi: 10.06.2021

Protokol No: 79356

Tarih: 29.06.2021

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışlarının Baba Katılımı ve Baba ile İlgili Değişkenler Temelinde İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi Meral ÖREN
TEZ YAZARI:	Selahattin SEMİZ
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

EK-9 MEB İZİN BELGESİ

T.C.
AĞRI VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-78971437-20-35374843
Konu : Araştırma İzni
(Selahattin SEMİZ)

23/10/2021

İlgi: İbrahim Çeçen Üniversitesi :E-53108037-605.01-19499sayılı ve 22/09/2021 tarihli yazı

Selahattin SEMİZ'in "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışlarının Baba Katılımı ve Baba ile İlgili Değişkenleri Temelinde İncelenmesi başlıklı tez çalışmasını müdürlüğümüze bağlı okul öncesi kurumlarında uygulaması uygun görülmüş olup;

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR.

Vali Yardımcısı

EK:

- İl MEM Komisyon tutnağı
- İlgide Kayıtlı Yazı ve Ekleri

Bu belge güvenli

Adres : İl Millî Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü AR-GE birimi Merkez/AĞRI
elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için:

Unvan : Öğretmen

E-Posta:
Kep Adresi :

İnternet Adresi: Faks: _____

ÖZGEÇMİŞ

SELAHATTİN SEMİZ ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ

E-Posta Adresi :
Telefon (İş) :
Telefon (Cep) :
Adres :

Öğrenim Bilgisi

Doktora 2018	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ/TEMEL EĞİTİM/OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ
Yüksek Lisans 2015 4/Temmuz/2018	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ (YL) (TEZLİ) Tez adı: Erken çocukluk döneminde görülen akran zorbalığının duygusal zekâ ve aile değişkenleri temelinde incelenmesi (2018) Tez Danışmanı:(EMİNE NİHAL LINDBERG)
Lisans 2011 2015	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ/TEMEL EĞİTİM BÖLÜMÜ/OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PR. (İÖ)

Akademik Görevler

ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ 2021-2022	AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ/EĞİTİM FAKÜLTESİ/TEMEL EĞİTİM BÖLÜMÜ/OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI)
ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ 2019-2021	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ/EĞİTİM FAKÜLTESİ/TEMEL EĞİTİM BÖLÜMÜ/OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI)
ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ 2016-2018	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ/EĞİTİM FAKÜLTESİ/TEMEL EĞİTİM BÖLÜMÜ/OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI (ÖYP Görevlendirme)

Eserler

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

1. SEMİZ SELAHATTİN, LINDBERG EMİNE NİHAL (2022). Okul Öncesi Dönemde Görülen Akran Zorbalığının Duygusal Zekâ ve Aile Değişkenleri Temelinde İncelenmesi. Hacettepe University Journal of Education, 2(37), 764-781., Doi: 10.16986/HUJE.2020063983 (Yayın No: 7188101)
2. ÜNVER NAİM,SEMİZ SELAHATTİN (2016). Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programında Yer Alan Drama Dersi Kapsamında Yapılan Uygulamaların Öğretmen Adaylarının Sosyal Zekâ Alanlarına Etkisi. Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 24(5), 2585-2594. (Yayın No:

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler :

1. SEMİZ SELAHATTİN,YILDIRIM POLAT ASLI (2019). Farklı Okul Öncesi Eğitimi Yaklaşımlarına İlişkin Türkiye’de Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. 6. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:5436099)
2. SEMİZ SELAHATTİN,CİNGİ MEHMET AKİF (2017). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Okul Öncesi Dönemde Duygusal Zekâ Kavramı ve Öğretmenin Rolü Hakkındaki Görüşleri. 5. Uluslararası Okul Öncesi EğitimKongresi (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4095283)

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler :

1. SEMİZ SELAHATTİN, YILDIRIM ASLI (2022). Investigation of Studies About Different Preschool Education Approaches in Turkey. Sports, Education and Child, 2(2), 1-23., Doi: 10.5505/sec.2022.35744 (Kontrol No: 7701916)